

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YUNAN KAYNAKLARINA GÖRE ELEFTHERİOS
VENİZELOS'UN İLK İKTİDARI SIRASINDA TÜRK-
YUNAN İLİŞKİLERİ
(1909-1915)**

**MURAT ESER
2501120959**

**TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. RAMAZAN ERHAN GÜLLÜ**

İSTANBUL, 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Murat ESER Numarası : 2501120959

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : Tarih Anabilim Dalı Türkiye
Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ

Tez Savunma Tarihi : 14.06.2017 Saati : 14.00

Tez Başlığı : Yunan Kaynaklarına Göre Eleftherios Venizelos'un İlk İktidarı Sırasında Türk-Yunan İlişkileri
(1909-1915)

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Fatih Mehmet SANCAKTAR		Kabul
2- Yrd. Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ		Kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Esra ÖZSÜER		Kabul
4- Yrd. Doç. Dr. Hasan DEMİRHAN		Kabul
5-Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Doç. Dr. Abdurrahman BOZKURT		
2- Yrd. Doç. Dr. Bülent YILDIRIM		

ÖZ

YUNAN KAYNAKLARINA GÖRE ELEFThERİOS VENİZELOS'UN İLK İKTİDARI SIRASINDA TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ (1909-1915)

MURAT ESER

1909-1915 yılları arasındaki dönem modern Yunanistan tarihinde önemli olduğu kadar son dönem Osmanlı Devleti tarihinde de önemli dönüşümlerin yaşandığı bir süreçtir. Özellikle Balkan Savaşlarının ardından Osmanlı Devleti siyasi, ekonomik ve askeri olarak yeni politikalar aramaya başladı.

Eleftherios Venizelos 1910 yılında Yunanistan Başbakanı olduğu zaman batılı devletler artık Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü (Girit Sorununda olduğu gibi) savunmuyorlardı. Eleftherios Venizelos çıkarlarının uyuştığı İngiltere ile ortak bir politika izledi. Bu uluslararası konjonktür Venizelos'un Megali İdea görüşleri çerçevesinde popülist söylemlerle halk desteğini kazanmasını beraberinde getirdi. Balkan Savaşları ise döneme damgasını vuran ve günümüze kadar devam eden (Ege Adaları ve 12 Adalar tartışmaları gibi) sorunların başlangıç noktasını oluşturdu. Venizelos'un iki kıta beş denizden oluşan büyük Yunanistan hedefi gerçekleşmemiş olsa da 1909-1915 dönemi hem modern Türk tarihi hem de modern Yunan tarihi için sonraki dönemleri de etkileyen önemli gelişmelere sahne olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları 1912-1913, Eleftherios Venizelos, Girit, Selanik, 1913 Londra Barış Antlaşması.

ABSTRACT

ACCORDING TO GREEK SOURCES RELATIONSHIP BETWEEN TURKS- GREEKS DURING THE FIRST ADMINISTRATION OF ELEFTHERIOS VENIZELOS (1909-1915)

MURAT ESER

1909-1915 is quite an important period for modern Greek History as it is important for the history of the last period of the Ottoman State we can describe as a metamorphosis. Especially after the Balkan Wars the Ottoman Empire looked for new ways in military, political and economic actions.

When Eleftherios Venizelos became a Prime Minister of Greece in 1910, Great Powers which were not agreed upon the united Ottoman State (like the Cretan question) anymore. Venizelos followed common policies with Allies (mostly with England) which had common interests. This international conjuncture helped Venizelos to focus on the Megali Idea (Great Idea) of Greece. His political targets and populist speeches brought him support by the Greek nation. Maybe, he could not be able to achieve the Megali Idea of Greece which had two continents and five seas but both for modern Turkish and Greek history this period follows a new historical development until today.

Key words: Balkan Wars 1912-1913, Eleftherios Venizelos, Crete, Thessaloniki, Treaty of Peace London 1913.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin ülke içinde ve dışında birçok zorlukla mücadele ettiği bir dönem olan 1909-1915 yılları, Türk tarihine etkileri olduğu kadar, yakın coğrafyada Balkanlarda, geniş anlamda da dünya siyasetinde sorunların başlangıcı olduğu bir dönem olmuştur. Milliyetçilik hareketlerinin yükselişe geçtiği ve Avrupalı devletler tarafından tarihten silinmesi planlanan Osmanlı Devleti özellikle 1912 ve sonrası Anadolu coğrafyasının Türk unsurlarına dönerek Türkiye Cumhuriyeti olarak tekrar canlanma fırsatı yakalamıştır.

Araştırmamızın konusu olan Eleftherios Venizelos ve onun dönemindeki Yunanistan politikaları Avrupalı büyük güçlerin Osmanlı Devleti'ne yönelik emellerinin küçük Yunanistan aracılığıyla uygulanma çabası olarak yorumlanabilir. Her ne kadar kendi iç siyasetinde düzensizlikler ve siyasi kargaşalar hâkim olsa da Osmanlı Devleti hala Balkanlar ve Ortadoğu'ya hâkim güç olarak Ege denizi ve boğazları elinde tutan önemli bir devlettir. Bu noktada Venizelos'un bu döneme etkisini incelemek, Yunanistan'ın Megali İdea görüşünü ve Yunanistan dış politikasını daha iyi kavramamızı ve uluslararası ilişkiler çerçevesinde neler yapılabilirdi ya da yapılamadı gibi sorulara cevap aramamızı sağladı. 1912 Birinci Balkan Savaşı ile başlayacak olan Osmanlı Devleti'ni parçalama planı, 1922 yılında zaferle sonuçlanan Türk Kurtuluş Savaşı'na kadar 10 yıllık savaşlar ve zorluklar dönemi olarak geçmektedir. Yunanistan olduğu kadar Rusya, Bulgaristan, Sırbistan gibi devletler kendi milli hedefleri çerçevesinde hareket ederken konunun Yunan-Türk ilişkilerine yoğunlaşmasının iki sebebi vardır. Öncelikle 1912 ve sonrasında Eleftherios Venizelos liderliğindeki Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin parçalanma projesinde öncü bir rol üstlenmiştir. Günümüze kadar da birçok sorunda Yunanistan hakkında İngiliz çıkarlarının bekçisi gibi tanımlamalar süregelmektedir. Bunun yanında Eleftherios Venizelos'un 1915'ten sonra artık emperyalist bir hareket içine girmesi Türkiye'deki Yunan algısını İngiltere ve Fransa'nın öncü kuvveti olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Megali idea fikrinin Bizans tarihi ile harmanlanıp politik malzeme olduğu bu dönemde Venizelos'un hareketin lideri olmasının yanında İngiltere ve Fransa'nın Yunanistan'daki en güvenilir politikacısı olmasının da etkisi

büyüktür. Bu yüzden çalışmamızda cevabını arayacağımız en temel soru şu olacaktır: Dönemin şartları ve Avrupalı devletlerin politikaları mı Venizelos'u bu kadar önemli kılmaktadır yoksa Venizelos şartları değiştirmeye mi çalışmıştır?

Çalışmam süresince yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarıma ve dostlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Sunduğum fikirleri, hedeflediğim çalışmaları gerçekleştirmemde ve geliştirmemde desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Fatih Mehmet Sancaktar'a teşekkür ederim. Tez çalışmamızın düzenlenmesi aşamasında fikir alışverişinde bulunduğum danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ramazan Erhan Güllü'ye şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca eğitim hayatım süresince birinci derece kaynakların önemini kavramamıza çalışan ve arşiv belgeleri üzerine yaptığımız çalışmalarda ufkumuzu genişleten Prof. Dr. Cezmi Eraslan'a teşekkürlerimi borç bilirim. Çalışmalarında, daha önemlisi tarihe bakış açımda katkılarını, yardımlarını gördüğüm değerli hocalarıma ve kıymetli dostlarıma da gönülden teşekkür ederim.

Ayrıca Yunanistan'da araştırma yaptığım süreçte maddi anlamda beni destekleyen ve arşiv çalışmaları sırasında yön bulmamda etkisini yok sayamayacağım Alexander Onassis Vakfı yetkililerine de şükranlarımı sunuyorum. Bunun yanında Yunanistan Meclisi Arşivinde ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Arşivinde bana yardımcı olmaya çaba gösteren çalışanlara teşekkür ederim. Ayrıca Yunan tarihini ve çalıştığım dönem hakkında Yunanistan akademik dünyasının bakış açısını kavramamda yardımcı olan Atina Panteio Üniversitesi'nde derslerini takip ettiğim Doç. Dr. Lina Luvi'ye ve 2014 yılında Erasmus programıyla Atina'da bulunduğum sürede fikir alışverişi yaptığımız ve Atina Üniversitesi'nde derslerini takip ettiğim Yrd. Doç. Dr. Spyridon Ploumidis'e de teşekkürlerimi sunuyorum.

Murat ESER
İstanbul 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTARCT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
RESİMLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ELEFTHERİOS KİRİAKOS VENİZELOS'UN HAYATI

(1864-1910 DÖNEMİ)

1.1. Çocukluk Yılları ve Eğitim Hayatı	14
1.2. Siyasi Hayata Başlaması ve Girit Adasındaki Rolü.....	16
1.3. 1897 ve 1905 İsyanları.....	18
1.4. Gudi Askeri Hareketi (Atina 15 Ağustos 1909) ve Eleftherios K. Venizelos'un Başbakanlığı (İlk Dönem 1910-1912)	34
1.5. Gudi Hareketinin Programı, Eleftherios Venizelos'un Atina'ya Gelmesi ve 1910 Seçimleri	40

İKİNCİ BÖLÜM

ELEFTHERİOS K. VENİZELOS'UN REFORM ÇALIŞMALARI, ASKERİ YATIRIMLARI, BALKANLARDA İTTİFAK ÇALIŞMALARI

2.1. 8 Ağustos ve 28 Kasım 1910 Seçimleri ve Eleftherios Venizelos'un ilk Başbakanlığı Dönemi (1910-1912).....	45
2.2. Reform Çalışmaları	53
2.3. Askeri Yatırımlar	55
2.3.1. Balkanlarda İttifak Arayışları	60
2.3.2. Bulgaristan ile Yakınlaşma	63

2.4. Balkan İttifakı Öncesi Yunanistan ve Balkanlardaki Genel Durum	68
2.5. Bulgaristan-Yunanistan Savunma Antlaşması (29 Mayıs 1912)	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI 1912

3.1. Avrupalı Devletlerin Balkan İttifakı Karşısındaki Tutumları	76
3.2. Birinci Balkan Savaşı ve Savaş Süresince Yunanistan'ın Politikaları.....	88
3.3. Londra Barış Konferansı (16 Aralık 1912) ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912) ve Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913).....	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ BALKAN SAVAŞI VE SONRASINDA YUNANİSTAN'DA ELEFTHERİS VENİZELOS İKTİDARI

4.1. İkinci Balkan Savaşı.....	117
4.1.2. Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)	122
4.1.3. Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)	130
4.2. 14 Kasım 1913 Atina Antlaşmasından 1. Dünya Savaşı'nın Başlamasına Kadarki Süreç.....	133
4.3. 28 Temmuz 1914'te 1. Dünya Savaşı'nın Başlamasından 24 Eylül 1915'te Eleftherios Venizelos'un Yunanistan Başbakanlığından İstifasına Giden Süreçte Yunanistan'ın Osmanlı Devleti Politikaları	142
SONUÇ.....	156
KAYNAKÇA	161
EKLER.....	180

RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1:** Keri Gazetesi İlk Sayfa Savaş İlanı (“ Büyük ve Kutsal Savaş ilan edildi. Haçın orduları köle (olarak yaşayan) ülkelere (topraklara) yöneldi..... 87
- Resim 2:** Birinci Balkan Savaşı başladığında Yunanistan’ın askeri hareket planını gösteren bir harita 89
- Resim 3:** Yunan donanmasının Pire Limanından ayrılışı hakkında bir fotoğraf 90
- Resim 4:** Son On Yıllık Süreçte Yunanistan..... 129

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
BEM	: Benaki Museum Archive
Bkz.	: Bakınız
BTE	: Βουλή των Ελλήνων (Yunanistan Meclisi)
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
EIEB	: Το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» (Milli Araştırmalar Kurumu “ Eleftherios Venizelos”)
EBE	: Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (Yunanistan Milli Kütüphanesi)
Ed.	: Editör
ETST	: Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής (Yunanistan Meclis Görüşmeleri)
ETK	: Εφημερίδα της Κυβέρνησης (Hükümet Gazetesi- Resmi Gazete)
Haz.	: Hazırlayan
İPEXE	: Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος (Yunanistan Dışişleri Bakanlığı)
İSAM	: İslam Ansiklopedisi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Y	: Yıl
Yay	: Yayınları / Yayınevi

GİRİŞ

Çalışmamız 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Eleftherios Venizelos'un Yunan siyasi hayatına girişine kadar olan süreçte Girit'teki faaliyetleri incelenmiş ve siyasi/fikri yapısının oluşumundaki etkenler yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu noktada hem Osmanlı Devleti'ne karşı isyanlara katılması hem de Yunanistan'da da tanınmış bir politikacı olan Venizelos için siyasi hayatına belki de daha önemli bir etki yine bu dönemde Avrupalı devletlerin büyükelçileri / yetkili devlet adamlarıyla tanışmak olmuştur. Böylece Gudi hareketi sonrası Yunanistan'a Başbakanlık için davet edildiğinde İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından hiçbir tepki yaşanmamıştır.

İkinci kısımdaysa Venizelos'un ilk Başbakanlığı dönemi incelenmiştir. Bu dönem için dikkat ettiğimiz ve vurgulamak istediğimiz nokta Venizelos'un batılı devletlerle ilişkileri ve Yunanistan için uyguladığı yatırım projeleridir. İlk başbakanlığı döneminde daha önceki hükümetlerden yaklaşık 5 kat daha fazla askeri yatırımlar yapması ve Almanya ile mevcut olan askeri ilişkileri kesip İngiltere ile donanma, Fransa ile de kara kuvvetleri üzerine yaptığı antlaşmalar aslında Venizelos'un politikasının özeti niteliğindedir.

Balkan savaşları ile devam eden üçüncü bölümde Venizelos'un ve Yunanistan'ın bulunduğu şartlar incelenmiş, Yunanistan siyasi hayatındaki çekişmelerin yanında Balkan Savaşları'nın Yunan kamuoyunda nasıl yorumlandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yunan kamuoyunun Balkan Savaşlarına bir haçlı birliği ya da Ortodoks kardeşliği gibi yaklaşımları Venizelos'un söylemlerinin kabul edilirliliğini ve dönemin Yunanistan'ındaki Türk / Osmanlı algısının nasıl olduğunu göstermektedir. Ayrıca yine bu bölümde Balkan savaşı sonuçlarının Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ile ilişkilerine yansıyan etkilerini incelenmeye çalıştık. (Ege Adaları sorunu, 1. Dünya savaşı öncesinde ve sonrasında önemli bir sorun olarak kalmıştır) Bunun yanında Balkan Savaşlarının hem Bulgar-Yunan hem Sırp-Yunan ikili ilişkilerine nasıl yansıdığı ve bu yakınlaşma ya da çatışma halinin Avrupalı devletler vasıtasıyla nasıl Birinci Dünya Savaşı'na taşındığı üzerinde durulmuştur.

Son bölümdeyse Balkan Savaşları'ndan Birinci Dünya Savaşı'nın ilk dönemine kadarki süreç karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Yunanistan'da meydana gelen Kral Konstantinos-Venizelos çatışmasının ve Venizelos'un uluslararası politikalarının Türk-Yunan ilişkilerine etkisi ve Venizelos'un Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri'nin yanında girmesi için çabaları üzerine yoğunlaşmıştır.

Çalışmamız süresince amacımız Yunan kaynaklarına dayanarak dönemin olaylarına ışık tutmaktır. Her ne kadar Nilüfer Erdem'in **Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı 1919-1923**, M Murat Hatipoğlu'nun **Yunanistan'daki Gelişmeler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101. Yılı (1821-1922)**, ya da Herkül Milas'ın **Geçmişten Bugüne Yunanlılar** ve **Yunan Ulusunun Doğuşu** gibi eserleri Yunan kaynaklarına dayanıyor olsalar da 1910-1915 arası Yunanistan'da yaşananları genel bir özet halinde kaleme almaktalar. Ayrıca Salahi Sonyel'in **İngiliz Belgelerine göre Türk Yunan İlişkileri**, Hasan Demirhan'ın **Yunanistan'da Emperyalist Kavga** ya da Necdet Hayta'nın **Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)** gibi değerli eserler bulunsalar da bu çalışmalar da daha çok İngiliz kaynaklarına dayanmaktadır. Bu çalışmamızda Türkiye'de yapılan araştırmalarda Eleftherios Venizelos'un ilk iktidarı dönemini merkez alan çalışmaların eksikliğinin giderilmesi ve Venizelos'un Yunan siyasetindeki yerinin tanımlanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 1910-1915 arası Yunanistan'daki gelişmelerin Yunan kaynaklarına göre incelenmesi vasıtasıyla Türkiye'de bu dönem hakkındaki çalışmalara yeni ve olumlu bir etki yapacağı düşünülmektedir.

Çalışmamız süresince yararlanılan kaynakların başında Yunanistan Meclisi Arşivi (BTE) ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı (İPEXE) arşivleri gelmektedir. Bu arşivlerde çalışma yaparken öncelikle Eleftherios Venizelos'un siyasi hayatı arşiv kaynakları üzerinden takip edilmeye çalışılmıştır. Kaynaklarımızın çoğunun Yunanca olması ve Yunancanın uluslararası bir akademi dili olmaması sebebiyle kitap, arşiv, gazete vb. kaynakların başlıklarını / yazar adlarını Türkçe okunuşlarıyla ifade etmeye çalıştık ve parantez içinde de Türkçe çevirilerine yer verdik. Bunun

yanında Yunanistan'da 1924 yılına kadar kullanılan Julien takvimi, Avrupa'nın kullandığı Gregoryen takvimi ile 13 günlük bir fark yaratıyordu. Bu yüzden özellikle gazeteler üzerine inceleme yaptığımızda meydana gelebilecek karışıklığı gidermek için hem gazetenin üzerinde yazan (Julien takvimi) tarihi hem de günümüz tarihine çevirisini birlikte belirttik.

Çalışmamızda öncelikle BTE içerisinde bulunan Yunanistan Meclisi Görüşmeleri ve Yunanistan Resmi Gazetesi takip edilerek Eleftherios Venizelos'un Yunanistan siyasi hayatındaki konuşmaları üzerinden Yunanistan siyasetindeki rolü, etkisi yorumlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında yine BTE veri tabanında bulunan Atina merkezli Yunanistan basını takip edilerek dönemin Atina basınının olaylara tepkisi incelenmiştir. Bu süreçte incelediğimiz gazetelerde hem Venizelos taraftarı hem de Venizelos karşıtı basın karşılaştırmalı olarak incelenerek daha nesnel sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Son olarak Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Arşivleri (İPEXE) içeriğinde bulunan yazışmalar incelenerek Eleftherios Venizelos dönemi Yunanistan'ın dış politikasındaki faktörler ve diğer Avrupalı Devletlerin özellikle Balkanlarda oynadığı rol üzerinde durulmuştur.

Ayrıca Yunanistan Milli Arşiv (EIEB) -Eleftherios Venizelos kataloğundan Venizelos'un kişisel fikirleri, notları incelenmiş ve politik görüşlerinin oluşumdaki faktörler (Yunanistan içindeki ve dışındaki faktörler) üzerinde durulmuştur. Bunun yanında konumuzun çok dışına çıkmamak kaydıyla küçük ayrıntılara değinilmiş olup özellikle Eleftherios Venizelos'u ve Yunanistan'ı siyasi yönden etkileyen olaylar ve kişiler hakkında incelemeler yapılmıştır. (Megali İdea kavramı, Kral Konstantinos, İoannis Metaksas, Edward Grey, Winston Churchill vb.)

Hem Yunanistan'da hem de Türkiye'de çalıştığımız dönem hakkında yapılan akademik çalışmalar tezimizin temel kaynaklarından. Bunun yanında Bilal N. Şimşir 'in Ege sorunu Cilt I-II adlı çalışması ile Georgios Ventiris'in **İ Ellas 1910-1920** (Yunanistan 1910-1920) bu dönemdeki yaşanan gelişmeleri takip edebilmek adına temel kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca Yunanistan tarihini Yunan tarihçilerin gözünden incelemek adına Yunanistan Tarihi için temel sayılan ansiklopedi çalışmalarından faydalanılmıştır. Bunlar arasında Konstantinos

Papariopoulos'un **İstoria Tu Elliniku Ethnus** [Yunan Ulusunun Tarihi] adlı eseri ve Georgios Rouso'nun **Neoteri İstoria Tu Elliniku Ethnus 1826-1974**, [Yunan Ulusunun Yeni Tarihi 1826-1974] adlı eseri araştırmamız süresince faydalanılan kaynakların başında gelmiştir.

Her ne kadar çalışmamız Balkan Savaşlarının meydana geldiği bir dönemi kapsıyor olsa da, konu bir askeri tarih çalışmasından çok siyasi ve sosyal tarih olarak tanımlayabileceğimiz bir yönde ele alınmıştır. Askeri olaylar, detayların içinde kaybolmadan genel hatlarıyla ifade edilmiştir. Ayrıca bu dönemin en çok kullanılan söylemi –Megali İdea-‘yı tarihi boyutları ve ekonomik faktörleriyle yorumlamaya çalıştık. Bu süreçte hem Balkan Savaşları'nda Yunanistan'ın dış politikası hem de Yunanistan'da meydana gelen siyasi gelişmeler Atina merkezli gazeteler, Meclis görüşmeleri, Dışişleri Bakanlığı raporları gibi Yunan kaynakları vasıtasıyla karşılaştırmalı olarak takip edilmiş hem de bu dönem hakkındaki akademik çalışmalar incelenmiştir.

Megali İdea'nın oluşum sürecine baktığımızda ne zaman başladığı hakkındaki sorulara verilen yanıt 1844 tarihinde Yunanistan Başbakanlarından İoannis Kolettis'in Yunanistan Meclisi'nde yaptığı konuşma gösterilmektedir. Bu konuşmasında ilk defa Megali İdea fikrinin dile getirildiği ifade edilir. Bu bir noktaya kadar doğru kabul edilebilir ancak bu fikir için zemin hazırlayan şartlar ve süreç gözden kaçmaktadır. Yunanistan'daki Megali idea fikri farklı dönemlerde farklı siyasi gelişmeler sonucunda zaman zaman kültürel zaman zaman da emperyalist/yayılmacı bir hal almıştır.

Megali İdea fikrinin yeni kurulan devlette bir politika haline gelmesinden önceki aşamalar, bu görüşü oluşturan ve olgunlaştıran çalışmalar dikkat çekicidir. Helen, Yunan, Grek ya da Rum kavramlarını henüz oturtamayan ve tanımlama sorunu yaşayan Yunan aydınlar için ilk olarak Helen merkezli kültürel bir Megali idea dönemi yaşandığı görülmektedir. Rigas Fereos, (Bazı kaynaklarda memleketine atıf olunarak Velestinli Rigas diye geçmektedir) Fransız ihtilalinden etkilenen Yunanlı aydın, Balkan Konfederasyonu hayaliyle kaleme aldığı Anayasa çalışmasındaki Helen tanımıyla dikkat çekmişti. Özellikle ölümünden sonra

Yunanistan'da yükselişe geçen Yunan milliyetçiliğinin merkezine oturacak olan Fereos yazdığı Anayasada Yunan, Türk, Ermeni halklar arasında oluşturulacak bir eşitlikten bahsedip “Tiran’ı” ya da her Tiran olan hükümdarı¹ hedef aldığını ifade ediyordu. Bunun yanında Osmanlı Devleti’ne karşı oluşturulacak bir Balkan Federasyonu’nda Helen kültürünün ve dilinin etkisini de öne çıkarmaktaydı. Fereos’un çalışmalarında, Fransız aydınlanma fikirlerinin sonucu din konusunun geri planda kaldığı ve dini merkez almayan bunun yanında kültür alanına yoğunlaşan bir Megali İdea’nın ütöpik temeli diye tanımlayabileceğimiz bir görüş hâkimdi. Bu dönemde eski Yunan’a atıfla üstün halk Helen kültürü ve dili vurgusu çok açıktı.²

1821 Mora isyanı sonrası kurulan Yunanistan Krallığı’nda ise yeni kurulan devletin bir dış politika belirlemesi ve Yunanistan halkının ortak bir amaç etrafında toplanması ihtiyacı vardı. 1835 tarihinde Yunanistan’ın ilk Kralı Otto’nun yardımcılarında Lutwong fon Maouser Yunanistan için; “*Neden Yunanistan’ı sınırlıyoruz. Yunanistan bir gün Avrupa’nın ışığı olduğu gibi Asya ve hatta daha ilerideki vatandaşlarına ulaşabilir.*” derken aslında yeni kurulan Yunanistan’ın genişlemesinin gerekliliğini vurguluyordu. Bunu başarmak için Avrupa’nın Filhelen (Yunan dostu) duygularından yararlanmanın bilincindeydi.³ Bunun yanında Yunan şair Aleksandros Soutsos 1843’te kaleme aldığı şiirinde yeni Helen Devleti’nin büyükbabasından (Bizans) kalan mirasın sahibi olması gerektiğini ifade ediyordu.⁴

¹ Bu Anayasada Osmanlı hükümdarları Tiran olarak tanımlanmaktadır. Balkan halkları ortak bir hedef için toplanmaya çağırılmaktadır.

² Örneğin kaleme aldığı İnsan Hakları bildirgesinin 22. maddesi “*eğitimde Fransızca’nın öğretilmesinin yanında Yunanca da gereklidir*” derken.(bkz. Rigas Velestinlis, **Ta Epanastatika** [İsyan Metinleri] Epistimoniki Eteria Meletis Feron, Atina,1994. s.27) Kaleme aldığı Anayasa’nın 53. Maddesinde ise “*Bütün Kanunlar basit Yunan dilinde yazılacaktır*” diyerek Yunan dilini öne çıkarmaktaydı. Madde 53 için bkz. Ta Epanastatika [İsyan Metinleri] Epistimoniki Eteria Meletis Feron,Atina,1994.,s.46.

Rigas Fereos Hakkında detaylı bilgi için bkz. Gianis Kordatos, **Rigas Fereos ke Valkaniki Omospondia**,[Rigas Fereos ve Balkan Konfederasyonu] Sillogi Yay. Atina, 2008, Pashalis Kitromilidis, **O Rigas –Piso Apo Tin Velestinli** [Rigas Velestinli’nin Ardındaki], Kathimerini, Atina,2014, Herkül Milas, **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yay, İstanbul, 2006

³ Filhelen kavramı ve Avrupalı Filhelenlerin Yunanistan’daki etkileri için bkz. Esra Özsüer “18. Yüzyıl Avrupa Romantiklerinin 1821 Mora İsyanı Üzerindeki Siyasi ve Kültürel Etkileri” **Türkiyat Mecmuası**, C.26/2, 2016, s.325-344

⁴ Vasilis Kremidas, **İ Megali İdea Metamorfosis Enos Ethniku İdeologimatos**, [Megali İdea’nın Bir Milletin İdeolojisindeki Değişimleri] Tipothitw, Atina, 2010, s. 19

Bu noktaya kadar yeni kurulan Yunanistan devletinde ve söylemlerde dikkati çeken konu henüz din vurgusunun siyasi jargona girmemiş olduğuydu. Fransız etkisinin son derece yoğun olarak yaşandığı ve ulus devletlerin oluştuğu bu dönemde unutulmamalıdır ki Yunanistan'ın başına geçen Kral Yunan Ortodoks değil Bavyera kökenli Danimarka prensiydi. Bunun yanında bağımsızlık mücadelesinde özellikle batılı güçlerin desteği Ortodoks Yunan Devleti için değildi. Bu destek batı aydınlanmasının başladığı felsefenin doğduğu Helen topraklarının özgürleştirilmesi görüşüne dayanıyordu. Nitekim Yunanistan içinde ve hatta Fener Rum Patrikhanesi'nde de bu dönem hakkında yoğun tartışmalar yaşanmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve yerini Helen İmparatorluğu'nun alması fikri Yunanlılar arasında kulağa hoş görünse de⁵ özellikle Patrikhane tarafından Helenistik dönem puta tapılan bir dönem olarak görülüyor ve dönemin Yunanlılarından ayırıyordu. Örneğin XV. yüzyılda patriklik yapan Gennadios Skholarios “Ben Helen değil Hristiyanım” şeklinde kendisini ifade etmişti.⁶ Bu noktada isyanı tetikleyen süreç ve sonrasındaki gelişmelerde ise daha seküler bir çizgi takip edildiğini görüyoruz. Bu dönem Yunanistan'ında toprak anlamında ya da kültür anlamında ümit edilenler Bizans İmparatorluğu'nun geri gelişinden çok Helenistik dönem Yunanistanı üzerine kuruluydu. Hatta Adamantios Korais gibi batıda eğitim görmüş Yunanlı aydınlar Bizans İmparatorluğunu ve Osmanlı dönemindeki Fener Rum Patrikhanesi'ni gericiğin temeli, Yunan aydınlanmasının engeli olarak görüyorlardı.⁷ Bunun yanında Bizans'ı aynı Osmanlılar gibi Helen topraklarının işgalcileri olarak gören görüşler de mevcuttu.⁸

İoannis Kolettis'in 1844 yılında Yunan Meclisi'nde ilk defa dile getirdiği Megali İdea tanımına baktığımız zaman Yunan ulusuna bir hedef verilmekle birlikte Kolettis'in vurgusu Helen kültürü üzerineydi. Konuşmasının en bilinen kısmında vurgu yaptığı husus şuydu: “Yunanistan Krallığı Yunanistan'ın bir parçasıdır...

⁵ İoannis Grigoriadis, **Kutsal Sentez Yunan ve Türk Milliyetçiliğine Dini Aşlamak**, çev. İdil Çetin, Koç Üni. Yay. İstanbul, 2014, s.41

⁶ Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekatı (1919-1923)**, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010, s.16

⁷ Grigoriadis, **a.g.e.** 38

⁸ Özlem Kumrular-Mehmet Perinçek, **Zaman Treni**, “Esra Özsüer İle Türk-Yunan İlişkileri Tarihi”, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.283-295

Yunan tarihiyle ya da Yunan ırkıyla ilişkilendirilen herhangi bir kara parçasında yaşayan her kimse Yunanlıdır.”⁹ Bu dönem Yunan milliyetçiliğinde daimilik diye tanımlayabileceğimiz görüşler hâkimdi.¹⁰ Buna göre Yunan halkı din bir kenara bırakılarak özellikle coğrafi bir merkez çerçevesinde eski (her zaman, daima var olan) bir millet olarak tanımlanıyordu ve daimilik (aynı milliyetçilik unsurları en eski halk mitolojisi Yunanlılarda olduğu kadar Yahudilerde de işlenmektedir) teması işleniyordu. Bu yüzden Yunanistan’da sıklıkla tekrarlanan Helen vurgusu önem kazanmıştı. Bizans geçmişi ya da Osmanlı hâkimiyeti dönemi yok sayılırken Avrupa’nın da etkisi altında olduğu Antik Yunan öğelerine vurgu yapılıyordu. Yunanistan’da Yunan milliyetçiliği ve Megali idea Helen-Bizans/Ortodoksluk çatışması içerisindeydi. Megali İdea’nın ilerleyen dönemlerindeyse Yunanlılık ve Ortodoksluk (Hristiyanlık değil Ortodoksluk. Katolik karşıtlığı yüzünden Ortodoks vurgusu dikkat çekicidir) bir sentez olarak sunulacaktı.

Megali İdea fikrinin doğuş aşamasında uygulanmaya çalışılan politikalar ve benimsetilen söylemler beklendiği gibi geniş halk kitleleri toplamakta başarılı olamıyordu. Bunun yanında Alman tarihçi Philipp Falmerayer’in günümüz Yunanistan’ında artık Yunan bulunmadığı halkın Slavlaştığı şeklindeki tezine karşı tezler oluşturmak temel amaç oldu. Falmerayer’in tezlerini çürütmek amacıyla uygulamaya konulan plana göre öncelikle Antik Yunan ile sürekliliğin sağlanması çabalarına girildi. İkinci olarak, halkın gelenek ve göreneklerinin canlandırılmasına önem verildi. Üçüncü ve son olarak ise 1821 Mora İsyanı yeniden doğuşun ispatı olarak sunuldu. Böylece Antik Yunanistan’dan günümüz Yunanistan’ına bir bağ oluşturulmaya çalışıldı.¹¹ Bu noktada Yunan milliyetçiliğinin bir çıkmazı olarak Kilise ve yeni kurulan Yunan devletinin bütünleştirilmesi halkın din merkezli bir Yunanlılık bilinci etrafında toplanması görüşü daha etkili oldu. Megali İdea’nın Helen vurgusu Hristiyanlık ile uyumsuzluk teşkil ediyordu. Bu yüzden Hristiyan olamayan Helen görüşünün aksine Hristiyanlığın Helenleştirilmesi / Yunanlılaştırılması yoluna gidildi. Bu vesileyle M.Ö. 500’lerdeki Atina devletinin

⁹ Kremidas, **a.g.e** s. 29

¹⁰ Anthony D Smith, **Milliyetçilik, Kuram-İdeoloji-Tarih**, çev. Ümit H. Yorsal, Atıf Yay, Ankara, 2013, s.74-75

¹¹ Çağla Tağmat, “Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri” **Türk Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler**, Ed.Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s.89-109

altın çağından Hristiyanlığın yayılması ve Bizans doğrultusuyla günümüz Yunanistan'ına aktarılma çabalarına önem verildi. Yunanlıların kardeşiz millet mitine ek olarak Bizanslıların da özel bir millet olduğu ve Yunan dili vasıtasıyla Bizans'ın zenginleştiği vurgusu bu sentez çabalarına hizmet ediyordu.¹²

Megali İdea fikrinin gelişim aşaması diyebileceğimiz dönemde dinin millileştirilmesi ve bu vesileyle halkın Helen olduğu kadar Bizans olduğu vurgusu da ön plana koyularak ortak bir geçmiş oluşturulma dönemi başladı. Bizans vurgusunu ve mitini zenginleştirecek olan ilk öge ise Aya Sofya olmuştu. Aya Sofya ve Başkentlerin Kraliçesi¹³ İstanbul'un Bizans geçmişi ile modern Yunan Megali ideasının tarihi bağı kurulmuştu. Ortodoks dininin millileştirilmesi için ilk adım Milli Yunanistan Kilisesinin kurulmasıyla atıldı. 1833 yılında İstanbul Patrikhanesi'nden ayrılarak kendi milli kilisesini kuran Yunanistan'da¹⁴ bu tarihten itibaren Ortodoks Hristiyanlık milli bir sembol olarak işlenmeye başladı. Böylece bir yandan Yunanistan kilisesi milli bir kilise haline geliyor diğer yandan Helenlerin torunları olarak Bizans'ı kuran Yunanlılar şimdi de Bizans'ın torunları olarak Hristiyan kültürünün Helen felsefesiyle harmanlanması olarak sunuluyordu. Nitekim günümüz Yunanistan'ında bu fikrin hala çok güçlü olması Yunan olmanın Ortodoks olmaktan geçtiği tartışmaları kimseyi şaşırtmamaktadır.

1850 yılı ve sonrası İstanbul Rum Patrikhanesi'nin Yunanistan Milli Kilisesi'ni tanınması ve ilişkilerin normale dönmesi hem siyasi hayatı hem de Osmanlı Rumlarında Yunanlı olma bilincini derinden etkilemiştir. Yunanistan Helenistik yüzünü Avrupa'ya gösterip Avrupa'nın sempatisini toplarken Ortodoksluk temasıyla yüzünü Osmanlı'ya ve eski Bizans'a dönüyordu.

1850 yılından sonra Helenizmin bir kenara bırakılıp eski Bizans'a dönme dolayısıyla Ortodoks/Yunanlılık fikrine dönüldüğünü görüyoruz. Ancak dönemin Yunanistan'ında çözümlenmesi gereken bir sorun daha vardı. Yunan bilincinin benimsetilmesi, askeri ya da siyasi hamlelerden önce kültürel hamlelerin

¹² Eleni Glikatzi-Arveler, **Poso Elliniko İne To Vizantio** [Bizans ne kadar Yunan], Ekdosis Gutenberg, Atina, 2016, s.64

¹³ Glikatzi-Arveler, **a.e.**, 58-59

¹⁴ Herkül Milas, **Geçmişten Bugüne Yunanlılar**, İletişim Yay, İstanbul, 2003, s.139

gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Bu yüzden 1833 yılında kurulan Atina Üniversitesi önemli bir rol üstlendi. Atina Üniversitesi Felsefe Fakültesi içinde batıda eğitim gören ya da Osmanlı Devleti'nden ayrıлып Yunanistan'a gelen milliyetçi bir grup barındırıyordu. Bu grup, Yunan bilincinin yayılması için mücadele etmeye başladı. Bunun yanında Atina Tıp Fakültesi etkili bir rol üstlenmişti. Üç yıldan oluşan bir program çerçevesinde Atina Tıp Fakültesinden mezun olan Yunan gençleri Osmanlı Devleti'ne gelerek doktorluk yapmaya başlıyorlardı. Basit bir sınavdan geçerek ve dönemin Tıp fakültesinde görev alan Rum hocaların yardımları ile doktorluk yetkisi elde ediyorlardı.¹⁵ Bu tarihten itibaren dini anlamda Yunanistan Milli Kilisesi ile Fener Rum Patrikhanesi barış halinde hareket ediyor kültürel ve eğitim alanındaysa Atina Üniversitesi Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlara yoğun bir şekilde Yunanlılık bilinci aşıyordu. Bu noktada amaç okuma oranını arttırmaktan ziyade Helen bilincini bütün Helenlere yaymak ve Helenizmi sağlam temellere oturtmaktı.¹⁶ Ayrıca Konstantinos Paparrigopoulos gibi tarihçiler Yunan tarihini yeniden yazıyor Hristiyanlığı Yunanlılık için olmazsa olmaz bir mertebeye koyuyorlardı. Paparrigopoulos'a göre Yunan halkı Antik Yunanistan'dan bu yana aynı halkın devamı niteliğindedi ve Bizans bu tarihi sürekliliğin son halkasıydı. Paparrigopoulos gibi tarihçilerin Bizans ile barışması sonucu Yunan tarihi bir bütün olarak sunulmaya başlandı. Bu tarih tezinin bir diğer etkisi ise Megali İdea'nın coğrafi sınırları hakkında oldu. Bu tarihten itibaren Megali İdea Bizans'ın yeniden diriltilmesi şeklinde yorumlanıyordu. Bunun doğal sonucu olarak İstanbul Megali İdea peşinde koşan Yunanistan'ın en büyük hedefi konumuna yükselmiş oldu.¹⁷

Eleftherios Venizelos dönemine baktığımız zaman artık Megali İdea görüşünün bir fikirden çok bir hedef olduğunu görmekteyiz. Gittikçe zayıflayan Osmanlı Devleti karşısında hem kilisenin etkin rolü hem de Yunan zenginlerin maddi destekleriyle Yunan bilinci yayılıyor, başta Girit olmak üzere birçok yerde isyanların ardı arkası kesilmiyordu. Venizelos ve ailesi de Girit'te birçok isyanlara katılmıştı. Venizelos, daha çocukken adanın Yunanistan ile birleşmesi için uğraşmıştı. 1800 yılı

¹⁵ Nilüfer Erdem, “ Megali İdea'nın Anadolu'daki Destekçilerinden Doktor Apostolos N. Psaltoff'un 1912-1922 Dönemindeki Etkinlikleri “ **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XIII/27 (2013- Güz), s. 63-77

¹⁶ Çağla Tağmat, **a.g.m.** s.95

¹⁷ Tağmat, **a.e.** s.96-97

sonlarında gizli bir örgüt olarak kurulan Ethniki Organosi (Milli Topluluk Örgütü/Derneği)¹⁸ gibi oluşumlar kültürel milliyetçilikten çok yayılmacı bir Yunan milliyetçiliği vurgusuyla hareket ediyor, Osmanlı tebaası Rumları ayaklandırmaktan geri durmuyordu. Nitekim 1897 yılında Girit sorunu yüzünden Osmanlı Devleti'nin savaş açtığı Yunanistan'da bunun gibi gizli faaliyet gösteren kuruluşların etkisi büyüktü.

Atina'da Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Venizelos Girit'e döndüğünde bu görüşlerin etkisindeydi. Girit'te katıldığı 1897 ve 1905 isyanlarındaki faaliyetlerinden anlaşılacağı üzere politik hedefleri de bu yönde olacaktı. Nitekim 1909 yılında Yunanistan'da yapılan askeri darbe yetkililerinin Venizelos'u Başbakanlık görevi için Yunanistan'a çağırması ona bu fikirlerini uygulaması için beklediği fırsatı sağlamıştı. 1910 yılında Yunanistan Başbakanlığı görevini üstlenen Venizelos 1915 sonundaki ayrılışına kadar da Megali İdea'nın uygulayıcısı olma çabasına girişti. Nitekim önceki devlet adamlarından farklı olarak Venizelos, Osmanlı Devleti ile birebir mücadele edemeyeceğinin farkındaydı. Bu yüzden Girit'teki isyanlarda farkına vardığı üzere İngiltere, Fransa ve Rusya gibi Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasına taraftar olan Avrupalı güçlerle iyi ilişkiler tesis edip bu yönde adımlar attı.

Bu yüzden hem askeri yatırımlar, hem ticari konular, hem de uluslararası çıkarlar açısından her zaman İngiltere ve Fransa'ya yakın bir politika takip etti. Venizelos döneminde liberal fikirler yeni bir umut olarak halka sunuluyor ve bu fikirler Megali İdea'nın bu dönemdeki temellerini oluşturuyordu.¹⁹ Megali İdea artık uygulama aşamasına gelmişti. Mümkün olduğu kadar geniş topraklar Yunanistan'a katılmalıydı. Bu yönde atılan adımlar özellikle 1. Balkan Savaşı'ndan sonra sonuç vermişti. Megali İdea'nın inanılabilirliği Yunan ulusunda hat safhadaydı.

Gelişmelerin kültürel boyutuna baktığımızda Venizelos dönemi, Yunanistan'da Bizans'la bir barış sağlanmıştı. Bu dönemdeki hâkim fikre göre

¹⁸ Georgios-, Hristopulos, Ioannis, Bastias **İstoria Tu Elliniku Ethnos**, [Yunan Ulusunun Tarihi] C. XIV, Ekdotiki Athinon, Atina, 1977, s.93-100

¹⁹ Konstaninos Svolopoulos, **Eleftherios Venizelos 12 Meletimata** [Eleftherios Venizelos (hakkındaki) 12 Çalışma], Ellinika Grammata, Atina, 1999, s.47

Helenler, dilleri ve kültürleriyle Hristiyanlığı kurtarmışlar ve geliştirip genişletmişlerdi. Bizans İmparatorluğu ise Helen halkının ikinci bir aşaması Hristiyanlık ile Helen kültürünün sentez devri olarak yorumlanıyordu. Ortodoksluk ile iç barışını sağlayan Yunanistan ve Yunan halkı için Megali İdea fikri haçlı seferleri niteliği taşıyordu.²⁰ Marmaromenos Vasiliyas (Mermere dönüşen Kral) mitinde²¹ olduğu gibi son Kral XI. Konstantinos geri gelecek ve Bizans başkentinde İstanbul'da Bizans'ı diriltecekti. Nitekim Balkan Savaşlarından sonra Kral olan Prens Konstantinos Bizans İmparatorluğu'nun son Kralı olan XI. Konstantinos Paleologos'a atıfta bulunarak XII. Konstantinos olarak tanımlanıyordu.²²

Bu dönem içinde Yunanistan'daki politik ortamı anlamak açısından İoannis Dragumis ve Spiros Melas'ın görüşleri dikkat çekicidir. Ayrıca Osmanlı içinde Yunan Megali İdeası (Yunan Osmanlılığı) şeklinde tanımlanan bir harekette yer alan ve İstanbul Örgütü'nü²³ kuran Sulioti-Nikolaidis²⁴ de önemli saptamalar yapmaktadır. Ayrıca yakın arkadaşı ve İstanbul Örgütü çalışmalarında ortaklık ettiği İoannis Dragumis'in²⁵ görüşleri de yukarıda bahsettiğimiz Yunan Osmanlılığı

²⁰ Keri 17/30 Eylül 1912 No: 247, s.1

²¹ Yunanistan'da yaygın olan bir inanca göre; Bizans İmparatorluğu'nun son Kralı XI. Konstantinos Paleologos. İstanbul'un fethinden sonra hiçbir yerde bulunamamıştı. Bu yüzden Aya Sofia camiinde bir yerde kralın mermere dönüştüğü ve İstanbul tekrar Ortodoks Hristiyanlar (Yunanlılar) tarafından geri alınınca dirilip imparatorluğunun başına geçeceğine inanılmıştır. Bu ve bunun gibi mitler halk arasında hala geçerliliğini korumaktadır.

²² Esra Özsüer "Birinci Dünya Savaşı Süresince Yunanistan'da Yaşanan Siyasi Kutuplaşma ve İç Çatışma: Kasım Olayları" 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Küresel Sonuçları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Özel Sayısı, C. XIV S.27-28, B.T. 2016 s. 33-67

²³ "İstanbul Örgütü" hakkında detaylı bilgiler için; Herkül Milas; **Geçmisten Bugüne Yunanlılar**, İstanbul İletişim Yayınları, 2004. Leonidas Moiras, "1909 Gudi Darbesi'nin Türk ve Yunan Kamuoyuna Yansımaları", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006. , Athanasios, Suliotis - Nikolayidis, **Organosis Konstantinupoleos**, [İstanbul Örgütü] Atina Ekdosis Dodoni, 1984. Nilüfer Erdem, "Yunan Osmanlılığının En Önemli Temsilcilerinden Suliotis-Nikolaidis'in Kaleminden " İstanbul Örgütü" ve II. Meşrutiyet Dönemindeki Etkileri", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları** C.XI, S.22, s.109-123

²⁴ Yunanistan için gizemli bir isim olan Suliotis Nikolaidis'in kariyeri ve kişisel el yazması notlarını içeren ve ayrıca İstanbul Örgütü hakkında da belgelere ulaşmak için bkz. **Gennadios Library Athens, Dosya Adı** Suliotis Nikolaidis, **Dosya No:** 5-6-7-8-9

²⁵ Farklı bir Megali İdea görüşüne sahip olan İoannis Dragumis'in görüşleri Balkanlarda Yunan kültürü önderliğinde bir federasyon hayal eden Rigas Fereos'un görüşlerini anımsatmaktadır. Yunanistan'dan çok Yunanlılık üzerinde duran bu görüş kültürel Megali İdea şeklinde kendini göstermiştir. İon Dragumis'in görüşleri için bkz. İon Dragumis, **Filla Imerologiu 1908-1912**, [Günlükler] Tomos: 4, [C. IV] Atina Ekdosis Ermis, 1988. ; **O Ellinismos Mu Ke İ Ellines**, [Benim Yunanlılığım ve Yunanlılar] Atina Ekdosis Nea Thesis, 1991

fikirleri çerçevesinde olmuştur. Genel anlamda Osmanlı Devleti'nin dağılmasına karşı bir propaganda yapma çabasına girişen bu ikilinin görüşleri, Venizelos iktidarında Megali İdeacı politikalar sonucu güçlenemedi ve sönmüştür. Örneğin, 2. Meşrutiyet'in ilanı hakkında yaptığı yorumda İon Dragumis *“Osmanlı topraklarındaki Rum milleti Anayasa ile birlikte daha özgür olacak belki de artık Yunanistan ile birleşmek istemeyecekler... Böyle devam ederse Türk devleti yavaş yavaş zaman içerisinde Yunan devleti olacaktır. Anayasa'nın verdiği güç ile özgürlük ve adalet ile Rum milleti önemli makamlar elde edecek ve nasıl Doğu Roma zaman içerisinde Yunan Devleti olduysa Osmanlı'da Helenleşecektir”* demekte, 15 Aralık 1908 tarihli günlüğünde ise *“İstanbul'a bizimkileri tek bir hedef etrafında toplamak için geldim”* diye yazmaktadır.²⁶ Bunun karşılığında Spiros Melas ise; *“Türkler sadece isim değiştirdiler eski Türklerden yeni Türk olarak vaftiz oldular ve bu değişimin politik anlamda bir değişim getireceğine sizler inanıyor musunuz? Yakın bir zamanda göreceğiz ki bu Anayasa'yı onlara karşı duran farklı din ve milletten herkesi yutmak için kullanacaklar”* diyerek²⁷ Yunanistan'ın temkinli ve saldırgan politikasını sürdürmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yunanistan siyasi hayatında Osmanlı Devleti'nde 2. Meşrutiyet'in ilanından 1909 Ağustos ayındaki Gudi askeri hareketine kadar gelen süreçte ve daha sonra Balkan Savaşları ile Birinci Dünya Savaşı başına kadarki Venizelos'un Başbakanlığı süresince bu iki görüş sahipleri arasında çekişmelere sahne olmuştur.

İstanbul Örgütünü kuran İon Dragumis ilerleyen yıllarında da Makedonya sorununu temel alarak yaptığı konuşmalarında Helenlerin Osmanlı Devleti ile işbirliği yaparak Bulgarlar karşısında kendilerini ve Yunanlılığı kurtaracakları görüşünü savunmaya devam etmişti. Venizelos'un Yunan ulusunun tamamen Yunan bir devletin çatısı altında toplanması fikrine karşılık İon Dragumis ve taraftarları Osmanlı Devleti üzerinde dağılmış olan Yunan ulusunu geliştirmek ve kademeli bir şekilde Slavları dışarıda bırakacak bir Türk-Yunan Konfederasyonu oluşturmak amacı taşıyorlardı.²⁸ Bu noktada Yunanlılığın ilk olarak kendi arasında bütünlüğünü sağlamasını ve ikinci olaraksa diğer komşu halklara (Türk, Arnavut, Ermeni ve

²⁶ İon Dragumis, *Filla İmerologiu 1908-1912..* s.22

²⁷ Leonidas Moiras *a.g.t.*, s. 82-92

²⁸ Kitsikis, *Türk Yunan İmparatorluğu*, s.206-207

Araplar) örnek olarak Yunan medeniyetinin yayılmasını temel hedef olarak görüyordu.²⁹ Böylece yeni Anayasa ve güçlenmiş bir imparatorluk içerisinde Helenizm kendini koruma gücüne ulaşacaktır. Hatta 1910 yılında iktidara gelen Eleftherios Venizelos'u dış politika hamlelerinin ardından hem Bulgaristan ile anlaşması hem de Osmanlı Devleti'ne karşı bir politika izlemesi yüzünden “Yunanlılığın en büyük düşmanı” olarak itham etmişti. Megali İdea fikrini de eleştiren İon Dragumis “ *İstanbul'u alalım diyoruz ama İstanbul eski İstanbul değil ve Bizans'ı diriltmek büyük bir rüya. Bizans İmparatorluğunu diriltmektense Yunanlılığı güçlü temellere oturtmalıyız*” diye Yunan kültürünün gelişmesi üzerine bir Megali İdea fikrine sahipti.³⁰

2. Balkan Savaşı'ndan sonra Megali İdea mümkün görünüyordu. Venizelos, İstanbul konusunda Avrupalı devletlerden çekinmesine ve İstanbul'un Yunanistan'a bırakılmasının mümkün olmayacağı inancına rağmen özellikle Batı Anadolu toprakları ve Ege denizinin Yunanistan'a katılabileceğine inanıyordu. Tabi bunun için Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere ve Fransa ile aynı safta yer alması gerekiyordu. Venizelos uyguladığı politikalarının doğal sonucu olarak Kral Konstantinos'un muhalefetine rağmen 1917 yılında Yunanistan'ı İtilaf Devletleri safında Birinci Dünya Savaşına sokmuş oldu. İlerleyen süreçte 1919 yılında Yunan ordularının İzmir'e ayak basmaları ayrıca Doğu Trakya'da ilerlemeleri ve İstanbul sınırına kadar yaklaşmaları Megali İdea'nın halk gözünde de mümkün bir hedef görülmesine vesile oldu. Nitekim 1922 tarihinde Türk orduları karşısında alınan hezimet Yunanistan'ı büyük bir iç karışıklığa sürüklediği gibi ekonomik anlamda da çöküntüye uğratmıştı.

Bütün bu gelişmeler ışığında çalışmamızda hem Helen kültürü ve ortodoksluk inancı arasındaki ilişki hem de Yunan halkının bu dönemdeki olaylara reaksiyonunu vurgulanmaya çalışılmıştır. Meydana gelen olayların, Yunanistan açısından etkileri, Avrupalı devletler tarafından nasıl yorumlandıkları ve Osmanlı Devleti'ne etkilerinin ne yönde olduğu şeklinde üç konu üzerinde özellikle durulmaya çalışılmıştır.

²⁹ İon Dragumis, *O Ellinismos mu...*, s. 125

³⁰ Efrigeni Dimitriou, , *İon Dragumis ke O Makedonikos Agon*, [İon Dragumis ve Makedonya Mücadelesi] İnstitute For Balkan Studies, Selanik, 1993, s. 19

BİRİNCİ BÖLÜM

ELEFTHERİOS KİRİAKOS VENİZELOS'UN HAYATI (1864-1910 DÖNEMİ)

1.1. Çocukluk Yılları ve Eğitim Hayatı

Modern Yunanistan tarihinin en önemli devlet adamlarından biri olan Eleftherios Kiryakos Venizelos 11 Ağustos 1864 tarihinde Girit'in Hanya kazasının Mournies köyünde dünyaya gelmiştir. Büyük dedesi günümüzde Yunanistan'ın Sparti iline dâhil olan Krevatta köyündendir. Eleftherios Venizelos'un gerek karakterini gerekse siyasi tavırlarını anlamak için ailevi kökenleri önemli ipuçları sunmaktadır. Büyük dedesi Venizelos Krevattis (daha sonra dedesinin adı soy isimleri olacaktır) 1770 yılında Orlof isyanında yer almıştır.³¹ Daha sonra Girit'e göç eden ailenin çocuğu olarak 1810 senesinde dünyaya gelen Eleftherios Venizelos'un babası Kiryakos Venizelos ise 1821 yılında başlayan Yunan isyanına katılmış, isyana destek vermek için isyanın başladığı bölgeye gitmiştir.³²

Daha sonraki yıllarda da devam eden aile içinde bu tür faaliyetlere destek verme durumu Eleftherios Venizelos'un hayatının şekillenmesinde önemli bir rol teşkil edecektir. Örneğin 1866 Girit ayaklanmasında³³ yine ön saflarda yer alan Kiryakos Venizelos Girit'ten sürülmüş ve Eleftherios Venizelos henüz 2 yaşında

³¹ Rus amiral Theodos Orlof'un güney Yunanistan'da Mora (Peloponissos) bölgesinde halkı galeyana getirdiği ayaklanmadır. Osmanlı Rusya ilişkilerinin zor olduğu bu dönemde Yunanistan'da bir isyan tertip ederek Osmanlı Devleti'nin dikkatini Yunanistan'a çekme amacı taşıyan bu isyan Osmanlı Devleti tarafından kolayca bastırılmıştır. Orlof İsyanı hakkında detaylı bilgi için bkz. Douglas Dakin, **İ Enopiisi Tis Ellados 1770-1923** [Yunanistan'ın Yeniden Birleşimi 1770-1923], Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, , Atina, 2012, s.39-42, Thasos Gritsopoulos, **Ta Orlofika; İ En Peloponisso Epanastasis Tu 1770**, [Orlof Olayları, Mora'da 1770 İhtilali], Eteria İstorikon Spudon, Atina, 1967

³² Georgios Ventiris, **İ Ellas 1910-1920** [Yunanistan 1910-1920] C.I, Atina, 1970, s.55

³³ 1866 Girit isyanı sırasında Rusya etkisi görülmektedir. Ortodoksları koruma konusunda kendini lider devlet olarak gören Rusya Girit problemi konusunda kendisinin lider konumda bulunması gerektiğinde ısrarcı olmuştur. Nitekim 1878 Ayastefanos Antlaşmasında da Girit ile ilgili madde koymuş ve süreç Berlin Antlaşması sonrasında imzalanan Halepa Sözleşmesiyle Girit'in yeni statüsü belirlenmiştir.. Nitekim bu tarihten itibaren Girit devlet içinde devlet konumuna erişmiştir. Ayşe Nükhet Adıyeke, **Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)**, Ankara, 2000, s.23

iken ilk defa sürgün ile tanışmıştır. 1880 yılına kadar, modern Yunanistan Devleti'nin ilk limanı olarak da kabul edilen Siroz adasında yaşayan E. Venizelos eğitim hayatının ilk dönemlerini burada tamamlamıştır.³⁴

Venizelos'un siyasi kariyerinin temellerini oluşturan ve 1928 yılına kadar sürdürdüğü Megali İdea (Büyük Fikir) hedefinin tohumları da bu süreçte atılmıştır. Henüz 14 yaşındayken 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sırasında okulda çizdiği İstanbul ve İzmir'i de kapsayan Yunanistan haritası, daha sonra Yunanistan Başbakanı olduğu dönemde (Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı süresince) hedeflediği büyük Yunanistan ile aynıydı.³⁵

1881 tarihinde Atina Üniversitesinde Hukuk okumaya hak kazanan³⁶ Eleftherios Venizelos babasının karşı çıkmasına rağmen Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesine kayıt olmuştur. Ancak 1883 tarihinde babasının vefatı sonrası 2 yıllık bir Atina serüveninden sonra mecburen Girit'e dönmüştür. Atina'da kaldığı 1881-1883 tarihleri arasındaki iki yıllık süreçte Atina Üniversitesi öğrenci birliğinin liderliğini de yapan Venizelos, İngiliz politikacı Joseph Chamberlein ile yaptığı bir görüşmede ilk defa Girit'in Yunanistan ile birleşmesi fikrini aktararak ve dikkatleri üzerine çekti. Girit'e döndükten sonra, eğitimine uzaktan devam ettiği Atina Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1887 tarihinde mezun oldu.³⁷ Mezun olduğu 1887 yılının Mart ayında da Girit'te 6'sı Müslüman 11'i Rum olan 17 avukattan biri oldu.³⁸

³⁴ Ventiris, **a.g.e.** , s.56

³⁵ Genellikle yanlış olarak kullanılan Megalo İdea'nın Yunanca Gramer açısından doğrusu Megali İdea (Μεγαλήϊδα) olmalıdır. Yunanca'da bulunan Dişil, Eril, Nötr kelimelerin sıfatları türlerine göre η / i- ος / os- ο / o şeklinde sonlanmaktadır. Dişil bir kelime olan idea (ϊδα) kelimesinin sıfatı da dişil ek olan η / i olmalıdır. Megali İdea (Μεγαλη ιδα) hakkında bkz. Azmi Aksoy, **Yunanca Gramer**, Alfa Yay, İstanbul 2003

³⁶ Emmanouil, Theodorakis, **Eleftherios Venizelos o Ethnikos İgetis**, [Eleftherios Venizelos Milli Lider] Asterias,Atina,2008,s.31

³⁷ Nikolaos, Papadakis, **Eleftherios K. Venizelos a Biography**, National Research Foundation,Chania,2006, s.12

³⁸ Vasilis, Panagiotopoulos,, **Eleftherios Venizelos Apo Turkokratumeni Kriti ston Ethniko Dihismo**,[Türk Hâkimiyetindeki Girit'ten Milli Bölünmeye Kadar Eleftherios Venizelos], Dimosiografikos Organismos Lambraki, Atina ,2011, s.100

1.2. Siyasi Hayata Başlaması ve Girit Adasındaki Rolü

Eleftherios Venizelos 1888 tarihinde yeni avukat olarak döndüğü Girit'te Kiriakos Mitsotakis'ten Girit'te yayına başlayan ilk gayr-ı resmi Rumca gazete olan Lefka Ori³⁹ (Λευκά Ορη-Beyaz Dağlar) gazetesini satın almış ve gazetede kendisi de Lefkoritis (Akdağlı) mahlasıyla adanın problemleri hakkında makaleler yayımlamaya başlamıştı.⁴⁰

1889 tarihinde Girit'te yapılan seçimler, hem Venizelos'un politik hayatında bir dönüm noktası, hem de modern Yunanistan tarihi açısından değişimin başlangıcı olmuştur. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sırasında tekrar isyan eden Rumlar önce Ayastefanos Antlaşması ile daha sonra da Berlin Antlaşması'nın 23. maddesi ile büyük güçlerin Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaları yoluyla Yunanistan ile birleşme hedeflerine bir adım daha yaklaşmışlardır. Nitekim Avrupalı devletlerin baskıları sonucu Girit'e gönderilen Gazi Ahmed Muhtar Paşa ile isyancılar arasında dönemin konsolosluklarının gözetimi altında Hanya'nın Halepa bölgesinde görüşmeler yapılmış ve neticede 25 Ekim 1878 tarihinde Halepa Sözleşmesi imzalanmıştır⁴¹. Bu sözleşmeye göre Girit valisi Hristiyan olacak ve Avrupalı devletlerin onayı ile Osmanlı Devleti tarafından 5 yıl görev süresiyle atanacaktı. Ayrıca Girit Meclisi kırk dokuzu Hristiyan, otuz biri Müslüman olmak üzere seksen üyeden oluşacaktı.⁴²

Aynı süreçte Eleftherios Venizelos hem gazeteci yönüyle, hem avukat olarak, hem de politik hayata atılmasıyla birlikte adada önemli kişiler arasına girmeye başlamıştı. Siyasi ve ekonomik birçok konudaki görüşleriyle kamuoyunun dikkatini çekmekteydi. 23 Ocak 1889 tarihinde Lefka Ori gazetesinde yazdığı bir makalede 1878-1888 tarihleri arasında adanın durumu ve problemleri üzerine

³⁹ Nükhet Adıyeke , **a.g.e.**, s.99

⁴⁰ Theodoraki, **a.g.e.** ,s.37

⁴¹ Nükhet Adıyeke ;**a.g.e.** s.23

⁴² Cemal, Tukin, "Girit.Maddesi", **İSAM C.IV**, İstanbul, 1977

değerlendirmelerde bulunmuştu⁴³. Yazısında beş temel konu üzerinde duran Venizelos’a göre adadaki temel sorunlar şunlardı:

- Merkezi Osmanlı hükümetine karşı sorumlulukları olan, ancak adanın gücünü (talepkar bir politika uygulayan) gösteren bir hükümet kurulmalı
- Girit’in gelişimini destekleyen bir ekonomi programı uygulanmalı
- Bağımsız ve aydınlanmış bir adalet sistemi
- Halkın güvenliği
- Vergi düzenlemesi

Venizelos bu beş temel konunun acilen düzenlenmesi ya da geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktaydı.

Bir diğer makalesinde ise Venizelos adanın politik durumuna değinmekteydi. O dönemde Girit’te Muhafazakâr Parti destekçileri ve Venizelos’un da içinde bulunduğu Girit Liberal Partisi⁴⁴ olmak üzere iki parti bulunuyordu. Ancak Venizelos’a göre amaç ortaktı: Yunanistan ile birleşmek. İki parti için sadece hedefe giden yollar farklılık arz ediyordu. Eleftherios Venizelos’un da dâhil olduğu Liberal Parti Fransız milliyetçiliğine⁴⁵ yakın duruyordu. Bunun yanında Yunanistan ile birleşme hedefini öncelikle dile getirmiş ve bunu Girit’in kaderi olarak gösteren bir politika izlemişti. Ayrıca Fransız Leon Gambetta⁴⁶ ve Leon Bourgeois gibi önemli devlet adamları da Eleftherios Venizelos’un politik anlamda etkilendiği kimseler arasındaydı. Leon Bourgeois’in “*Solidarité*” adlı çalışması, dönemin Fransa’sında etkili olduğu gibi Yunanistan’da da Eleftherios Venizelos’un ilk başkanlığı döneminde sosyal reformlara yönelik radikal hamleler yapmasında etkili olmuştur.⁴⁷

⁴³ Lilly Macrakis, **Venizelos’ Early Life and Political Career in Crete, 1864-1910**, Edinburgh Press, Edinburgh, 2006, s.52

⁴⁴ 1910 yılında Venizelos tarafından Yunanistan’da kurulacak olan Fileleftheron Komma (Liberal Parti) ile karıştırılmamalı.

⁴⁵ Burada Fransız milliyetçiliğinden vurgulanmak istenen kültürel milliyetçilik üzerine yoğunlaşmak olarak açıklanabilir. Girit’i Yunan ya da Türk vb. etnik kökenler ile tanımlamaktansa Fransa örneğinde olduğu gibi Girit’in kültürü dili (Girit lehçesi Antik Yunan diline daha yakın bir bağa sahip olması açısından) tarihi ile bir bütün Girit Adası olarak yorumlamak şeklinde açıklanabilir.

⁴⁶ Svolopoulos, **Eleftherios Venizelos 12 Meletimata**. s.41

⁴⁷ **Eleftherios Venizelos İ Diamorfosi Tis Politikis Skepsis Tu**, [Eleftherios Venizelos Politik Görüşlerinin Oluşumu] Haz. İdrima Tis Boulis Ton Ellinon, Atina, 2014, s.18

Daha sonraki dönemde seçim çalışmalarına yoğunlaşan Venizelos adanın ekonomik durumu ve Halepa Sözleşmesi üzerinde durmuş ve 2 Nisan 1889 tarihinde açıklanan seçim sonuçları neticesinde Eleftherios Venizelos 25 yaşında Girit Meclisine milletvekili olarak girmiştir. Bu seçim sonuçlarına göre Girit Meclisi'nin Rum milletvekilleri 38 liberal 11 muhafazakâr milletvekilinden oluşuyordu. 28 Nisan 1889 tarihinde seçim sonuçları hakkında Lefka Ori gazetesinde yayımladığı bir diğer makalede Venizelos “Barış Teklifi” başlığıyla Muhafazakâr Parti milletvekillerine sesleniyor ve “*Onları anavatan için ortak mücadeleye davet ediyoruz*”⁴⁸ diyordu. Venizelos siyasi hayatı boyunca öncelikle Girit'in Yunanistan'a bağlanması üzerine politika uygulamıştı. Girit'in Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan ile birleşmesinin ardından Venizelos hedeflerini genişletmiş ve Ege adaları ile İzmir'i ele geçirerek Ege denizini bir Yunan gölü haline getirmek amacıyla hareket etmişti. Böylece Atina, Selanik ve İzmir şehirlerine sahip olarak bir üçgen şeklinde hem ticaret yollarını hem de Ege denizini bir Yunan gölü haline getirerek Yunanistan'ın omurgasını oluşturmak istiyordu. O dönemde İstanbul'u istemeyen tek Yunan olarak eleştirilen Eleftherios Venizelos'un Megali İdea görüşü diğerlerinin aksine İstanbul'u alıp Avrupa devletleri ve Rusya ile mücadele etmektense İstanbul ve Boğazlara giden Ege denizini kapatmaktı. Böylece Ege denizini bir Yunan gölü haline getirerek hem Yunanistan anakarası ile verimli Anadolu toprakları arasında bir bağlantı kurmuş olacak, hem de uluslararası arenada Batı Anadolu topraklarına hâkim olan Yunanistan İngiltere'nin Ortadoğu politikasında müttefiki olma fırsatı yakalayacaktı.

1.3. 1897 ve 1905 İsyanları

Siyasi hayata girişi sonrasında Eleftherios Venizelos'un hayatında üç önemli dönüm noktası olacaktı. İlk olarak 1897 Akrotiri isyanı, ardından 1905 Therisso isyanı ve son olarak ona Yunanistan Krallığında Başbakanlığı getirecek olan 1909 Gudi askeri hareketi.

Eleftherios Venizelos Girit Meclisi'nde Milletvekilliği görevini çok sürdürmemiş yaklaşık bir buçuk yıl sonra ara verme ihtiyacı duymuştu. Ailevi

⁴⁸ Macrakis, a.g.e.,s.54

sorunlarından dolayı bir süre siyasetin dışında kalmak isteyen Venizelos, 1890-1896 tarihleri arasında aktif politikaya ara vermiş hem avukatlık hem de gazetecilik ile ilgilenmişti. Bu dönemde Girit'te yarı özerklik diye tanımlanan ancak bizce bağımsızlığa gidecek derecede kesin çizgileri olan bir durum mevcuttu. Yerel gazetelerin yasakları kaldırılmış, siyasi partiler politikada yer alıyor ve Yunanca hem Girit Meclisi'nde hem de mahkemelerde resmi dil olarak kabul ediliyordu.⁴⁹

Bu dönemde zaman zaman dile getirilen Enosis – Yunanistan ile birleşme ideali Yunan Kralının çekinceleri yüzünden askıda bekliyor, bir sonraki isyana kadar kök salıyordu. Eleftherios Venizelos yayınladığı makalelerinde Yunan Kralının bu tedirgin halinden şikâyetçi oluyor ve sık sık kralı eleştiriyordu. Bu eleştirilerden bir sonuç alamayan Eleftherios Venizelos ve bir kısım Giritli daha sonra Yunan askerinin adayı işgal etmesine zemin oluşturacak Akrotiri İsyanını başlattılar. Bir oldubitti ile Girit'e Yunan askerinin çıkmasının ve Yunanistan'ın Girit adasında resmen söz sahibi olmasının amaçlandığı isyan, bölgedeki hassas dengeleri bozmuş ve 1897 Türk-Yunan savaşının çıkmasına ve Yunanistan'ın ağır bir mağlubiyet almasına neden olmuştu. Ancak hem Akrotiri İsyanı hem de 1897 Türk-Yunan savaşında Yunanistan'ın aldığı hezimet başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletlerin yardımlarıyla Yunanistan ve Giritli isyancılara zarardan çok fayda sağlamış, neticede Girit adası bağımsız bir devlet halini almıştı.

23 Ocak 1897 tarihinde İhtilal Komitesi adını verdikleri bir oluşum olarak Eleftherios Venizelos, Georgios Milanoyanni, Efstathio Peruli ve Dimitrios Gelasi gibi adanın önde gelen kişilerinin liderliğinde, 100 kadar Giritli isyancı Hanya'nın yaklaşık 20 km kuzeyindeki Suda Körfezi yakınlarında bulunan Akrotiri bölgesine silahlı bir şekilde çıkmışlardır. İsyancılar Girit'in özerkliğini yeterli görmeyerek, bağımsızlığını kazanıp Yunanistan ile birleşmesi hedefiyle isyanı başlatmışlardı.⁵⁰ Eleftherios Venizelos bu dönemde Osmanlı vatandaşı olmasına rağmen Osmanlı Devleti'ne karşı bir aidiyet hissetmiyordu. 23 Ocak 1897 tarihinde başlatılan isyanda da Eleftherios Venizelos daha isyanın başladığı ilk günden itibaren hareketin doğal

⁴⁹ Papadakis, **a.g.e**, s.14

⁵⁰ Georgios, Manusakis, **Kritikes Epanastasis 1821-1905 Sto Akrotiri Tu Venizelu**, [Girit İsyanları 1821-1905 Venizelos'un Akrotirisi (isyani)] Ethniko Idryma Ereunon kai Meleton "Eleftherios K. Venizelos" Chania, Greece 2009, s. 33

lideri olmuş ve hem Yunan ordusu ile hem de batılı devletlerle istişarelerde lider olarak bulunmuştur. Ayrıca bu ilk ciddi isyanı hem Girit'te milli kahraman olarak sayılmasına hem de Yunanistan'da adının duyulmasına, bunun yanı sıra dönemin Avrupalı Devletlerine ve onların konsolosları nezdinde de kendini tanıtmaya fırsat vermiştir.

25 Ocak 1897 tarihinde Eleftherios Venizelos önderliğindeki İhtilal Komitesi şu bildiriye Avrupalı devletlere iletmiştir:

Akrotiri'deki Kidonya direniş merkezinden;

25 Ocak 1897

“Tanrı'nın ve vatanın adıyla Girit Adası'nın özgür Yunan Krallığı ile birleştiğini ilan ediyoruz. Yunan Krallığı'nı Girit Adası'nı olduğu gibi tanımaya davet ediyoruz. Girit'in Hristiyan halkı bir insanlık ayıbı olan Girit Sorununu sonuca ulaştırmak ve başarıyla çözümlmek için Büyük Avrupa Devletleri'nin yardım ve ilgisiyle bütün uygar dünyaya çağrıda bulunuyor.”⁵¹

Bütün halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkına vurgu yapan İhtilal komitesi “Girit Giritlilerindir” sloganı ile Girit'teki son Türk askeri de adayı terk edene kadar reform ya da muhtariyet hiçbir düzenlemeyi tartışmayacaklarını ilan ediyorlardı.

Bu isyana başlamadan önce Eleftherios Venizelos'un düşünce yapısını değerlendirdiğimiz zaman birkaç avantajının bulunduğunu ve bunun üzerine politika yürütmeye çalıştığını görüyoruz. Öncelikle dönemin Yunan hükümeti olası bir isyanda Girit Rumlarını maddi anlamda destekleyecek gücü olmasa da özellikle askeri alanda ve donanma anlamında desteklemeye istekliydi. Ayrıca hem Avrupa'da hem de Yunanistan'da sürekli gündemde tutulan Helenizm vurgusu Girit'te yapılacak bir isyana Avrupa devletleri tarafından çok tepki verilmeyeceği izlenimi veriyordu. Bunun yanında Atina'da bulunan ve Helenizm eksenli milliyetçi bir söylem sahibi Milli Topluluk Örgütü⁵² Yunan kamuoyunda sürekli Girit ve Girit'in

⁵¹ Adıyeke; a.g.e.s.181

⁵² Bir grup genç subay tarafından 12 Kasım 1894 tarihinde kurulan “Milli Topluluk Örgütü” özellikle 1895-1897 arası Yunan kamuoyunda ve basın hayatında önemli rol oynamıştır. Amacı 4 Eylül 1895 yılında yayınlanan manifestoda da belirtildiği gibi “öncelikle Yunan çıkarlarını

Yunanistan ile birleşmesi yönünde Megali İdea merkezli söylemlerde bulunuyordu. Örgüt, hem basın yayın yoluyla hem de gizli kurulan dernekler vasıtasıyla kamuoyunu maddi/manevi her anlamda Girit isyancılarını desteklemeye yönlendiriyordu. Yunanistan'da 3000 kişiden fazla bir üyeye ulaştığı düşünülen örgüt, açıkça Girit'te bir isyan çıkması konusunda propaganda yapıyordu. Bunun yanında isyana teşvik edilen halka gerekli silah desteğinin yapılacağını vaad ediyordu.⁵³ Milli topluluk örgütü hakkında bir diğer önemli görüş ise bu oluşumun Krala karşı kurulmuş bir yapılanma olduğuydu. Bu görüşe göre; hazır olmayan Yunan orduları bir oldubitti ile Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa sokulacaktı. Yunan ordularının yaşayacağı hezimet, krala karşı bir hareket olarak kullanılacaktı.⁵⁴

İsyanın başlangıcından bir hafta sonra Yunanistan Kralı adına Komutan Timoleon Vasos komutasında yaklaşık 2000 kişilik Yunan ordusu Hanya'nın batısında bulunan Kolimbari Limanından adaya çıkmış ve Hanya'ya doğru ilerlemeye başlamıştı. Atina gazetelerinde de geniş yer bulan bu işgal sonrası isyanın amacının başlangıçta talep edilen Girit'in özerkliğinden ziyade tek çözümün Yunanistan ile birleşmek olduğu şeklinde yorumlanmaya başlamıştı. Dönemin yüksek tirajlı gazetelerinden olan Akropolis gazetesi 4/17 Şubat 1897 tarihli sayısında ana haber olarak Yunanistan Kralının Girit'i işgal emrini okuyucularına sunmuştu. Bu emirde özellikle *“Girit’e dini ve milli yönlerden bağlılık ve adadaki Hristiyan Rumların korunması amacıyla Yunanistan Kralı Georgios I.’in emri ile Yunan askeri adaya çıkacak ve adadaki Hristiyanları korumak amacıyla adayı Yunanistan Krallığı adına işgal edecektir”* ifadeleri paylaşılmaktaydı.⁵⁵ Aynı şekilde Empros gazetesi de bu işgale geniş yer vermiş ve başmakalesinde *“Avrupa istesin ya da istemesin Girit dün Yunan askerinin adaya çıktığı andan itibaren özgürdür ve Yunanistan ile birleşmiştir ”* diyerek isyanın özerklik boyutunun kalmadığını yalnız

korumak ve Yunanistan dışında (esir)bulunan Yunanlıların özgürlüklerinin kazandırılması” ve Megali İdea’da hedeflenen sınırlar için mücadele edilmesi şeklinde tanımlanmıştır. 29 Eylül 1896 tarihinde 40 dernek ve 2000 üye sayısı ile önemli bir güç haline gelmiş nitekim 1897 Osmanlı-Yunan savaşında yaşanan hezimet sonucu siyasi arenadan çekilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Hristopulos, Georgios-, Bastias Yannis, *İstoria Tu Elliniku Ethnos*,[Yunan Ulusunun Tarihi] C.XIV, Akdothiki Athinon,Atina, 1977,s.93-100

⁵³ Dakin, a.g.e. s.229-230

⁵⁴ Salahı Sonyel, *İngiliz Belgelerine Göre Türk Yunan ilişkileri*, Remzi Kitapevi, 2011, İstanbul, s.81

⁵⁵ *Akropolis*,4/17 Şubat 1897, No : 5353, s. 1

Yunanistan ile birleşmenin geçerli yol olduğunu vurgulamıştı.⁵⁶ Aynı dönemde Eleftherios Venizelos Yunan donanma komutanı ile görüşmüş ve silah talebinde bulunmuştu. Komutan Reineck tarafından isyancılara 267 tüfek ve iki top teslim edilmiştir. Bu görüşmeden dönerken Eleftherios Venizelos için büyük bir tören düzenlenmiş ve bu törende Yunanistan Krallığı'nın bayrağı altında isyancıların lideri olarak kendisine teslim edilen silahlar ile birlikte uğurlanmıştır.⁵⁷ 7 Şubat tarihinde ise isyancılar adaya Yunan bayrağı çekmişlerdir.

Bu sırada Yunanistan Kralı I. Georgios Atina'da Avrupalı devletlerin büyükelçilerini toplayarak Girit konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Kral: *“İngiltere Kıbrıs'ı, Almanya Schleswig-Holstein'i ve Avusturya Bosna ve Hersek'i işgal ettiyse Yunanistan Krallığı'nın da Girit'i işgal etme hakkı mevcuttur”* diyerek Yunanistan'ın politikasının adayı işgal ve Yunanistan ile birleştirmek olduğunu dile getirmiştir.⁵⁸

Kısa sürede isyan bütün adaya yayılmış ve kontrolden çıkmıştı. Ancak Yunanistan batılı devletlerin tepkisiyle karşılaştı ve Girit Adası Avrupalı devletlerin donanmaları tarafından abluka altına alındı. Yunan askerinin adaya çıkmasından sonra tepkiler daha da arttı ve 9 Şubat 1897 tarihinde İtalyan donanma komutanı Kanevaro liderliğinde isyancıların kampları bombalandı. Avrupalı devletlere isyancılar adına yazdığı bildiride Eleftherios Venizelos *“silahlarınızdan korkmuyoruz sizi iyi biliyoruz ve yalnızca ölüm bizi buradan çıkarır”* demiş ve bu bildiriye Avrupalı devletlerin donanma komutanlarına göndermişti. İsyanın bu aşamasında Eleftherios Venizelos liderliğindeki isyancılar Fransa ve İngiltere'den bekledikleri desteği göremediler. Örneğin Fransız milletvekili Hanotaux Fransız Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada: *“Bir halk bütün Avrupa'da sempati uyandırıyor diye ona barışı bozmak ve sorumluluktan kaçmak gibi bir hakkı kimse vermemiştir”* diyerek Yunanistan'a tepkisini dile getirmişti. O dönemde Fransa diğer önemli güçler gibi savaş yanlısı değildi. Bu tepkiler karşısında daha sonra da sık sık karşılaşacağımız üzere Eleftherios Venizelos'un en büyük politik silahı olan “faydacılık” politikasını

⁵⁶ *Empros*, 4/17 Şubat 1897, No : 98, s. 1

⁵⁷ Macrakis, *a.g.e.* s.63

⁵⁸ Manusakis, *a.g.e.* s. 35

kullandığını görüyoruz. Fransa, İngiltere ve İtalya'dan umduğunu bulamayan Eleftherios Venizelos, bu dönemde Ortodoks Hristiyanların koruyucusu sıfatıyla hareket eden Rusya'ya yönelmiş ve isyancıların lideri olarak Rus savaş gemisi Alexander II. de Rus donanma komutanı ile görüşmüştü. Bu görüşmede Rus komutanını Girit Rumları lehine ikna etmeye çalışmış ve adada kamuoyu yoklaması yapılmasını ada Rumları ile görüşüldüğü takdirde Girit halkının bir bütün olarak Yunanistan ile birleşmeyi savunduğunun anlaşıldığını ifade etmiş, ancak Avrupalı devletler ile karşı karşıya gelmeyi uygun görmeyen Rus donanma komutanı Eleftherios Venizelos'un tekliflerini kabul etmemiştir.⁵⁹ İsyanın büyümesi ve Yunanistan'ın saldırgan bir tutum izlemesi sonucu Osmanlı Devleti Yunanistan'a savaş ilan etmişti.

Yaklaşık bir ay süren ve Yunanistan'ın hezimetıyla 17 Mayıs 1897 tarihinde sonuçlanan Osmanlı Yunan Harbi, Girit'in durumunu da doğrudan etkilemiştir. İlginç olan husus mağlup olan Yunanistan'ın başta İngiltere olmak üzere Avrupa Devletleri'nin desteği ile birlikte bu savaştan yine en karlı çıkan taraf olmasıdır. Girit'te yaklaşık 5 ay önce Eleftherios Venizelos' un liderliğinde isyanı başlatan İhtilal Komitesi Yunanistan'ın ağır mağlubiyeti sonrası yaptığı toplantılarda Türk askerinin adadan çekilmesi şartıyla muhtariyet yönetiminin kabul edilebileceğini Avrupalı devletlere bildirmişlerdir.⁶⁰ Zaten bu isyan neticesinde meydana gelen 1897 Türk Yunan Savaşı'nın belki de en önemli sonucu Türk askerinin ve adada görevli memurların adadan tamamen çekilmesine hazırlık yapılmasıdır. Nitekim muhtariyetin ilan edildiği protokolde Girit'te Osmanlı hükümrancılık haklarını ve Osmanlı Sancağını korumak üzere on beş tabur asker bulunması kararlaştırılmıştı. Buna rağmen Avrupalı Devletler, Ada'yı kontrol altına aldıkları tarihten itibaren Osmanlı askerinin tamamen çekilmesi yönünde baskı uygulamaya başladılar. Bunun yanında yaşadığı hezimetin ardından Yunanistan, Avrupalı devletlerin emri ile Albay Vassos komutasındaki donanmasını geri çekmiş olsa da Girit'e çıkartma yapan askerlerini geri çekmemiştir.

⁵⁹ Macrakis, **a.g.e** s.80

⁶⁰ Manusakis, **a.g.e**, s. 41

Neticede savaş, Avrupa'nın baskıları sonucu Girit'in muhtariyet elde etmesiyle noktalanmıştır. Fransa'nın önerisi ve İngiltere'nin desteği ile Girit'in muhtariyet esasları belirlenmiş ve Osmanlı Devleti ile Avrupalı Devletlerin elçileri arasında 18 Aralık 1897 tarihinde imzalanarak ilan edilmiştir.⁶¹ Ancak Avrupalı güçler bu muhtariyet esasları uygulanana kadar Girit'te bir icra komitesi oluşturulmasına karar verdiler. Eleftherios Venizelos bu komitede Hanya Sancağından icra komitesinde görevli olmuştur. Avrupalı güçlerin İcra komitesi oluşturma kararı Osmanlı Devleti tarafından protesto edilse de bir sonuç elde edilememiştir. Bu döneme kadar Girit'te İcra Komitesi için uygulanabilecek herhangi bir tüzük bulunmadığından Avrupalı Devletler tarafından bir nizamname hazırlanmıştır. Bu nizamname şu esasları içermektedir.⁶²

1- İcra Komitesi, devletler tarafından kararlaştırılan esasların genel meclise bildirilmesinden sonra toplanacak olan Girit genel meclisi tarafından seçilecek ve bir başkan ile sancak başına bir üye olmak üzere altı kişiden oluşacaktır.

2- İcra komitesi görünüşte yalnız genel meclise bağlı olan yerleri yönetmekle yükümlü ise de fiilen başka bir yönetim organı bulunmadığından komite idare nizamnamesini düzenlemekle de yükümlü kılınacaktır.

Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasındaki Girit krizinde, Avusturya Balkanlar'daki politikaları ile uyuşmadığı için, Almanya ise Ortadoğu ve Anadolu'daki politikaları çerçevesinde Osmanlı Devleti ile yakın durmaya çalıştığı için Yunanistan'a karşı çıkmış, diğer devletler Yunanistan'ın çıkarlarını korumaya çalışmışlardır. İngiltere, Fransa gibi diğer Avrupa devletleri başlarda Venizelos ve isyan komitesine olumsuz yaklaşmış olsalar da bunun sadece politik bir hamle olduğu, zaman kazanmak için yapıldığı aşikârdır. Avrupalı devletlerin hem Makedonya sorununda hem de Osmanlı Devleti ile yaşadıkları diğer sorunlarda Osmanlı Devleti'ni doğrudan karşılarına almak yerine karşıdaki tarafı destekleyerek güçsüzleşmesini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Nitekim Girit'in muhtariyet esaslarını belirleyen ve Osmanlı Devleti ile Avrupalı Devletler elçileri

⁶¹ Adıyeke, **a.g.e.** s. 197-198

⁶² Adıyeke, **a.e.** s. 201

arasında 18 Aralık 1897 tarihinde imzalanan protokol İngiltere ve Fransa öncülüğünde hazırlanmış ve ilan edilmiştir. Neticede Almanya Mart 1898 tarihinde Avusturya ile birlikte askeri güçlerini adadan geri çekmiş ve böylece hem Girit sorununun taraf olmaktan kurtulmuş hem de Osmanlı Devleti nezdinde güven tazelemiştir.⁶³ Avrupalı Devletler ve Osmanlı Devleti ile yapılan bu antlaşma sonucunda Girit Vilayeti Muhtariyet İdaresi Teşkilatına Dair Nizamname kabul edilmiş oldu.⁶⁴ Devletlerin aldığı bu karar neticesinde Girit adası Osmanlı hâkimiyeti altında tarafsız ve muhtar bir vilayet oldu. Girit Vilayeti'nin başına ise Avrupalı devletlerin ortak kararı ve Osmanlı Padişahının onaylaması suretiyle seçilecek bir yüksek komiserin tayin edilmesi kararlaştırıldı. Zaman içerisinde Türk askeri adadan çekilecek ve Girit Osmanlı hazinesine maktu bir vergi verecekti. Osmanlı Devleti bu dönemde Kara Theodori Paşa'yı Girit'e yüksek komiser olarak aday göstermiş olsa da Avrupalı devletler Yunanistan Kralı'nın oğlu Prens Georgios'un Girit'e yüksek komiser olarak atanması yönünde baskı yaptılar. Ayrıca İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya'nın donanma komutanları Girit Halkına hitaben bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride: *"Giritliler büyük devletler olarak Girit Özerk Devleti için yüksek komiser olarak Yunanistan prensi Georgios'u seçmiş bulunmaktayız... Prens Georgios'un gelişi adada yeni bir dönemi başlatacaktır... Özgür ve Özerk Girit dört büyük devletin himayesinde ve prens Georgios'un hükümetiyle Girit halkının barışı, can ve mal güvenliği için çalışacaktır"*⁶⁵ denilmekteydi. Yunanistan Kralı bu öneriyi benimseyerek 30 Kasım 1898 tarihinde oğlunun yüksek komiserliğini kabul ettiğini açıkladı.⁶⁶ Osmanlı Devleti'nin tüm itirazlarına rağmen 22 Aralık 1898 tarihinde Prens Georgios Girit'e yüksek komiser olarak atandı.

Girit'e geldiği tarihte Girit halkına seslenen Prens Georgios: *"Girit'e büyük devletlerin kararı doğrultusunda Rusya, İngiltere, Fransa ve İtalya devletlerinin desteği ile Yüksek komiser olarak gelmiş bulunmaktayım. Girit halkının her hangi dinden, milletten olursa olsun barışı ve refahı için çalışacağım. Girit halkından bu*

⁶³ Rüştü Çelik, **Kandiye Olayları Girit'in Osmanlı Devleti'nden Kopuşu**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012, s.46

⁶⁴ Rüştü Çelik, **a.e.** s.21-22

⁶⁵ **Keri**, 5/18 Aralık 1898, No: 3591, s. 1

⁶⁶ Hasan Ali Cengiz, "Girit İsyanları (1866-1908)", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Edirne, Ocak 1999, s.139

yolda desteklerini bekliyorum ve böylece başarılı olduğumuz sürece Girit konusunda büyük devletlerinde desteğini kazanacağımıza inanıyorum. Son olarak Allah'tan Girit'in iyiliği ve refahı için yardım istiyorum. Yaşasın Girit, Yaşasın Girit halkı" şeklinde bir açıklama yapmıştır.⁶⁷ Burada dikkat çeken Girit adası her ne kadar özerk bir devlet olsa da hala Osmanlı hükümrânlığı geçerliydi. Buna rağmen adaya yüksek komiser olarak atanan Prens Georgios batılı devletlerin kararlarından bahsetmiş olsa da hiç bir surette Osmanlı Devleti ve onun hükümrânlık haklarına değinmemiştir. Bu da aslında bu özerkliğin Yunanistan ile birleşmenin isimlendirilmemiş bir şekli olduğunu, sadece Yunanistan'ın zaman kazanma çabasında olduğunu göstermektedir. Yunanistan her ne kadar 1897 savaşında mağlup olsa da Girit konusunda en karlı çıkan taraf olmuştur. Girit'te elde edilen yeni statü konusunda Yunanistan özellikle İngiltere'ye ve Rusya'ya borçluydu.⁶⁸

1899 tarihi Eleftherios Venizelos ve Girit için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. 1899'dan itibaren 1905 tarihinde Prens George'a karşı Eleftherios Venizelos tarafından düzenlenen Therisso İsyanına kadar geçen 6 yıl boyunca Venizelos hem gazeteci hem de politikacı olarak adada etkin bir rol oynamıştır.

9 Ocak 1899 tarihinde Girit genel meclisi seçimleri hakkında emir yayınlanmıştı. Buna göre meclisin üye oranının Girit'teki nüfus oranına göre 138 Hristiyan ve 50 Müslüman olması kararlaştırıldı. Nisan 1899 tarihinde yapılan seçimleri kazanarak meclise giren Eleftherios Venizelos Adalet Bakanlığı görevini üstlenerek yeni hükümette görev aldı. Ayrıca Eleftherios Venizelos'un başkanlığında 12 Hristiyan ve 4 Müslümandan oluşan bir komisyon Anayasa taslağı hazırladı. Bu taslak daha sonra Girit genel meclisinde onaylandıktan sonra Prens Georgios tarafından ilan olundu. Ancak Venizelos'un hedefleri ve politikası daha en başından adaya yüksek komiser olarak gelen Prens Georgios'un politikaları ile uyumsuzluk göstermişti. 1897 yılındaki isyan birleşmeyi değil özerkliği getirmişti. Fakat Eleftherios Venizelos ve taraftarları için bu yeterli değildi. Venizelos'a göre Yunanistan Krallığı'nın bir prensi olan ve yüksek komiser olarak adaya gelen Prens Georgios'un birleşme için çabalaması gerekiyordu. Buna karşın Prens Georgios'un

⁶⁷ Keri, 11/24 Aralık 1898, No:3597, s. 2

⁶⁸ Dakin, a.g.e. , s. 235-237

çok baskıcı bir politika izlemesi de tepkilere neden olmaktaydı. Hükümet ile yaptığı ilk görüşmelerinden birinde Prens Georgios “*Bilmelisiniz ki buraya Büyük Petro gibi yönetmeye geldim*” diyerek nasıl bir politika izleyeceğini göstermişti.⁶⁹ Zaten bu dönemde Yunanistan’da üst derecede sayılabilecek Rus sempatisi vardı ve Rusya’ya uygun bir politika uygulanıyordu. 1897 Osmanlı Yunan savaşı Rus Çarı Nikola II. ‘nin telgrafı ile son bulmuş, bunun yanında savaşı bütün Balkanlara taşımak isteyen Yunanistan Rusya’nın tavsiyesi ile Balkanlar’da çok fazla ileri gidememiş, diğer Balkan ülkelerinden de beklediği desteği bulamamıştır. Burada Rusya’nın hem Balkanlardaki Slav halklarını kontrol altında tutmak istemesi hem de Yunanistan ile arasına mesafe koymak istememesi etkili olmuştur. Böyle bir ortamda Girit’e yüksek komiser olarak gelen Prens Georgios’un da Rusya etkisinden uzak bir politika izlemesi beklenemezdi.

Daha ilk günden itibaren prens ile fikir ayrılıklarına düşen Eleftherios Venizelos, Prens Georgios’un 31 Mart 1901 tarihli emri sonrasında hükümetten istifa etti. Bu tarihten itibaren Venizelos ve Prens arasındaki ilişkiler başka bir boyut kazandı. Eleftherios Venizelos’un Hanya merkezli Kiriks (Κηρυξ) gazetesinde yayınladığı makaleleri sonucu Prens Georgios ile Venizelos’un ilişkileri bir soğuk savaş haline dönüştü. 1905 tarihli Therisso İsyanına kadar da Venizelos ve taraftarları Kiriks gazetesi aracılığıyla Prense karşı bir kampanya yürüttüler.

Örneğin Kiriks gazetesinde 4/17 Ocak 1902 tarihli “**Doğum Işığı**” adlı makalesinde Eleftherios Venizelos; “ *Büyük devletler Prens ve yönetimini test ediyorlar... Fazladan liman vergisi vb düzenlemeler yerine özerkliği arttıracak Yunanistan ile birleşmeye yaklaştıracak düzenlemeler yapılmalıdır... Şu anda Prens Georgios dört büyük devletin himayesi altında onların emirleri doğrultusunda adayı yönetiyor eğer özerklik genişletilirse Girit o zaman kendi kendine yetecek bir seviyeye gelecektir.. Bunun için önceliğimiz Girit yerel askeri birlikleri oluşturulmalı bunun için Yunan askerleri ile yerel güvenlik sağlanabilir.. Eğer bu şekilde büyük devletlerin himayesinde devam edilirse Girit halkı kendi politikasını uygulama imkanı bulamayacaktır ve Yunanistan ile birleşmekten uzaklaşılacaktır. Ayrıca her*

⁶⁹ Georgios, Roussos, **Neoteri İstoria Tu Elliniku Ethnos 1826-1974**, [Yunan Halkının Yeni Tarihi 1826-1974] Elliniki Morfotiki Estia, Atina, 1976, s. 23

ne kadar özerk bir yönetim olarak görülse de Girit hala büyük devletlerin işgali altındadır. Büyük devletler, Girit kendi ordusunu düzenlediği zaman adadan çekilmelidir. Ayrıca Rus elçisi Prens Georgios'un Yunanistan ile birleşmeye istekli olmadığını vurguluyor, gerekirse Girit halkı kendi milli çıkarları için mücadele edecektir. Kral, Girit halkının taleplerine uygun hareket etmelidir ya da kendi politikası olsa bile o zamanda Girit Meclisi ile uyumlu olmalıdır her ihtimalde Girit halkının talepleri öncelik teşkil etmektedir” diyerek Prens politikasını yerinde saymak olarak değerlendiriyor ve bu şekilde Yunanistan ile birleşmenin mümkün olamayacağını vurguluyordu.⁷⁰

Bir diğer makalesinde ise Venizelos; “ *Prese yakın gazetelerden okuduğumuza göre Anayasa'nın iptali düşünülmüştü. Eğer bu gazetecinin kendi fikriyse bir şey diyemeyiz ancak şunu da unutmamalıyız ki Girit halkı bu zamana kadar bu Anayasayı elde edene kadar çok mücadele etti. Girit halkı özgürlüğü için Anayasayı kabul etti ve prensin şahsında hayata geçirdi. Güce karşı bağımsızlığı savunan halk bu yolda devam edecektir* ” diyerek eleştirilerine devam ediyor ve Prens Georgios'un Anayasa ve Girit yönetimi konusunda keyfi bir tutum sergileyemeyeceğini dile getiriyordu.⁷¹

1905 yılına gelindiğinde Girit'te Eleftherios Venizelos taraftarları ile Prens Georgios arasındaki çekişmeler had safhadaydı. Venizelos'a göre Prens adada yüksek komiser olarak bulundukça Girit'in Yunanistan ile birleşmesi ihtimali imkansızdı. Girit'te yaşanan bütün bu gelişmelerin ardından 10/23 Mart 1905 tarihinde Konstantinos Fumi, Konstantinos Manos ve Eleftherios Venizelos'un liderliğinde 400 kadar silahlı isyancı prese karşı olarak Girit'in Therisso bölgesinde toplandılar.⁷² Amaçları her zaman olduğu gibi bu isyanda da aynıydı. Girit ile Yunanistan'ın birleşmesini sağlamak istiyorlardı. 25 Mart 1905 tarihinde isyanın amacını ve prese karşı olan tepkilerini çok net olarak açıklayan bir bildiri Venizelos tarafından kaleme alındı. Bildiride: “*En başından beri prens milli davanın temsilcisi olarak tanınılıyordu. Ben o zamandan beri ve hala bu tanıma karşı çıkıyorum.*

⁷⁰ **Kiriks**, 4/17 Ocak 1902, No : 5 , S.1-2

⁷¹ **Kiriks**, 7/20 Haziran 1902, No : 20, S.1

⁷² Theodoraki, **a.g.e.**, s.53

Girit'in böyle milli dava temsilcilerine ihtiyacı yoktur. Asıl tanım Girit'in mücadelesidir. Biz prensi yüksek komiser olarak kabul ederken onun Girit ile Yunanistan'ın birleşimine katkıda bulunacağı düşüncesiyle hareket ettik. Bu birleşim hedefi Girit için çok zaman aldı ve artık hem ağır hem de kaldırılması imkânsız bir yük oldu. Çünkü beklediğimiz lider çıkmadı ve özgürlüğün kazanılması için lider gibi hareket edilmeli”⁷³ diyerek daha önceki isyanlarda Avrupalı devletlerin destekleri ile elde edilen kazanımların yeterli olmadığını ve Prens'in Girit'in Yunanistan ile birleşmesi için yeterince mücadele etmediğini ifade ediyordu. Girit'te meydana gelen bütün bu isyanların temel amacı Yunanistan ile birleşmektir. Venizelos'a göre ise prensin adada yüksek komiser olarak tutunduğu tavır ve korkaklığı yüzünden Yunanistan ile birleşme amacına ulaşamamıştı. Eleftherios Venizelos 1903-1904 ve 1905-1909 yıllarında Yunanistan'da Başbakanlık yapacak olan Georgios Theotokas'a gönderdiği bir mektupta o dönemi özetliyordu. Bu mektuba göre Venizelos ; “ *prens'in milli dava için çalışmadığından*” bahsetmiş ayrıca “*kendisi gibi muhalefette bulunanlara da büyük baskılar yapıldığını bunun da isyandan başka bir çıkar yol bırakmadığını*” dile getirmişti.⁷⁴ Zaten Eleftherios Venizelos Girit'in Yunanistan ile birleşimini ilk baştan beri dile getiriyordu. Nisan 1901 tarihinden itibaren milli program çerçevesinde “Enosi”, Venizelos ve taraftarlarının milli programı olarak dile getiriliyordu. Yüksek komiser ise hem uluslararası tepkilerden çekiniyor hem de kendi hâkimiyeti doğrultusunda bir yönetim biçimini Girit'e benimsetmek istiyordu. Prense göre birleşim için henüz erkendi. Ancak Eleftherios Venizelos ve desteğini aldığı adanın koruyucu devletlerine göre otonom bir Girit'in Yunanistan ile birleşmesi sadece zaman meselesiydi.

İsyan çok çabuk bir şekilde adada yayıldı. Zaten daha önceki isyanların sonucu olarak özellikle de Kandiye olaylarından sonra Kasım 1898 tarihinde adada bulunan Türk askeri adadan çekirilmiş, yalnızca Osmanlı Sancağını korumakla görevli küçük bir müfreze Hanya'da bırakılmıştı. Bu da isyancılar için büyük bir avantaj sağlıyor istedikleri gibi hareket etme özgürlüğü kazandırıyordu. Avrupalı

⁷³ Manusakis a.g.e., s. 51

⁷⁴ Konstantinos, Svolopulos **O Eleftherios Venizelos kai i Politiki Krisis İs Tin Aftonomon Kritin 1901-1906**, [Eleftherios Venizelos ve Özerk Girit'te Politik Krizler 1901-1906] İkaros, Atina, 1974, s. 94

güçler açısından baktığımız zaman ise olaya ne soğuk ne sıcak yaklaşan devletler çıkarlarına uygun bir sonuç bekliyorlar, bunun için de Osmanlı Devleti'nin tepkisini ölçme yoluna gidiyorlardı. Ancak halkların kendi başlarına karar vermesi gerektiği gibi görüşlerle adada bulunan İtalyan ve Fransız jandarmalar, komutanlarının önderliğinde isyana karşı bir tavır sergilemediler. Özellikle Fransız komutan Loubanski'nin ve Fransa'nın görüşü artık prensin yüksek komiserliğinin bir fayda getirmeyeceği yönündeydi. Bu yüzden adada bulunan jandarma kuvvetlerinde de Eleftherios Venizelos'a yönelik bir sempati oluşmuştu.⁷⁵

Diğer yandan isyancıların lideri konumunda bulunan Eleftherios Venizelos Girit yüksek komiseri Prens Georgios'un pes etmeyeceğini düşünüyor bu yüzden Avrupalı devletlerin konsolosları ile irtibatını kopartmıyordu. Bir yandan Yunanistan ile birleşme çabasında bulunurken diğer yandan da Prens adadan ayrılmasının da önemli bir adım olduğunu vurguluyordu. Bu görüşmeler 1905 Kasım ayına kadar devam etti ve Avrupalı devletlerin statükonun devamından yana olan Prens Georgios'tan uzaklaşıp adanın Yunanistan ile birleşmesine çabalayan Eleftherios Venizelos'un görüşlerine yakınlaşmaları ile sonuçlandı. Eleftherios Venizelos ile Avrupalı devletlerin yetkilileri arasındaki görüşmeler Kasım 1905 tarihine kadar devam etti. Venizelos ile Avrupalı yetkililer arasındaki son görüşme 15 Kasım 1905 tarihinde Girit'in Murnion bölgesinde gerçekleşti. Neticede Eleftherios Venizelos isyanın başından beri gerçekleştirmek istediği iki hedeften (Prens Georgios'un adadan ayrılması ve Yunanistan ile birleşmek) yalnızca biriyle yetinmek zorunda kalıyordu. Avrupalı devletler tarafından alınan karar neticesinde Prens Georgios Girit yüksek komiserliği görevinden istifa etti ve Girit'ten ayrıldı. Bu tarihten sonra Venizelos Girit'teki en güçlü adam konumuna yükselmişti.

Therisso isyanı süresince Eleftherios Venizelos, basın yoluyla isyanı genişletmek ve maddi yardım toplama amacıyla Therisso gazetesini kurdu. İsyan süresince ve sonrasında da Therisso gazetesi isyancıların resmi yayın organı olarak hareket etti. Gazetenin 24 Haziran 1905 tarihli ilk sayısında isyanın nedeni ve

⁷⁵ Kostas, Padoubas **Kriti 1897-1913 Poliethnikes Enoples Dinamis, Katohi- Aftonomia- Enosi Me Tin Ellada**, [Girit 1897-1913 Çokuluslu silahlı güçler- İşgal - Özerklik-Yunanistan ile Birleşme] 1997, Atina, s. 183

amaçları şu sözlerle dile getirilmişti: “Girit 4 yüzyıl boyunca esaret altında kaldı ve bağımsızlığını istiyor. Prens Georgios adaya Yüksek Komiser olarak vardığında tüm Girit’te coşkuyla karşılanmıştı. Soydaşları adanın Yunanistan ile birleşmesini beklerken en başta kendisi buna karşı çıktı. Avrupalı devletler ise Balkanlarda da böyle taleplerin yükseleceği korkusunu taşıyorlar. Ancak Girit’in durumu hiçbir Balkan Devleti ile aynı değildir. Girit büyük devletlerden kurtulmasına rağmen şuanda tanıdık bir simadan kendi kanından olan Yunan Kralı’nın oğlu yüksek komiser Prens Georgios’tan çekiyor.”⁷⁶

1905 Therisso isyanı isyancılar açısından tam olarak istenilen sonucu vermemiş olsa da her zaman olduğu gibi adanın Yunanistan ile birleşmesinde bir adım daha atılmış oluyordu. Neticede Yunanistan ile Girit’in birleşmesi konusunda çekingen olan Yunan Kralı’nın oğlu Girit Yüksek Komiseri Prens Georgios istifasını sundu ve Eylül 1906 tarihinde adadan ayrıldı. Prens’in ardından kimin yüksek komiser olarak adaya geleceği konusundaki tartışmalarda Osmanlı Devleti söz sahibi bile olamadı. Avrupalı devletlerin ortak kararı sonucu Yunanistan eski Başbakanlarından Aleksandros Zaimis Girit’e Yüksek komiser olarak atandı ve 18 Eylül 1906 tarihinde yeni Girit yüksek komiseri olarak adaya ulaştı.⁷⁷

Sürece Yunanistan açısından bakıldığında gizliden gizliye Girit’te tam hâkimiyet sahibi olmanın hesaplarının yapıldığı görülmektedir. Therisso isyanı hem adanın yerel güvenlik güçlerinin yeterli olmamasından hem de bir kısım güvenlik güçlerinin de isyancılarla ortak hareket etmesinden dolayı genişlemiş ve isyan kontrolden çıkmıştı. Neticede Yunanistan Avrupa ile ilişkilerine güvenerek 1906 yılında Girit jandarma heyetine Yunan ordusundan subayların katılmasını ve Girit Jandarmasına bu subayların komuta etmesini teklif etti. Yunan teklifi Avrupalı Devletler tarafından kabul gördü. Osmanlı Devleti’nin tüm protestolarına rağmen 1907 yılında Kasım ayında 23 Yunan subay ile 52 çavuş Girit’e gelmiş ve Girit Jandarmasının kontrolünü ele almışlardı. Diğer yandan Avrupalı güçler 1908 tarihine

⁷⁶ **Therisso** 24 Haziran / 7 Temmuz 1905, No: 1, s. 1

⁷⁷ Adıyeke, **a.g.e.**, s.227, Padouba **a.g.e.** 194-195

kadar adadan tüm kuvvetlerini çekeceklerini bildirdiler ayrıca Girit Hükümetine 9.300.000 Fransız Frangı borç vermeyi taahhüt ettiler.⁷⁸

1905 Therisso isyanı, Girit için Yunanistan ile birleşmeden önceki son adım oldu. Bu tarihten itibaren Girit Hükümeti sürekli Yunanistan ile birleştiğini ilan etmek isteyecek ancak uluslararası konjonktür Balkan Savaşları sonuna kadar buna müsaade etmeyecekti. Eleftherios Venizelos açısından baktığımızda ise Therisso isyanı onu meşhur tanınmış bir politikacıdan çok Helenizm çıkarları için mücadele eden bir milli kahraman olarak yalnızca Girit'te değil Yunanistan'da da meşhur etti. Bu isyan ile kazandığı ün 1909 Gudi askeri hareketi süresince onun Yunan siyasi hayatının aranan adamı olmasını sağlamıştı. Askeri birlik yeni bir başbakan düşünüldüğünde, Therisso isyanı ile büyük bir üne kavuşan Eleftherios Venizelos akla ilk gelen isimlerden bir tanesiydi.

Girit açısından baktığımız zaman ise Girit yönetimi başına buyruk bir hal almıştı. 6 Ekim 1908 tarihinde Girit Meclisi Yunanistan ile birleştiğini tek taraflı olarak ilan etti. Bu tek yanlı birleşmeye Osmanlı Devleti tepki vermekte gecikmedi ve Osmanlı Devleti'nin dört bir yanında (Kosova, Selanik, Edirne, Bursa, Kastamonu ve daha birçok ilde) mitingler düzenlendi ve Girit'in Yunanistan ile birleşme talebi protesto edildi.⁷⁹ İlk mitingler 1908 yılı sonlarına doğru başlamıştı. Bu ilk mitinglere daha çok Meşrutiyet'in ilanını destekleyen "Osmanlılık" ideali çerçevesinde hareket eden kesimlerden katılımlar olduğu dikkat çekicidir.⁸⁰ Boykotlar 1911 yılı Ekim ayında başlayan Türk-İtalyan savaşına kadar devam etmişti.⁸¹ Birçok Yunan kaynağında Girit'in Yunanistan ile birleşme ilanı Jön Türk hareketine bir tepki olarak gösterilmektedir.⁸² İttihat ve Terakki'nin milliyetçi tarafına atıfta bulunularak bu ilanı haklı gösterme çabaları görülmektedir. Ancak bu görüş birçok açıdan sağlam bir zemin oluşturmamaktadır. Öncelikle 2. Meşrutiyet ilan edildiğinde ülkenin dört bir

⁷⁸ Manusakis **a.g.e.** s.52

⁷⁹ Fatih M. Sancaktar, **Hiss-i Milliden Harb-i İktisadiye Yunan Boykotu**, Akademi Titiz Yay, 2012, İstanbul, s.10

⁸⁰ Sancaktar, **a.e.** , s.14

⁸¹ Sonyel,Salahi **a.g.e.** s.90

⁸² Theodorakis, **a.g.e.** s. 72-73 Bu noktada Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Girit'in de bağımsız olması gerektiği ve Yunanistan ile birleşmesi gerektiği yönünde söylemler mevcuttu.

yanında “özgürlük eşitlik kardeşlik” sloganıyla hareket edilmiştir. Hatta başta İstanbul olmak üzere birçok şehirde hazırlanan afişlerde Türkçenin yanında Yunancanın da kullanıldığı dikkat çekmektedir. Tüm Osmanlı halklarını bir çatıda toplama gayesi ile ilan edilen 2. Meşrutiyetin Girit’te tepkiye neden olması mantıklı görünmemektedir. Diğer yandan İttihat ve Terakki’nin milliyetçi söylemine vurgu yapanlar aslında İttihat ve Terakki’nin Balkan Savaşları sonuna kadar Osmanlı birliği düşüncesini uygulamak için mücadele ettiğini görmemektedirler.

Diğer bir husus Yunan basınının olaya verdiği tepkidir. Örneğin bağımsızlık ilanına o dönemde Yunanistan’ın en yüksek tirajlı gazetesi olan Empros “Doğru zaman henüz gelmediği için Jön Türk hareketinin⁸³ sonuçlarının görülmesinin faydalı olacağını” vurguluyordu. Gazete şu aşamada atılacak adımların Yunanistan açısından sonuçlarının ağır olacağını düşünüyor ve “Türkleri Yunanistan üzerine çekeceği” endişesini paylaşıyordu.⁸⁴ Diğer bir Atina merkezli yayın organı olan Keri gazetesi bu birleşmenin Türk Yunan ilişkilerine dostluk getireceğini iddia ediyordu. Ayrıca Osmanlı Devleti açısından da faydalı olacağını ve adanın bu şekilde herhangi bir büyük devletin eline geçmesinden kurtulacağı düşüncesini paylaşmıştı. Ancak bundan daha ilginç olan bu birleşmenin yanında Jön Türk hareketinin başarısının da önemli olduğunu vurgulayan gazete “...Eğer Türklerin söylediği gibi eşitlik adalet ve kardeşlik sağlanırsa bu birleşimden sonra dostluklarından emin olunan Yunanistan Krallığı ve Osmanlı Devleti ilişkileri gelişecektir. O zaman Yunanistan Krallığı ve Osmanlı Devleti birleşmelidir ve böylece Osmanlı devleti içerisinde etkin bir nüfusa sahip olan Helenizm Osmanlı topraklarında gelişecektir”⁸⁵ diyerek adanın birleşimini savunduğu gibi Osmanlı Devleti’nin bir dostluk simgesi olarak adayı Yunanistan’a bırakması gerektiğini vurgulamıştı.⁸⁶ Aynı gazete 27 Eylül tarihli

⁸³ Genel olarak Yunan kaynaklarında Jön Türk hareketinden kastedilen 2. Meşrutiyet’in ilanı sürecidir. Jön Türk hareketi kavramı 1908 ve sonraki dönemleri kapsamak için kullanılan bir ifadedir.

⁸⁴ **Empros**, 25 Eylül/8 Ekim 1908, No: 4.288, s.1

⁸⁵ **Keri** 26 Eylül/9 Ekim 1908, No: 213, s.1

⁸⁶ Bu tarz görüşler Yunan Osmanlı Devleti fikrinin ilk aşamaları sayılabilir. Bu görüş çerçevesinde Yunanistan’ın tekrar Osmanlı Devleti ile birleşmesini ancak Anayasa güvencesiyle Yunan kültürünün Osmanlı’da gelişeceği ve Osmanlı’nın Bizans İmparatorluğu gibi Helenleşeceğini savunmaktaydı. Bu konu hakkında Yunancadan Türkçeye çevrilmiş bir eser için bkz. Dimitris Kitsikis **Türk Yunan İmparatorluğu**, Çev. Volkan Aytar, İletişim Yay, 1996, İstanbul ayrıca bkz. Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliğinin Gözünden Anadolu Harekatı (1919-1923)**, Derlem Yayınları, İstanbul, 2010, s.48-57

yazısında ise İngiltere'nin dış politikasını eleştirmiş ve İngilizleri maskelerini kaldırmaya davet etmişti.⁸⁷

1.4. Gudi Askeri Hareketi (Atina 15 Ağustos 1909) ve Eleftherios K. Venizelos'un Başbakanlığı (İlk Dönem 1910-1912)

Modern Yunanistan tarihinde bir dönüm noktası teşkil eden Gudi Askeri hareketi (1909) Yunanistan'da yaklaşık 10-15 yıllık yönetim problemlerinin bir sonucu olarak meydana gelmiştir. 1897 Türk – Yunan savaşında alınan mağlubiyet Yunanistan'ı karıştırmıştı. Yunanistan iflas etmiş ve Yunan ekonomisi uluslararası bir komisyonun kontrolüne geçmişti. Ayrıca bu tarihe kadar çete usulüne göre düzenlenmiş bir orduya sahip olan Yunanistan'da disiplinli bir ordu kurulması yönünde sesler yükselmeye başlamıştı.⁸⁸

1821 isyanı ile doğan ve 1829 Edirne Antlaşması sonrası 1830 tarihinde resmen kurulan Yunanistan daha kuruluş aşamasından itibaren Osmanlı aleyhine bir genişleme politikası izlemişti. Bu yönde adımlar atan Yunanistan gerek Teselya'da gerekse Girit'te hep Osmanlı aleyhindeki hareketlerde yer almıştı. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı ise Yunanistan tarihi açısından bir dönüm noktasıydı. 1897 savaşında Yunanistan'ın yaşadığı hezimet hem politik anlamda hem de ekonomik anlamda ülkenin çöküntüye gitmesine neden olmuştu. Ekonomik kriz sonucu meydana gelen kaos hali ne sosyal reformların ne de yeni yatırımların yapılmasına imkan tanıyordu. Ayrıca Yunan ordusu da alınan mağlubiyetin yaralarını sarmaya çalışıyor hezimete uğramış ordunun toparlanmasına çabalıyordu. Bütün bu askeri, siyasi ve sosyal gelişmeler 1909 tarihine vardığımızda dönemin Yunanistan'ındaki gelişmelere karşı askeri bir oluşumun harekete geçmesine zemin hazırladı.

Gudi askeri hareketi modern Yunanistan tarihi ve Balkanlardaki dengeler açısından olduğu kadar Eleftherios Venizelos ve onun politik kariyeri açısından da son derece önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren Yunanistan hem iç politikada yeni gelişmelerle karşılaşmış hem de dış politikada daha genişlemeci ve

⁸⁷ Keri, 27 Eylül 1908 No: 218, s.1

⁸⁸ M. Murat Hatipoğlu, "1909 Gudi Darbesi'nin Yunan Siyasi ve Askeri Hayatındaki Yeri ve Türk-Yunan İlişkileri Üzerinde Oynadığı Rol", **H.Ü. Edb. Fak. Derg.** C.III, S.2, s.63-80, 1985, Ankara

saldırgan bir politika uygulamaya başlamıştır. Bu askeri hareket Yunanistan için yaklaşık 15 yıl sürecek olan büyük genişleme ve Megali İdea'nın artık düşünceden uygulama aşamasına geçtiği bir dönem olmuştur. Diğer taraftan Yunan tarihçiler tarafından Küçük Asya Felaketi olarak adlandırılan Türk Kurtuluş Savaşı ve sonrasında Lozan Barış Antlaşması ile sonlanacak bir maceranın da başlangıcı olmuştur.

Gudi askeri hareketinin Jön Türk hareketinden ve onun sonucu olan 2. Meşrutiyetin ilanından etkilendiği⁸⁹ yönünde oluşan fikirler doğru olduğu kadar yetersizdir. Hem yapılan reformlar, hem de askeri birliğin ilan ettiği program çerçevesinde Jön Türk hareketi ile benzerlik gösterse de ilişkisi olması gerçekçi değildir. Jön Türk hareketi, büyük bir imparatorluğun tüm halklarının Osmanlılık çerçevesinde toplanması amacıyla 2. Abdülhamid'in baskıcı rejimine karşı yapılmışken, Gudi hareketi öncelikle Kraliyete karşı yapılmamış hatta zaman zaman Kral'ın taraftarlarının da içerisinde bulunduğu bir oluşum halini almıştır. Daha da önemlisi Gudi hareketi ile birlikte Yunan ordusunun talepleri, Jön Türklerin Meşrutiyet'in ilanı ile talep ettikleri sosyal reformlardan ziyade Yunan ordusunun ıslahı yönünde bir dizi reform niteliği taşımaktadır. Gudi hareketi sosyal bir program içermemekle birlikte askeri birliklerin ıslahı konusunda yoğunlaşmıştı.⁹⁰ Askeri bir hareket olarak, arkasında ordu desteği bulunması açısından 2. Meşrutiyetin ilanı dönemindeki Osmanlı ordusunun etkisi ile benzerlik gösterse de hem çıkış noktası hem de amaçları bakımından Gudi hareketi çok farklı yönlerle ilerlemiştir.

Gudi askeri hareketinin temellerine baktığımız zamansa 1908 yılı Ekim ayında ilk çalışmaların yapıldığını görmekteyiz. Hareketin amaçları, dönemin önemli komutanlarından olan Theodoros Pangalos'un evinde bir toplantı ile kararlaştırılmıştı.⁹¹ Bu askeri oluşum dönemin yüksek rütbeli subaylarından olan ve daha sonra askeri hareketin liderliğini de yapacak ve Yunanistan Savaş Bakanlığına

⁸⁹ Niki Maronati **To Kinima Sto Gudi 1909 [Gudi'deki 1909 Hareketi]**, Aleksandria, Atina, 2010 , 134-135, Georgios Rouso, **a.g.e** , s. 94-95

⁹⁰ Hering Gunnar, **Ta Politika Kommata Stin Ellada 1821-1936 [Yunanistan'da Siyasi Partiler]** C.I, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, 2008, Atina,s.752

⁹¹ Dimitris Kitsikis, **Sigkritiki İstoria Ellados ke Turkias Ston 20o Aiona**, [20.Yy. da Karşılaştırmalı Türk-Yunan Tarihi] Estia, 1998, Atina, s.108

kadar yükselecek olan Nikolaos Zorbas liderliğinde gizli bir şekilde yürütülmüş, özellikle kara birliklerinde ve daha sonra da donanma birlikleri içerisinde genişlemişti.

Nikolaos Zorbas askeri kariyeri ile birlikte siyasetin de içindeydi. Yunanistan'da 1892 yılında yapılan seçimlerde de dönemin önemli liman şehirlerinden olan Volos'tan milletvekili adayı olmak istedi. Ancak şartlar oluşmadığı için Harilaos Trikupis'in partisinden aday olamamış ama yine de Harilaos Trikupis yanlısı olarak seçimlere bağımsız olarak katılmıştı.⁹² Burada dikkat çekici nokta Harilaos Trikupis'in⁹³ Yunanistan tarihinde oynadığı roldür. Nikolaos Zorbas'ın da 1892 seçimlerinde desteklediği Trikupis yeni Yunanistan'ın atılımlarını başlatan politikacı sayılabilir. Harilaos Trikupis'i modern Yunanistan tarihi için önemli kılan, Gudi hareketi sonrası iktidara gelen Eleftherios Venizelos ile tamamlanmaya çalışılacak bir projenin başı olmasıdır. 1875-1895 yılları arasında tam 7 defa Yunanistan Başbakanlığı yapan Harilaos Trikupis döneminde Megali İdea politikalarının halka benimsetilmesi dönemi kapanmış, son hedef olarak "Vadedilmiş toprakların geri alınması" uygulama aşamasına gelmiştir. 1896 Seçimlerini kaybeden Trikupis'ten sonra yerine gelen Nikolaos Deliyannis de her ne kadar Trikupis'e muhalefet etmiş olsa da Yunanistan dış politikasında herhangi bir değişim olmamıştır. Girit İsyanı süresince Yunanistan'ın yayılmacı politikaları neticesinde meydana gelen 1897 Türk-Yunan Savaşı her ne kadar Yunanistan'ın mağlubiyeti ile sonuçlanmış olsa da Yunanistan'ın artık farklı bir politika izlediğini göstermiştir. Harilaos Trikupis ve sonrasında aynı dış politikayı sürdüren Nikolaos Deliyannis'in başbakanlığında Yunanistan küçük bir deniz devleti olmaktan ziyade başta Girit, Teselya bölgesi ve Selanik'i alıp daha sonra da Batı Anadolu'ya açılmak isteyen Osmanlı karşısı genişlemeci bir devlet politikası uygulamaya başlamıştır. Diğer

⁹² Hering Gunnar, **a.g.e** s.753

⁹³ Yunanistan'da özellikle sosyal reformlar ile ülkeyi ayağa kaldırmaya çalışan ve Eleftherios Venizelos dönemindeki büyük Yunanistan'ın temellerini atan en önemli devlet adamlarından Harilaos Trikupis dönemi Yunanistan'daki reformları ve siyasi gelişmeleri incelemek için bkz. Filerianou Ekaterini, **Harilaos Trikupis: İ Zoi Ke To Ergo Tu**, [Harilaos Trikupis Hayatı ve Çalışmaları] Haz. Bouli Ton Ellinon, Atina, 1999, Eftini Astrolavos, **Parusia Ton Harilau Trikoupi Sta Ekaton Peninta Hronia Apo Tin Gennisi Tu**, [Doğumunun 150. Yılında Harilaos Trikupis] Sillogiko, Atina, 1980, Georgios Hristopoulos - Yannis, Bastias **İstoria Tu Elliniku Ethnos**, [Yunan Ulusunun Tarihi] C.XIV, Akdothiki Athinon, Atina, 1977

yandan Trikupis ile başlayıp Eleftherios Venizelos ile sonuçlanan bir diğer gelişme ise Yunanistan'ın Balkanlar'a açılması yönünde olmuştur. Harilaos Trikupis başta Bulgaristan olmak üzere Balkanlardaki Hristiyan Devletler ile ilişkileri geliştirme mümkünse bir ittifak yapma amacıyla çalışmalar yapmış olsa da hem uluslararası ilişkiler hem de Yunan iç siyasetindeki gelişmeler neticesinde bir sonuca ulaşamamıştır.⁹⁴ Daha sonra Eleftherios Venizelos, Trikupis'in attığı temeller üzerine Bulgaristan ile birlikte Balkan birliğini inşa etmeye çalıştı. Uzun yıllardır Bulgaristan'ın Panslavizm, Yunanistan'ın Helenizm politikaları neticesinde düşmanlık boyutuna ulaşan Bulgar-Yunan ilişkileri kısa süreliğine de olsa normale döndü. Bu dönemde Osmanlı Devleti karşısında birleşen Bulgaristan ve Yunanistan'a Sırbistan ve Karadağ'ın katılımıyla Balkanlarda Osmanlı karşıtı bir ittifak kurulmuş oldu.

Gudi askeri hareketi öncesi kuvvetlenmeye devam eden askeri oluşum gizliden gizliye önemli bir güce ulaşmış önemli boyuttaki kitleleri harekete geçirecek bir örgüt halini almıştı. Askeri oluşum Makedonya konusunun üzerinde duruyor ve Bulgarların Yunanistan aleyhine zaten parçalanmakta olan Osmanlı topraklarını teker teker ele geçireceğini dile getiriyordu. Milliyetçi söylemlerle siviller arasından da üye bulmaya başlayan askeri oluşum Yunan Kraliyet ailesi karşısında ve özellikle de “eski partiler” diye tanımladıkları ve yıllardır Yunan iç siyasetinde yer alan devlet adamları karşısında dikkate değer bir güç olarak kendini gösterdi. Zamanla hareketin resmi yayın organı olacak olan Hronos (Χρονος) gazetesi de 20 Haziran'da yayınladığı sayısında baş makale olarak Eleftherios Venizelos'un fotoğrafını yayınlıyor ve “Mücadele için yeni birini istiyoruz”⁹⁵ diyerek Eleftherios Venizelos'un ülkenin başına geçmesi gerektiğine vurgu yapıyordu. Ayrıca Ağustos sonunda gerçekleşecek harekete kadar Makedonya sorununa vurgu yapan gazete

⁹⁴ M. Murat Hatipoğlu, “ Eleftherios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle megalı İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter”, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Ankara, 1986, s.456-468

⁹⁵ **Hronos**, 20 Haziran / 3 Temmuz 1909, No: 2062, s. 1

birçok defa orduya seslenmiş bir nevi ordunun Yunan çıkarları için ihtiyaç olduğu algısını oluşturmuş ve askeri harekete zemin hazırlayan yayınlarda bulunmuştur.⁹⁶

Neticede 14/27 Ağustos'u 15/28 Ağustos'a bağlayan gece Atina yakınlarında bulunan Gudi askeri birliğinde 446 subay, 2546 astsubay, 67 Jandarma ve 135 vatandaş ile birlikte büyük bir yürüyüş düzenlendi. Ayrıca Yunanistan donanma birliklerinden de subaylar bu harekete destek verdiler. İtirazlar ile karşılaşmış olsa da sonuç olarak dönemin Başbakanı Dimitris Rallis istifa etmek zorunda kaldı.

Askeri hareketin programına ve etkilerine geçmeden önce Eleftherios Venizelos'un ve Atina basınının tepkisine dikkat çekmekte fayda var. Gudi hareketi (yarı darbesi) yapıldıktan sonra Yunanistan'da bir iç karışıklık hâkim olmuştu. Eleftherios Venizelos açısından bakıldığında net olarak görülür ki kendisi daha ilk günden bu hareketin takipçisi, destekçisi ve danışmanıydı. Bu konuda en net bilgileri 26 Ağustos 1909 tarihinden 27 Ekim 1909'a kadar Girit merkezli Kiriks (Κήρυξ) gazetesinde yayınladığı 10 makale ile görmekteyiz. Ana hatlarıyla bu makaleleri incelediğimiz zaman Eleftherios Venizelos'un da hareketin liderleri gibi kraliyet karşıtlığından ziyade eski sisteme eski partilere karşı olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse;

26 Ağustos tarihli 2. Makalesinde; “Partiler eski siyasetlere sarılırsa diktatörlüğe yönelmek gereklidir... Daha önceden belirlenen program çerçevesinde halk seçimlere çağırılmalıdır.” Askeri harekete halk desteğinin sağlanması gerektiğini ifade etmişti.

20 Eylül tarihli 3. Makalesinde Venizelos; “Defalarca söylendiği gibi hareketin hanedan karşıtlığı içermediğini” ifade etmişti. Girit konusunda ise “Giritli Milletvekillerinin meclis çalışmalarında yer alması gerektiğine” vurgu yapmıştır.

16 Eylül tarihli 5. Makalesinde kişisel çıkarların bir kenara itilip kral ve hareket taraftarları arasında orta yolun bulunmasının Yunan halkı için en hayırlısı

⁹⁶ Gudi hareketi öncesi ordunun Yunanistan için oynadığı rolü vurgulayan birkaç makale için bkz. “**Ordunuz Nerede Majesteleri**” Hronos, 18 Haziran/1 Temmuz 1909, No: 2060, s.1, “**Yeni Bir Yunanistan İhtiyacı**”, Hronos 3/16 Temmuz 1909, No :2075, s.1, “**Her şey Işık İçin – Askerler Orduyu Düzenleyecek**” Hronos, 8 /21 Ağustos 1909 , No: 2111, s. 1

olacağını dile getirmiştir. Venizelos genel olarak hanedan ve monarşiye karşı değil aksine partiler ve hareketi düzenleyenlerin ortak çalışmaları doğrultusunda başarılı bir yönetimin sağlanacağı konusunda umutluydu.

6. Makalesinde 6-9 aylık geçici bir hükümetin kurulup Yunanistan'ın seçimlere götürülmesini teklif etmiştir. 10. ve son makalesinde ise Avrupa basını ve "The Times" gazetesini eleştirip hareketin yalnız askeri bir hareket olmadığını arkasında büyük halk desteğinin de olduğunu dile getirmiştir.⁹⁷

Bu tarihten itibaren Venizelos Girit konusunda da fikir değiştirmişti. Uzun yıllar çeşitli isyanlarda yer alarak Yunanistan ile Girit'in birleşmesine çalışan Venizelos'a göre sorunun kaynağı artık Girit değildi. Girit'in Yunanistan'a benimsenmesi gerekiyordu. Gerekirse bir savaş ile ada Yunanistan ile birleşecekti ancak bu birleşim için mutlak surette gerekli olan Avrupalı devletlerin özellikle İngiltere'nin Yunanistan'ı desteklemesi idi.⁹⁸

Venizelos bu hareketin Yunanistan çıkarlarına uygun olacağı inancını taşıyordu. Kendisinin 1909 Gudi hareketi ile ilişkisini, "düzenleyici hizmetler vermek" (prosfora rithmistikon ipiresion)" olarak tanımlamaktadır. Daha sonraki dönemde Mecliste kendisine, "1909 darbesinin uygulayıcısı mı, yoksa eğitmeni mi" olduğu sorulduğunda, bu yanıtı vermiştir.⁹⁹ Bu düzenlemeden sonra Yunan halkı ile beraber, darbenin gerçek çıkarlarına hizmet ettiğini ifade etmiştir.

Genel anlamda Atina merkezli gazeteler de çekincelerine rağmen askeri harekete geniş yer vermiş pozitif bir tutum sergilemişlerdir. Bu hareketin geniş bir tabanının olduğundan bahseden Nea İmera gazetesi hareketin yüzeysel olmadığını politik bir amaç taşıdığını Yunanistan'ı felaketten kurtarmanın hareketin ana amacı

⁹⁷ Eleftherios Venizelos'un kaleme aldığı makaleler hakkında değerli ve detaylı bir kaynak için bkz. Stef. İ. Stefanou **Ta Kimena Tu Eleftheriu Venizelu - İ Zontani İstoria tis Dramatikis periodu tu Ethnos 1909-1935**, [Eleftherios Venizelos'un Metinleri Millet'in Dramatik Döneminin Canlı Tarihi 1909-1935]]Tomos A'[C.I] 1909-1914, Athina 1981

⁹⁸ Robert Holland, **İ Vretani ke İ Ellines Agones Eksusias stin Anatoliki Mesogio, 1850-1960** [İngilizler ve Yunanlar Doğu Akdeniz'de Mücadele ve Hüküm Sürme 1850-1960], Pataki Yay, Atina, 2011, s. 274-275

⁹⁹ Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliğinin...** s.75

olduğunu vurguluyordu.¹⁰⁰ Aynı şekilde hareketin askeri kanadının liderliğini yapan Nikolas Zorba ile yapılan bir röportaja yer veren Athine gazetesi de hareketin amaçlarına yoğunlaşmıştır. Nikolaos Zorba bu röportajında yalnızca tasarruf ve ordunun ıslahını talep ettiklerinden bahsediyor ve devamında bunun nasıl yapılacağı bizim işimiz değil politikacılarındır diye vurguluyordu.¹⁰¹ Bu da gösteriyor ki Gudi hareketinin en azından başlarda sanıldığığının aksine sosyal ve politik amaçları yoktu. Yalnızca ordunun ıslahı konusuna öncelik verilmekteydi. Nikolaos Zorba'nın bu röportajından anlaşılacağı üzere 1909 Gudi askeri hareketi uygulama açısından ordunun politikaya müdahalesi olarak Osmanlı Devleti'nde 2. Meşrutiyet'in ilanı süreci ile benzerlikler göstermiş olsa da amaç ve program açısından çok farklı hedeflerinin olduğunu kanıtlamaktadır.

1.5. Gudi Hareketi'nin Programı, Eleftherios Venizelos'un Atina'ya Gelmesi ve 1910 Seçimleri

Gudi hareketi, daha sonra hareketin sözcülüğünü de yapacak olan Hronos gazetesi vasıtasıyla yayınladığı programda Yunanistan'ın içinde rüşvet ve yolsuzluk sorunlarına değiniyor, Yunan ordusunun batılı devletler seviyesinde bir ordu olacak şekilde ıslah edilmesini talep ediyordu. Yayımlanan programdaki 5 madde dikkat çekicidir:¹⁰²

- Askeri hareket Yunanistan Kralına ve onun hanedanlığına karşı değildir.
- Askeri hareket Yunanistan hükümetiyle aynı fikirde değildir. Ülkenin ve Yunan halkının yönetim şekli düzelmelidir
- Yunanistan Kralı askeri birlikler ve donanma üzerindeki baskılarına son vermeli ve rütbeli subaylar eğitilmiş ve hak eden kişilerden seçilmelidir

¹⁰⁰ **Nea İmera**, 4/17 Eylül 1909 No:1812, s. 1

¹⁰¹ **Athine**, 21 Ağustos/4 Eylül 1909, No:2473, s.1

¹⁰² Hristos, Hatziosif **İstoria Tis Elladas Tou 20. Eona**, [20. Yy. Yunanistan Tarihi] Bibliorama, Atina, 2009, s. 67-68

- Yaygın şekildeki rüşvet ve yolsuzluk gibi sorunlar bir an evvel çözüme kavuşmalı ayrıca eğitim sistemi sağlık ve halkın güvenliği gibi konularda da reformlar yapılmalıdır.
- Ayrıca Milli ordunun ve Yunanistan donanmasının bütçedeki payının artırılması ve diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ıslah edilmesi gerekmektedir.

Askeri hareketi uygulayan subaylar daha sonra Nikolaos Zorba'nın röportajında görüleceği üzere siyasi anlamda tecrübesizdi ve yönetimi doğrudan ele almak gibi bir amaç taşımıyordu. Bu yüzden Yunanistan için yeni bir isim taze bir kan ihtiyacı duyuluyordu. Sonuçta Askeri hareket mensubu subaylar 1905 Therisso ayaklanmasıyla ünlenen ve subaylar arasında da sempati ile karşılanan Eleftherios Venizelos'u Yunanistan'ın başına geçmek üzere davet etme kararı aldılar. Bu tercihin en bariz sebebi 1905 Therisso isyanında Girit Yüksek Komiseri Prens Georgios'a karşı gösterdiği direnişti. Bu açıdan askeri yetkililer arasında Venizelos'un Yunan milli çıkarları için¹⁰³ gerekirse kraliyet ailesine de başkaldırabilecek niteliklere sahip olduğu görüşü oluşmuştu.¹⁰⁴

Neticede Yunanistan'da daha önce aktif siyaset yapmamış taze kan olarak Venizelos, Girit'te bulunmuştu. Askeri hareketin uygulayıcılarından olan İulianos Kontratos tarafından 22 Aralık 1909 tarihinde Atina'ya davet edildi. Halk tarafından da tanınan Eleftherios Venizelos askeri yetkililer için o dönem Yunanistan siyaseti açısından en ideal seçenek durumundaydı.¹⁰⁵

Eleftherios Venizelos'un seçilmesindeki bir diğer önemli etken ise Avrupalı Devletler ile olan ilişkileri sayılabilir. Eleftherios Venizelos daha 1896-97 Girit İsyanı döneminden bu yana özellikle İngiliz ve Fransız devlet adamlarıyla yakın ilişkiler kurmuş, zaman zaman Rusya ile de temas halinde olmuş bir politikacıydı. 1905 Therisso ayaklanmasından sonra ise Avrupalılara göre Girit'in en değerli ve aktif politikacısı konumundaydı. Avrupa tarafından da tanınan ve sevilen bir politikacının Yunanistan'a başbakan olmasının İngiltere ve Fransa ile ilişkileri

¹⁰³ Bu dönemde, askeri yetkililere göre Yunanistan'ın milli çıkarları Alman karşıtlığından geçiyordu.

¹⁰⁴ Hristopoulos a.g.e, s. 267

¹⁰⁵ Vasilis, Tsihlis **To Kinima Tu Gudi ke O Eleftherios Venizelos**, [Gudi Hareketi ve Eleftherios Venizelos] Politropon, Atina, 2007, s. 214

güçlendireceği düşünülmekteydi. Bu noktada Yunanistan Kralı'nın Alman Kralı ile aile bağlarının olması ve Almanya yanlısı bir politika izlemesi bunun sonucu olarak da Almanya'nın 1909 Gudi askeri hareketine daha en başından karşı çıkması askeri hareket yetkililerini hem kral hem de Almanya eksenli bir politika çizgisinden çıkmaya itmiştir. Gudi askeri hareketi sonrası Almanya'nın önemli yayın organlarından olan Berliner Tageblatt "Bu hareket Yunan Krallığına ve Kraliyet ailesine karşı yapılmıştır ve Yunanistan için son derece tehlikelidir" diyerek bir kınama yayınlamıştır.¹⁰⁶ Aynı şekilde Almanya'nın bu konudaki dış politikasını gösteren bir diğer hareket ise dönemin Almanya dışişleri bakanı olan Wilhelm Freiherr von Schoen'den gelmiştir. Alman bakan, Yunanistan'da meydana gelen bu askeri hareket sonrası kurulacak yeni hükümete yardım etme taraftarı değildi. Ayrıca Alman Nationalbank Für Deutschland'a Yunan borçlarına dikkat edilmesini ve Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmamasını tembih etmişti.¹⁰⁷ Neticede Yunan Kralı'nın Almanya ile bu kadar samimi olması ve askeri hareketin Almanya'dan kabul görmemesi sonucu askeri hareket liderleri için Alman yanlısı olmayan aksine İngiltere ve Fransa gibi devletler nezdinde önemli bir üne kavuşan Eleftherios Venizelos etkili bir tercih olmuştur.

Sosyal ve ekonomik açıdan bakıldığında Eleftherios Venizelos'un Girit'te mensup olduğu (Το Κόμμα Φιλελευθέρων / To Komma Fileleftheron) Liberal Parti sosyal reform programları çerçevesinde Fransız ihtilali etkisinde ve Fransız milliyetçiliğine yakın bir sosyal hareket olmasının yanında ekonomik program olaraksa İngiliz ekolüne yatkın İngiliz yanlısı bir siyasi hareketti. Yunan tarihçi İoanis Kordatos'a göre " *Gudi askeri hareketi sonrası Yunan emperyalizmi yeni bir aşamaya geçmiş, bu darbe sonrası ve neticede Venizelos'un Başbakanlığa gelişiyle ticaret adamları devlet yönetim mekanizmasında etkili olmaya başlamışlardı.*" ¹⁰⁸

Burada Avrupalı güçlerin Osmanlı hakkındaki politikalarına bir parantez açmak faydalı olacaktır. 1897 Türk - Yunan savaşından bu yana başta Tesalya ovası ve Balkanlarda yayılmak isteyen Yunanistan için o dönemde Osmanlı Devleti'nin

¹⁰⁶ Kostas Loulos, **İ Germaniki Politiki Stin Ellada 1896-1914**, [1896-1914 Arası Yunanistan'da Alman Politikası] Morfotiko İnstitü, 1990, Atina, s. 121

¹⁰⁷ Loulos, **a.e.** s. 122-123

¹⁰⁸ Tsihlis, **a.g.e.** s. 205

bütünlüğünden yana bir politika izleyen Almanya ve Alman taraftarı politikacılar Yunan megalı idea savunucuları için kabul edilemezdi. İngiltere, Fransa ve Rusya gibi Osmanlı Devleti'ni hasta adam olarak gören ve parçalanmasından pay alma planları yapan devletler ile yakınlaşmak Yunan milli çıkarları için elzemdi. 1908 yılındaki Reval Görüşmelerinin de gösterdiği gibi İngiltere artık Osmanlı'nın toprak bütünlüğünden yana bir tavır almıyor ve Osmanlı'nın parçalanması planlanıyordu.¹⁰⁹ Bu planın gerçekleşmesi içinse yalnız doğru zaman bekleniyordu. Yunanistan'ında bu pastadan istediği parçayı alması için 1. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri olarak anılacak gruba yakın durması gerekiyordu. Ayrıca Yunan bağımsızlığından bu yana ve son olarak Girit örneğinde görüldüğü üzere İngiltere, Fransa ya da Rusya'ya yakın olmak Yunanistan'ın sürekli toprak kazanmasına ve Osmanlı Devleti aleyhinde genişlemesine fırsat vermiştir.¹¹⁰ Bütün bu sosyal, ekonomik ve siyasi değerlendirmeler sonucu Eleftherios Venizelos Avrupa tarafından sevilen Yunan milli davasına hizmet edecek ve halk nezdinde de kabul görececek bir politikacı olarak Yunanistan başbakanlığına davet edilmişti.

Eleftherios Venizelos, İulianos Kontratos'un 22 Aralık 1909 tarihindeki Atina'ya gelip Yunanistan Başbakanlığını devralması teklifine; *"Bana yaptığınız bu teklife hayır diyemem ancak kabul etmek için de hazır hissetmiyorum. İsterseniz bu hafta sonunda Atina'ya gelip oradaki durumu görmek değerlendirmek isterim."* diyerek hemen kabul etmemiştir. Neticede Eleftherios Venizelos siyasi anlamda ilk temaslarını yapmak ve Gudi hareketini düzenleyen askeri harekete yeni bir siyasi harita çizilmesi konusunda tavsiyeler vermek maksadıyla 26 Aralık 1909 tarihinde önce Pire limanına oradan da Atina'ya ulaştı. Bu ziyaretin gizli tutulmasını talep eden¹¹¹ ve Atina'da dönemin önemli politik simalarıyla tanışan Eleftherios Venizelos askeri hareketin lideri konumundaki Nikolaos Zorba'nın bir kez daha yinelediği

¹⁰⁹ Reval görüşmelerine kadar İngiltere politikalarına uygun düşmesi halinde (93 Harbi sonrasında olduğu gibi Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları sürecinde olduğu gibi) Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunurken, bu tarihten itibaren net bir şekilde Osmanlı'dan vazgeçmişti. Bu yüzden Reval görüşmeleri İngiltere'nin 1800 başlarından beri zaman zaman uyguladığı Osmanlı karşıtı politikaların son ve en kesin aşaması sayılabilir.

¹¹⁰ Ayrıca unutulmamalıdır ki Megali İdea fikrini modern Yunanistan siyaset sahnesine getiren Yunan Başbakanlarından İoannis Kolletis'in (1774-1847) kendisi de Yunanistan'daki Fransız Partisine mensuptu.

¹¹¹ Paschalis, Kitromilides, **Eleftherios Venizelos: The Trials of Statesmanship**, Edinburgh University Press, May 2008, s. 91

Yunanistan Başbakanlığı teklifini geri çevirerek bir reform hükümeti kurulmasını tavsiye etti. Eleftherios Venizelos'a göre Stefanos Dragumis ya da Stefanos Skoulidi'nin Başbakanlığında bir reform hükümeti kurulmalıydı. Bu reform hükümeti hem ordunun talep ettiği ıslahatları uygulamaya başlamalı hem de Yunanistan'ı 1910 yılı yaz mevsiminde yapılacak seçimlere hazırlamalıydı.¹¹²

Sonuç olarak Eleftherios Venizelos'un bu teklifi askeri yetkililer tarafından da kabul edildi. Daha sonra Eleftherios Venizelos'un etkisinde kalan Nikolaos Zorba Yunanistan Kralı ile görüştüğü zaman geçici bir meclis kurulmasını teklif etmiş ve yapılan tartışmalar sonucu bu teklif kral tarafından da kabul görmüştü.¹¹³ Alınan karar neticesinde ise 18 Ocak 1910 tarihinde Stefanos Dragumis hükümeti kuruldu. Bu hükümette Gudi askeri hareketinin lideri sayılan Nikolaos Zorba, Savaş Bakanlığı'nı alarak¹¹⁴ hükümet içinde ordunun etkisini arttırmış ve Yunan ordusu tarafından da reformların başladığı kanısı oluşturulmuştu. Bu darbenin bir diğer özelliği ise Yunan tarihçi Thanos Veremis'in belirttiği üzere *“Yunanistan ordusu ilk defa Gudi askeri hareketi ile politikaya müdahale etmiş oluyordu.”*¹¹⁵

Eleftherios Venizelos'un gelişinin Yunan basınında büyük yankı uyandırdığını ve tek yol gösterici olarak sık sık isminin gazetelerde geçtiğini görüyoruz. Nea İmera gazetesi 29 Ocak 1910 tarihli sayısında Eleftherios Venizelos'un *“çözüm olarak önce hükümetin değişmesini, sonrasında da partiler harici yeni bir reform hükümetinin kurulması gerektiğini ”* söylediğinden bahsediyor ve devamında *“halka artık bir şeylerin değiştiğini göstermek gerekiyor”*¹¹⁶ diyordu. Aynı şekilde daha muhafazakar bir tutum sergileyen ve Krala yakın olarak tanımlayabileceğimiz Skrip gazetesi ise Eleftherios Venizelos'un Atina ziyareti ve sonrasında uygulamaya konulan reform programı hakkında Yunanistan Kralı'nın milli birlikten yana karar verdiğini ve Stefanos Dragumis'in hükümeti kuracağından bahsediyordu.¹¹⁷

¹¹² Hristos,Hatziiiosif **a.g.e.** s. 78

¹¹³ **Nea İmera**, 1/14 Ocak 1910 , No:1829 , s. 3

¹¹⁴ **“ Yeni Yunanistan'a Doğru”**, Athine 19 Ocak/1 Şubat 1910, No:2628-2624 , s.1

¹¹⁵ Thanos Veremis, **O Stratos Stin Elliniki Politiki Apo Tin Aneksartisia Eos Ti Dimokratia**, [Bağımsızlıktan Demokrasiye Yunan Siyasetinde Ordu] Kurier, Atina,2000, s. 82

¹¹⁶ **Nea İmera**, 29 Ocak/10 Şubat 1910 , No:1833 , s. 2

¹¹⁷ **Skrip**, 17 /30 Ocak 1910, No: 16648, s. 1 , **Skrip** 19 Ocak / 1 Şubat 1910 , No: 16648 , s.1-2

İKİNCİ BÖLÜM

ELEFTHERİOS K. VENİZELOS'UN REFORM ÇALIŞMALARI, ASKERİ YATIRIMLARI, BALKANLARDA İTTİFAK ÇALIŞMALARI

2.1. 8 Ağustos ve 28 Kasım 1910 Seçimleri ve Eleftherios Venizelos'un ilk Başbakanlığı Dönemi (1910-1912)

Eleftherios Venizelos'un katkılarıyla oluşturulan geçici hükümet ve hazırlanan reform programı 1910 yazına kadar devam etti. Önceden kararlaştırıldığı üzere 8 Ağustos 1910 tarihinde seçimlerin yapılmasına karar verilen Yunanistan'da o dönem iç politikada büyük çekişmeler yaşanmaktaydı. Eski partiler olarak da adlandırılan partiler kendi aralarında çekişme yaşıyorlardı. Bunun yanında Kraliyet ve Alman politikası yanlısı partiler ile askeri harekete sempati duyan ve reformların bir an evvel ve en hızlı şekilde uygulamaya konması taraftarı olan partiler ve milletvekili adayları büyük bir çatışma yaşıyorlardı.

Bu noktada daha önce hem Girit isyanlarında hem de Gudi askeri hareketi süresince verdiği destekten dolayı Yunanistan halkı gözünde önemli bir üne kavuşan ve yurtdışında da tanınan Eleftherios Venizelos, yapılacak seçimlerin en güçlü adaylarından biri olarak görülüyordu.

1910 yılı Nisan ayına gelindiğinde Dimitris Rallis'in liberal politikalar uygulayan (Neoelliniko Komma) partisi Eleftherios Venizelos'u milletvekili seçimlerine aday olarak gösterince Avrupa'dan büyük bir itiraz olmamış, yalnızca Osmanlı Devleti Eleftherios Venizelos'un Yunanistan Meclisi için milletvekili adaylığına itiraz etmişti.¹¹⁸ Neticede Eleftherios Venizelos daha önce herhangi bir seçim propagandası yapmamasına ve hatta Yunanistan'da bulunmamasına rağmen bağımsız olarak katıldığı 8 Ağustos 1910 tarihli seçim sonuçlarına göre Atina-ATTİKİ Bölgesinden 38.800 oyun 32.256'sını alarak birinci sıradan Yunanistan

¹¹⁸ Athine 1/14 Ağustos 1910, ,s.1

Meclisine milletvekili olarak girdi. Böylece “eski partiler” diye adlandırılan önceki dönemlerin siyasi partileri karşısında önemli bir zafer kazanmış oldu.¹¹⁹ Dönemin önemli gazetelerinden olan ve daha sonra ciddi seviyede Venizelos taraftarlığı yapacak olan Patris gazetesi “*Gudi sadece askeri bir hareket değil ayrıca halkın desteğini de alan barışçıl bir devrim*” diye seçim sonuçlarını okuyucularına duyurdu.¹²⁰ Athine gazetesinin “**Venizelos’a oy verin**” adlı makalesi de Yunan basınının ve Yunanistan’ın Eleftherios Venizelos’a gösterdiği ilgi ve “*kurtarıcı*” rolünü net bir şekilde açıklamaktaydı.¹²¹

Seçim sonuçlarının Avrupalı Devletler nezdindeki etkisine baktığımız zaman Venizelos’un seçim zaferinin Avrupa’da da memnuniyetle karşılandığını görüyoruz. Girit isyanlarından beri adını duyuran ve Fransız/İngiliz sempatisiyle tanınan Venizelos’un Yunanistan’ın başına geçmeye doğru ilerlemesi 1. Dünya Savaşı’nın İtilaf Devletleri olacak İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından memnuniyet ile karşılanmıştı. Girit’ten ayrılırken vedalaştığı İngiliz Konsolos A. Wratislaw’a “*Yunanistan’ın yeniden doğuşu ilk ve tek amacımdır*” diyen Venizelos, Girit’in Yunanistan ile birleşmesi yönünde adımlar atacağını ve Yunanistan’ı genişletmek için çalışacağını ortaya koyuyordu.¹²²

Seçimlerde aldığı önemli oy oranına karşı Gudi askeri hareketinden bu yana yaklaşık 1 senede bu başarıya ulaşan Venizelos’un ne siyasi olarak gücü ne de organize bir politika yürütecek planı mevcuttu. Girit’te mensubu olduğu Liberal Parti gibi bir parti ise bu seçimlerden yaklaşık 15 gün sonra (22 Ağustos 1910) kurulacaktı.¹²³ Diğer yandan seçim sonuçlarında her ne kadar sürprizler yaşanmış

¹¹⁹ Athine 3/16 Eylül 1910, No:2826 s.1-2

¹²⁰ Xristopoulos a.g.e. s. 269

¹²¹ Athine 8 /21 Ağustos 1910 No:2825, s.1 de yayımlanan baş makalede Athine gazetesi “Venizelos’un kral karşıtı olmadığına” vurgu yapıyor ve Eleftherios Venizelos’un “Helenizmin ve Yunanistan’ın yeniden doğuşunu sembolize ettiğini” ifade ediyordu.

¹²² Holland, a.g.e., s.279

¹²³ Nikolaos, Tsiros, **H Nomothesia Tu Eleftheriu Venizelu Kata Tin Periodo 1911-1920**, [1911-1920 yılları arası Venizelos’un Kanunları] Ekdoseis Papazisi, 2013 Atina, s.44

olsa da eski partilerin ortak adayları 362 sandalyenin 211'ini elde ederek net bir çoğunluk sağlamışlardı.¹²⁴

Siyasi arenada önemli bir çekişmenin mevcut olduğu bu dönemde Eleftherios Venizelos, Yunanistan Kral'ı ile ilişkilerine dikkat etmekteydi. 1909 yılındaki askeri harekettten dolayı Venizelos hakkında kuşkuları bulunan Kral Georgios, Venizelos'un seçim zaferine çok sıcak bakmıyordu. Ancak bu dönemde Eleftherios Venizelos Kralın suyuna gitmek olarak da tabir edebileceğimiz (geçici de olsa) bir politikayla Kral Georgios ile fikir ayrılığına düşmekten kaçınıyordu.

Yunanistan Kralı ile yaptığı ilk görüşmesinde “Bana 2 yıl verin Yunanistan'ı tanınmayacak şekilde değiştirip size iade edeyim” diyen¹²⁵ Venizelos seçim galibi olarak geldiği Atina'da 5 Eylül 1910 tarihinde halka yaptığı konuşmasında meclis sistemi tartışmalarına değinmişti. Bu konuda da Kral ile ters düşmemek adına Kralı memnun edecek bir dil kullanmaya özen gösterdi. Büyük bir çoğunluk mutlak anayasalı (Kralın yetkilerini kısıtlayan) bir rejim talep ederken seçim sonuçlarının tartışmasız en önemli galibi olan Eleftherios Venizelos ısrarla iki kanatlı (Millet meclisi ve Ayan meclisi olmak üzere) ve kralın yetkilerini kısıtlamayan Meşruti Monarşi sistemini savunmuştu. Bu kraliyet yanlısı tutumu hem Yunanistan Kralı'nın Venizelos hakkındaki kuşkularını gidermiş hem de muhalefet partilerinin eleştirilerini yersiz bir duruma düşürmüştü. Osmanlı Devleti'nin o dönem kendi tebaasından olan Venizelos'un Yunanistan milletvekili seçimlerine katılması hakkında yaptığı itirazlara rağmen Venizelos seçimlerden galip çıktı ve hükümeti kurma görevini aldı. 6 Ekim 1910 tarihinde Eleftherios Venizelos'un liderliğinde yemin eden hükümette Venizelos, Başbakanlığın yanı sıra Savaş ve Donanma Bakanlığını da üzerine almıştı. Dışişleri Bakanlığına da o zamana kadar Yunanistan'ın İstanbul Büyükelçisi olarak görev yapan İ. Griparis'i atadı. Bu ilk hükümetinde saraya yakın isimlerle işe başlayan Eleftherios Venizelos kendi partisini

¹²⁴ Stilianos Matzouris, “İ Stasi Tou Ellinikou Tipou Enanti Tis Politikis tou Eleftheriou Venizelou (1910-1914)”[Yunan Basınının Eleftherios Venizelos'un Politikaları Karşısındaki Tutumu 1910-1914] ,Panteiou Üniversitesi, Politik Bilimler ve Tarih Bölümü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi** Atina 2014, s.54-55

¹²⁵ Ventiris, **a.g.e.** s 71

kurduktan sonra yapılacak ilk seçimlerde mutlak zafer ile hükümeti tamamen kendi denetimine almanın peşindeydi.

Eleftherios Venizelos'un Yunanistan'da politik anlamda daha serbest ve programlı hareket etmesi açısından ihtiyacı olan bu siyasi partinin kurulma çalışmalarına önem vermesi halk arasında da "eski partilerin devirlerini kapattıkları düşüncesiyle" büyük destek gördü ve yeni bir hareket olarak yorumlandı. Neticede Eleftherios Venizelos liderliğindeki Liberal Parti Yunanistan siyasi hayatına yeni bir ses olarak girmiş oldu. Bu dönemde dikkat çeken nokta gazetelerde Eleftherios Venizelos'un Girit'te yıllarca Osmanlı'ya karşı yürüttüğü mücadeleye sürekli vurgu yapılıyor ve Megali İdea hayallerinin Teselya Ovası sınırlarını aştığı dile getiriliyordu.

Bunlara rağmen Eleftherios Venizelos Başbakanlığında kurulan hükümete karşı Yunanistan Milli Meclisinde önemli bir muhalefet de oluşmuştu. Eski partiler olarak tanımlanan bu partiler Yunanistan'ın köklü ailelerinden olan Ralli, Mavromihali ve Theotoki'nin liderliğindeki siyasi partilerdi. Siyasi çalkantılar devam ederken eski partiler ortak bir politika takip etme kararı aldılar. Bu amaç doğrultusunda hem krala baskı oluşturmak, hem de Eleftherios Venizelos'a muhalefeti arttırmak amacıyla bu üç partiden 304 milletvekili imzasıyla erken seçimlere gidilme kararı alındı. Her lider kendi siyasi programı çerçevesinde bir protokol yayınlayarak seçimin gerekliliğinden bahsederek Venizelos'un politikalarını eleştirmişlerdi.¹²⁶

Meclis'teki bu çözümsüzlük hali ve muhalefetin yoğun baskısı Venizelos'un kurduğu hükümetin güvenoyu almasını imkansız kılıyordu. Bu durum karşısında Kral Georgios I. Yunanistan Milli Meclisi'ni iptal ederek 28 Kasım 1910 tarihinde yapılmak üzere yeni seçimleri ilan etti.¹²⁷ Bu noktada daha önceki görüşmelerinde Eleftherios Venizelos'a itimat gösteren kral yapılacak seçimlerden herhangi bir

¹²⁶ **Patris** 15/28 Ekim 1910 no: 6038 Theotokis ve partisinin programını yayınlarken aynı gazete 16/29 Ekim 1910 No: 6039 sayısında ise Mavromihali'nin partisinin programını yayınlamıştır.

¹²⁷ 28 Kasım seçimlerine giden süreci detaylı incelemek için bkz. Georgios Hristopulos – Giannis Bastias **İstoria Tu Elliniku Ethnos**, [Yunan Ulusunun Tarihi] C.XIV, Ekdothiki Athinon, Atina, 1977,s.272-278

çekince duymuyordu. Venizelos'un da bu süreçte kraldan ayrı düşmeyen bir tavır takınması Kral Georgios'un seçimlerin tekrar edilmesi konusunda karar almasını kolaylaştırdı. Eski partiler her ne kadar kralcı olarak görünseler de Kral Georgios'a göre Venizelos'un fikirleri de kendi politikasıyla uyumluydu ve herhangi bir risk teşkil etmiyordu.

Seçimler öncesi propaganda çalışmalarında her ne kadar muhalefet partileri yoğun bir baskı oluşturmuşlarsa da Eleftherios Venizelos'un Girit'te yaptığı isyanlardan bu yana devam edegelen ünü ve milli kahraman olarak Yunanistan için yeni bir soluk ve güçlü Yunanistan için yeni bir sayfa olarak görülmesi seçimlerde eski partilerin başarısızlığına yol açtı. Diğer yandan Venizelos 8 Ağustos 1910 tarihli seçimlerde herhangi bir siyasi parti mensubu olmadan hatta seçimler öncesi propaganda faaliyetlerine katılmadan yüksek bir oy oranıyla seçilmişti. Bu seçimlerde ise 22 Ağustos 1910 tarihinde kurulan Liberal Partisi ile birlikte seçimlere parti çatısı altında siyasi bir program çerçevesinde ve bu partinin lideri olarak hazırlanıyordu.

Diğer bir önemli husus o tarihe kadar Yunanistan siyasi hayatında partilerin kişi isimleriyle özdeşleştirilmesi idi. Trikupis Partisi, Deliyannis Partisi, Mavromihalis Partisi gibi liderlerinin isimleriyle anılan¹²⁸ siyasi partilere karşı Venizelos'un kurduğu Liberal Parti kamuoyunda yenileşmenin simgesi olarak yorumlandı. Ayrıca Yunanistan burjuva sınıfının bu partide yoğun olarak yer alması yeni bir orta sınıfın artık yönetimde de söz sahibi olmaya başlamasının önünü açmış oldu. Ticaret erbabından çok büyük bir destek sağlayan Liberal Parti iç politikada yapmaya çalıştığı reformların yanında dış politikada da İngiltere ve Fransa gibi ticaretin siyasete yakinen bağlı olduğu ülkelerle ortak hareket etti.

¹²⁸ Örneğin **Patris** 15/28 Ekim 1910 no: 6038 sayısında Theotokis ve partisinin programı ifadelerini kullanırken aynı gazete 16/29 Ekim 1910 No: 6039 sayısında ise Mavromihalis'in partisi ifadeleriyle Venizelos muhaliflerine yer vermişti. Bu konu hakkında dikkat çekici bir yorum Dimitris Kitsikis tarafından yapılmaktadır. Kitsikis'e göre 1919 yılına kadar Yunanistan'da iktidar "ihtiyar partilerin" politikacıları tarafından temsil edilen aristokrasinin elindeydi. Ve bu seçkin zümre azınlıktaki burjuvaziye karşı köylü çoğunluğu kullanmaktaydı. **Bkz.** Kitsikis, **Yunan Propagandası**, s.25

Seçimlerden önce yoğun bir propaganda dönemi geçiren Yunanistan partiler arası çatışmalara sahne olmuş, eski partiler ve Venizelos liderliğindeki yeni Liberal Parti arasında çekişme yaşanmıştı. Ayrıca kralın Venizelos’a mesafe koymaması eski partilerin tepkisini çekmiş ve 28 Kasım 1910 tarihli seçimlere parti olarak katılmama kararı almışlar ve seçimi boykot ettiklerini açıklamışlardı. ¹²⁹Atina basınına da yansıyan bu seçim mücadelesi basını Venizelos taraftarı ve karşıtları olarak ikiye böldü. Bu dönemde, seçimler ayrıcalıkları olan ve yıllardır Yunanistan yönetiminde etkili bir rol oynayan ailelerin/eski partilerin ayrıcalıklarını kaybetmeme mücadelesine dnşmştı. Buna karşılık, seçilmişlerden, geçmiş yönetimlerden bıkmış olan orta sınıf ve ticaret adamlarının eski sisteme karşı mücadelesi şeklinde ilerliyordu. Ayrıca yeni ve gelişmiş Yunanistan hayali kuran sade vatandaşın Venizelos’un yeni politika, yeni Yunanistan fikirlerini desteklemesi de tartışmaların bir diğer yönünü oluşturuyordu.

Seçimler yaklaşırken propaganda faaliyetleri de artmış, ancak Venizelos’a karşı muhalefet pek ses ıkaramamıştı. Dönemin muhalefet partileri herhangi bir muhalefet gösteremedikleri gibi yalnızca Empros ve Nea Asti gazeteleri sert bir şekilde Venizelos’u eleştirmişti. Bunun yanında Atina’nın bir diğer önemli gazetesi Akropolis ise *“Yunan bağımsızlığından, Kral Otto döneminden ve hatta Osmanlı hâkimiyetinden bu yana süregelen seçilmiş ailelerden halkın artık bıktığını ve başta çiftçiler ve küçük meslek sahipleri olmak üzere halkın büyük bir bölümünün uyandığını”* ifade ederek Venizelos’u değişimin habercisi olarak göstermişti. ¹³⁰

Diğer yandan Eleftherios Venizelos seçim öncesi propaganda faaliyetlerine devam ediyordu. 14 Kasım 1910 tarihinde Teselya’nın Larisa şehrine giden Venizelos burada Liberal Parti’nin programını halka daha detaylı tanıttı ve yıllardan beri beklenen toprak reformu vaatlerinde bulundu. Bunun yanında adaletin geleceğini ve Yunanistan halkının daha iyi bir yaşam süreceğini ve halkın gelişip değişirken Yunanistan’ın da değişip gelişeceğini vurguladı. Larisa’ya yaptığı bu ziyarette dikkat çeken husus, muhalefet partilerinden hiçbir ye ile karşılaşmadığı gibi bu ziyaretleri de tek başına kendi programı çerçevesinde yapmış olmasıdır. Son

¹²⁹ Georgios Hristopoulos – Giannis Bastias **a.g.e. s.** 270-274

¹³⁰ **“Adalet ve zgrlk”** , Akropolis 22 Kasım/5 Aralık 1910 No: 6997

olarak 26 Kasım 1910 tarihinde Atina Sintagma meydanında halka seslenen Eleftherios Venizelos “*Liberal Partinin kurulmasından sonra artık eski partiler karşısında bir çözüm bulunduğunu, Liberal Parti’nin eski partilerin değişmesi için bir çözüm getirdiğini*” ve devamında “*artık özgürlüklerden kaçılmaya gerek kalmadığını*” vurgulamıştı.¹³¹ Ayrıca Eleftherios Venizelos, Liberal fikirlerin halk arasında yayılması taraftarıydı. Bu yüzden resmi olarak partiye üye olmasalar dahi kendi bölgelerinde (kırsal kesimlerde) Liberal Fikirler altında bağımsız adayların bulunmasına karşı değildi.¹³² 28 Kasım 1910 seçimlerine giderken Girit isyanlarıyla adını duyurmuş olan ve Gudi askeri hareketiyle Yunanistan siyasi sahnesine çıkan, uzun yıllar Girit ile Yunanistan’ın birleşmesine çabalayan ve Megali ideanın en önemli uygulayıcısı olan Eleftherios Venizelos mutlak bir şekilde seçimleri kazanması beklenen adaydı.

Neticede 28 Kasım 1910 seçimlerinin mutlak galibi beklendiği gibi Venizelos oldu. Kendisini yeni fikirlerin yeni politikaların “bayraktarı” olarak tanımlayan¹³³ Eleftherios Venizelos, kurduğu Liberal Parti ile katıldığı ilk seçimlerde daha önce hiçbir partinin elde edemediği bir seçim zaferi kazanmıştı. Venizelos ve onun Liberal Partisi 362 sandalyeli Yunanistan Milli Meclisi’nde 307 sandalye (meclisteki temsil oranı % 84) sahibi olarak artık Yunanistan siyasi hayatının mutlak galibi konumuna ulaşmıştı.¹³⁴ Ayrıca bir diğer dikkat çekici istatistik ise milletvekillerinin yeniliği konusundaydı. Bu seçimlerden sonra meclise girmeye hak kazanan milletvekillerinin %87’si daha önce milletvekilliği yapmamış kimselerden oluşuyordu. Ayrıca 1910-1912 tarihleri arasında Bakanlık görevinde bulunanlardan kimse daha önce Bakanlık yapmamıştı.¹³⁵ Milletvekili ve Bakanların yenilik oranları Venizelos’un seçimler öncesi vurguladığı “Yunanistan Milli Meclisi’nde yenilik” ve “Yeni Yunanistan” vaatlerinin somut bir göstergesiydi. Bu seçim sonuçlarını halka duyuran ve Yunanistan gündemini özetleyen Patris gazetesi “ *Venizelos artık her şey. O*

¹³¹ **Patris**, 27 Kasım/10 Aralık 1910 No :6081 s. 4-5

¹³² Konstantinos Svolopoulos, **İstoria Tu Elliniku Ethnos** [Yunan Ulusunun Tarihi], Ekdotiki Athinon, 2000 Atina, s 274-275

¹³³ Konstantinos Svolopoulos, **Ya To Ergo Ke Ti Drasi Ennea Politikon Andron**, [9 Politikacının Çalışmaları] İkaros Yay. , 2015, s. 146

¹³⁴ **Empros** 29 Kasım/12 Aralık 1910 No: 5066 “ **Seçim sonuçları ve Seçimin Değerlendirilmesi**”

¹³⁵ Panayiotopoulos, **a.g.e.** s.105

Yunanistan, o Yunan Devleti, o Meclis, o halk. O en güçlü ve yenilmez.” diyerek Venizelos’un artık önü alınmaz bir güce sahip olduğunu ve onun Yunanistan politikasının tek lideri haline geldiğini yazıyordu.¹³⁶

¹³⁶ **Patris**, 1/14 Aralık 1910, No: 6085 “**Seçimlerin Psikolojisi**”

2.2. Reform Çalışmaları

28 Kasım 1910 seçimlerinden mutlak bir zaferle çıkan Venizelos ve Liberal Parti bu tarihten itibaren yoğun bir reform sürecine girdi. 8 Ocak 1911 tarihinde yeni meclis açıldı ve Venizelos'un hükümeti kurmasıyla birlikte hem Yunanistan tarihi açısından hem de Megali İdea hayali kuran Yunan milleti açısından hızlı bir yükseliş dönemi başlamış oldu. İlerleyen yıllarda bazıları tarafından Yunanistan'ın Bismark'ı diye anılacak¹³⁷ Eleftherios Venizelos daha önce Girit'te birçok isyanda öncü rol üstlenen İngiltere ve Fransa gibi ülkeler tarafından yakın olarak takip ediliyordu. Venizelos'un güçlü bir şekilde Yunanistan Başbakanlığına yükselmesi bu ülkeler tarafından da memnuniyetle karşılandı. Bu tarihten itibaren Yunanistan'da Megali ideacı fikirler ayaklandı ve Yunanistan dış politikasına yön veren en etkili söylem oldu. Bu amaç çerçevesinde Yunanistan daha en başından özellikle Balkanlarda Osmanlı'ya karşı bir politika izleyen İngiltere ve Fransa'nın desteğini almakta gecikmedi.¹³⁸ Venizelos'un doğduğu ve birçok isyanda yer alarak Osmanlı'dan koparılmasında öncü rol üstlendiği Girit konusu ise bir süreliğine rafa kaldırılmış görünüyordu. Resmi olarak politik bir hamlede bulunulmasa da Venizelos'un iktidara gelişi ile birlikte Yunanistan'da 19. Yüzyılda sıkça duyulan "bağımsızlık ya da ölüm" sloganı yerine bu tarihten itibaren Enosi (Girit'in Yunanistan ile birleşmesi) ya da ölüm sloganı halk arasında yayılmaya başladı.¹³⁹

Öncelikle iç politikaya yönelen Venizelos hükümeti, 1864 Yunanistan Anayasası üzerinde çalışmalar yaptı ve uzun süredir tartışılan reformlar çerçevesinde yeni bir Anayasa hazırlayarak yola çıktı. Anayasa 1 Haziran 1911 tarihinde resmi gazetede yayınlanıp¹⁴⁰ 2 Haziran 1911 tarihinden itibaren yürürlüğe konuldu.¹⁴¹ Bunun yanında toprak reformu ile birlikte çiftçilerin çalışma kalitesini yükseltmeye

¹³⁷ M. Murat Hatipoğlu, **Yunanistan'daki Gelişmeler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101. Yılı (1821-1922)**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988, s. 37

¹³⁸ Pashalis, Kitromilidis, **Eksi Stigmes Tu İkostu Eona: İ Mikrasiatiki Katastrofi 1922**, [20. Yy. dan 6 olay: Küçük Asya Felaketi 1922] Dimosiografikos Organismos Lamprakis, 2010, Atina, 23

¹³⁹ Andreas Nanakis, **İ Ekklisia kai o Eleftherios Venizelos**, [Kilise ve Eleftherios Venizelos] Vanias Yay. , 2008, Selanik ,s.54

¹⁴⁰ **BTE** (Vuli Ton Ellinon) [Yunanistan Meclisi], Arhio Eleftheriou Venizelou, **Metaritmisis sto Sintagma Tu 1911**, [Reform yapılan 1911 Anayasası] No: 01173/0001

¹⁴¹ Detaylar için bkz. Georgios Hristopulos – Giannis Bastias **a.g.e.**, s.276

çabalamış olsa da yüzyıllardır süregelen sistem karşısında büyük tepkilerle karşılaştı. Her ne kadar 1930'lu yıllara kadar sürüncemede kalan toprak reformu başarısız gibi görünse de halk nazarında Venizelos'un sosyal politikalar takip eden bir devlet adamı olarak görülmesine vesile olmuştu. Ayrıca yeni bir sistem şeklinde Yunanistan'a getirdiği politik bir hareket olarak "*Sosyal Liberalizm*" görüşü sosyal çalışmalar açısından köylü ve işçi sınıfını Venizelos'a yakınlaştırırken Liberalizm ise Yunanistan'da kurulmaya başlayan yeni bir orta sınıfın, ticaret erbabının Venizelos'a yaklaşmasını sağlamıştı. Bunun yanında ilginç bir şekilde ordunun siyasete müdahalesinin önüne geçen adımlar atan Venizelos, askerlerin politikadan uzak durmasını sağladı. Her ne kadar darbe diyebileceğimiz bir askeri hareket (1909 Gudi Askeri hareketi) ile Yunan siyasi hayatına girse de Venizelos seçimlerle birlikte arkasına aldığı halk desteği sayesinde ordu mensuplarıyla da arasına mesafe koyma çabasına girişti.

Bu dönemde meclis görüşmelerinde 56 farklı düzenlemeye giden Venizelos ve partisi her ne kadar radikal uygulamalar yapmasa da önemli atılımlar yapmaya çalıştı. Bunun yanında 1912 yılı Mart ayında tekrarlanacak seçimlere kadar Venizelos'un tavsiyeleri ve Bakanların çalışmaları sonucu 337 yeni yasa¹⁴² çıkaran Liberal Parti, devlet memurlarının görevleri ve atanmaları gibi konuların yanında güvenlik, adalet, sağlık gibi sosyal konulara da yoğunlaştı. Ayrıca başta Teselya bölgesi hakkında olmak üzere tarım işçileri ve küçük esnafın güven duymasını sağlayacak ve yaşam koşullarını geliştirmeye yönelik ekonomik atılımlar yapma çabasına da girişti.

Megali İdeacılığın ayaklandığı bu dönemde Eleftherios Venizelos'un en çok önem verdiği konu ise Yunanistan ordusunun ve donanmasının geliştirilmesi olmuştu. Ordunun ıslahı konusunda Kral Georgios ile doğrudan çatışma yaşamamaya özen gösteren Venizelos, Gudi hareketini düzenleyenlerin oyuncağı olmadığını kanıtlamak gayretiyle öncelikle ordu mensuplarının politikayla ilişkilerini kesmek yönünde kararlar aldı. Ordu mensupları yalnızca kendi askeri birliklerinden sorumlu

¹⁴² Dakin, **a.g.e.** , s. 281

olacaklar ve hiçbir şekilde politikaya müdâhil olmayacaklardı.¹⁴³ Bunun yanında Venizelos, Yunan tahtının en önemli varisi sayılan Prens Konstantinos'u 11 Haziran 1911'de Meclis'e sunduğu teklifin 22'ye karşı 124 oy ile kabul edilmesi neticesinde¹⁴⁴ Yunanistan ordularının başına geçirerek sarayın tepkisinden bir süreliğine de olsa kaçınma yoluna gitmişti.

2.3. Askeri Yatırımlar

Venizelos Liberal politikaları sosyalist söylemler ile harmanlayarak hem orta sınıf ve ticaret adamlarının desteğini almak, hem de daha önce de bahsettiğimiz toprak reformu gibi politik hamlelerle köylü sınıfının desteğini kazanmak istiyordu. Venizelos siyasi hayata atıldığında İngiliz Liberal Partisi ve Fransız Radikal Partisi'nin programları Venizelos iktidarının ilk yıllarında öncelik teşkil etmekteydi. Ancak Yunanistan açısından önemli bir sorun sanayi alanında özgürlüğünün olmamasıydı. Yunanistan ne İngiltere ne de Fransa gibi önemli sanayi atılımlarında bulunmuş değildi. Geri kalmış bir ülkeydi ve herhangi bir ağır sanayi ürünü üretmekten uzaktı. Ayrıca ne donanması İngiltere'ye yakın bir seviyedeydi ne de Fransız kara ordusu gibi hareket kabiliyeti yüksek bir orduya sahipti. Bu noktada Venizelos çıkış yolunu yine İngiliz Liberallerinin programlarında bulmaktaydı.¹⁴⁵ Askeri olarak gelişerek askeri yatırımlar ile emperyalist bir genişleme politikası uygulamak Yunanistan gibi küçük ve sanayisi zayıf olan bir ülke için en ideal seçenektir. Mümkün olan en hızlı şekilde Yunanistan ordusu ve donanması geliştirilecek ve ekonomik ya da sanayi alanında elde edilemeyen başarılar yakında meydana gelecek bir savaşla elde edilebilecekti. Zaten başta Girit konusu olmak üzere Venizelos'a göre Yunanistan'ın hedefleri ve Megali İdeanın gerçekleşmesi için tek yol Osmanlı Devleti'ne karşı başarılı bir savaş ve Osmanlı'nın Balkanlar'dan atılmasından geçiyordu.

Daha önce de belirttiğimiz üzere Eleftherios Venizelos'un dış politikası özellikle Makedonya Bölgesi ve Girit'te Osmanlı karşıtı bir genişleme ve İngiltere ile

¹⁴³ Georgios Hristopulos – Giannis Bastias **a.g.e.** s.278

¹⁴⁴ Hatipoğlu, **a.g.e.** , s.36

¹⁴⁵ **Eleftherios Venizelos İ Diamorfosi Tis Politikis Skepsis Tu**, [Eleftherios Venizelos Politik Görüşlerinin Oluşumu] Haz. İdrima Tis Boulis Ton Ellinon, Atina, 2014,, s.145

Fransa'nın Akdeniz politikalarına uygun olarak hareket etmek üzere iki eksenle ilerliyordu. Girit'in bağımsız olup Yunanistan ile birleşmesini zaman meselesi olarak gören Eleftherios Venizelos'a göre birleşmenin tek yolu başarılı bir savaştan geçiyordu. Bu yüzden Osmanlı karşısında Yunanistan'ın zafer kazanabilmesi için güçlü bir ordu oluşturmalıydı. Bu amaç doğrultusunda Yunan ordularının İngiltere ve Fransa tarafından ıslahı, Venizelos'un en önemli siyasi hamlesiydi.¹⁴⁶

28 Kasım 1910 seçimlerinde önemli bir zafer elde eden Venizelos'un bu dönemde politika değişikliğine gittiğini görüyoruz. Önceki Başbakanlar döneminde ve özellikle Theotokas döneminde Almanya ile ordunun ıslahı üzerine antlaşma yapan Yunanistan, Almanya himayesinde ordularını geliştiren bir ülke konumundaydı. Bunun yanında Yunan kraliyet ailesinin önde gelenleri ve Yunan ordusunun önemli komutanları da Almanya'da eğitimini tamamlamış kimselerden oluşmaktaydı. Ayrıca Yunan tahtının varisi olan ve Yunan ordularının komutanı olan Konstantinos ise Almanya prensesi ile evli bulunduğundan Yunan kraliyet ailesinin Almanya ile ailevi yakınlıkları da bulunuyordu.

Buna karşılık daha 1909 Gudi askeri hareketinden itibaren başta bu hareketi düzenleyen subaylar olmak üzere bu dönem yönetime talip olanlar Almanya karşıtı bir politika takip ediyorlardı. Daha 1909 yılında hareketin lideri olan Nikolaos Zorba, Almanya ile yapılan antlaşmaların iptal edilip Fransızların Yunan kara ordusunun ıslahı için davet edilmesi konusunda talepte bulunmuştu. Neticede Kral Georgios'un bütün eleştiri ve tepkilerine rağmen Eleftherios Venizelos 28 Kasım seçimlerinden sonra 31 Kasım 1910 tarihinde gayri resmi olarak İngiltere'ye Yunan donanmasının eğitilip geliştirilmesi konusunda başvuruda bulundu. Göreve geldikten sonra ise 16 Ocak 1911 tarihinde donanma ıslahı konusunda İngiltere'ye resmi başvuruda bulundu. Görüşmeler neticesinde Amiral Tufnell 24 Nisan 1911 tarihinde Yunanistan donanmasının geliştirilmesi üzerine tavsiyede bulunmak üzere Yunanistan'a geldi.¹⁴⁷ Yunan yetkililer ile görüşen ve Yunan donanmasını inceleyen Amiral Tufnell'in raporu doğrultusunda İngiliz-Yunan donanma ıslahı anlaşması 13 Temmuz 1911

¹⁴⁶ Wesley M. Gewehr, **The Rise of Nationalism in The Balkans 1800-1930**, Archon Books, 1967, s. 87

¹⁴⁷ Helena Gardika Katsiadakis, **Greece and The Balkan İmbroglio, Grek Foreign Policy 1911-1913**, 1995, Atina, s.11

tarihinde resmi olarak imzalandı. Bundan sonra Amiral Tufnell doğrudan donanma bakanlığına bağlı olarak çalışmaya başladı. Kendisine her türlü kontrol ve rapor hazırlama yetkisinin yanında Bakanlar kuruluna katılma hakkı da tanınıyordu.¹⁴⁸

Yunanistan kara ordusu konusunda ise Venizelos, Nikolaos Zorba ile aynı fikirde olarak Almanya ile yapılan antlaşmaların iptal edilip ordunun ıslahı için Fransızların davet edilmesi taraftarıydı. Kral Georgios'un “ *Sayın başbakan ailevi olarak söz verdim ve Alman subayına karşı mahcup oluyorum ordumuzu Almanya ile geliştirelim*” sözlerine karşılık Venizelos; “*Ben yüz bin kişilik gelişmiş bir ordu istiyorum ve bunun için Almanya'ya değil Fransa ve İngiltere'ye ihtiyacım var*” diyerek kralın teklifini geri çevirdi.¹⁴⁹ Diğer yandan Yunan ordusunun komutanı olan veliaht Konstantinos başta olmak üzere İoannis Metaksas¹⁵⁰ gibi önemli askeri yetkililer de Fransa ile antlaşma yapılmaması konusunda Venizelos'a baskı yaptılarsa da sonuç alamadılar. Neticede Venizelos Şubat 1911 tarihinde Almanya ile yapılmış olan askeri antlaşmaları iptal etmiş ve devamında Fransız hükümeti ile Yunan kara ordusunun ıslah edilmesi konusunda bir antlaşma imzalamıştı. Bu antlaşma ordunun eğitimi ve ıslahı konusunun yanında Fransa'dan 50 milyon Frank borç alınmasını da içeriyordu. Böylece Venizelos ordunun geliştirilmesinde olduğu kadar olası tepkilere karşı ekonomik anlamda da kendini sağlama alarak Fransa ile yakınlaşma imkânı bulmuştu.¹⁵¹ Ayrıca Rus dışişleri bakanı Sazanov'un Yunanistan büyükelçisine bir an evvel Yunanistan'ın hem ordusunu hem de donanmasını Avrupalı devletler nezdinde geliştirmesi önerisi Yunanistan'ın dolaylı da olsa Rusya'nın desteğini aldığını

¹⁴⁸ Fotakis Zisis, **Greek Naval Strategy And Policy 1910-1919**, Routledge, 2012, New York, s. 28-29

¹⁴⁹ Ventiris, **a.g.e**, s 84

¹⁵⁰ Kral Konstantinos ile yakın ilişkide olan Kraliyet yanlısı İoannis Metaksas uzun yıllar Yunanistan siyasi hayatında yer alan ve hakkında önemli tartışmalar yapılan bir devlet adamı olmuştur. 1. Dünya Savaşı'na Yunanistan'ın katılmasına karşı çıkan Metaksas 1917 yılında Kral Konstantinos'un ülkeyi terk etmesiyle birlikte ülkeden ayrılmış, ancak 1920 yılında Kral Konstantinos'un dönüşüyle tekrar Yunanistan'a dönmüştür. Aynı sene Nikolaos Plastiras Hükümetine Kraliyet yanlısı bir darbe girişiminde bulunduyorsa da başarılı olamadı ve sürgün edildi. 1928 yılında Yunanistan'a tekrar dönen Metaksas 1936 yılında meclisi dağıtıp diktatörlük ilan etti ve 1941 yılındaki ölümüne kadar Yunanistan'ı ağır bir dikta rejimi ile yönetti. Her ne kadar Nazi Almanyası ve İtalya'ya yakın bir politika izlese de 2. Dünya Savaşı'nda İtalya'nın Yunanistan topraklarını işgal etme teklifine “Hayır” diyerek Yunanistan'ın 2. Dünya Savaşı'na Almanya ve İtalya karşısında katılması kararını aldı. **Detaylı bilgi için bkz.** Marina Petraki, **O İoannis Metaksa, Piso Apo Ton Metaksa**, [İoannis Metaksa, (Onun) Arkasındaki Metaksa], Kathimerini, 2014, Atina

¹⁵¹ Kostas Loulas **a.g.e**. s. 131

göstermekteydi. Venizelos'un politikalarıyla uyumlu olarak Sazanov'un da önemle üzerinde durduğu konu Yunanistan ordusunun ıslahı çalışmalarında Almanya ile çalışılmaması yönündeydi.¹⁵²

Ekonomik açıdan Venizelos'un politikalarına ve Yunanistan'ın ordu yatırımlarına baktığımız zaman ise hayli dikkat çekici sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. 1899 tarihinden 1909 tarihine kadar Georgios Theotokis Başbakanlığında Yunanistan bütçesinden askeri yatırımlar için yaklaşık 25 milyon drahmi bütçe ayrılmışken Eleftherios Venizelos'un ilk Başbakanlığı döneminde 1910-1912 yılları arasında Theotokis hükümetlerinin 10 yılda ayırdığı bütçenin yaklaşık 5 katı gibi bir oranla 116 milyon drahmi bütçe ayrılmıştı.¹⁵³ Bunun yanında yatırım oranlarına baktığımız zaman 1911 yılında kâra geçen Yunanistan bütçesinden 1912 yılı için Yunanistan kara orduları adına % 5.48 gibi bir bütçe artışı sağlanırken Venizelos'un en önem verdiği konu olarak donanma yatırımlarına ise % 17.53 gibi bir artış yapılmıştı.¹⁵⁴ Bunun yanında Balkan Savaşlarına girilirken Yunanistan kara orduları 95.000 kişilik önemli bir askeri güce kavuşmuş oldu.

Daha Girit'teki isyanlar döneminden bu yana başta İngiltere ile ve daha sonra da Fransa ve Rusya ile konsololar aracılığıyla yakın ilişkiler kuran Venizelos, Başbakanlığı döneminde de bu ülkelere yakın bir politika izlemeye çalışmıştır. Girit'in Yunanistan ile birleşmesini ve eski Helen topraklarının tekrar Yunanistan'a katılmasını isteyen, 2 kıta ve 5 denize sahip büyük Yunanistan hayali kuran Megali İdea taraftarlarının da desteğiyle askeri yatırımlara yoğunlaştı. Dönemin en güçlü donanma kuvveti olan İngiltere ile yakın ilişkiler kurmak Venizelos'a göre başta Girit olmak üzere Yunanistan topraklarını genişletmenin ve Ege adalarını almanın yegane yoluydu. Ege adalarındaki nüfus avantajını kullanarak ve güçlü bir donanma ile hem bu adalarda isyanlar desteklenebilir hem de donanma kuvvetiyle olası bir savaşta Osmanlı Devleti boğazlara hapsedilebilirdi. Diğer yandan Kıbrıs'ın yönetimini aldıktan sonra Akdeniz'in tek hâkimi İngiltere olmuştu. Bu dönemde Yunanistan için İngiltere ile yakınlaşmak ve İngiliz politikaları çerçevesinde hareket

¹⁵² Fotakis, **a.g.e.** s. 27

¹⁵³ Ventiris, **a.g.e.** s 84-85

¹⁵⁴ Konstantinos Svolopoulos **İ Elliniki Eksoteriki Politiki 1900-1945**, [Yunan Dış Politikası 1900-1945] Estia, Atina, 2008, s.67

etmek, İyon denizinde ve Akdeniz’de İngiltere’nin siyasi desteğini sağlamak demektir. Bunun yanında tek başına Yunanistan’ın Osmanlı Devleti ile mücadele edemeyeceğini düşünen Venizelos, 1897 Osmanlı-Yunan savaşındaki ağır mağlubiyetin izlerini henüz silemeyen Yunanistan’ın tek başına Osmanlı Devleti ile çatışmaktansa olası bir ittifak ile Osmanlı’ya karşı mücadele etmesi gerektiğine inanıyordu. Reval görüşmelerinden itibaren Osmanlı karşıtı bir politika izleyen İngiltere ve Rusya’nın desteğini almayı Yunanistan için en ideal yol olarak görüyordu. Aynı şekilde yapılan donanma yatırımları ile birlikte Yunanistan’ın küçük İngiltere olmasına özen gösteren Venizelos siyasi anlamda Avusturya ve İtalya’ya karşı İyon denizinde İngiliz çıkarlarının bekçisi ve aynı şekilde Ege Denizi ve Anadolu kıyılarında ise İngiltere’nin memur devleti olma planları içerisindeydi. Diğer yandan Venizelos’a göre Yunanistan kraliyet ailesinin de yakın bağları bulunan Almanya ile yakınlaşmak Yunanistan’a hiçbir fayda sağlamayacaktı. Öncelikle Almanya’nın özellikle 2. Abdülhamid dönemi boyunca Osmanlı ile yakın ilişkiler kurması ve bu ilişkilerin Bağdat Demiryolu projesiyle son derece ilerlemesi Almanya’nın Yunanistan’ın emellerini destekleyecek şekilde bir politika uygulayıp Osmanlı Devleti’ni incitmeyeceğini gösteriyordu. İlk olarak Girit isyanları döneminde Avrupalı Devletlerin Osmanlı karşıtı askeri bir hareket uygulamasına karşı çıkan ve Girit’e asker çıkarmayan Almanya aynı şekilde 1909 Gudi askeri hareketinde de Kraliyet karşıtı gördüğü bu hareketi desteklememişti. Bu açıdan da Venizelos’a göre, Almanya ile yakınlaşmak Yunanistan’ın emellerine uygun düşmüyordu. Başta Girit’in Yunanistan ile birleşimi gibi yayılmacı politikaların uygulanmasına engel oluşturuyor, küçük bir Yunanistan anlamına geliyordu.¹⁵⁵

Venizelos’a göre Rusya, İngiltere ve Fransa’nın ortağı olması açısından önem arz ediyordu. Ancak Venizelos’un Rusya politikası daha çok Balkanlar ve Makedonya sorunu üzerine yoğunlaşmaktaydı. Sırbistan ve Bulgaristan’ın bir ittifak yaptığı duyulmaya başlanırken Yunanistan bu Balkan İttifakı dışarısında kalmak istemiyor ve Osmanlı’nın Rumeli’de paylaşılması planlarında ve Makedonya sorununda kendi adına bir şeyler koparma peşinde hareket ediyordu. Rusya himayesinde gelişen bu Sırp-Bulgar ittifakında Ortodoks kardeşliği önemle

¹⁵⁵ Loulos a.g.e. 132

vurgulanıyor ve Ortodoks kardeş devletlerin bir olması ve Yunanistan'ın da bu ittifakta yer alması yönünde Rusya'nın desteğini istiyordu.

1911 Türk-İtalyan savaşından itibaren Yunanistan, Osmanlı karşıtı her ittifakta her oluşumda yer alma çabasına girişmişti.¹⁵⁶ İngiltere yanlısı politikalarının devamı olarak Yunanistan'da iç çekişmelerin yaşandığı 1. Dünya Savaşı döneminde de İngiltere ve Fransa'nın yanında Yunanistan'ın 1. Dünya Savaşı'na girmesi gerektiğine inanan Venizelos, Kral Konstantinos ile ayrılığa düştü. Daha 1915 yılında İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Boğazına saldırı hazırlığı döneminde Yunanistan'ın da donanmasıyla birlikte bu saldırıya destek vermesi gerektiğine inanan Venizelos, Kral Konstantinos'un vetosuyla başarılı olamamış olsa da 1917 yılında Selanik'te "Milli Hükümet" adıyla Atina karşıtı ve İtilaf Kuvvetleri desteğini de alan bir hükümet kurdu.¹⁵⁷ 1917 yılında Kral Konstantinos'un sürgün edilmesiyle birlikte Yunanistan'da tek adam olan Venizelos İzmir'e asker çıkarma konusunda da İngiliz planlarını izledi. Bu politikasıyla Venizelos her ne kadar 1920 yılında seçimleri kaybedip Yunanistan'dan ayrılmış olsa da 1922 yılında Yunanistan'ın hezimetıyla sonuçlanan Anadolu işgalinin hazırlayıcısı olmuştu.

2.3.1. Balkanlarda İttifak Arayışları

"Megali İdea yalnız benim dönemimde olan bir görüş değildi. Yüzyıllardır milli hayatımızda temeli bulunan ve (ona yön veren) bir görüştü" diyor Venizelos kişisel notlarında.¹⁵⁸ Bu yüzden 1912-1913 Balkan savaşlarını ve Balkanlarda, özellikle 1908 ve sonrasında Osmanlı Devleti'ne karşı kurulan ittifakları incelemeden önce, bu ittifakların nasıl bir temele dayandığı incelenmelidir. Bu ittifaklar çerçevesinde Balkanlar'dan Osmanlı Devleti'ni atma düşüncesinin eskiden beri var olduğu görülmektedir. Bu açıdan baktığımızda Balkanlarda bir ittifak

¹⁵⁶ Svolopoulos, *İ Elliniki Eksoteriki...*, s.61-64

¹⁵⁷ Milli Bölünme diye adlandırılan bu dönemde Yunanistan'da meydana gelen gelişmeler hakkında bkz. Giorgios Mavrogordatos, **1915 O Ethnikos Dihasmos**, [1915 Ulusal Bölünme] Pataki, Atina, 2015, Georgios Ventiris, **İ Ellas 1910-1920** [Yunanistan 1910-1920] C.I, Atina, 1970

¹⁵⁸ Benaki Müzesi (**BEM**) Eleftherios Venizelos Arşivi, Eleftherios Venizelos'un Kişisel Notlarından, **Belge No** 267/65, s.4

kurulması fikri Balkan Savaşlarından çok daha önceye 1800'lü yılların ortalarına kadar dayanmaktadır. Yunan bağımsızlığından sonra sırasıyla Sırpların önce prenslik elde etmesi ve daha sonra 1878 Berlin Antlaşmasıyla birlikte bağımsız olması diğer yandan da Bulgaristan Prenslığının kurulmasıyla birlikte Balkanlar Osmanlı karşısı kaynakayan bir kazan olmuştu. Burada dikkat çekici husus her ne kadar Fransız ihtilali etkisiyle milliyetçilik akımlarının başta Balkanlar olmak üzere Osmanlı topraklarında yayılması olsa da Balkan ittifakı kurulduğu sırada Balkan devletlerini birarada tutan ortak nokta milliyetçilik hareketlerinden çok Hristiyanlıktı. Balkan savaşları Bulgar, Sırp ya da Yunan milliyetçiliklerinin Hristiyan kardeşliği altında ortak hareket etmeleri gerektiği şeklinde telaffuz ediliyordu. “Ortodoks Haçının İslam hilaline karşı mücadelesi Hristiyan halkların Osmanlı egemenliğinden kurtarılması” gibi söylemler Balkan ittifakının oluşumunda sıkça vurgulanıyordu.¹⁵⁹

Milliyetçi söylemlerin yoğun olarak yaşandığı bu dönemde milliyetçi program ve taleplerin tıkandığı zamanlar Ortodoksluk birleştirici bir güç olmuş ve yeni bir Haçlı Seferi mantığıyla ortaya çıkmıştı. Kendi aralarında kendi “megali ideaları” bulunan bu küçük Balkan Devletleri Ortodoks kardeşliği adıyla Osmanlı'ya karşı birleşmişlerse de Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan sökülüp atılmasıyla birlikte tekrar kendi milli programlarına döndüler. Zaten ikinci Balkan Savaşı sırasında da Ortodoks kardeşlerin birbiriyle mücadeleye giriştiği görülmektedir. Hristiyanlık başlığı altında birleşen Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan, Müslüman Osmanlıları Balkanlardan temizledikten sonra birbirleriyle çatışmaya başladılar. Bu yüzden Balkan Savaşların temelleri o dönemde Balkanlarda yükselen milliyetçiliklerden ziyade Ortodoks ulusların din ekseninde Müslüman Osmanlı hâkimiyetine başkaldırısı zemininde oluşmuştur diyebiliriz. Eğer yalnız milliyetçilik söylemi temel alınmış olsaydı Helenizmin en tehlikeli düşmanı olarak görülen ve Makedonya topraklarını Bulgarlaştırmaya çalışan Bulgaristan ile masaya oturması mümkün olmazdı. Aynı şekilde Rusya öncülüğünde bir Slav birliği peşinde koşan Bulgaristan'ın, Balkanlarda ve özellikle Makedonya bölgesinde Osmanlılardan sonra en büyük düşmanı olarak gördüğü Yunanistan'ı da bu oluşuma dâhil etmesi mümkün olmazdı.

¹⁵⁹ Keri 27 Ekim / 9 Kasım 1912, No: 287, s.1

Balkan ittifakı oluşumuna Osmanlı Devleti açısından baktığımız zamansa II. Abdülhamid'in idaresinden sonra İttihat ve Terakki önderliğinde kalkınmaya çalışan Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletler ile mücadelesi ve henüz eski gücüne ulaşamamış olması Balkan Devletlerinin iştahını kabartmaktaydı. 1860 civarı Sırp Prensi tarafından teklif edilse de başarılı olamayan bu ittifak 1891 tarihinde ve daha sonra resmi olarak 1897 tarihinde Yunanistan tarafından diğer Balkan Devletleri'ne teklif edilmiş, ancak o dönemde Osmanlı Devleti'ne cephe almak istemeyen Bulgaristan tarafından kabul edilmemişti. Osmanlı ordusu 93 harbinden sonra önemli bir atılım yapmamış olduğu gibi, ordunun ıslahı çabalarıysa başarısız olmuştu. Son olarak 1911 Türk-İtalyan savaşında aldığı mağlubiyet Osmanlı Devleti'nin artık Avrupa ile askeri ya da ekonomik anlamda mücadele edemeyeceği fikrini oluşturmuştu. Osmanlı Devleti'nin milli bir politika izlemeye başlaması milli ekonomi amacıyla atılımlar yapmak istemesi ve yerli burjuvanın ve orta sınıfın oluşturulmaya çalışılması Avrupalı devletlerde olduğu kadar Balkan devletlerinde de çekincelere neden olmuştu. Bu yüzden meşrutiyetin ilanından itibaren Osmanlı Devleti'nin vurguladığı eşitlik ve adalet prensipleri içeren Osmanlılık fikri Osmanlı vatandaşı olan diğer milletlerden beklediği desteği görmedi. Osmanlı Devleti'nin bir dizi atılımlar yapmaya çalışması ve kendi özüne dönerek Türk ve Müslüman temelleriyle birlikte gelişmeye çalışması Balkan Devletleri'nin daha acele bir şekilde Osmanlı Devleti'ne saldırılarını gerekli kılıyordu. Eğer Osmanlı Devleti meşrutiyeti halka benimsetir ve ordusunu ıslah ederse gelişmiş bir Osmanlı Devleti ile mücadele etmek Balkan Devletlerinin harcı değildi. Bu noktada 1911 yılındaki Türk-İtalyan harbi küçük Balkan Devletlerine arzuladıkları imkanı vermiş oldu. Henüz eski gücüne kavuşamamış ve savaştan mağlup olarak ayrılmış bir Osmanlı Devleti ile mücadele edilebilir ve Osmanlılar Balkanlardan sökülüp atılabilirdi. Ancak her ne kadar eski gücünden yoksun olsa da ne Bulgaristan ne Sırbistan ne de daha sonra bu ittifaka katılacak olan Yunanistan Osmanlı Devleti ile tek başına mücadele edecek güçte değillerdi. Bu yüzden başta Rusya'nın Balkan politikası çerçevesinde Panslavizm ekseninde oluşturmaya çalışılan bu ittifak Yunanistan'ın da dâhil olmasıyla birlikte Akdeniz'den Karadeniz'e kadar uzanan Osmanlı karşıtı bir set haline dönüştü. Rus tarihçisi Pogodin'in 1853 Kırım harbi döneminde Rus milliyetçiliğini ve Panslavizm politikalarını körüklemek amacıyla kaleme aldığı

“Bütün Slavlar Osmanlı ve Habsburg hanedanlarının esaretinden kurtularak merkezi İstanbul olan bir Slav devleti kurulmalıdır. Bunun için Türkler Avrupa’dan kovulmalıdır.” ifadeleri dikkat çekicidir. Panslavizm bu yönden Yunanistan Megali İdeasına da dolaylı olarak hizmet ediyor, Yunanistan için düşmanımın düşmanı dostumdur görüşü ağırlık kazanıyordu.¹⁶⁰ Tüm bu gelişmeler sonucunda ve Rusya’nın tavsiyeleriyle Osmanlı karşıtı Balkan İttifakı Bulgaristan önderliğinde kurulmuş oldu.¹⁶¹

2.3.2. Bulgaristan ile Yakınlaşma

Başbakanlığa geldikten sonra dış politikada keskin bir dönüş yapan Venizelos, 1911 Türk İtalyan savaşı neticesinde artık Osmanlı topraklarının parçalanması zamanının geldiğine inanıyordu. Bu yüzden gizlice yürütülen Sırp-Bulgar ittifak görüşmelerinde yer alma çabasına girişti. Balkan devletleriyle irtibat kurmaya çalışan Venizelos için Times gazetesi Londra muhabiri Bouchier en ideal seçenektir. Daha 1894 yılında tanışmış olan ikili, zamanla yakın bir dostluk kurmuştu. 1896 Girit isyanı döneminde de Bouchier isyancılar ile İngiliz hükümeti arasında arabulucu rolünü üstlenmiş ve bu sayede daha o zamanlardan Venizelos’un güvenini kazanmıştı.¹⁶² Bu yakın dostluğun neticesinde Venizelos, Bouchier vasıtasıyla Bulgar Başbakanı Gekof’a bir savunma ittifakı teklif etti. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin tepkisinden çekinen Venizelos bu anlaşmanın gizli tutulmasını istiyordu. Bu teklife göre olası bir Osmanlı saldırısına karşı ortak bir savunma yapılacaktı. Ancak Bulgar tarafı bu dönemde Yunanistan ile bir savunma ittifakı kurmak taraftarı değildi. Öncelikle Yunanistan ordusu Bulgaristan açısından yeterli değildi ve Osmanlı ile mevcut bulunan Girit sorunu sebebiyle Yunanistan’ın Girit politikaları

¹⁶⁰ “...Panslavizm milli bir bağımsızlığı elde etmeyi aramıyor. Bu, Avrupa tarihinde on asır boyunca kazanılmış olanı yıkmayı amaç edinmiştir. Dünya haritasından Macaristan, Türkiye ve Almanya’nın büyük bir parçası kaybolmadıkça hedefine varmış olmayacaktır...” ...Batı Avrupa’da özellikle Çekoslovakya’da Alman romantizminin etkisiyle başlayan Panslavizm akımının ve Slav halkların nasıl Rusya’nın politikalarının kurbanı olduğu ve Rus emperyalizmine nasıl eklemlendiği hakkında ilginç ve açıklayıcı bir kitap bkz. Prof. Hans Kohn, **Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği**, çev Dr. Oktay Güner, İlgı Kültür Sanat Yay, İstanbul, 2007

¹⁶¹ Hellenic Army General Staff, Army History Directorate, **A Concise History of The Balkan Wars 1912-1913**, Hellenic Army, Athens, 1998, s.6

¹⁶² Svolopoulos, **O Venizelos O Bouchier ke i idea tis Valkanikis Simmahias** [Venizelos ve Bouchier ve Balkan İttifakı Fikri] t.y.. s.4

yüzünden Osmanlı Devleti'nin tepkisini çekmek istemiyordu.¹⁶³ Diplomatik anlamda ilk temaslar kurulmuş olsa da Bulgaristan'ın olumsuz tutumu yüzünden ittifak görüşmeleri sonuçsuz kaldı.

1912 yılı Ocak ayında temaslara devam eden Yunanistan henüz bir sonuç elde edememişti. Sırbistan'ın Bulgaristan ile 13 Mart 1912 tarihinde resmen ittifak kurması Yunanistan'ı telaşlandırmış ve olası bir Balkan savaşında oyun dışında kalma ihtimali meydana gelmişti. Bulgaristan için Osmanlı Devleti'nin saldırısına karşı bir savunma ittifakı ne kadar avantajlı olsa da Atina'ya taahhüt vermekten ve Yunanistan'ın Girit politikaları yüzünden Osmanlı Devleti ile doğrudan çatışmaktan çekiniyordu. Bulgaristan'a göre Eleftherios Venizelos ile bir ittifak kurulduğu takdirde Venizelos'un Girit konusunda tek başına hareket etme ihtimali vardı. Yunanistan'ın Girit konusunda başına buyruk hareket etmesi ise henüz kurulmuş olan Balkan ittifakının bir Osmanlı darbesi ile yerle bir olması riskini taşıyordu.

Diğer yandan Yunanistan'daki iç çekişmelere baktığımız zaman da Venizelos'un politikaları ve Balkan ittifakı çabaları çok sıcak karşılanmamıştı. Bu dönemde Venizelos ve hükümetine karşı Yunan siyasi çevrelerinden çok yoğun tepkiler gelmekteydi.¹⁶⁴ Muhalefet partilerine göre Hristiyan ve Ortodoks olan ama daha önemlisi Slav birliğinin bir parçası olarak eski Yunan toprakları diye adlandırdıkları Makedonya'yı hâkimiyetine almak isteyen Bulgaristan ile ittifak yapmak Yunanistan'ın Megali idea fikirlerine ve yıllardır Balkanlarda ve özellikle Makedonya'da hayatta kalan Helenizme en büyük darbeyi vurmak demektir.¹⁶⁵

Bu dönemde Balkan savaşı hazırlıkları yapılırken Venizelos'un karşısında da önemli bir muhalefet oluşmaya başlamıştı. 1910 tarihinde Kral Georgios'a karşı net bir tavır sergilemeyen Venizelos, Yunanistan'ın genişlemesi için geliştirdiği politikaları yavaş yavaş uygulamaktaydı. İngiliz ve Fransızlarla yaptığı antlaşmaların yanında iç politikada da sosyal reformlar yaparak ve milli dava üzerine bir

¹⁶³ Panagiotopoulos, **a.g.e.** s.130

¹⁶⁴ 1. Balkan Savaşı öncesinde Eleftherios Venizelos'un Bulgaristan ile kurmaya çalıştığı ittifak çabaları karşısındaki eleştiriler için Yunanistan Milli Meclisindeki tartışmalar dikkat çekicidir. bkz. **BTE - ETST ,Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 06-1913**

¹⁶⁵ Lina Louvi “ Ta Dilimata Tis Ellinikis Eksoterikis Politikis” [Yunan Dış Politikasındaki İkilemler], **To Kinima sto Gudi 1909** [Gudi Hareketi 1909], Ta Nea, Atina, 2010, s.125-145

Yunanlılık oluşturarak iç politikada da güçlenmek gerektiğini düşünüyordu. 1910 tarihinden bu yana geçen iki yıllık sürede önemli bir aşama kaydeden Venizelos hükümeti ve onun Liberal Partisi, muhalefetin gücünü bir seçimle kesebileceği inancını taşıyordu. Bu yüzden Mart 1912 tarihinde yapılan seçimler Venizelos ve Yunan siyasi hayatında onun tek adamlığı için önemli bir adımdı. 11 Mart 1912 tarihinde yapılacak seçimler 1915 tarihinde Yunanistan'ın 1. Dünya Savaşı'na girmesi yönündeki tartışmalara kadar Venizelos'a mutlak bir güç kazandırmış, Balkan Savaşları öncesi ve 1. Dünya Savaşı ilanına kadar Yunanistan'da tek adım rolünü oynamasına imkan tanımıştı. Mart 1912 seçimleri sonucunda Eleftherios Venizelos, kendisine ve Liberal Partisine hem dış politikada hem de iç politikada önemli bir güç sağlayacak halk desteğini arkasına almış oldu.¹⁶⁶ Daha sonra Milli bölünme diye tanımlanan ve Venizelos'un 1917 tarihinde Selanik'te İtilaf Devletleri ile birlikte kendi hükümetini kurup Yunanistan'ı 1. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri tarafında sokacağı zamana kadar önemli bir güç kazandırmıştı.

Bu seçimlere çok ciddi bir şekilde hazırlanan Liberal Parti ve Venizelos dış politika konularına resmi olarak girmekten kaçınarak iç politikada yaptıklarından bahseden bir propaganda yöntemi uyguladı. Seçim vaatlerinden bahsettiği ilk konuşmasını da Atina'da değil, 19 Şubat 1912 tarihinde Patra'da gerçekleştirdi. Bu konuşmasında toprak reformu gibi konulara değinen Venizelos, Yunanistan dış politikasından ise neredeyse hiç bahsetmedi.¹⁶⁷ Daha önce de bahsettiğimiz gibi yaklaşık 1.5 yıllık hükümeti süresince Venizelos önemli bir aşama kaydetmiş olmasına rağmen tek adam olmak ve Yunanistan dış politikasına tek başına yön vermek istiyordu. Bu yüzden seçimler öncesi muhalefet partilerini ve sarayın tepkisini çekecek söylemlerden kaçınarak dolaylı da olsa halkın tepkisini çekmek istememişti. Ayrıca Girit konusuna hiç değinmeyen Venizelos böylece hem Osmanlı Devleti'nin tepkisinden kaçınmış oluyor, hem de Girit konusu yüzünden Yunanistan'a güven duymayan Bulgaristan'a da Balkan İttifakında Yunanistan'ın da yer alması gerektiği yönünde olumlu bir mesaj göndermek istiyordu. Patra'da yaptığı bu konuşması Venizelos karşıtı gazetelerde de geniş yer buldu. En dikkat çekici

¹⁶⁶ Ventiris, **a.g.e.** s. 74-89 Georgios Ventiris bu dönemi çok iyi özetlemekte ve Venizelos'un mutlak hâkimiyetini "*milli burjuva devleti*" kurulması şeklinde tanımlamaktadır.

¹⁶⁷ **Skrip**, 20 Şubat/ 5 Mart 1912 No: 17165, s. 1, **Empros** 20 Şubat / 5 Mart 1912 No: 5.507 , s.1-2

yorum ise 21 Şubat 1912 tarihli sayısında Venizelos’a “**Halkın Güvenine Layık Ol**” şeklinde bir tepki koyan Skrip gazetesinde yer almıştır. “*Cebindeki İngiliz bayrağını çıkar artık*” diye seslenen gazete devamında ise Venizelos’u kendi bencil politikaları yüzünden Yunanistan ulusal çıkarlarına ihanet etmekle suçluyordu.¹⁶⁸ Liberal Parti ise seçimlerden birkaç gün önce seçim programı ile ilgili yayınladığı bildiride Yunanistan tarihine vurgu yapıyor ve 1909 tarihinde gerçekleşen Gudi askeri hareketi ve sonrasında “*Venizelos’un iktidarında Yunanistan’ın artık küçük bir devlet olmaktan çıktığından*” bahsediyordu. İlginç olan husus ise Venizelos’un Osmanlı karşıtı politikalarının üstü kapalı olarak bu programda vurgulanmasıydı. Liberal partinin politikaları ve seçim vaatlerinden bahsedilen bölümde en önemli kısım olarak “*Yunanistan ordusunun 60.000 kişiden savaşa hazır 110.000 kişiye çıkarıldığı, gelecek yıl 130.000 kişiye çıkacağı ve hareket gücününse iki katına çıkarılacağı üzerine Venizelos’un söz verdiği*” yazılıyordu. Bunun yanında Yunan donanmasının geliştirildiği, Averof zırhlısı ve benzeri gemiler ile donanmanın daha da geliştirileceği gibi vaatler, seçim bildirgesinin temel konuları arasındaydı.¹⁶⁹

Bu seçimin bir diğer önemli özelliği ise Yunanistan ile herhangi bir resmi bağı bulunmayan Girit’te de Yunanistan seçimlerinin uygulanması olmuştur. Osmanlı Devleti’nin tüm itirazlarına rağmen bu seçimlerden 69 milletvekili seçilerek Yunanistan Milli Meclisi’ne katılma amacıyla Atina’ya hareket ettiler. Ancak bu milletvekilleri Yunanistan Meclisi’ne kabul edilmediler. Kabul edilmeme gerekçesi de yine Bulgaristan’ın vereceği tepki olmuştur.¹⁷⁰ Bulgaristan, Yunanistan’ın Girit konusunda kendi başına hareket etmesi dolayısıyla Yunanistan ile bir ittifaka yanaşmıyordu. Bu yüzden henüz imzalanmamış bir savunma anlaşması arifesinde Eleftherios Venizelos öncelikle Osmanlı Devleti’ni provoke etmek istememiş ama daha da önemlisi Bulgaristan başta olmak üzere diğer Balkan milletlerinin güvenliğini kazanarak kendisinin de hızla oluşturulmaya çalışılan Balkan İttifakında yer alması yönünde adımlar atmak istemişti. Nitekim Yunanistan’daki seçimlerden yalnızca 2 gün sonra 13 Mart 1912 tarihinde Sırbistan ile Bulgaristan Dostluk ve Savunma

¹⁶⁸ Skrip, 21 Şubat/ 6 Mart 1912 No: 17166, s. 4 ve 22.Şubat./7 Mart 1912, No: 17167 “ **Halkın Güvenine Layık Ol** ”

¹⁶⁹ Ethniki Bibliothiki Tis Ellados (EBE) [Yunanistan Milli Kütüphanesi] , Liberal Parti Seçim Bildirgesi “**Oliga Logia Dia Tas Eklogas**” [Seçim için birkaç söz] No: 63/ 1991 NOM EE 1675

¹⁷⁰ Georgios Hristopulos -Yannis Bastias, **a.g.e.** s. 283-284

İttifakı üzerine bir anlaşma imzalamışlardı. Bu noktada Yunanistan resmen bu Balkan İttifakının dışarısında kalıyordu. Bu yüzden Venizelos, Souliotis ile yaptığı görüşmesinde Yunan Milliyetçiliğinin hedeflerini yansıtan bir görüş bildirmiştir. Venizelos “ *Yunanistan savaşa hazırsa Giritli Milletvekillerini meclise kabul etmeli anavatanı savunmalı ve adayı işgal etmeli, eğer hazır değilse bunun için en uygun fırsatların yakalanması için çalışılmalı* ” diyerek hem Giritli milletvekillerinin kabul edilmeme sebeplerini aydınlığa kavuşturmuş, hem de Yunanistan’ın Osmanlı aleyhindeki gelecek plan ve programları hakkında fikir vermiştir.¹⁷¹

11 Mart 1912 seçim sonuçlarına göre Eleftherios Venizelos ve Liberal Parti 181 sandalyeden 146¹⁷² milletvekilliğini kazanarak Yunanistan iç ve dış siyasetinin tek hâkimi durumuna geldi. Bu sonuçlardan sonra halk desteğini de arkasına alan Venizelos, Yunanistan’ın Balkanlarda ve Girit’te Osmanlı karşıtı politikalarını uygulamak için ihtiyacı olan gücü de elde etmiş oluyordu. Bu tarihten sonra 1915’e kadar tek adam olarak hareket eden Venizelos 1. Dünya Savaşı’nda da İngiltere ve Fransa ile ortak bir politika izleme yoluna gidecekti.

Bu süreçte vurgulanması gereken önemli bir nokta, Girit isyanlarından beri Venizelos ile dostluk kuran The Times gazetesinin Balkanlardaki muhabiri James David Bouchier’in bu seçimler hakkındaki görüşleridir. Hem Balkan ittifakının oluşmasında yer alan hem de “Balkanlar Balkan Halklarıdır” sloganıyla hareket ederek Osmanlı karşıtı her oluşumu destekleyen Bouchier Bulgaristan Yunanistan ittifakının oluşumunda arabulucu olarak önemli bir rol üstlenmişti. Aynı şekilde Yunanistan’da yapılacak olan genel seçimler hakkında da Venizelos’a atıfta bulunarak “*Yunanistan seçimleri uluslararası öneme sahiptir. Bu küçük ülkeyi Venizelos gibi büyük bir adam yönetmeye başladığından beri Avrupa basını da Yunanistan’ı seçimlere kadar takip etmekte*” diyor ve Akropolis gazetesi 10 Mart

¹⁷¹ Gardikas, **a.g.e.** , s. 31

¹⁷² İlias Nikolakopoulos, **Ton Eklogon ta Pathi, Psifides Tis Ellinikis Eklogikis İstorias Tu 20o Eona**, [20. Yy. Yunan Seçimlerinin Halleri, Yunan Seçim Tarihinin Temel Taşları] To Bima, Atina, 2012, s.72

1912 tarihli sayısında Bouchier'in görüşlerine yer vererek Yunanistan'ın büyük bir devlet olma yolunda ilerlediği vurgusunu yapıyordu.¹⁷³

Bu seçimlerde Eleftherios Venizelos Yunanistan siyasetinde tek adam olmasının yanında Modern Yunanistan siyasi tarihinde ilk defa bir parti başkanı Atina dışına çıkarak seçim öncesi propaganda çalışmaları yapmıştı. Bu noktada Venizelos'un Megali İdea ve Yunanistan'ın Avrupalılar gibi güçlü devletler seviyesine çıkarılacağı gibi söylemlerini sadece Atina merkezli yapmadığı, taşraya da giderek oradaki halkı da inandırma çabasında olduğu görülmektedir. Seçim öncesindeki propaganda çalışmalarını seçim sonuçları ile kazandığı zaferle pekiştiren Venizelos, özellikle Balkan savaşları süresince ve daha sonra 1. Dünya Savaşı boyunca halkın desteğini de arkasına alarak büyük Yunanistan emelleriyle hareket edecekti.

2.4. Balkan İttifakı Öncesi Yunanistan ve Balkanlardaki Genel Durum

1911 Türk – İtalyan savaşı hakkında “ *Bu savaşın geleceği büyük bir bilinmezlik, eğer bahara kadar devam ederse Balkanlara sıçrayabilir ve bu durumda Anadolu sorunu Avrupa'nın büyük güçleri tarafından çözülecektir. Bu durumda Makedonya sorununda ve Balkanlarda Osmanlı'ya karşı İtalyanlar ile işbirliği yapmak gereklidir*” görüşlerine sahip olan¹⁷⁴ Venizelos, Türk-İtalyan savaşından Yunanistan adına hem Makedonya bölgesinde hem de Ege adalarında bir çıkar sağlayabileceğini düşünüyordu. İtalya ile birlikte Preveze'ye ortak bir hareket düzenleyebilir ya da Ege adalarında bulunan nüfus gücüyle İtalya'nın Osmanlı karşıtı politikasına yardımcı olabilirdi. Ayrıca adalarda çıkar sağlamak isteyen Yunanistan Paris'teki Yunan büyükelçisi vasıtasıyla İtalyan işgali altındaki Rodos ve 12 adalardaki Rum halkın bağımsızlıklarını ilan edebileceklerini Poincare'ye ifade

¹⁷³ Akropolis, 10/23 Mart 1912, No:9027 “Uluslararası Önem”

¹⁷⁴ Svalopoulos, *İ Elliniki Eksoteriki...*, s.61

etmişti.¹⁷⁵ Bu yüzden de Yunanistan Fransa'nın diplomatik desteğini talep etti. Ancak Venizelos'un bu düşünceleri İtalya tarafından sıcak karşılanmadı. Burada kendi emperyalist emelleri bulunan İtalya'nın kendi başına hareket etmek istemesi baş etkendi. Ayrıca Yunanistan ile ortak hareket ederek diğer Balkan Devletlerini karşısına almak istemeyen İtalya son ve en önemli olarak da Yunanistan ile ittifak kurup Ege denizi ve Akdeniz'de önemli bir güç haline gelmesi durumunda diğer Avrupa devletlerinin tepkisiyle karşılaşacağını düşünüyordu. Bu yüzden Venizelos'un Türk-İtalyan savaşını Balkanlara taşıyıp Yunanistan'ın da kendi politikaları içerisinde Osmanlı'ya karşı genişleme düşüncesi İtalyan makamları tarafından kabul görmedi. Diğer Balkan Devletleri ile ilişkilerinde ise Venizelos gizlice yürütülen Sırp-Bulgar ittifak görüşmelerinde yer alma çabasına girişti. Balkan devletleriyle irtibat kurma çabasına girişen Venizelos için kendisine yardımcı olacak kişi olarak Girit isyanları süresince İngiltere ile isyancılar arasında arabuluculuk rolü üstlenen Times gazetesi Londra muhabiri James Bouchier en ideal seçenektir. Aralarındaki dostluk sayesinde Venizelos James Bouchier vasıtasıyla Bulgar Başbakanı Gekof'a bir savunma ittifakı teklif etti. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin tepkisinden çekinen Venizelos bu anlaşmanın gizli tutulmasını istiyordu. Bu teklife göre olası bir Osmanlı saldırısına karşı ortak bir savunma yapılacaktı. Ancak Bulgar tarafı Yunanistan ile bir savunma ittifakı kurma taraftarı değildi. Öncelikle Yunanistan ordusu Bulgaristan açısından yeterli değildi ve Osmanlı ile mevcut bulunan Girit sorunu sebebiyle Yunanistan'ın Girit politikaları yüzünden Osmanlı Devleti'nin tepkisini çekmek istemiyordu.¹⁷⁶ Diplomatik anlamda ilk temaslar kurulmuş olsa da Bulgaristan'ın olumsuz tutumu yüzünden ittifak görüşmeleri sonuçsuz kaldı. Venizelos Bulgaristan'ın Girit konusundaki endişelerini bildiğinden dolayı 11 Mart 1912 seçimleri öncesi yaptığı konuşmalarda Bulgaristan'ın güvenliğini kazanmaya çalıştı. Bu vesileyle Venizelos, seçim öncesi yaptığı konuşmalarda neredeyse Girit'ten hiç bahsetmemiş ve bir şekilde Bulgaristan'ın güvenliğini kazanmaya çabalamıştı.

¹⁷⁵ İsmail Kurtcepe, **Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)**, TTK Yay, Ankara, 1995, s. 125

¹⁷⁶ Panagiotopoulos, **a.g.e.**, s.130

11 Mart seçimlerinden sonra Yunanistan Meclisi'nde mutlak bir güç elde eden Venizelos arkasında halk desteği olduğunu da düşünerek daha açık ve net bir politika uygulamaya başlamış ve Bulgaristan ve Sırbistan ile birlikte oluşturulan Balkan İttifakında yer alma çabalarını ilerletmeye çalışmıştır. Bu noktada Yunanistan hakkındaki görüşlerini değiştiren ve Slav birliğinden bir noktada ödün verebileceğini düşünen Rus Çarının da Bulgaristan Başbakanı Geshov'a Yunanistan'ın da bu ittifakta yer almasının uygun olacağı¹⁷⁷ şeklinde bir görüş bildirmesi Bulgarların da Yunanistan'a yaklaşmasını kolaylaştırmıştı. Sofya merkezli ittifaklar ve anlaşmalar zinciriyle Balkan devletleri arasında bir ittifak ağı kurulmuştu. Bu dönemde Bulgar Kralı Ferdinand Balkan ittifakının ve Balkan koalisyonunun şefi olarak lanse ediliyordu.¹⁷⁸ Bu yüzden Yunanistan'ın bu ittifaka dâhil olması Rusya'nın talebine ve Bulgaristan'ın ikna edilmesine bağlıydı. Yunanistan 1911 Türk-İtalyan harbinden beri İtalya ile de antlaşma yolları arıyordu aynı şekilde Avusturya'da Bosna Hersek'i ilhak ettiğinden beri Adriyatik'e açılmış ve güçlü bir pozisyon elde etmişti. Bunun yanında özellikle Arnavutluk'ta isyanlar çıkmasında ve mümkünse özerk bir Arnavutluk oluşmasında etkili olmaya çabalıyordu.¹⁷⁹ Ayrıca Avusturya Balkanlarda Rusya karşıtı politikalarına ileride Romanya'yı da dâhil edecekti. Romanya'nın hem Bulgaristan ile olan problemleri hem de Rusya etkisinden kurtulma fırsatı yakalaması Balkanlarda Panslavist hareket karşısında Avusturya'nın elini güçlendirdiği gibi Rusya liderliğinde genişlemeye çalışan Bulgaristan için de Romanya tehlikesi bir kontrol mekanizması oluşturuyordu.¹⁸⁰

Bu nokta da Yunanistan'ın İtalya ya da Avusturya ile olası bir ittifaka gitmesi ve sonucunda Adriyatik denizinde ve Balkanlarda güçlenmiş bir Avusturya, Rusya'nın Balkan politikasıyla uyuşmuyordu. Ekonomik açıdan baktığımız zamansa 1854 Kırım Savaşı Rusya'yı Avrupa'dan uzaklaştırmıştı ve Endüstri devriminde geç

¹⁷⁷ Ventiris, **a.g.e.** s. 96

¹⁷⁸ Necdet Hayta, **Balkan Savaşlarında Edirne**, ATASE Yay. Ankara, 2010, s. 8

¹⁷⁹ **İPEXE** – Kentriki İpiresia, Katalog, **EllinoVulgariki Simfonia** [Bulgar-Yunan Yakınlaşması/antlaşması]/ A19 No: 28/275 Yunanistan Sofya Büyükelçiliğinden gelen bir rapora göre bu dönemde Avusturya Balkanlarda istihbarat teşkilatlarına ve Arnavutluk'ta tutunabilecek bir isyan için yaklaşık 1 milyon Frank gibi bir miktar harcamıştı.

¹⁸⁰ **İPEXE** – Kentriki İpiresia, Katalog, **İ Thesi Ton Evropaikon Dinameon** [Avrupa Devletlerinin (siyasi) Duruşları], A.A.K.I. 1-9/75 9 sayfalık bir raporda Avusturya ve Rusya'nın Balkanlarda Romanya ve Bulgaristan üzerinden politikalarını uygulama çabalarını açıklamakta.

kalan Rusya Balkanlar'da kendi politikasına uygun bir pazar oluşturma peşindeydi. Rusya kontrolündeki bir Balkan birliği boğazlara açılan kapı niteliği de taşıyordu.¹⁸¹ Ayrıca Rusya'nın Belgrad Elçisi Nikolas Hartwig için Balkan İttifakı Rusya'nın temel politikası olmalıydı. Hartwing'e göre; Balkan yarımadasındaki Osmanlı toprakları Slav toplulukları tarafından paylaşılmalı ve Rusya'nın güdümünde bir yapı oluşturulmalıydı. Balkanlar, Rusya'nın gelecekteki projeleri için bir üs niteliği taşımaktaydı. Ayrıca bu Balkan Devletleri vasıtasıyla Rusya'nın boğazlar üzerinde etkisi artacak ve Karadeniz'den çıkışı güçlenecekti.¹⁸² Son olarak Panslavizmin hamisi durumundaki Rusya 1860 tarihinde Çin ile 1907 tarihinde de İngiltere ile İran'ın paylaşılması hakkında bir anlaşma yapmıştı. Böylece doğu sınırlarını güvenceye alan Rusya gözünü Balkanlara dikmiş bulunuyordu.¹⁸³ Ayrıca Rusya 17 Nisan 1902 tarihinde Bulgaristan ile Avusturya'ya karşı ittifak imzalayarak Balkanlara fiili olarak yönelmeye başlamıştı.¹⁸⁴

Avrupa'nın güçlü devletleri arasında meydana gelen bu güç yarışında Yunanistan'ın konumu hayli dikkat çekicidir. Yeri geldiğinde İtalya ile de anlaşma yolları arayan Venizelos her ne şekilde olursa olsun Osmanlı karşıtı ve Yunanistan'ın genişlemesini temel alan bir dış politika uygulamaya çalışıyordu. Ayrıca, gerek askeri yatırımlar gerekse ekonomik yatırımlar konusunda İngiltere ve Fransa'ya yakın bir politika izliyordu. Bu yüzden Yunanistan'ın Bulgaristan'ın liderliğinde oluşturulan Balkan ittifakında yer alması Rusya'ya olduğu kadar İngiltere'ye de fayda sağlıyordu. Böylece hem Ege ve Akdeniz'de İngiltere'nin uydusu olabilecek bir Yunanistan oluşuyor hem de Balkanların tamamen Rusya güdümünde bir Slav birliği olmasının önüne geçiliyordu. Bulgar Başbakanı Geshov; *"Yunanistan'ı kendi safımızda bir ittifakla yanımızda tutarsak daha kolay kontrol ederiz aksi takdirde Anti Slav grubu olan Arnavutluk-Romanya ve Avusturya Macaristan ile ittifaka girerse çok zorlanırsınız"* diyerek Yunanistan ile görüşmelere başlama kararı aldı¹⁸⁵. Bu görüşmelerde Venizelos'un üzerinde durmamaya özen gösterdiği konu ise yine Girit

¹⁸¹ Barbara Jelavich, **Russia's Balkan Entanglements 1806 1914**, Cambridge Press, 2002 s. 201

¹⁸² Edward Thaden, **Russia and the Balkan Alliance of 1912**, Pennsylvania State Univ Press, 1965, s.68

¹⁸³ Jelavich **a.g.e.** , s.199

¹⁸⁴ Thaden, **a.g.e.** , s.61

¹⁸⁵ Thaden, **a.e.** s.100

sorunu olmuştur. Bulgarların Yunanistan'ı yük olarak görmesi ve Girit yüzünden Yunanistan ile anlaşmaya çalışmaması yüzünden Venizelos bu konuyu hiç açmamaya özen göstermiştir. Diğer yandan Balkanlarda olası bir zafer sonrası toprak paylaşımı da üzerinde durulan konulardan değildi. Venizelos'a göre: *“Balkan topraklarının kaderini silahlar belirleyecekti. Venizelos'un Girit ve Osmanlı Devleti hakkında görüşlerine baktığımızda “ Girit konusunu ortaya atarak Türkleri provoke etmenin anlamı yoktur. (1897 Hezimetine atıfta bulunarak) Ayrıca Bulgarları Girit konusu üzerinden kuşkulandırmak gereksiz olur ve anlaşmaya engel oluşturabilir. Girit zaten bağımsızdır ve bir savaş çıktığı takdirde otomatik olarak Girit ile Yunanistan birleşecektir ve o zaman kimsenin itiraz etme hakkı kalmayacaktır”* diyerek Girit problemini geçici bir süreliğine de rafa kaldırdığı izlenimi vermişti.¹⁸⁶ Bu arada 1911'de başlayan Türk-İtalyan savaşından cesaret alan Giritliler Yunanistan ile birleşmek istediler ve 15 Nisan 1912 tarihinde 19 Girit milletvekili Atina'nın Pire Limanına gelmek isterken İngiliz donanması tarafından durduruldu. Başbakan Venizelos bu milletvekillerinin Atina'ya hareketlerini ve Girit'in Yunanistan ile birleşme talebini kabul etmedi. Eleftherios Venizelos Yunanistan Meclisi'nde 19 Mayıs 1912 tarihinde gerçekleştirilen oturumda da bu konuya değinmiş ve *“Şu aşamada Giritli milletvekillerini Yunanistan Meclisi'ne kabul etmek, hem iç politika açısından hem de uluslararası sözleşmeler bakımından imkansızdır. Öncelikle Girit Yunanistan Krallığı'nın bir parçası değildir”* diyerek kabul edilmeme sebeplerini açıklarken konuşmasının devamında *“Seçilen milletvekilleri devrim¹⁸⁷ (isyan) zamanında yapılan oylama ile seçilmişler ancak 11 Mart Yunanistan seçimlerine katılmamışlardır”* diye açıklamalarda bulunmuştu. Bu konuşmasının sonunda ise Balkan Savaşlarının neredeyse patlamaya hazır olduğunun bilincinde olan Venizelos;

¹⁸⁶ Ventiris, a.g.e. s. 98

¹⁸⁷ Yunan kaynaklarında ve resmi söylemlerde Osmanlı Devleti'nden ayrılmak için yapılan her adım devrim olarak nitelendirilmektedir.

“Giritlilerin milli duygularla yaptığı bu birleşme talepleri milli davamıza ve anavatana zarar vermektedir” şeklinde sonlandırmış, içten içe çok yakında birleşimin gerçekleşeceği konusunda ümit tazelemek istemiştir.¹⁸⁸

2.5. Bulgaristan-Yunanistan Savunma Antlaşması (29 Mayıs 1912)

Bulgaristan ve Yunanistan arasında 1911 yılından beri süre gelen görüşmeler ilerletilmeye çalışılmış, Yunanistan Sofya Büyükelçisi D. Panas Bulgar diplomatlarla görüşmelerini arttırmış ve ittifak için orta yol bulma çabalarına girişmişti. Ayrıca 300 Bulgar öğrencinin Atina’da misafir edilmeleri, Bulgaristan veliaht prensinin Patrik III. Yoakim’i ziyaret etmesi¹⁸⁹ daha sonra da Yunanistan veliaht prensi Konstantinos’un Sofya’yı ziyareti Bulgar Yunan ilişkilerinin ısınmasına vesile olmuştu. Bulgaristan açısından ise durum hala ciddiyetini korumaktaydı. Bulgar Başbakanı Geshov’a göre Yunanistan hem politika bakımından Bulgar çıkarlarına ters düşüyordu, hem de askeri anlamda ne Sırbistan ne de Bulgaristan ile yarışabilecek seviyedeydi. Ayrıca Bulgaristan’ın Makedonya’nın özerklik kazanması yönündeki taleplerinin Yunanistan tarafından kabul edilmesi de güçtü. Rus Çarının Bulgaristan Başbakanı’na Yunanistan’ın da ittifaka dâhil edilmesi yönünde talimat vermesi ve İngiltere’nin Osmanlı karşıtı politikası ve Yunanistan’ı uydu devleti olarak Balkanlar’a sokma çabaları Bulgar-Yunan antlaşmasına zemin hazırlayan etkenler oldu. Bunun yanında Rusya’nın Bulgar-Yunan ilişkilerine olan etkisine bir başka örnek de Yunanistan İstanbul Büyükelçisinin Yunanistan Dışişleri Bakanlığına gönderdiği 11 Şubat 1911 tarihli rapordur.¹⁹⁰ Bu rapora göre; Rusya’nın İstanbul Büyükelçisi Bulgaristan seyahatinden sonra İstanbul’a dönüşünde Sultan’ı ziyaret etmeden önce dönemin Fener Rum Patriği III. Yoakim’i ziyaret etmişti. Uzun bir süre Patrikhanede kalan Rus büyükelçi Patrikhane çıkışında yaptığı konuşmada Yunan-Bulgar yakınlaşmasından Rusya’nın çok memnun olduğundan bahsetmişti. Bunun yanında Osmanlı Devleti’nde yaşayan Hristiyanların Osmanlı ordularında

¹⁸⁸ **BTE** - Efimeris Ton Sizitiseon Tis Vulis (**ETST**) (Yunanistan Meclisi Hükümet Görüşmeleri) Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 06-1913 s.4

¹⁸⁹ **İPEXE** – Kentriki İpiresia, Katalog, **EllinoVulgariki Simfonia** [Bulgar-Yunan antlaşması]/ A19 No:4/275 , 205/275

¹⁹⁰ **BEM** Eleftherios Venizelos Arşivi **Belge No:** 0173/0005/0006 , 3 Sayfalık bir rapor

askere gitmeleri gerektiğini söylüyor ancak bu gerekliliği fiziki olarak Hristiyanların hazır olması açısından gerekli görüyordu. Osmanlı Devleti'nin donanma yatırımı ve yeni savaş gemileri almak için para toplandığı haberleri hakkında ise Rus büyükelçi: *“Türkiye'nin çok uzun kıyıları var o yüzden büyük değil küçük gemilere ihtiyaçları vardır. Eğer Osmanlı büyük savaş gemileriyle bir donanma oluşturur ve (Rusya'nın olan) Karadeniz'e açılırsa o zaman da orada Rusya'nın büyük bir donanması var.”* diyerek Osmanlı Devleti'ne gözdağı vermişti. Bunun yanında Bulgaristan kilisesi ile mevcut olan ayrılıklar konusunda da orta yolu bulmaya çalışan Rus büyükelçi Bulgar Eksarhı'nın Fener Rum Patrik'ini ziyaret etmesine Osmanlı Devleti'nin itiraz etmeyeceğine inandığını vurguladı. Venizelos ve hükümetinin başta İngiltere ve İngiltere ile iyi geçinmeye çalışan Rusya'nın da desteğini alarak katıldığı tüm bu görüşmeler nihai olarak 1912 yılının Mayıs ayı sonunda sonuç verdi. 29 Mayıs 1912 tarihinde Yunanistan Sofya Büyükelçisi D. Panas ve Bulgaristan Başbakan'ı Geshov'un imzaları ile Yunanistan - Bulgaristan üç yıllık bir savunma anlaşması imzalandı.

Bu antlaşmaya göre Bulgaristan Yunanistan'ın herhangi bir hamlesinden dolayı bir savaş çıkarsa tarafsızlığını koruyacak ancak Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'a ya da Bulgaristan'a saldırması durumunda iki ülke birbirleriyle savunma ittifakı yapacaklardı. Her iki taraf da Osmanlı Devleti içerisinde bulunan gayrimüslimler hakkında ortak bir politika takip edeceklerdi. Bulgar ya da Yunan azınlıklar hakkında Avrupalılara ya da Osmanlı Devleti'ne başvuru yapıldığında ortak bir söylem takip edilecek Bulgar ya da Yunan tebaasının savunuculuğu iki ülke tarafından ortaklaşa gerçekleştirilecekti. Bu antlaşma üç yıl sürecek ve bitiminden bir yıl öncesine kadar her iki ülkeden bir tanesinin itiraz etmemesi halinde yenilenmiş sayılacaktı.¹⁹¹

Osmanlı Devleti, bulunduğu siyasi karışıklıkların yanında bir de İtalya'nın emperyalist politikaları karşısında İtalya ile savaşa tutuşması sonucu zor günler geçiriyordu. Bunun bilincinde olan İngiltere ve Rusya ve onların uydu devletleri olan başta Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan Balkan Savaşlarının temellerini

¹⁹¹ Nikolaos Haral, **Diethnis Politikes ke Stratiotikes Sinthikes-Simfonies ke Simvasis**, [Uluslararası Politikalar, Askeri Anlaşmalar ve Kararlar] Ekdoseis Floros, 1996, s. 192-193

atıyorlardı. Askeri anlamda yatırımlara hız veren Balkan devletleri hem de Avrupa kamuoyunu etkilemek üzere propaganda faaliyetlerine başlamışlardı. Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edilmesi an meselesiydi ancak henüz ittifaklar tamamlanmamış ve Balkan devletlerinin orduları istedikleri seviyeye ulaşmamıştı. Bu ülkelerin hiç biri Osmanlı Devleti ile boy ölçüşemeyeceğinin farkındaydı ve bu yüzden Osmanlı Devleti'ne karşı Hıristiyan Balkan Devletleri'nin ortak bir cephe oluşturmaları gerekiyordu.

Bu noktada Balkan Devletleri kendi çıkarları doğrultusunda bir “megali idea” gerçekleştirme amacı taşıyordu. Bulgaristan daha 1878 tarihinden beri süre gelen Büyük Bulgaristan emelleriyle Makedonya bölgesine ve özellikle Ege denizine açılma hesapları yaparken Sırbistan ise tarihi büyük Sırbistan diye tanımladığı bölgeye, Kosova ve Batı Makedonya'ya genişlemek, ayrıca Adriyatik denizine kadar açılmak istiyordu. Eleftherios Venizelos, Yunanistan'da iktidara gelmesinden itibaren İngiltere'nin hamiliğinde Yunan donanmasını, Fransa'nın yardımlarıyla da kara ordusunu geliştirmişti. Böylece güçlü bir Yunanistan da diğer Balkan devletleri gibi Trakya ve Makedonya'da parçalanacak olan Osmanlı Devleti'nden başta Selanik olmak üzere nüfusunun bulunduğu Balkan topraklarından mümkün olduğu kadar pay kapma peşindeydi. Osmanlı Devleti ile yapılacak bir savaşla Girit'in bir oldubittiyle Yunanistan'a bağlanması Yunanistan'ın en temel beklentisiydi. Bunun yanında Selanik ve Trakya'ya doğru ilerlemek, Ege adaları üzerinden Batı Anadolu'ya doğru genişleyen “eski Helen topraklarına” hâkim bir Yunanistan oluşturmak, Venizelos açısından çıkacak savaştan en büyük faydayı sağlamak demektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI 1912

3.1. Avrupalı Devletlerin Balkan İttifakı Karşısındaki Tutumları

Avrupalı Devletlerin bu sürece yaklaşımlarına bakıldığında sözde savaş karşıtlığı, gerçekte ise destek oldukları görülmektedir. Rusya yukarıda da bahsettiğimiz üzere Panslav bir politika çerçevesinde Balkan Devletleri üzerinden Avusturya karşısında güçlenmek ve Bulgaristan vasıtasıyla hem Ege'ye açılmak hem de boğazlara ulaşma çabası içerisindeydi. Ekonomik anlamda da Balkanlar'ı kendi pazarı olarak gören Rusya sürekli olarak Panslavist politikalarla Bulgarları ve Sırpı kışkırtmakla meşguldü. Bu noktada Balkan Savaşının başlamasının dönüm noktası Rus Dışişleri Bakanı Sazanov'un İngiltere ve Fransa ziyaretleri sayılabilir.¹⁹² Rusya, Balkanlardaki ittifak oluşumlarını harekete geçirmek özellikle İngiltere hükümetini ikna etmek için Sazonov'u Londra'ya göndermişti. Sazonov, bu seyahat vasıtasıyla diğer Avrupalı güçlerle müşterek politikalar üstüne uzlaşma fırsatları arıyordu. Sazanov'un İngiltere görüşmeleri olumlu gibi görülse de iki ülke arasında çatlaklar da mevcuttu. İngiltere aşırı bir ihtiyatla Osmanlı üzerinde bir baskı kurulmaması gerektiği görüşündeydi. İngiliz-Rus işbirliği her şeye rağmen çeşitli uzlaşmazlıklara açıktı. Daha sonra Paris'e giden Sazanov burada Mösyö Poincaré ile Londra görüşmeleri hakkında fikir alışverişi yapmış ve "barışın" devamı için son bir gayret edileceğine karar kılınmıştı. Nitekim Balkan Devletleri Sazanov'un Londra ve Paris seyahatlerinin bitmesini beklediler ve bu seyahatler sonrası Balkan Devletleri savaş ilan ettiler. Zaten Balkan Savaşı konusunda Rusya doğrudan savaşa katılmamakla birlikte ülkesindeki değişik unsurların maddi ve manevi olarak Balkan müttefiklerine desteği için bütün engelleri kaldırmıştı. Rusya dâhilindeki Rum tüccarlarının büyük miktarlarda iane tedarik ederek bunu Yunanistan ve Bulgaristan'a gönderdikleri ve yine bunlardan birçoğunun gönüllü olarak Rusya'nın

¹⁹² Suat Zeyrek, "Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri", T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2012, s.80

tahrik ve teşvikiyle Yunan ve Bulgar ordularına katıldıkları görülmüştü.¹⁹³ Sazanov'a göre Balkan İttifakı Avusturya-Macaristan'a karşı kullanılabilecek en uygun silahtı. Rusya bu İttifak ile Rusya'nın resmi yardımı olmadan kendi kendisine Balkanlarda düzenin kurulacağından yana ümitliydi.¹⁹⁴

İngiltere ise Kıbrıs'ın yönetimini aldığından bu yana Akdeniz'in en büyük gücüydü. 1907'de Rusya ile doğudaki sorunlarını da çözdükten sonra Hindistan'daki sömürgelerine giden istikamette Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün İngiltere açısından bir önemi kalmamıştı. Diğer yandan, Makedonya sorununda da her ne kadar Rusya ile 1907'den beri iyi geçiniyor olsa da Balkanları tamamen Rusya ve onun Panslavist politikalarına bırakma taraftarı değildi. Ayrıca Kaiser II. Wilhelm'den beri güçlenen Alman-Osmanlı ilişkilerinde Bulgaristan'ı kendi yanına çekerek Osmanlı Devleti'nin Almanya bağlantısını kesmek İngiltere'nin geleceğe dönük hesapları arasında olduğu düşünülebilir. Venizelos, Yunanistan siyasi hayatına güçlü bir şekilde girdikten sonra Yunanistan'ın da İngiltere gibi bir deniz devleti olması yolunda yatırımlar yapmıştı. Venizelos'un Yunanistan'ı İngiliz politikaları çerçevesinde ve Osmanlı karşıtı bir genişleme politikasıyla yönetmesi İngiltere ve Yunanistan arasında yakın ilişkiler kurulmasına vesile oldu. 1. Dünya Savaşı'na kadar sürecek ve hatta Türk Kurtuluş Savaşı'nda da devam edecek bir politika olarak İngiltere, Yunanistan'ı Akdeniz'de İngiliz çıkarlarının bekçiliğini yapabilecek bir uydu devlet olarak görmekteydi. Diğer yandan da güçlü ve geniş bir Yunanistan hem Balkanlarda İngiltere'nin gözü kulağı olabilir hem de Adriyatik kıyılarında Avusturya'nın Adriyatik denizine açılması durumunda önemli bir üs olarak kullanılabilirdi.¹⁹⁵

Bu dönemde Trablusgarp Savaşı'yla zaten Osmanlı Devleti'ne karşı safını net olarak belirlemiş olan İtalya ise Balkanlar'da bir savaş çıkmasından endişe ediyordu. Bu savaşın tüm Avrupa'ya yayılması ihtimali de göz önünde bulundurulduğunda

¹⁹³ Suat Zeyrek, a.e. , s.83

¹⁹⁴ Ernst Christian Helmreich, **The Diplomacy of The Balkan Wars 1912-1913**, Copyright by the President and Fellows of Harvard College, 1938, s.151

¹⁹⁵ İleride göreceğimiz üzere Eleftherios Venizelos W. Churchill görüşmelerinde konuşulan konulardan bir tanesi de Yunanistan'ın Adriyatik denizine bulunan Korfu adasındaki Argostoli Limanının Avusturya'ya karşı İngiltere'ye üs olarak verilmesi meselesi olmuştur.

sömürge elde etme konusunda diğer Avrupalı devletlerin bir hayli gerisinde kalan İtalya Trablusgarp savaşını sonuçlandırmak gayretindeydi. Bu dönemde kendi politikalarının peşinde koşan İtalya Balkan Devletleri'ne açıktan bir destek vermiyordu. Venizelos'un İtalya'ya yaptığı teklif İtalya'nın kendi emperyalist politikalarının henüz oturmamasından dolayı reddedilmişti. Ancak Balkanlarda çıkabilecek olası bir savaşta İtalya kendi hegemonyasında gördüğü Arnavutluk topraklarında ve Epir bölgesinde hâkimiyet sağlamanın hesaplarını yapmaktaydı. Bu yüzden İtalya'nın Arnavutluk emelleri yüzünden olası bir savaşta İtalya'nın Epir'de bulunan Yunan Ortodoks azınlıklar konusunda çekinceleri vardı. Bu Ortodoksların İtalya karşıtı bir isyana katılma ihtimalleri yüzünden bu süreçte İtalya, Yunanistan'a taraftar olmasa da çıkarları gereği karşı da durmayacağı açıktı. Nitekim Ege Adaları hakkındaki görüşmelerde de İtalya'nın Yunanistan'a karşı herhangi bir negatif tutumu olmamış ve Epir bölgesi görüşmelere dâhil edilmişti.

Fransa'nın Osmanlı'ya karşı birleşen Balkan Devletleri karşısında tutumu ise daha çok ekonomik çıkarlar doğrultusunda idi. Fransa finansal gücü sayesinde Yunanistan'a yüksek miktarda borç vermiş ve bu sayede Yunanistan politikasında söz hakkı elde etmişti. Ayrıca Venizelos'un kara ordusunun ıslahı konusunda Fransa ile anlaşması Fransa'nın Yunanistan üzerinden Balkanlarda bir nevi üs oluşturmasını sağlıyordu. Rusya ile henüz İngiltere gibi sıcak temasları bulunmayan Fransa'nın bu dönemde çıkabilecek bir savaş ile Balkanlar'da Rus etkisinin artacağı endişesi ve ekonomik çıkarları savaşa bir nebze de olsa mesafeli yaklaşmasını sağlıyordu.

Almanya ve Avusturya'nın politikalarına baktığımız zamansa Osmanlı Devleti'ne yakın gibi görünen, fakat aslında kendi çıkarlarının peşinde koşan devletler olduğu görülmektedir. Almanya Osmanlı yaklaşması Kaiser Wilhelm II.'nin İstanbul ziyareti ve Bağdat demiryolu inşasına başlanmasıyla ilerlemişti. Bunun yanında Almanya Yunanistan'da meydana gelen Gudi Askeri hareketine destek vermemişti. Alman Dışişleri Bakanı Vangelheim'in Yunanistan'daki askeri hareket ve sonrası hükümete yardım yapma taraftarı olmadığını ve bu sebeple Alman bakanın Alman Bankası Nationalbank Für Deutschland'a Yunanistan'ın borçlarına dikkat edilmesini ve alınan bu borçların Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmamasını

tembihlemesi dikkat çekicidir.¹⁹⁶ Ancak aynı Almanya, Venizelos'un Yunanistan'a gelişinden bu yana Osmanlı karşıtı politikalarına destek vermese de Alman çıkarları doğrultusunda bir genişlemeye de hayır demeyecekti. Osmanlı'ya İngiltere ve Rusya karşısındaki politikaları neticesinde yakın davranan Avusturya ve Almanya her fırsatta (Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhak etmesinde olduğu gibi) onlar da Osmanlı'dan pay kapma çabasında oldular. Balkan İttifakı oluşurken her ne kadar Almanya Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü savunmuş olsa da buradaki temel nokta Almanya'nın Osmanlı ittifakına değer vermesi değil İngiltere'nin ya da Rusya'nın Balkanlarda ve Akdeniz'de Osmanlı karşıtı bir genişleme sonucu bu stratejik bölgelerde güçlenmelerinin Almanya'ya politik anlamda vereceği zarardan duyulan endişeydi. Sömürge yarışında geç kalan ülkelerden olan Almanya ve Avusturya İtalya'yla birlikte Osmanlı Devleti'ne her ne kadar güler yüz sergileyip Osmanlı taraftarı bir politika izlediği görüntüsü sergileseler de fırsat buldukça Osmanlı Devleti'nden ya imtiyaz ya da toprak kazanma sevdasından vazgeçmemişlerdi.

1912 yazına gelindiğinde Balkan Devletleri savaş hazırlıklarını son sürat sürdürürken Bulgaristan da Yunanistan'a baskı uyguluyordu. Çıkacak savaşta Yunan kara ordusunu hafife alan Bulgarlar, Yunanistan'ı donanma gücü olarak görüyor ve deniz kuvvetleri ile Batı Anadolu ve Trakya'dan Osmanlı ordusunun gemilerle taşınmasının engellenmesi planlanıyordu. Venizelos daha en başından Yunanistan'ın bir deniz devleti olduğunu vurgulamış ve İngiltere'yi örnek almıştı. Venizelos olası bir savaşta Yunanistan donanmasının oynayacağı rolü *“Türk orduları Teselya'ya gelirse donanmamız ile Türk ordusunu ikiye böleriz irtibatı kesilen Osmanlı ordusu karşısında da hem savaş lehimize döner hem de adaları alma imkanı elde ederiz”* şeklinde değerlendiriyordu. Venizelos ile aynı fikirlere sahip Mr Elliot ise Yunanistan'a bir tavsiye olarak Osmanlı Devleti ile yapılacak bir savaşta *“Yunanistan savaşı düşman saflarına taşınmalı bu da donanma gücüyle mümkün olur”* diyerek destek veriyordu.¹⁹⁷

Balkan İttifakı olarak Osmanlı Devleti'nin Balkanlar ve Rumeli'deki varlığını sonlandırma gayreti içerisinde olan Bulgaristan Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ

¹⁹⁶ Loulas, a.g.e. s. 123

¹⁹⁷ Zizis, a.g.e. s. 41

sadece Osmanlı Devleti'ni provoke etmek ve herhangi bir sebeple savaşı çıkartmak istiyorlardı. Osmanlı Devleti ekonomik güçsüzlüğünün yanında askeri anlamda da zayıf bir durumdaydı. 1908'den bu yana uygulanmaya çalışılan reformlar tam oturmadiğı gibi yaklaşık bir sene sürecek Türk-İtalyan Savaşı da Osmanlı Devleti'ne hem ekonomik hem de moral olarak ağır bir darbe vurmuştu. Bu sırada Bulgaristan ile Yunanistan arasında imzalanan savunma antlaşması bir ileri aşamaya geçirilmiş ve askeri bir ittifak halini almıştı. Ekim 1912'de Sofya'da imzalanan bu askeri antlaşma ile birlikte Bulgaristan önderliğindeki Balkan İttifakı tamamlanmıştı. Bu antlaşmaya göre Osmanlı Devleti ile çıkabilecek olası bir savaşta Bulgaristan 300.000 kişilik ordusuyla katılırken Yunanistan 120.000 kişilik bir kuvvetle İttifaka destek verecekti. Bu antlaşmanın 6. maddesine göre ise bundan sonra Yunanistan Giritli milletvekillerini Yunanistan Meclisi'ne kabul etmesi halinde eğer Osmanlı Devleti Yunanistan'a savaş açarsa bu noktada İttifak kuvveti olarak Bulgaristan da Yunanistan'ın yanında yer alacaktı.¹⁹⁸ Bu şekilde Yunanistan hem Balkan İttifakı'nda yer almış oldu hem de Girit ile birleşme konusundaki taleplerini gerçekleştirmek için bir fırsat daha yakalamış oldu. Yunanistan'ın bu ittifakta oynayacağı en önemli rol ise donanmasıyla ve Ege adalarında bulunan nüfus gücüyle Ege denizini Osmanlı donanmasına kapatmak ve böylece Çanakkale boğazına hapsedilen Osmanlı donanmasının Rumeli ve Trakya'ya asker sevkiyatının önüne geçmekti. Savaşın hemen öncesinde Yunanistan Sofya Büyükelçisi Dimitris Panas Bulgar Başbakanı Geshov ile yaptığı görüşmede Yunanistan'ın savaşta 600.000 asker temin edebileceğini söylemişti. Buna kuşkuyla yaklaşan Geshov'a verdiği cevapta D. Panas şöyle bir açıklama yapmıştı: *"200.000 kişilik bir kara ordusunu savaşa sürebiliriz. Ayrıca donanmamız Türklerin yaklaşık 400.000 kişilik bir askeri gücü Trakya ve Makedonya'nın güney kıyılarına çıkarmasını önler."*¹⁹⁹ Ayrıca donanma gücünden yoksun kalan Osmanlı ordusunda erzak sıkıntısının meydana gelmesi kaçınılmaz bir durumdu. Bu anlaşmada Yunanistan açısından en önemli ve ilginç olan ise Osmanlı Devleti'ne karşı elde edilecek olası bir zaferde toprak paylaşımı ve Makedonya konusunun hiç yer almaması olmuştu. Bu noktada

¹⁹⁸ Ventiris a.g.e. s 104

¹⁹⁹ Richard Clogg, **Balkan Savaşları 1912-1913 1. Dünya Savaşı'nın Provası**, çev. M. Tanju Akad Homer kitabevi, İstanbul, 2003, s. 23

Bulgaristan zayıf gördüğü Yunanistan ordusunu ciddiye almadığı gibi Balkan İttifakı'nın lideri konumunda bulunması dolayısıyla kendi sınırlarını çizme imkanı bulacağına inanırken Venizelos'un tek adamlığında kendi politikalarını uygulamak isteyen Yunanistan ise herhangi bir taahhüt vermek yerine bir oldu bitti sonucu ne kadar toprak elde ederse o kadar kâr olur düşüncesine sahipti. Nitekim bu toprak paylaşımı konusundaki belirsizlikler 2. Balkan Savaşı'nın çıkma arifesinde de Balkan Devletleri arasındaki çatışmaları alevlendiren konuların başında geldi.

Daha fazla tarafsız kalamayacağını anlayan Yunanistan 17 Eylül tarihinde genel seferberlik ilan etti. Bu seferberlik ilanına göre Yunan ordusu 100.000 kişiden oluşan Teselya ordusu ve 13.000 kişilik Epir ordusu olarak ikiye bölündü. Bunun yanında Garibaldi Corps adı verilen yaklaşık iki bin kişilik bir grup meşhur Filhelen (Yunan dostu) General Riccioti Garibaldi önderliğinde Yunanistan ordusuna katılmak için başvuruda bulunmuştu.²⁰⁰ Bu seferberlik ilanında ilginç olan nokta resmi olarak hala Osmanlı Devleti hükümrancılığının sürdüğü Girit'te de seferberliğin ilan edilip gönüllü birliklerin toplanmaya başlanması olmuştu.²⁰¹ Osmanlı Devleti'nin tüm itirazlarına rağmen Girit'in Yunanistan ile birleşmesine çalışan Venizelos ve hükümeti artık savaşın kaçınılmaz olduğunu gördüklerinden Girit'te de seferberlik ilanına herhangi bir tepki göstermediler. Kendini güvende hisseden ve Balkan İttifakı'nda kendine yer bulan Venizelos savaşı göze alarak 1 Ekim 1912 tarihinde de Girit'ten gelen milletvekillerini resmen kabul etti.

Seferberlik ilanı Yunan gazetelerinde coşkuyla karşılanmıştı. Haçlı İttifakı görüşünü doğrular nitelikte haberler ile kamuoyunun da savaşa hazırlandığını görmekteyiz. Örneğin Keri (Καίρο) gazetesi 17 Ekim tarihli sayısında seferberlik ilanını “*Veliaht Konstantinos'un liderliğinde Savaş zamanı geldi. (Yunan) Milliyetçiliğin ışığı ile bütün halkın birliği ve en üst derecede Hristiyanlık ümidi ile milli ruh ve milli dava (Helenizm) bu savaşa bağlı*”²⁰² ifadeleriyle okuyucularına duyuruyordu. Bunun yanında Atina'nın etkili gazetelerinden ve Venizelos taraftarlığına da soyunan Athina (Αθήνα) gazetesi 18 Eylül tarihli sayısında “1897

²⁰⁰ Hellenic Army General Staff, Army History Directorate, **A Concise History of The Balkan Wars 1912-1913**, Hellenic Army General Staff, 1998 Atina, s. 16-17

²⁰¹ **Empros** 19 Eylül /2 Ekim 1912 No: 5.716, s. 1

²⁰² **Keri** 17/30 Eylül 1912 No: 247, s.1

Savaşının intikamını alma zamanı. Bütün olarak bu savaşta yer almalıyız. (Yalnız) Politik ya da keyfi amaçlar (için) değil milli ve dini bir dava olarak bütün ulus bu savaşta olmalıyız ” diyerek seferberlik ilanına destek veriyordu.²⁰³

1 Ekim 1912 tarihinde Yunanistan Meclisi’nin yeni yasama yılı açılmıştı. 17 Eylül’den bu yana seferberlik halinde olan ve savaşı bekleyen Yunanistan’da tüm dikkatler Meclis’te yapılacak görüşmelerde ve özellikle Venizelos’un açıklamaları üzerindeydi. Venizelos bu oturumda yaptığı konuşmasında: “ *Avrupa’nın Hristiyan Balkan Devletleri birleşmişlerdir ve seferberlik ilan etmişlerdir. Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ Devletleri’nin aralarındaki anlaşmalar uyarınca Osmanlı Devleti’nin Avrupa topraklarındaki askeri hareketleri sonucu güvenlik gerekçesiyle bu seferberlik ilan edilmiştir. Ayrıca, Hristiyan Balkan Devletleri reformlar gerçekleşene kadar da seferberliğe devam etme kararı almışlardır.*” dedikten sonra Yunan dış politikasında bir gelenek haline gelen Osmanlı karşıtı her sorunda Avrupalı güçleri oyuna davet etme politikasına devam etmişti. Venizelos, konuşmasının devamında Avrupa devletlerine atıfta bulunarak; “*6 Büyük Devlet Avusturya Macaristan ve Rusya aracılığıyla barışa zarar verecek her adıma karşı olduklarını bildirmişlerdi. Berlin Antlaşması uyarınca Osmanlı Devleti Sultanının reformları uygulamasını takip edeceğiz dediler. Ancak, Osmanlı Devleti tüm sözlerine rağmen reformları gerçekleştirmedi ve bu yüzden Balkanların Hristiyan Devletleri kendi reform taleplerini kendileri yollamaya karar verdiler*” diyerek Balkan Devletleri tarafından Osmanlı Devleti’ne yollanan 9 maddelik notaya değindi.²⁰⁴

Bu notada İttifak halindeki dört Balkan Devleti, Osmanlı Devleti içinde Hristiyanların yoğun olduğu bölgelerde özerklik sağlanacak, Osmanlı Devleti Meclisi’nde her milletten nüfusu oranında temsilci bulunacak, Hristiyanlar bütün devlet dairelerinde çalışabilecek gibi teklifler ileri sürdüler. Aslında Osmanlı Devleti’nin daha 2. Meşrutiyetin ilanından bu yana hayata koymayı planladığı “Osmanlılık” fikrinin dışında yeni bir talepte bulunmuyorlardı. En başından beri Osmanlı Devleti’nin iç işlerine karışarak bir savaş bahanesi arayan Balkan Devletleri

²⁰³ **Atina** 18 Eylül/1 Ekim 1912, No: 3.595, s.1

²⁰⁴ **BTE - ETST** , Dosya No: 079 ПЕП. ІΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 06-1913 No: 4, s. 7

yukarıdaki maddeler ile yetinmeyerek taleplerini sıralamaya devam ettiler. Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarındaki nüfus hareketini durdurmasını ve ileride bir halk oylamasında özellikle Ege Bölgesi'nde Yunanistan'a avantaj sağlayacak şekilde Hristiyan nüfusun dengesinin bozulmamasını talep eden Balkan Devletleri ayrıca Hristiyanların askere gitmemelerini, ancak bulundukları bölgelerde bir Hristiyan yönetici altında kolluk kuvvetlerinde görev yapabilmelerini talep ediyorlardı. Osmanlı Devleti'nin özellikle Avrupa topraklarında yönetimi özerkleştirilecek ve başlarında İsviçreli ya da Belçikalı valiler olacaktı. Yönetim halkın seçtiği kişiler tarafından uygulanacaktı. Son olarak Vezir-i Azam tarafından oluşturulacak bir komisyon tarafından reformların uygulanıp uygulanmadığı takip edilecekti.²⁰⁵ Bu komisyonda Müslüman ve Hristiyan üyelerin sayısı eşit olduğu gibi başta Avrupalı Devletlerin büyükelçileri olmak üzere Balkan Devletleri'nin büyükelçileri tarafından da reformların uygulanıp uygulanmadığı takip edilecekti.

Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi mümkün olmayan taleplerle savaşa bahane hazırlıyorlardı. Dolaylı olarak Rusya'nın desteği ile oluşan Balkan Birliği Yunanistan'ın katılmasından sonra İngiltere ve Fransa'nın da desteğini almıştı. Avrupalı Devletlerin savaşa karşı oldukları şeklindeki söylemleri ise bize 1897 Türk-Yunan Savaşı ve diğer birçok problemi anımsatmaktadır. Osmanlı Devleti'nin galip olduğu dönemler masada politik hamleler ile galibi mağlup yapan Avrupa, Osmanlı Devleti'nin mağlup olması halinde ise mevcut durumun korunmasını ve mağlup Osmanlı Devleti'nin sunulan şartları kabul etmesini istemişlerdi. Balkan Savaşı arifesinde de durum farklı değildi. Balkan Devletleri'nin Osmanlı Devleti karşısında mutlak bir zafer kazanıp kazanamayacağından emin olamayan Avrupalı devletler başlarda söyledikleri Status quo'nun korunması yönündeki fikirlerini bir yana bırakarak Osmanlı Devleti'nin mağlubiyetinden sonra hem Bulgar-Sırp hem de Yunanistan'ın taleplerini Osmanlı Devleti'ne dikte etmeye başladılar.

1/14 Ekim 1912 tarihli Meclis konuşmasının devamında Venizelos yukarıda bahsettiği Avrupalı Devletlerin Balkanlar'da barış halini bozacak her adıma karşı

²⁰⁵ **Skrip** 29 Eylül / 12 Ekim 1912 No: 6.185, s.1 , **Skrip** 2 /15 Ekim 1912 No: 6.188, s.1

çıkacaklarından bahsetmesine rağmen Girit konusunu gündeme getirmiş ve ilk defa bu tarihte Girit'ten gelen milletvekillerinin artık Yunanistan Meclisi'ne kabul edileceklerini belirtmişti. Bu hala Osmanlı hükümlanlık haklarının bulunduğu Girit'e bir müdahale ve Osmanlı Devleti'ni savaşıa provoke etmekten başka bir şey değildi. Nitekim bu konuşmasında Venizelos Girit meselesi hakkında öncelikle Balkan İttifakına vurgu yaparak “*Yunanistan barış istemektedir. Hristiyan Balkan Devletleri İttifak halinde ve seferberlik ilan etmişlerdir. Girit konusunda yalnız değiliz*” şeklinde bir ifadeyle Balkan İttifakı'nın Girit'in Yunanistan ile birleşmesinde etkili olacağından bahsetmişti. Daha sonra askeri yatırımlara değinen Venizelos olası bir Balkan Savaşı'nda Yunanistan'ın oynayacağı rolü göstererek “*Yunan ordusu Seferberlik halindedir ve Yunan donanması bu yıllarda çok güçlenmiştir. 2 Muhrip (Destroyer) 1 ay önce teslim edildi ve ayrıca daha önce aldığımız 4 zırhlı Kruvazör gemilerimiz ise Akdeniz'in en güçlüleridir böylece donanma gücümüz üç katına çıkmıştır.*” demiş ve Yunanistan'ın İngiltere'nin takipçisi, donanma gücüne güvenen bir deniz devleti olduğuna vurgu yapmıştı. Osmanlı Devleti ile çıkabilecek bir savaştan ve Girit sorunundan bahsetmeye devam eden Venizelos; “*Bu savaşta ilk olarak iyi bir ordu ve donanmaya sahibiz ikinci olarak milli olarak birlik halindeyiz ve üçüncü olarak İttifaklarımız var böylece başarıyla Girit sorunu çözüme kavuşacaktır.*” İfadeleriyle çözümün aslında barış ya da diplomatik görüşmelerle değil savaşla geleceğini vurguluyordu. Son olarak Avrupalı Devletlerin Osmanlı Devleti karşısında uyguladıkları politikanın farkında olduğunu gösteren Venizelos “*Girit'te kriz çıkaracak hamlelerde bulunmayacağız ve Büyük Devletlerin uygulamakta olduğu mevcut durum devam edecek*” diyerek hem Girit'in Yunanistan ile birleşmesini talep ederken Avrupalı devletlerin güvencesini de tamamen dışlamıyordu. “*Giritli milletvekilleri Girit'e dönüp yeni bir seçim uygulayarak seçilen kişilerin bu tarihten itibaren Girit'ten Atina'ya gelmesi ve Yunanistan Meclisi'ne katılmalarında bir sakınca yoktur*” şeklinde resmen Osmanlı hükümlanlığı devam eden Girit'in temsilini Yunanistan Meclisi'nin üstlendiğini belirtmişti.²⁰⁶

²⁰⁶ BTE – ETST, Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 06-1913 No: 5, s. 8-9

5/18 Ekim 1912 tarihli oturumun açılış konuşmasını ise Yunanistan Dışişleri Bakanı yapmış ve konuşmasında “ *Gurur duyarak söylemekteyim ki İttifak halindeki Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan dün akşam gönderilen telgraf neticesinde resmen Osmanlı Devleti’ne savaş açmış bulunmaktadır. Osmanlı Devleti Balkan Devletleri’nin 30 Eylül tarihli notasına hiçbir cevap vermemiş ve savaşı kaçınılmaz kılmıştır.*” diyerek Balkan Savaşı’nın başladığını Meclis’e bildirirken oturumun sonunda Venizelos büyük bir memnuniyetle Yunanistan Krallığı’nın artık savaşta olduğunu meclise duyurdu ve Yunanistan Kralı I. Georgios’un Yunanistan Meclisi’ne ve Yunan halkına yazdığı söylevini okudu.²⁰⁷

“**Halkıma**” başlığı ile başlayan bu söylevde Kral “*Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Hristiyan halkların haklarını savunmak için verilen barış mücadelesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.*” sözleriyle tam olarak içeriği kestirilemeyen “ barış ” konusuna değiniyor ve devamında ittifak kuvvetlerinden bahisle “*Yunanistan kara ordusu ve donanmasıyla İttifak ettiği devletler ile birlikte mücadele etmeye hazırdır. Yunan ordusunun kanları ile Tiranlık altında yaşayan Hristiyan halklara özgürlük verilecektir*” diyerek resmen Osmanlı Devleti’ne savaşın ilan edildiğini Meclis’e ve Yunanistan halkına duyuruyordu.

Savaş ilanı bütün Yunanistan’da coşkuyla karşılanmıştı. Sürekli barıştan söz eden ve Avrupalı devletlerin desteğiyle adım adım Girit’te hâkimiyet kazanan Yunanistan için barış ve savaş sözcükleri çok iç içe kullanılan bir dönem yaşıyordu. Yunanistan’da Balkan savaşı öncesi ve savaş boyunca en çok dile getirilen kelimeler “insanlık” ve “bağımsızlık” olduğu gibi “Hristiyan dayanışması” sözü de sıklıkla vurgulanıyordu.²⁰⁸ Hristiyan birliği ve Haçlı orduları ile İslam ordularının karşılaştırılması kamuoyunu etkileyecek popülist bir söylemdi. Aslında Balkan İttifakı’nda yer alan her devlet kendi tarihi efsaneleri/hikayeleri boyutunda kendi “Megali İdea”nın peşinde koşarken çatlakları kapatmak ve tüm halklara ortak bir düşman göstererek (Müslüman Osmanlı karşısında Hristiyan Balkan Devletleri) bir arada tutmak bu dönemde gazetelerin ortak söylemiydi.

²⁰⁷ BTE – ETST, Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 06-1913 No: 15

²⁰⁸ Spyridon Ploumidis “Ores Eleftherias Balkaniki Polemi 100 Hronia”, **Society for Macedonian Studies**, İ Kathimerini İdiki Ekdosi, 2012, Atina, s.15-39

Atina merkezli Yunan gazetelerine baktığımızda da yukarıdaki görüşlerimizi destekleyici ifadeler karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Skrip (Σκριπ) gazetesi 5/18 Ekim 1912 tarihli sayısında “*Yunan ordusu intikam günü geldi. Siz İsa’nın askerlerisiniz*”²⁰⁹ başlığı ile halkın dini duygularına yönelirken Hronos (Χρονος) gazetesi “*Siz yalnız ülkenin değil İsa’nın da askerlerisiniz*” diyerek aynı yönde başlık atıyordu.²¹⁰ Bunun yanında konuya daha çok Balkan İttifakı fikriyle yaklaşan Εμπρος (Empros) gazetesi ise “*İttifak Devletlerinin Hristiyan Halkları dört yüzyıl sonra tekrar karşılarında ışığı buluyorlar*” ifadeleriyle Balkan birliğine değinmiş, devamında ise “*Eleftherios Venizelos duruma hâkim ve muhteşem adımlar attı Yunan milleti ve yeni Yunan tarihi için yeni bir sayfa açılıyor*” diyerek Balkan İttifakı’nın mimarlarından Venizelos’u Yunan tarihinin yeniden yazıcısı şeklinde halka tanıtmıştı.²¹¹

²⁰⁹ Skrip Gazetesi 5/18 Ekim 1912, No: 6.191, s. 1

²¹⁰ Hronos Gazetesi 5/18 Ekim 1912, No: 3246, s.1

²¹¹ Empros Gazetesi 10/23 Ekim 1912, No: 5.738, s.1

Resim 1: Keri Gazetesi İlk Sayfa Savaş İlanı “ Büyük ve Kutsal Savaş ilan edildi.”
Haçın orduları boyunduruk altındaki topraklara yöneldi.

Kaynak: Kairi (Keri) Gazetesi 5 Ekim 1912 Tarihli sayısı

Ayrıca Yunanistan ordusunun başında bulunan veliaht Konstantinos'un üzerinde duruluyordu. Gazetelerde son Bizans imparatoru XI. Konstantinos Paleologos'a atıfta bulunularak veliaht XII. Konstantinos diye tanımlanarak son Bizans İmparatorluğu hanedanı Paleologoslara atıfta bulunuluyordu. Bir bakıma bu savaş, Bizans'ın dirilişi Konstantinos'un geri gelişi olarak görülüyordu. Taçlandırılmış muzaffer komutan vurgusu gazetelerde birçok defa kullanılan bir tanım oldu.²¹² Ayrıca Venizelos'un yakın dostu ve Balkan İttifakı görüşmelerinde aracı olan The Times gazetesi muhabiri James Bourchier'in de Balkan Savaşları hakkındaki beyanatı İngiliz politikasının bir özeti gibiydi: “*Türkler atalarının topraklarına geri dönmeliydiler.*”²¹³

²¹² Matzouris, a.g.t. s. 397

²¹³ D. S. Cassavetti, *Hellas and The Balkan Wars*, Adelphi Terrace, Londra, 1914, s. 296

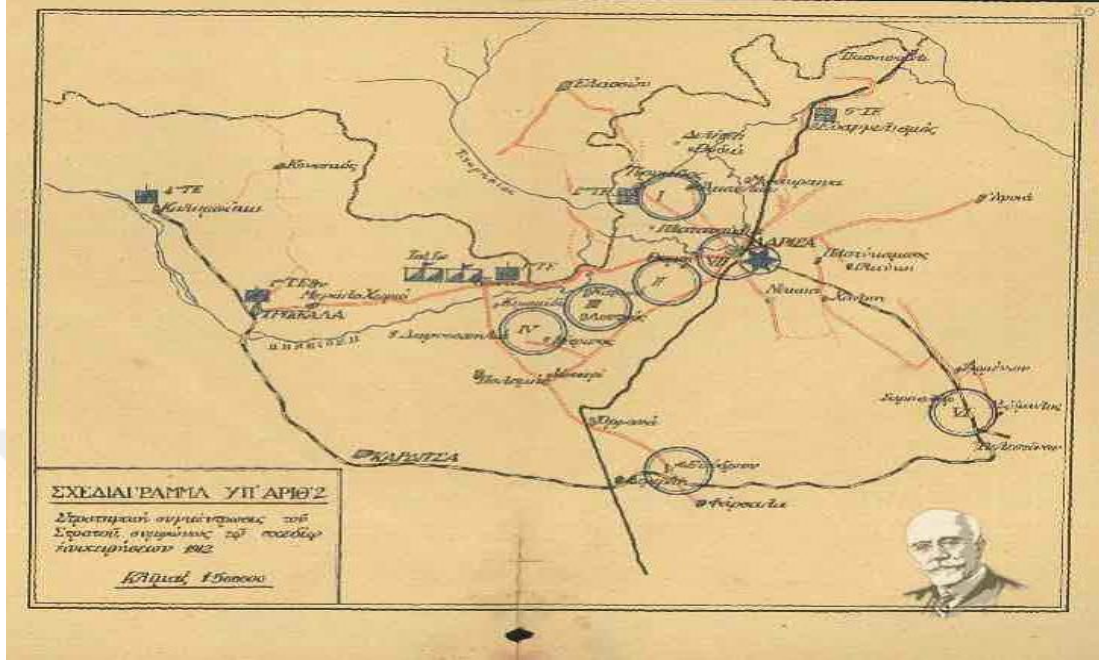
3.2. Birinci Balkan Savaşı ve Savaş Süresince Yunanistan'ın Politikaları

Savaşın başlangıcına kadar gizli bir politika izleyen Venizelos Balkan İttifakı içerisinde yer almasına rağmen bağımsız hareket ediyormuş gibi davranarak son ana kadar Osmanlı Devleti'nin dikkatini çekmemeye çalışmıştı. Nitekim Girit konusunda uzlaşılması halinde tarafsız kalınabileceği gibi söylemlerde bulunan Yunanistan, dört Balkan Devlet ile ortaklaşa gönderilen notaya cevap alamaması neticesinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmeye karar vermişti. Bu noktada Venizelos hükümetinin gizli politikalarının ve Osmanlı Devleti'ne doğrudan karşı koymamasının etkisi olduğu gibi dönemin Osmanlı Devlet adamlarının Yunanistan ve Girit sorununu iyi okuyamamaları da etkili olmuştur. Kendisi Giritli olan ve Girit'te birçok isyanda yer alarak politik çizgisini net bir şekilde gösteren Venizelos'un 1909 Gudi hareketi ile Başbakanlığa gelişi ve sonraki süreçte uyguladığı İngiliz yanlısı politikaları ve özellikle askeri/donanma yatırımları göz önünde bulundurulmamıştı. Ayrıca Girit hakkındaki söylemleri ve Yunanistan'ın “megali idea” tohumlarının bu 1909-1912 arası dönemde ekildiği Osmanlı Devleti tarafından iyi okunamamıştı. Nitekim son vakte kadar Yunanistan'ı Balkan İttifakı'ndan koparacağını düşünen Osmanlı Devleti tehlikeyi görememiş ve gerekli hazırlıkları yapamamıştı. Neticede savaş başladığında da Osmanlı ordusu Bulgaristan ve Sırbistan'a karşı hazır olduğu kadar (bu cephelerde de büyük eksiklikler mevcuttu) Yunanistan'a karşı hazırlıklarını tamamlayamamıştı. Tüm bu gelişmeler sonrasında Yunanistan da diğer balkan devletleriyle birlikte savaşa dâhil oldu ve 5/18 Ekim 1912 tarihinde Yunanistan orduları Teselya sınırını geçerek Osmanlı topraklarına girdi. Veliaht Prens Konstantinos liderliğinde 5 koldan ilerleyen Yunan ordusu yaklaşık 120.000 kişiden oluşuyordu.²¹⁴ Ayrıca Yunanistan Balkan Savaşları süresince izci birliklerinden de önemli bir fayda sağlamıştı. Bu birlikler Yunan ordusunun önünde ilerleyerek bölgeyi hazırlıyorlar ve istihbarat sağlıyorlardı.²¹⁵

²¹⁴ **Athine** 6 / 19 Ekim 1912, No: 3.618, s.1

²¹⁵ Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliğinin....** s.87

Resim 2: Birinci Balkan Savaşı başladığında Yunanistan'ın askeri hareket planını gösteren bir harita²¹⁶

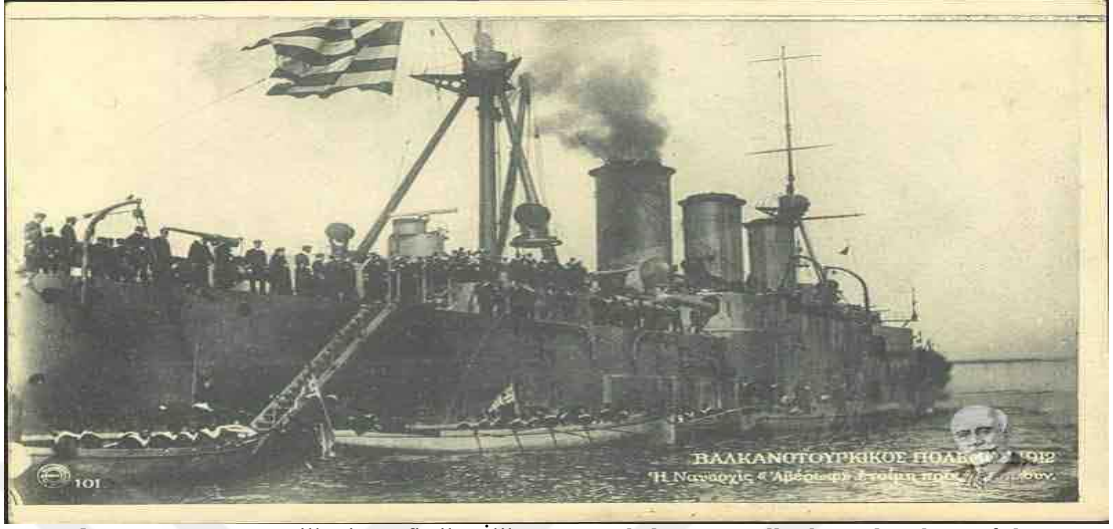
Kaynak: Ethniki İdrima Eleftheriu Venizelu (EİEB), Arhio Sillogi Hartografiku İliku 301 Fakelos 1 No: 1

Aynı gün Atina'nın Faliro Limanı'na gelen Kral Georgios ve Başbakan Venizelos, Pavlos Kuduriotis komutasındaki Ege donanmasının denize açılmasını bir törenle gerçekleştirdiler. Bu törende Venizelos milliyetçi duygulara seslenen bir konuşmanın sonunda donanma mensuplarına “*Vatan sizden sadece ölmenizi istemiyor zafer kazanmanızı da istiyor*” dedi. Kuduriotis komutasındaki Averof Zırhlısı başta olmak üzere denize açılan Yunan donanmasının savaş planı Rus Japon savaşındaki Japonya'nın deniz zaferinden etkilenilerek hazırlanmıştı. Bu savaşta Japon donanması Rusya'yı Arthur Limanına hapsederek Elliot adalarını ele geçirmiş ve Rusya'nın hareket kabiliyetini önlemişti. Aynı şekilde Yunan donanmasının hedefi de öncelikle Limni adasını alarak bölgenin büyük limanlarından olan Mondros Limanını üs olarak kullanmak ve devamında Taşöz, Semadirek, Gökçeada ve Bozcaada'yı işgal edip Osmanlı donanmasının Çanakkale boğazına hapsedilmesini sağlamaktı.²¹⁷

²¹⁶ Yunan ordularının öncelikli hedefi Teselya Ovasında merkezi konumda bulunan Larissa'yı işgal ederek Manastır ve Selanik yönünde ilerleme imkanı oluşturmaktır.

²¹⁷ Zisis, a.g.e. s.47

Resim 3: Yunan donanmasının Pire Limanından ayrılışı hakkında bir fotoğraf²¹⁸

Kaynak: EIEB , Sillogi Grafistiku İliku 101, Fakelos 09 " Elliniko Polemiko Naftiko" No: 410.

Burada Venizelos'un ve Yunanistan'ın üç hedefi vardı. İlk olarak Girit'in resmen Yunanistan ile birleştiğini ilan etmekte. İkinci olarak donanma gücüne dayanarak zayıf durumda bulunan ve Osmanlı-İtalyan savaşından yorgun düşmüş Osmanlı donanmasını Çanakkale boğazına hapsederek ve burada bulunan Rum nüfusunu da kullanarak Ege adalarını işgal etmek istiyordu. Üçüncü ve son olarak Makedonya bölgesinin en önemli liman şehri olan ve Balkanlara açılan kapı niteliğindeki Selanik'i Bulgaristan'dan önce işgal etmekte. Bu üçüncü hedefin uygulanmasında Venizelos'un riskli bir politika takip ediyordu. Hatırlayacağımız üzere Bulgar-Yunan ittifakı hiçbir şekilde toprak paylaşımından söz etmemektedir. Savaş öncesi dönemde yaklaşık 300.000 kişiyle Balkanların en kalabalık ve güçlü ordusu konumunda bulunan Bulgaristan, Yunanistan ile toprak konularını tartışmaya bile gerek duymamıştı. Venizelos'a göre ise bu bir avantaj olabilirdi. Yunan ordularının Selanik'i işgal etmesi halinde, Bulgaristan'ın herhangi bir antlaşmaya dayanarak Selanik'i (ya da herhangi bir bölgeyi) talep etme hakkı da olmayacaktı. Bunun yanında Balkanlarda kilit rol oynayan ve en önemli limanı sayabileceğimiz Selanik şehri ve hinterlandı ikili görüşmelerde Yunanistan'ın elini güçlendirecek bir

²¹⁸ Balkan Savaşlarında önemli rol oynayan Averof zırhlısı. Mısır'ın Yunan kökenli zengin ailelerinden olan Georgios Averof'un başlılarıyla alınan savaş gemisidir. Yunan diasporasının Yunanistan'ın genişleme politikaları için maddi yardımlardan çekinmediğinin ve "Büyük Yunanistan" hayaline her daim destek olduklarının önemli bir kanıtıdır. Yunanistan, Yunanistan Anakarasından çok Avrupa ve Ortadoğu'da bulunan zengin diaspora gücüyle hem ekonomik hem de askeri yatırımlar yapmıştı.

hedef niteliğindeydi. Bu noktada Venizelos ve Yunanistan Kralı Georgios arasındaki diyalog hayli ilgi çekicidir. Savaş ilan edilmeden önce yapılan bir görüşmede şu diyalog yapılmıştı;

Venizelos: On beş günde Selanik'i işgal edecek gücümüz mevcuttur. Selanik'e Yunan bayrağı asabiliriz.

Kral Georgios I.: Bu imkansız Selanik'i bize bırakmazlar başta Avusturya-Macaristan imparatorluğu istiyor. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile mücadele edemeyiz.

Venizelos: Evet, belki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile mücadele edemeyiz. Selanik'i Bulgaristan'dan önce alırsak Selanik gibi önemli bir liman elde etmiş oluruz. Bundan sonraki süreçte ise ya Balkanların en önemli limanlarından biri bizim olur ya da Avrupalı bir devletin Selanik'i talep etmesi durumundaysa onu diğer konularda (Girit sorunu, Ege adaları konusu, Epir bölgesi vb.) koz olarak kullanabiliriz.²¹⁹

Yunanistan orduları Osmanlı topraklarında ilerlerken Sırbistan ve Bulgaristan'ın da Makedonya'da ve Trakya'da ilerlemesi son dönemlerde güçsüz düşen Osmanlı ordusunun daha da zor durumda kalmasına neden olmuştu. Ayrıca Yunanistan'ın donanma gücüyle birlikte adalara yönelmesi de Batı Anadolu ve Trakya'dan Balkanlara asker sevkiyatını zorlaştırıyordu. Bu noktada 13.000 kişilik bir ordu ile Epir bölgesine yönelen Yunan ordusu fazla bir mukavemetle karşılaşmamıştı. Yalnız Osmanlı Devleti'ne ihanet etmek istemeyen Arnavutlar yerel kuvvetler oluşturarak bu savaşta Osmanlı Devleti'nin yanında mücadele verme çabasındaydılar.

18/30 Ekim 1912 tarihinde Atina'nın Pire limanından yola çıkan Yunan donanması ise daha önce de bahsettiğimiz program çerçevesinde 21 Ekim tarihinde Limni adasını işgal etmiş ve Limni adasının Mondros Limanını hareket üssü olarak kullanmaya başlamıştı. Daha sonra sırasıyla Taşöz, Semadirek, Gökçeada gibi

²¹⁹ Ventiris a.g.e. s 108

Çanakkale boğazını çevreleyen adaları da işgal eden Yunan donanması bu sayede Osmanlı deniz kuvvetlerini Çanakkale’de tuttu ve hem savunma anlamında hem de Balkanlara asker ve erzak temin edilmesinde zaten zor durumda olan Osmanlı kuvvetlerini daha da zor bir duruma soktu.²²⁰

Yunanistan kara birliklerinin temel kısmını oluşturan Teselya ordusu Veliaht Konstantinos’un direktifleri doğrultusunda kısa zamanda Larissa (Yenişehir) ve Trikala’yı (Tırhala) alarak Kozani’ye ulaştı. Çok merkezi bir konumda olan Kozani’den hem Manastır hem de Selanik aşağı yukarı aynı mesafedeydi. (Manastır 110, Selanik 125 Km) Beklenmedik bir şekilde bu kadar hızlı ilerleyen ve Teselya Ovasını aşan Yunan ordularının önünde bundan sonra iki seçenek bulunuyordu. Ya Manastır bölgesine ya da Selanik’e doğru yönelmek. Bu noktada Veliaht Konstantinos ve Venizelos arasında gönderilen telgraflar üzerinden bir tartışma yaşanmıştı.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Koromilas Kozani’de bulunan Veliaht Konstantinos’a gönderdiği telgrafta “ *Bulgarlar ve Sırplar zafer kazanmak üzeredir. Sanırım ne kadar çabuk başarabilirsek o kadar hızlı bir şekilde Selanik’i almak için o yöne hızla ilerlemeliyiz. Ayrıca bizim elde edeceğimiz zaferler diğer devletlerden sonra olursa zaferimize gölge düşer ve söz hakkı veririz.*” diyerek Konstantinos’u Selanik’e yönelmesi doğrultusunda uyarırken bu telgraftan yaklaşık yirmi saat sonra Başbakan ve Savaş Bakanı olan Eleftherios Venizelos “*Teselya ordusu hangi yöne ilerleyecektir. Bu konu hakkında bana bilgi vermenizi rica ediyorum. Önemli politik sebepler dolayısıyla Selanik’te buluşmak dileğiyle*” şeklinde gönderdiği telgrafta Koromilas’ın telgrafıyla aynı yönde uyarılarda bulunmuştu.²²¹ Bu noktada Almanya ile aile bağları da olan Konstantinos’un Almanya ve Avusturya’nın politikalarına ters düşmemek adına Selanik’e yönelmeye çekindiği görülmektedir. Daha önce babası Kral Georgios’un da vurguladığı gibi Selanik’i Avusturya istemekteydi. Bu yüzden Konstantinos’a göre Selanik’e yapılacak bir harekat “dost” devletleri kızdırabilirdi. Venizelos’a cevaben gönderdiği telgrafta ise Konstantinos; “*Ordumuzu Selanik*

²²⁰ **Empros** 9/22 Ekim No: 5.737, s.1 ilk sayfadan duyurulan haberde “ Limni adasının alınışı ile Trakya ve Avrupa Türkiyesi ile Batı Anadolu’nun bağlantısı kesilmiştir. Ege’de Yunan hâkimiyeti oluşacaktır.” deniliyordu.

²²¹ Ventiris **a.g.e.** s 115

yönünde ilerlemesi gerektiğini düşünmüyorum askeri açıdan da daha kolay ve zayıf noktada olan Manastır yönüne Savaş Bakanı olarak izniniz olursa ilerlemek istiyorum” demiş ve Teselya ordusunu Manastır yönüne bir saldırıya hazırlamak istemişti. Ancak Venizelos acil notuyla gönderdiği telgrafta Yunanistan’ın uygulaması gereken ve Prens Konstantinos’un da uymak zorunda olduğu politikayı özetliyordu: “Size izin vermiyorum(Manastır’a ilerlemenize). Selanik’e gidiniz”.²²²

Bu arada bir diğer önemli gelişme de Girit konusunda yaşanmıştı. 11/24 Ekim 1912 tarihli Resmi Gazetede Yunanistan Kralı Georgios’un imzasıyla yayınlanan bildiride Girit’in yeni yüksek komiserinin aynı zamanda Yunanistan’da Başbakanlık görevinde de bulunmuş olan Stefanos Dragumis olduğu bildirilmişti. Bildirinin devamında bu kararın uygulanması için Başbakan Venizelos’un ve hükümetin gerekli hazırlıkları yapması isteniyordu.²²³ Böylece uzun yıllar boyunca hem Girit’teki isyanlarla hem de Avrupalı Devletleri oyuna dâhil ederek Osmanlı iç işlerine karışan Yunanistan neticede savaş durumunu fırsat bilerek bir oldubitti ile Girit’in Yunanistan ile birleştiğini ilan ediyordu. Zaten 1 Ekim 1912 tarihli Meclis oturumunda Venizelos Giritlilere bundan sonra Yunanistan Meclisi’nde temsil edileceklerinden bahisle gerekli mesajı iletmişti. Kral Georgios’un bildirisinin resmi gazetede yayınlanmasıyla da yaklaşık 50 yıldan beri uygulanan Girit operasyonu ve Girit’in Osmanlı’dan koparılması planı *de facto* olarak gerçekleştiriliyordu.

Bu süreçte yaşanan bir diğer önemli gelişme Sırbistan-Yunanistan ilişkilerinde olmuştu. Görüşmeler devam ederken savaş başlamıştı ancak görüşmeleri ilerleten iki ülke arasında 22 Ekim’de taslak bir antlaşma ortaya çıkmış ve netlik kazanmıştı. Daha sonra Bulgaristan’a karşı ortak bir cephe alacak Sırbistan ve Yunanistan’ın ilk temasları sırasında Bulgar tehlikesine dikkat çekilmişti. Bu dönemde her ne kadar Birinci Balkan Savaşı’nda Osmanlı Devleti ile savaşıyor olsalar da savaş sonrasındaki paylaşımlar açısından güçlü Bulgaristan tehlikesine karşı bir hazırlık yapmışlardı. Nitekim görüşmeleri haklı çıkaran gelişmeler sonucunda 1913 yazında Bulgaristan ile savaşa tutuşan Yunanistan ve Sırbistan bu

²²² Ventiris, **a.e.** s. 115

²²³ **BTE-** Efimeris Tis Kiverniseos Tu Vasiliu Tis Ellados (**ETK**) (Yunanistan Krallığı Hükümet Gazetesi) Tehnos A , 11/24 Ekim No:324

savaşta daha 22 Ekim 1912 tarihinde taslağı hazırlanan ittifak çerçevesinde hareket ettiler.²²⁴

26 Ekim/7 Kasım günü Selanik'i çevreleyen yaklaşık 90.000 kişilik Yunan ordusu sabah 5 civarı Selanik'in teslimi talebinde bulundu. Ayrıca daha savaşın başından beri Osmanlı kuvvetleri karşısında etkili olan Yunan donanması Selanik'in işgali sürecinde de önemli rol oynamıştı. Yunan torpidosu Selanik körfezinde Fethi-Bülent kruvazörünü batırmış sonra da Averof zırhlısı Karaburun istihkâmlarını bombalamıştı.²²⁵ Bu noktada Osmanlı kuvvetlerinin denizden ikmal ihtimali ortadan kalkmıştı. Yalnızca kara savunma savaşı yapılabilirdi. Yunanistan ordularının Selanik'i teslim teklifinin ardından teklifin yapıldığı 26 Ekim/7 Kasım gününün akşamı Osmanlı orduları komutanı Hasan Tahsin Paşa tarafından Yunan birlikleriyle Selanik üzerine görüşme talebi kabul edildi. Akşam 11 sularında ise Veliaht Konstantinos adına İoannis Metaksas'ın liderliğinde bir heyetin Selanik'te Hasan Tahsin Paşa ile görüşmesinden sonra Selanik'in Yunan ordusuna teslimi konusunda anlaşmaya varıldı. Bu gelişmeler esnasında tartışma yaratan konu Hasan Tahsin Paşa'nın bulunduğu konum itibarıyla aldığı kararlar sayılabilir. Hasan Tahsin Paşa açısından ilk tartışılan konu şehri savunmadan teslim etmesi olmuştu. Bunun yanında Her ne kadar Osmanlı orduları birçok cephede mağlup olmuş, genel anlamda muhaberat konusunda eksikleri bulunmuş olsa da elinde bulunan askeri gücüyle şehri savunabilir miydi? Ya da yaklaşımakta olan Bulgar ordularından faydalanmak suretiyle Yunan-Bulgar çekişmesini bir fırsata çevirerek şehri diplomatik yollardan savunabilir miydi? gibi sorular hala cevaplanmamıştır. Ayrıca askeri açıdan yapılan hatalar dikkat çekicidir. Geri çekilirken köprüleri bile tahrip etmeden çekilen Hasan Tahsin Paşa liderliğindeki Osmanlı ordusu Yunan ordularının önünü açarak geri çekilmiş ve bu da mağlubiyeti kaçınılmaz kılmıştı. Ayrıca Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun da Selanik'i talep ettiğini hesaba katarsak²²⁶ belki diplomatik hamleler neticesiyle şehir elde tutulabilir bu kadar kolay teslim edilmeyebilirdi.

²²⁴ Helmreich, **a.g.e.** s.79-80

²²⁵ Zeyrek, **a.g.t.** , s. 371

²²⁶ Ventiris, **a.g.e.** s. 108

Bu noktada Hasan Tahsin Paşa hakkında birçok söylenti olması da dikkat çekicidir. Yunan kaynaklarında da adı geçen ve bir bakıma Selanik’i teslim etmesinden dolayı “milli kahraman” olarak bahsedilen Hasan Tahsin Paşa halk arasında da tanınan bir simadır. Lozan’da 1918 yılında ölen Hasan Tahsin Paşa’nın ve Yunan vatandaşlığına geçen ressam oğlu Kenan Mesare’nin mezarları Selanik’te bulunmaktadır. Ayrıca İttihat ve Terakki hareketine karşı olduğu da Yunanca kaynaklarda vurgulanan konuların başında gelmektedir. Zamanında Girit’te görev yaptığı sırada tanıştığı Eleftherios Venizelos ile yakın bir dostluk kurduğu söylenen Hasan Tahsin Paşa, Balkan Savaşı sonrası vatana ihanetle yargılandığından İsviçre’nin Lozan şehrine yerleşmiş ve bu sürede kendisine Venizelos ve Yunan hükümeti tarafından yardımlarda bulunulmuştu.²²⁷

Ayrıca Yunan basınında bir tanesi Kasım 1912 tarihinde ve diğeri 15 Ağustos 1913 tarihinde olmak üzere Hasan Tahsin Paşa’nın iki röportajı yayınlandı. Bu görüşmelerin ilkinde Selanik yeni kaybedilmişti ve Paşa savaş esiri konumunda olması vesilesiyle net konuştuğu söylenemez. Yalnızca askeri yetersizliklerden bahsetmekle yetinen Hasan Tahsin Paşa ikinci röportajındaysa (belki de Venizelos’a duyduğu şükran dolayısıyla) “Allah iki yüz bin kişilik bir şehri kurtardı. Eğer Bulgar orduları daha önce ulaşsaydı ve şehri teslim alsalardı Selanik’ten eser kalmazdı” diyerek Selanik’in Yunanistan elinde olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmişti.²²⁸

Neticede hem askeri anlamda yetersizlikler, hem Osmanlı ordularının savaş planlarındaki zafiyetler, hem de Hasan Tahsin Paşa’nın kişisel zaafiyetleri neticesinde 482 yıllık Türk yurdu Balkanlar’a açılan kilit şehir Selanik, 28Ekim /8 Kasım 1912 tarihinde veliaht Konstantinos’un şehre girmesiyle birlikte Osmanlı hâkimiyetinden çıkmış oldu.²²⁹ Balkan Savaşlarına kişisel ve tarihi husumetlerini bir

²²⁷ Hasan Tahsin Paşa hakkında Yunanca bir çalışma için bkz. Hristos Hristodoulou, **İ Tris Tafes Tu Hasan Tahsin Pasa**, [Hasan Tahsin Paşa’nın üç mezarı], Epikentro, Selanik, 2012

²²⁸ Hristodoulou, **a.e.**, s.279-285

²²⁹ Burada Yunan milliyetçiliği ve Ortodoksluk ilişkisine değinmek istiyorum. Yunanlılık ve Ortodoks inancının sentezi modern Yunanistan Devleti’nin kuruluşundan bu yana en önemli vasıf olmuştur. Öncelikle Yunanistan Anayasası ilk maddeden de önce “ *Kutsal ve Özleri Bölünmemiş Kutsal Üçlü (Baba,Oğul ve Kutsal Ruh) Adına*” diye başlamakta ve Yunanistan Anayasası’nın üçüncü maddesi “*Yunanistan İsa’nın Doğru, Doğru Ortodoks Kilisesine bağlı bir devlettir*”

kenara bırakıp Haçlı İttifakı bakışıyla yaklaşan Yunan basınında da Selanik'in işgali, “*Kutsal Hristiyan Haçının yeniden yükselişi*”²³⁰ ya da “*Hristiyan kardeşlere özgürlük getirdik*” gibi başlıklarla karşılanıyordu.²³¹ Selanik'in Yunanistan'ın eline geçmesinin bir diğer sonucu Girit üzerine olmuştu. Selanik'in işgali haberlerinin yayılmasının ardından Lloyd George Yunan yetkili I. Stavridis ile yaptığı görüşmede “*Girit'i (artık) sizin olarak hesaplayabilirsiniz*” demişti. 10 Kasım tarihinde Venizelos'a gönderdiği telgrafta bu görüşmeye değinen I. Stavridis “*Girit hakkındaki planlarınızı bozabilecek tek büyük güç İngiltere'ydi. Ancak görüldüğü üzere İngiltere Yunanistan'ın önüne engel olabilecek hiçbir adım atmayacak.*” ifadeleriyle Girit'in Yunanistan ile birleşmesinin İngiltere tarafından da onaylandığını Venizelos'a bildiriyordu.²³² Bu süreçte Yunan donanmasının önemli bir güç haline gelmesinin ardından İngiltere'nin Yunanistan hakkındaki fikirleri de değişmişti. Bu tarihten itibaren W.Churchil, L. George ve E. Grey'in Stavridis vasıtasıyla Venizelos'a bildirdikleri ortak fikirleri, Doğu Akdeniz'in savunulmasında Yunanistan'ın en ideal müttefik olacağı yönündeydi.²³³ Nitekim L. George Kasım 1912 tarihli görüşmesinde Venizelos'a: Yunanistan'ın geleceği Londra'da bulunuyor Atina'da değil” diyerek

ibaresiyle başlamaktadır. Kullanılan semboller ya da kutlanan bayramlar bu Ortodoks Hristiyan inancının Yunan kültürüne eklenme çabalarının sonucudur. Örneğin 1821 tarihli Yunan isyanı 22 Mart tarihinde başlamasına rağmen birçok tarihi kaynak isyanın başlangıcını 25 Mart Euangelismos (Doğuş) Yortusu olarak gösterir ki bu yortu Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya hamile kalacağına müjdelendiği gündür. Bu şekilde Yunan isyanı da Hz. İsa'nın doğumuyla özdeşleştirilerek, Yunanistan'ın doğuşu Hz. İsa'nın doğuşuyla simgelenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca 1905 tarihli Girit isyanında isyancılar bu tarihi temelleri kullanarak isyan hakkındaki bildirimlerini 25 Mart 1905 tarihinde yayımladılar ve Hz. İsa'nın doğumu bu sefer Girit'in doğumu şeklinde tanımlanıyordu. Aynı şekilde Selanik'e Yunan orduların ulaşması (eski takvime göre) 24-25 Ekim olmasına ve şehrin teslimi 27-28 Ekim olmasına rağmen 26 Ekim Selanikli Aziz Dimitri yortusundan dolayı Selanik'in işgali de bu günle birlikte Aziz Dimitri/Selanik'in alınışı şeklinde kutlanmaktadır.

Yunanistan'da Ortodoks Hristiyanlığın ve Yunan Ortodoks kilisesinin, Siyaset, Tarih yazımı ve Yunanlılık kavramları içerisindeki gelişimi ve etkisi için bkz. İoannis Grigoriadis, **Kutsal Sentez Yunan ve Türk Milliyetçiliğine Dini Aşlamak**, çev. İdil Çetin, Koç Üni. Yay. İstanbul, 2014, Konstantinos Paparigopoulos, **İstoria Tu Elliniku Ethnos** [Yunan Ulusunun Tarihi], 28. Basım, Ermis, Atina, 1970, Milas, Herkül, **Geçmişten Günümüze Yunanlılar/ Din, Dil, ve Kimlikleri**, İletişim Yay., İstanbul, 2014 ve **Yunan Ulusunun Doğuşu**, İletişim Yay., İstanbul, 2015

²³⁰ **Keri** 27 Ekim / 9 Kasım 1912, No: 287, s.1

²³¹ **Empros** 27 Ekim / 9 Kasım 1912, No: 5.755, s.1

²³² Holland, **a.g.e.**, s.290-291

²³³ Domna Visvizi-Donta, **İ Episfragisi Mias Stratiotikis Nikis-Venizelos ke Sinthiki Tu Londinu tis 30 Maios 1913**, [Bir askeri zaferin damgası-Venizelos ve Londra Antlaşması 30 Mayıs 1913], Panepistimio İoanninon, Yanya 1997, s.13

bu tarihten sonra İngiliz Yunan ilişkilerinin ne yönde seyredeceği hakkında ipuçları vermişti.²³⁴

Birinci Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'nin Balkan ittifakı karşısında son derece ağır bir yenilgi almasıyla neticelendi. Bulgaristan Çatalca'ya kadar gelerek Payitaht için tehdit oluşturan bir konuma ulaşmış ve Batı Trakya üzerinden Kavala, Dedeağaç'ı alarak Ege denizine açılma imkanı elde etmişti. Sırbistan kendi emelleri doğrultusunda Makedonya'da genişlemişti. Böylece Sırp Bulgar ittifakının meyvelerini alan Rusya da Panslavizm politikalarının neticesi olarak hem Balkanlarda nüfuz hem de Bulgaristan vasıtasıyla Ege Denizine açılabilceği bir konum kazanmış oldu. Yunanistan ise Venizelos'un fırsatçı politikaları neticesinde İtalya'nın işgali altında bulunan 12 adalar hariç Ege adalarını işgal etmişti. Bunun yanında Selanik gibi yaklaşık 500 yıldır Türk yurdu olan Balkanların kilit noktası bir şehri işgal etmişti. Bunun yanında Arnavutluk'un Epir bölgesinde de bir hayli ilerleyen Yunan orduları İtalya ve Avusturya'ya tehdit oluşturacak noktaya ulaşmıştı. Batı Trakya yönünde ise Selanik'i merkez kabul eden Yunanistan, Bulgaristan ile çatışmaktan kaçınmış ve Kavala, Dedeağaç gibi bölgeler hakkında herhangi bir talepte bulunmamıştı. Zaten 1. Balkan Savaşı arifesinde imzalanan Yunan Bulgar İttifakında da olası bir zafer neticesinde paylaşılacak topraklar hiç konu edilmemişti. Bu yüzden bir oldubitti ile başlayan Balkan Savaşı yine bir oldubitti ile Osmanlı topraklarının paylaşımıyla neticelendi. Nitekim 2. Balkan Savaşı ve 1. Dünya Savaşı sonucunda da Batı Trakya'daki bu topraklar da Bulgaristan'dan alınıp Yunanistan hâkimiyetine girecekti.

Osmanlı Devleti'nin zayıflaması neticesinde Avrupalı Devletlerin politik oyunlarına sahne olan Makedonya ve Balkanlarda Birinci Balkan Savaşı'nın dolaylı galipleri yine Avrupalı Devletler oldu. Rusya, Bulgaristan ve Sırbistan üzerindeki Panslavist politikalarıyla etkili oldu. Bir yandan Çatalca'ya kadar gelen Bulgar orduları ile Doğu Trakya üzerinden Boğazlara baskı yapan Rusya aynı şekilde Batı Trakya üzerinden de Ege denizine ulaşıyordu.²³⁵ Aynı şekilde Balkanlarda geniş bir nüfuz sahası elde eden Rusya Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Almanya'nın

²³⁴ Domna Visvizi-Donta, **a.e.** s. 24

²³⁵ Jelavich **a.g.e.** , s. 230-235

Balkan politikalarına karşı etkisini arttırmış oldu. Diğer yandan başta Sırbistan olmak üzere diğer Balkan Devletleri'nin hedeflerinde bulunması dolayısıyla Osmanlı'dan bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk (*de facto* olarak) ise Avusturya için önem arz ediyordu. Bosna Hersek'i ilhakından sonra Adriyatik'in karşı kıyısında Balkanlara uzanan Avusturya Arnavutluk'un da bağımsızlık kazanması neticesinde bu yönde bir etki alanı yaratabileceği inancı taşımaktaydı. Aynı şekilde İtalya da Adriyatik'in karşı kıyısında etkili bir nüfuz sahası elde ettiği inancı taşımaktaydı. Nitekim İtalya uzun yıllardır Arnavutluk'a kendi nüfuz alanı olarak bakıyordu. Ayrıca Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti'nin ağır bir mağlubiyet alması İtalya için memnun ediciydi. Bu sayede Trablusgarp ve Bingazi hakkındaki isteklerini kabul ettirebilecekti ve Balkan Savaşları bahanesiyle işgali altındaki 12 adaları elde tutma imkanı doğuyordu.

1800 ve sonrası sömürgelerini genişleten ve hem askeri hem de ekonomik anlamda yükselişe geçen İngiltere 1800'lerin başında Malta'yı kolonilerine dâhil etmişti. Daha sonra özellikle 1878 tarihinde Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ın yönetimini aldığından beri ise İngiltere Akdeniz'de en etkili devlet konumundaydı. 1850'lerden bu yana Hindistan'ı sömürgeleştiren İngiltere denizlerdeki kuvvetli donanmasıyla İngiltere'den Hindistan'a büyük bir imparatorluk konumuna ulaşmıştı. Kıbrıs'ın kontrolüyle birlikte de hem Avrupa yönünde hem de Orta Doğu yönünde önemli bir üs elde etmiş oldu. 1. Balkan Savaşı öncesinde Yunanistan ile yaklaşmış, Venizelos'un Başbakanlığa gelmesiyle birlikte İngiliz Yunan ilişkileri ilerlemiş ve iki ülke arasındaki yakınlaşma iş birliğine dönüşmüştü. Bu noktada Osmanlı Devleti'ni de etki altına alan İngiltere'nin Yunanistan politikası önem arz etmekteydi. İngiltere Malta ve Kıbrıs'ta hâkimiyet kurduktan sonra Akdeniz'in tek hâkimi olduğu gibi Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü uzun zamandır savunmuyor ve Osmanlı Devleti topraklarını paylaşım tasarılarında da ön safta bulunuyordu. Politik uyuşmazlıklar sebebiyle Almanya, Avusturya-Macaristan'a karşı Rusya ve Fransa ile yaklaşan İngiltere Makedonya sorunda da oyun dışı kalmak istemiyordu. Rusya uyguladığı Panslavizm politikaları neticesinde Sırbistan ve Bulgaristan üzerinden Balkanlara nüfuz ederken İngiltere'nin bu duruma seyirci kalması beklenemezdi. İngiltere gibi donanma devleti olma yolunda ilerleyen Yunanistan, İngiltere için en

ideal seçenektir. Rusya'nın Bulgaristan ve Sırbistan vasıtasıyla yaptığı Panslavist politikalara karşı, Liberal politikalar uygulayan ve İngiliz/Fransız hayranı olan Venizelos'un Yunanistan'ı da gayet uygun bir şekilde İngiltere için onun çıkarlarını koruyacak bir komiser devlet²³⁶ olabilirdi.²³⁷ Bu noktada Yunanistan'ın Balkanlar'da kuzeye doğru genişlemesi öncelikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ve Almanya'nın Balkanlardaki genişleme çabalarına ve Rusya'nın Panslavist politikalarıyla Balkanlara yayılma politikalarına karşı İngiliz çıkarlarını koruyan tampon bölge rolü oynayabilirdi. İngiltere'nin bu politikası daha İngiltere eski Başbakanı William Gladstone tarafından 1800'lerin ortasında tasarlanmış bir projeydi.²³⁸ İkinci olarak hem İyonya Denizine kıyısı olan Yunanistan Adriyatik Denizinden gelebilecek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tehlikesine karşı yine tampon bölge konumundaydı. Son olaraksa uzun zamandır paylaşılması tasarlanan “hasta adam!” Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu topraklarını, bölgede yaşayan Rum nüfusa etki ederek kontrol edebileceğini düşünüyordu. Hem Batı Anadolu'da bulunan nüfus potansiyeli hem de İngiltere'nin kendi kontrolünde hareket edecek bir ülke olarak görmesi dolayısıyla Yunanistan, İngiltere için en iyi seçenek konumundaydı. Ayrıca Yunan/Rum tüccarlar İngiltere'nin ekonomik hamleleri için de avantaj teşkil ediyor, Osmanlı topraklarındaki Alman etkisinin bu Rum tüccarlar ve Yunanistan'ın kontrolündeki bir Ege Denizi vasıtasıyla kırılabilirdi.

²³⁶ Balkan Savaşı henüz başladığı dönemde Venizelos Hükümeti'nin Londra temsilcisi John Stavridis Llyod George ile yaptığı bir görüşmede “Yunanistan ileride büyük olacağına göre Büyük Yunanistan ile yapılacak genel kapsamlı bir antlaşma... denizlerdeki polislik ve İngiliz ticaretini koruma görevini de bize bırakmış olacaktır” ifadeleriyle Yunanistan'ın İngiltere'nin komiser devleti olabileceği konusundaki taleplerini dile getirmişti. **Bkz.** M. Murat Hatipoğlu, “Eleftherios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle megalı İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter”, **Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Ankara, 1986, s.456-468

²³⁷ Burada Yunanistan olarak değil de “Venizelos'un Yunanistan'ı” olarak vurgulamanın faydalı olacağı düşüncesindeyiz. Nitekim hem Kral Georgios hem de daha sonra tahta çıkacak olan Prens Konstantinos Almanya ile yakın ilişkileri bulunan ve hatta aile bağları olan kimselerdi. Bunun yanında Konstantinos Almanya'da eğitim almış Alman hayranı bir subaydı. Bu yüzden özellikle 1. Dünya Savaşı süresince meydana gelen Konstantinos-Venizelos çekişmesi Yunanistan üzerindeki Alman-İngiliz çekişmesidir. Alman yanlısı Kral Konstantinos'un Yunanistan'ı ve İngiliz hayranı Venizelos'un Yunanistan'ı olarak Yunanistan'ın ikiye bölünmesine ve 1917 tarihinde Selanik'te İngiliz yanlısı Venizelos liderliğinde bir hükümetin kurulması buna karşılık Atina'da Alman hayranı Konstantinos'un politikaları çerçevesinde başka bir hükümetin kurulması şeklinde sonuçlanmıştır. Nitekim 1. Dünya Savaşı'na girmemekte direnen Kral Konstantinos'a karşı Venizelos İngiltere ve Fransa'nın desteğiyle 1917 yılında 1.Dünya Savaşı'na Yunanistan'ı sokmuştur.

²³⁸ Cassavetti, **a.g.e.** s. 294

düşünüüyordu. Yunanistan sınırlarına baktığımız zaman net olarak İngiliz kontrolünde bir hat çizildiği görölmektedir. İtalya'nın İyonya kıyılarından Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan sınırları ve Ege denizinde elde ettiğı adalarla birlikte Yunanistan, Balkanlardan Akdeniz'e doğru Slav olmayan ve İngiliz yanlısı politikalarıyla bir hat şeklinde uzanıyordu. Balkan Savaşları ile en yüksek seviyesine çıkan İngiltere ve Venizelos'un Yunanistan'ı arasındaki ilişkiler ve uyguladıkları "win-win / kazan kazan " politikası uzun yıllar devam edecekti. 1910 yılında Venizelos'un Yunanistan Başbakanlığına gelmesiyle başlayan bu ortaklık hem Birinci Dünya Savaşı süresince hem de Türk Kurtuluş Savaşı'ndaki Yunanistan'ın büyük hezimetine kadar Yunanistan'ın dış politikasının temel noktası olacaktı.

Balkan Savaşları süresince Osmanlı ordusunun durumuna baktığımız zaman önemli hataların ve yanlış savaş planlarının uygulandığı dikkat çekmektedir. Başkomutanlık, hareket planını Rumeli'deki kuvvetlere göre tanzim ve tertibat alacağı yerde yalnız Bulgar ve Sırlara karşı savaşacakmış gibi büsbütün başka bir hale karşı önceden hazırlanmış olan savaş planını tatbika koymuştu. Ayrıca Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı'na ne siyaseten ne de askeri açıdan hazır değildi. Bulgar ve Sırların daha önce başlayan bazı hazırlıkları bilindiğinden dolayı yaklaşık üç hafta kaybedilmişti. Bunun yanında seferberlik 1 Ekim'de ilan edilmesine rağmen oluşan tereddütler nedeniyle hala 2 Ekim'de ilgili valilik ve mutasarrıflıklara tebliğ edilmemişti.²³⁹

Bu ve benzeri hatalar zinciri sonucu zaten Trablusgarp Savaşı'ndan yorgun düşmüş ve ekonomik anlamda da zor zamanlar geçiren Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti kaçınılmaz oldu. Hem halkta üst üste gelen mağlubiyetlerden dolayı bıkkınlık, hem de Osmanlı Devleti'ndeki iç karışıklıkların yanında İngiltere ve Almanya arasında gidip gelen dış politika belirsizlikleri ve uluslararası konjonktürü (Yunanistan örneğinde olduğu gibi) iyi okuyamamak alınan mağlubiyetin temel nedenleri arasında sayılabilir. Bütün bu gelişmeler hem uluslararası arenada Osmanlı

²³⁹ Zeyrek, a.g.t. s. 188-192

Devleti’ni zor duruma düşürmüş hem de yaşanan mağlubiyetler Balkanlarda yaşayan Müslümanların büyük acılar çekmesine neden olmuştu.²⁴⁰

3.3. Londra Barış Konferansı (16 Aralık 1912) ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912) ve Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913)

3 Aralık 1912 tarihinde Osmanlı Devleti’nin Ateşkes talebi Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ tarafından kabul edilmişti. Ancak Yunanistan, Epir bölgesindeki Yanya’nın hala teslim edilmediği gerekçesiyle hem bu bölgede hem de Epir bölgesinde saldırılarına devam ediyordu ve mütarekeyi imzalamayı reddetti. Mütarekeye göre barış görüşmeleri Balkan Devletleri’nin istekleri doğrultusunda Londra’da yapılacak ve Osmanlı Devleti’ni Ticaret Nazırı Reşid Paşa temsil edecekti. Aynı dönemde düzenlenen bir diğer önemli konferans ise beş Avrupalı devletin (İtalya, Fransa, Rusya, Almanya ve Avusturya-Macaristan) İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey’in liderliğinde düzenledikleri Büyükelçiler Konferansıdır.²⁴¹

Barış görüşmeleri 16 Aralık’ta Balkan Devletleri temsilcileri ve Osmanlı Devleti arasında başlamıştı. Yunanistan ile başlarda görüşmeyi reddeden Osmanlı Devleti 23 Aralık’taki 5. Oturumda Yunanistan ile de görüşmeyi kabul etmiş, Yunanistan bu görüşmelere Başbakan Venizelos’un liderliğinde, Georgios Streit, İoannis Gennadios ve İoannis Metaksas’tan oluşan bir heyetle katılmıştı. Londra’ya ulaşmadan önce Venizelos önce Paris’e uğramış ve burada Raymond Poincaré’, Benjamin Clemenceau gibi Fransız politikacılarla görüşmüştü.²⁴² Ayrıca Paris’te kaldığı sürede Fransız gazetecilerle röportaj yapan Venizelos bu röportajında “*Büyük devletlerin tavsiyelerinden cesaret alıyorum*” diyerek büyük devletlerden kasıtlı

²⁴⁰ Balkan Savaşları sürecinde Osmanlı Devleti’nin Müslüman tebaasının karşılaştığı zorluklara örnek olarak bkz. Nilüfer Erdem, “1913 Yılı’nın Ekim-Temmuz Ayları Arasında Batı Trakya Türkleri ile İlgili Gelişmelerin Yunan Basınındaki Yansımaları” **History Studies (JHS)** V.6 Issue 2, S.67-89, 2014, İbrahim Sezgin, “Balkan Savaşları Sonrası Yunanistan’ın Soydaşlarımıza Karşı Sürdürdüğü Politika”, **Askeri Tarih Bülteni**, Y.20 S.38, s. 101-124, Ankara 1995

²⁴¹ Necdet Hayta, **Balkan Savaşları’nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)**, ATAM, Ankara, 2008, s.8

²⁴² **Estia** 30 Kasım/13 Aralık 1912, No:6762 s.2

asında Fransız desteğini vurguluyordu.²⁴³ Çünkü Venizelos için İngiltere dış politikası ve İngiliz çıkarları Yunanistan ile uyuşsa da Fransa ile mevcut olan ortak çıkarlarını henüz kestiremiyordu. Paris'ten Londra'ya seyahat ettiği sıradaysa Daily Telegraph gazetecisine verdiği röportajda “*Balkan ülkelerinin karşılıklı yardımlaşmalarına barış görüşmelerinde de ihtiyacı olduğunu ve Türkiye'ye karşı ortak bir cephe oluşturulması için önce kendi aralarındaki sorunlara çözüm bulunması gerektiğini*” vurguladı.²⁴⁴ Londra Barış görüşmelerine katılan Venizelos için de konferans son derece önemli bir fırsattı. Venizelos, İlk defa uluslararası bir görüşmede boy gösteriyordu ve böylece Yunanistan'ın politikasını uluslararası alanda da büyük devletlere tanıtmaya fırsatı buluyordu. Avrupa'da bu dönemde moda olan Yunan hayranlığı ve başta İngiltere olmak üzere Fransa ve Rusya gibi ülkelerdeki ilişkilerine güvenen Venizelos bu görüşmelerde elini güçlendirme çabasıındaydı ve Avrupa'da Yunan çıkarları doğrultusunda bir kamuoyu oluşturmaya çalışıyordu. Yunanistan için başlangıçta tartışılması en mühim konulardan biri Selanik konusuydu. Avusturya uluslararası bir şehir olmasını teklif ederken Selanik Yahudileri İsrail'in temeli olabilecek özerk bir Selanik talep ediyorlardı.²⁴⁵ Ayrıca Bulgarlar da savaşta en çok zarar gören ve mücadele eden ülke olarak kendilerinin Selanik üzerinde hakkı bulunduğu görüşündeydiler. Ancak Venizelos ve heyeti bu konuda hiçbir surette geri adım atmıyordu. Dönemin hâkim devletleri de (İngiltere Fransa gibi) Yunanistan'ın çıkarlarını koruyan bir tavır sergiliyordu.²⁴⁶ Ayrıca Venizelos'un gizlice Sırbistan liderlerinden Novakoviç ile Sırp-Yunan ittifakı içinde bir görüşme yapması ve olası bir Bulgar saldırısına karşı kendisini güvene almaya çalışması da dikkat çekicidir. Bulgaristan'ın Yunanistan ile Selanik üzerine bir çekişme yaşaması Balkan İttifakında bir çatlak doğurmuştu. Ancak Osmanlı

²⁴³ **Estia** 1/14 Aralık 1912 No: 6763 s.4

²⁴⁴ **Estia** 7/20 Aralık 1912, No:6769

²⁴⁵ İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi'nin Yunan elçilere Selanik hakkında gönderdiği telgraf hayli dikkat çekicidir. Bu telgrafa göre İngiliz Büyükelçi “ *Selanik'ten önemli kimselerle görüştüm ve onlar Selanik bizim çabalarımızla gelişti. Selanik hiçbir Balkan Devleti'nin olamaz. Büyük Devletlerin oluşturacağı bir ittifak dâhilinde Selanik özerk bir şehir olursa ayakta kalır*” şeklinde bir bilgi sunuyordu. Ancak burada bu kişilerin Selanikli Yahudiler mi yoksa Selanik'i Ege Denizi'ne bir çıkış yolu olarak gören Avusturyalı yetkililer mi olduğundan bahsetmemekte. **İPEXE – Kentriki İpiresia, A Valkanikos Polemos Diapragmatefsi** [1. Balkan Savaşı Görüşmeleri] **Dosya No:**17, 30/147 ayrıca Yahudilerin Selanik'teki faaliyetleri hakkında Ventiris; “Selanikli Yahudiler, özerk Yahudi devleti için çalışıyorlardı.” şeklinde ifade etmişti. Bkz. Ventiris, **a.g.e.** s. 128

²⁴⁶ Ventiris, **a.e.** s 129

delegeleri bu çatlaktan pek faydalanamadılar. Yunanistan'ın da katılımıyla gerçekleştirilen 5. Oturumda Balkan Devletleri Yunanistan ile birlikte ortak bir teklifi masaya getirdiler. Bu teklife göre;

- Osmanlı Devleti, Marmara Denizi üzerinde Tekirdağ'ın doğusunda bulunan bir noktadan Karadeniz üzerinden Midye-Enez hattının doğusunda Gelibolu hariç bütün topraklarını terkedecekti.
- Osmanlı Devleti Ege adalarını terkedecekti
- Türkiye, Girit'in özerkliği düzenlenirken, kendisine bırakılmış bütün haklardan vazgeçecekti.

Aynı toplantıda Venizelos bunun yalnızca toprakla ilgili dilekler olduğunu ve daha sonra diğer meseleler üzerindeki dileklerinin de bildirileceğini söyledi.²⁴⁷ Osmanlı delegeleri görüşmelerin devamında 28 Aralık ve 1 Ocak tarihli oturumlarda karşı tekliflerini Balkan Devletlerine sundular. Bu görüşmelerde tartışılan tekliflerin Yunanistan ve Osmanlı Devleti ilişkilerini ilgilendiren kısımlarına baktığımızda iki nokta üzerinde durulduğunu görmekteyiz:

- Girit problemine, Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletler kendi arasında çözüm bulunacak.
- Ege Adaları Anadolu'nun ayrılmaz parçalarıdır ve terk edilemez. Osmanlı Devleti hiçbirinden vazgeçmez. Ancak Avrupalı devletler ile görüşülebilir.

Görüşmelerin devamında Türk delegeler özellikle Ege Adaları konusunda bu adaların Anadolu'ya yakınlığı gerekçesiyle Anadolu'nun bölünmez parçası oldukları ve Anadolu'nun güvenliği konularına değindiler ve adalardan vazgeçilemeyeceğini tekrar vurguladılar. Bu tekliflerden memnun olmayan Yunanistan temsilcisi ve Başbakanı Venizelos, adaların Anadolu'ya yakınlığının hiç bir şekilde geçerli bir gerekçe oluşturmayacağını dile getirdi ve görüşmenin ertelenmesi kararlaştırıldı.²⁴⁸ Burada Venizelos dönemi Yunanistan'ın politikalarını özetleyen dikkat çekici bir detay vardır. Londra Barış Görüşmelerinde Ege Adaları'nın Anadolu topraklarına yakınlığından dolayı Osmanlı Devleti'nde kalmasını savunan Osmanlı delegelerine

²⁴⁷ Bilal Şimşir, **Ege Sorunu** C.I, B. No:443

²⁴⁸ Şimşir, **a.e.** , C.I. , B. No :456

bunun hiçbir şekilde geçerli bir gerekçe olamayacağını savunan Eleftherios Venizelos, 1. Dünya Savaşı sonundaki Paris Barış Konferansı görüşmelerinde bu konuya farklı yaklaşmıştır. İzmir ve Batı Anadolu'nun işgalini ve bu toprakların Yunanistan'a verilmesini haklı çıkarma amacıyla zamanında Osmanlı Delegelerinin savunma maksatlı kullandıkları gerekçeleri öne sürdüğünü görüyoruz. Venizelos'un konferansa verdiği yazıda adaların kendilerine bırakılması gerektiği görüşünü savunurken, adaları talep etmelerinin fetih şeklinde değil milli bir vatanın elde edilmesi olduğunu ve Milliyetler prensibinin bu hakkı verdiğini öne sürüyordu.²⁴⁹ Bu görüşmelerde hemen hemen Londra Görüşmelerinde Osmanlı delegelerinin kullandığı cümlelerle birlikte *“Ege Adaları Anadolu'ya çok yakın ve Anadolu'nun ayrılmaz parçalarıdır bu yüzden Ege adalarına sahip olan Yunanistan İzmir'i ve Batı Anadolu'yu da almalıdır”* diyerek Yunanistan'ın yayılmacı politikalarını haklı çıkarmaya çalışmıştı. Görüldüğü üzere Yunanistan ve Venizelos'un temel politikası Osmanlı karşısında genişlemek ve “Megali İdea”nın el verdiği ölçüde 2 kıta 5 denizlik Yunanistan'ı oluşturmaktı. Ancak unutulmamalıdır ki Megali İdea'nın ön gördüğü genişleme alanı yalnızca günümüz Türkiye'si ile açıklanmamalıdır. Antik Yunan medeniyetini referans alan Megali İdea ile oluşturulacak büyük Yunanistan'a Makedonya bölgesi de dâhildi. Balkanlardaki Bulgar-Yunan çatışmasının temeli olan Makedonya topraklarının paylaşımı sorunu ve Makedonya mücadelesi yine Megali İdeanın coğrafi temelleri ile açıklanabilir.²⁵⁰

Londra Barış görüşmelerinin 6 Ocak'taki son oturumuna gelindiğinde Osmanlı heyeti son tekliflerinde yine aynı konulara değinmiş ve son tahlilde Edirne'den hiçbir şekilde vazgeçilemeyeceğini vurgulamıştı. Aynı şekilde Ege adalarının önemle üzerinde duran delegeler Ege adaları Osmanlı Devleti'nde kalması şartıyla Girit'teki Osmanlı haklarından feragat edilebileceğini dile getirdiler. Neticede Balkan devletleri bu teklifleri protesto ettiler ve görüşmeler kesildi.²⁵¹

Kesintiye uğradığı döneme kadar Barış görüşmeleri Yunanistan basınında da geniş yer buldu. Empros gazetesi *“Venizelos'un Avrupa gazetelerine çok büyük*

²⁴⁹ Yaşar Ertürk, **Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi**, İQ Kültür Sanat Yay, 2007, İstanbul, s.87

²⁵⁰ Tağmat, **a.g.m.** s.107

²⁵¹ Şimşir, **a.g.e.** , C.I. , B. No: 483.

miktarda paralar yatırdığına ve Avrupa’da kamuoyu oluşturma çabalarına” değinmiş, devamında Edirne’nin işgali konusunu ortaya atmıştı. Gazete: *“İki bölgede savaşla işgal edildi. Neden Bulgaristan’ın Edirne’yi işgali kabul ediliyor da Yunanistan’ın adaları işgali kabul edilmiyor”* diyerek Ege adalarının işgalini haklı göstermek için kamuoyu oluşturmaya çabalıyordu.²⁵² Aynı şekilde Skrip gazetesi de *“Barış ve adalar konusunda Yunanistan son sözünü söylemedi. Edirne’yi işgal eden Bulgarların talepleri nasıl uygun görülüyorsa halkı zaten Helen olan Ege adalarının Yunanistan tarafından işgali de öyle kabul edilmelidir”* şeklinde adalar konusuna biraz daha saldırgan bir tutumla yaklaşıyor ancak Yunanistan’ın son sözünün ne olduğundan bahsetmiyordu.²⁵³

Londra Barış Konferansı ile aynı dönemde 17 Aralık’ta başlayan Büyükelçiler konferansı ise Balkan Savaşı ve toprak paylaşımının sonuçlanmasında önemli bir rol üstlendi. 17 Aralık 1912 tarihinde Sir Edward Grey’in başkanlığında başlayan görüşmelere Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya’nın büyükelçileri katıldı. Bu görüşmeler Balkanlardaki gelişmeler üzerine yoğunlaştı ve nihai kararların alınmasında etkili oldu. Ancak balkanlardaki gelişmelere nihai bir çözüm bulmaktansa Avrupalı devletlerin kendi aralarındaki barışı korumak bu konferansın temel gayesini oluşturuyordu.²⁵⁴

Bu noktada Rusya’nın talepleri Bulgaristan üzerinden gerçekleştirilirken Yunan işgali altındaki Ege adaları konusu gündemden düşmüyor ve konferansın en önemli tartışmalarının başında geliyordu. Bu noktada en ciddi tartışmalar Çanakkale boğazını çevreleyen Kuzey Ege Adalarının (Gökçeada, Bozcaada, Limni ve Semadirek) statüsü üzerine yaşandı. Rusya stratejik öneminden dolayı bu adaların Türkiye’ye iade edilmesini savunurken İngiltere buna sıcak bakmıyordu. Edward Grey Rus Büyükelçisine buradaki halk eğer Osmanlı Devleti’ne isyan ederse yeni bir Girit sorunu meydana gelebilir demişti. Bunun yanında Rusya boğazların güvenliği için hayati önemi olan bu dört adanın güçlü bir devletin elinde olmasındansa (ya da

²⁵² Empros 27 Aralık 1912 No: 5.815

²⁵³ Skrip 30 Aralık 1912, No: 6.276

²⁵⁴ Hayta, **a.g.e.** s.26

İngiltere'nin himayesinde ki Yunanistan'ın elinde olmasındansa) zayıf Osmanlı Devleti'nin elinde kalmasını tercih ediyordu.

Bu sırada Barış Konferansı için Londra'da bulunan Venizelos, Edward Grey ile bir görüşme yapmış ve Çanakkale Boğazı'na yakın bu dört ada hakkında Rusya'nın görüşlerini bildiğini ancak bu adaların Yunanistan'a bırakılması gerektiğini ifade etmişti. Grey ise Venizelos'a verdiği cevapta Yunanistan'ın bu adaları ne gerekçeyle talep ettiğinin Rusya'ya açıklanmasının gerekliliğine işaret etmişti.²⁵⁵ Sonuçta Grey'in tavsiyesiyle Venizelos Rus Büyükelçisi Benckendorff ile görüşmüş ve bir antlaşma yapmayı başarmıştı. Buna göre Yunanistan Rusya'nın şartlarıyla birlikte Aynaroz yarımadasındaki egemenlik haklarından vazgeçerek bir otonomi rejimini kabul ediyor, karşılığında da Rusya tartışmaya konu olan adaların Yunanistan'a ilhakını kabul ediyordu. Zaten Venizelos da İngiltere Dışişleri Bakan Yardımcısı Nicolson ile yaptığı görüşmede Rusya ile bu dört ada üzerine anlaşıldığını belirtip İngiltere'nin de desteğini istedi. 2 Ocak tarihli yeni oturumda ise Rusya'nın teklifinde değişiklik olduğunu ve dört şartın yerine getirilmesi kaidesiyle adaların Yunanistan'a bırakılabileceğini kabul ettiğini görüyoruz²⁵⁶. Şartlar ise şunlardı:

- Bu adalarda mevcut olan bütün kara ve deniz istihkamlarının kaldırılması
- Yeni savunma inşaatlarının yapılmaması
- Adaların Yunanistan kiminle savaşırsa savaşın askeri amaçlarla kullanılmaması
- Bu adaları alarak Yunanistan'ın elde edeceği hakları başka bir devlete bırakmaması

Bu noktada Venizelos'un Avrupa ile bir oyun içinde olduğu görülmektedir. Daha önce Trablusgarp Savaşı süresince İtalya ile yakınlaşmaya çalışan Venizelos şimdi Rusya'nın suyuna gidiyor ve zaten kendi politikalarının alenen uyduğu İngiltere ve Fransa ile de temaslarını sürdürüyordu. Londra'daki temaslarına devam eden Venizelos 9 Ocak'ta Edward Grey ile yaptığı görüşmede en değerli adaların

²⁵⁵ Şimşir, **a.g.e.** , C.I. , B. No: 438

²⁵⁶ Hayta, **a.g.e.** , s.32-33

Sakız ve Midilli olduğunu dile getirdi. Grey ise verdiği cevapta adaların Türkiye'ye iade edilmeyeceğini ancak bölgede 12 Adaları işgali altında tutan İtalya'nın bu adaların Türkiye'den alınmasına karşı olduğunu söyledi. Venizelos ise İtalya'nın bu adaları Yunanistan'dan kuvvet yoluyla almasının mümkün olmadığını düşünüyordu. Ancak aynı Kuzey Ege adalarında olduğu gibi bu adaların silahsızlandırılmasına da itiraz etmiyordu.²⁵⁷

Venizelos, İngiltere ile ortak politika çerçevesinde ilerliyordu. Öncelikle gelecekteki müttefiki Rusya'yı kızdırmaktan çekinen İngiltere Venizelos'u ikna ederek Kuzey Ege Adaları'nın silahsızlandırılmasını kabul ettirmiş ve Rusya'nın Yunanistan'a karşı duruşunu değiştirmişti. Aynı şekilde İngiltere ve Fransa için daha önemli tehlike İtalya tarafından geliyordu. Hem Libya'yı işgal eden hem de 12 Adaları elinde tutan İtalya'nın Akdeniz'de gittikçe güçlenmesi İngiltere'yi rahatsız ediyor bu yüzden Ege Adaları'nın Yunanistan'a terkini kendi çıkarları açısından da uygun buluyordu. Ayrıca İtalya'nın Suriye'de taleplerinin olması ve Akdeniz'de güçlenmeye çalışması Fransa'yı endişelendiriyordu. İtalya'ya göre Osmanlı Devleti son üç yılda önce Trablusgarp'ta sonra da Balkanlarda iki büyük krizle karşılaşmış ve ağır mağlubiyetler almıştı. Bu aşamada "hasta adamın" paylaşılması gecikmeyecek yakında Anadolu topraklarında da paylaşım yapılacak inancı taşıyordu.²⁵⁸ Güçsüz bir Osmanlı Devleti bu adaları koruyacak durumda değildi ve zamanında paylaşılabilirdi. Yunanistan bu adaları alarak İngiltere'nin Akdeniz'deki komiser devleti olabilir ve İtalya'nın hareketleri karşısında İngiliz çıkarlarını koruyabilirdi. Trablusgarp Savaşı'nda 12 Adaları işgal eden İtalya Ege'de ilerlerken Limni ve Semadirek gibi adalarda geçici üs kurmak istediğinde İngiltere, Fransa ve Rusya çok sert bir nota göndermişlerdi. Avrupa'daki politik çekişmelerden haberdar olan Venizelos, Ege adaları konusunda İngiltere, Fransa ve Rusya'nın İtalya karşıtı politikalarını kullanabilirdi.²⁵⁹ Zaten Aralık 1912 tarihinden Haziran 1913 tarihine kadar Winston Churchill ile 3 defa görüşen Venizelos, İtalya ve Avusturya'yı Adriyatik'ten uzaklaştıracak ve denge sağlayacak bir çözüm düşünüyordu. Bu

²⁵⁷ Şimşir, **a.g.e.** , C.I. , B. No : 507

²⁵⁸ **İPEXE** – Kentriki İpiresia, **Zitima Nision Egeo** [Ege Adaları Görüşmeleri]Katalogu, A/5 Ar-Fak 22 32-33-34 /279

²⁵⁹ **İPEXE** – Kentriki İpiresia, Katalog, **İ Thesi Ton Evropaikon Dinameon** [Avrupa Devletlerinin Balkanlardaki (siyasi) Duruşları], A.A.K.I. 52-57/75

yüzden İtalya'nın karşısında yer alan Kerkira adasının Argostoli limanında İngiltere'nin bir donanma üssü kurması hem İngiltere için hem de Yunanistan için önemli bir adımdı. Bu minvalde ilerleyen görüşmelerin üçüncü ve sonuncusunda ise ikili ittifakın boyutlarını genişletmişti. Churchill, Kıbrıs'ın Yunanistan'a terk edilmesine karşılık Kerkira adasının Argostoli Limanındaki üs talebini tekrarlamıştı.²⁶⁰ Bu görüşmelerin sonuçlarından Venizelos her ne kadar memnun olsa da İngiltere yalnız Churchill değildi ve Kıbrıs'ın terk edilmesi İngiliz kabinesinde kolay kabul edilecek bir politik hamle değildi. Bu yüzden bu görüşmelerin gizli tutulmasına ve Kıbrıs konusunun gündem dışında ileriye dönük bir plan olarak kalmasında mutabık kalındı. Asıl öncelikli konu olan Ege adaları konusunda ısrarını sürdüren Venizelos açısından da bu adalar hem ticari anlamda Yunan devleti için önemli bir gelir, hem de stratejik anlamda Batı Anadolu yönünde Yunanistan'ın genişlemesinin ilk adımını oluşturuyordu. Nitekim Birinci Dünya Savaşı başladığında Venizelos'un İngiltere ve Fransa ile İttifak oluşturup savaşta yer alma çabaları ve daha sonra İtilaf Devletleri'nin Çanakkale hareketinde Yunanistan'ın da yer alması için mücadele etmesi, tarafsızlıktan yana olan Kral Konstantinos ile Venizelos'un çatışmasını arttırmış ve Yunanistan'ı iç karışıklığa ve hatta ikili bir yönetime kadar götürecek tarihi olaylar dizisinin başlangıcı olmuştu. Bu noktada İngiltere ile Yunanistan arasında "win-win / kazan-kazan" politikasının uygulanması iki ülke açısından da makul bir seçenek oluyordu. Ayrıca Çanakkale hareketi hazırlıkları yapılırken Bulgaristan'ın Berlin ve Viyana piyasalarından 500 milyon civarında bir kredi alması Bulgaristan'ın safını belli ettiği şeklinde yorumlanmış, Yunanistan'da endişeleri arttırmıştı.²⁶¹ Venizelos açısından Çanakkale'ye yapılacak harekate katılmak son derece önemliydi.

Londra Barış görüşmeleri ya da Londra Büyükelçiler Konferansı'nda Venizelos'un oynadığı rol Yunanistan açısından son derece önemliydi. İlk defa uluslararası bir konferansta boy gösteren Venizelos başta İngiliz ve Fransız devlet adamlarıyla olmak üzere Avrupa devletlerinin yetkilileriyle tanışma ve politik

²⁶⁰ Panagiotopoulos, a.g.e., s.147, Domna Visvizi-Donta, **İ Episfragisi Mias Stratiotikis Nikis-Venizelos kai Sinthiki Tu Londinu tis 30 Maios 1913**, [Bir askeri zaferin damgalanması-Venizelos ve Londra Antlaşması 30 Mayıs 1913], Panepistimio Ioanninon, Yanya 1997, s.15

²⁶¹ Hasan Demirhan, **Yunanistan'da Emperyalist Kavga 1914-1918**, İdil Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.104

noktalarda alışverişlerde bulunma fırsatı yakalamıştı. Nitekim Yunanistan bu dönemde yeni (yayılmacı) bir dış politika aşamasına geçiyor ve bunu Avrupalı devletler nezdinde de kabul ettirmeye çalışıyordu. İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey “Sayın Venizelos’un dürüstlüğüne (politik anlamda) ve tekliflerinin samimiyetine inanıyorum” derken Raymond Poincaré’den sonra Fransa Başbakanı Benjamin Clemenceau da “Yunan taleplerinin güçlenmesi için verilen destek” sözlerini yineliyorlardı.²⁶² Böylece Venizelos liderliğindeki Yunanistan topraklarını genişletmesinin yanında Birinci Dünya Savaşı öncesi kurulan İttifaklarda, 1910’dan beri takip ettiği politika üzerine İngiltere ve Fransa ile daha da yakınlaşmış ve Yunanistan dış politikasının İtilaf devletleri ile uyumu uluslararası arenada da kabullenilmişti. Venizelos konferans boyunca aldığı tutum ve uyguladığı politikalar sayesinde de İngiltere ve Fransa’nın güvenini kazanmış oluyordu.

17 Ocak 1913 tarihine gelindiğinde özellikle Ege Adaları konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemişti ve Edirne’nin terkedilmeyeceği hususunda Osmanlı Devleti’nin ısrarı da sürmekteydi. 17 Ocak tarihinde Avrupalı Devletler Osmanlı Devleti’ne sert bir diplomasi diliyle yazılmış ortak bir nota yolladılar. Bu notada Avrupalı güçler, ekonomik olarak zor durumda olan Osmanlı Devleti’ni ekonomik anlamda baskı altına almaya çalışıyorlar ve ileride ihtiyacınız olacak yardımlar yine Avrupa’dan gelecektir vurgusu yapıyorlardı. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin geri adım atmadığından hareketler tehdit boyutunda bir üslupla barışın yapılamamasından Osmanlı Devleti’ni sorumlu tutuyor ve eğer teklifler kabul edilmezse İstanbul ve Anadolu’da tehlike altına girebilir deniyordu. Ayrıca Edirne ve Ege Adaları konusuna tekrar değinen büyük devletler, gönderdikleri nota da önceki görüşlerden farkı olmayan bir şekilde Edirne’nin mutlaka terk edileceğini ve Ege adaları hakkındaki karar verme yetkisinin Avrupalı devletlere bırakılmasının en makul yol olduğunu tekrarlıyorlardı.²⁶³

Osmanlı Devleti’nin uzlaşma çabaları bir sonuç vermeden 29 Ocak’ta Bulgaristan, daha önce yapılan Mütareke’nin feshedildiğini bildiren bir notayı Osmanlı Devleti’nin Londra’da bulunan delegelerine verdi. Böylece 1. Balkan Savaşı

²⁶² Ventiris, **a.g.e.** s 132

²⁶³ Hayta, **a.g.e.** s.44

devam etti. Yunan orduları bunu fırsat bilerek Yanya'ya saldırılarına tekrar başladılar ve Epir bölgesinde daha da kuzeye doğru ilerlemeye başladılar.²⁶⁴ Venizelos'a göre Epir bölgesi ileride adalar karşılığında takas için kullanılabilecek bir bölgeydi. Ayrıca hem Avusturya, İtalya'nın istediği bir bölge olan Epir konusunda tartışmalar sürmekteydi. Avrupalı devletlerin henüz karara varamadığı Arnavutluk konusunda da kilit rol oynayan bir bölgeydi. Bu amaç doğrultusunda Epir'de ilerleyen Yunan ordularının kazandığı topraklar, Yunanistan için Ege Adaları'nın Yunanistan'a terk edilmesine karşılık masaya getirilebilirdi.

Osmanlı Devleti açısından hem ekonomik anlamda devletin içinde bulunduğu çıkmaz hem de siyasi çalkantılar barışı zorunlu kılıyordu. Bu noktada 23 Şubat'ta toplanan kabine Balkan Devletleriyle barış kararı aldı.²⁶⁵ Bunun ardından Balkan Devletleri ile irtibat kuran Avrupalı güçler 14 Mart tarihinde Balkan devletlerine şu şartları sundular:

- Trakya sınırı Tekirdağ-Midye hattından geçecek ve Edirne Balkan İttifakına bırakılacak
- Osmanlı Devleti Girit'ten vazgeçecek
- Türkiye Ege adalarını terkedecek
- Osmanlı Devleti tazminat ödemeyi kabul edecek²⁶⁶

Ancak kabul edilmesi mümkün olmayan bu şartlar Büyükelçiler Konferansının 15 Mart tarihli oturumunda kabul edilmedi ve yeni şartlar Balkan Devletleri'ne tebliğ edildi. Buna göre:

- Trakya sınırı Midye-Enez hattından geçecek
- Türkiye Girit'ten vazgeçecek
- Ege adaları konusundaki kararı Avrupalı devletler verecek.
- Tazminat ödenmeyecek

²⁶⁴ **Keri** 19 Şubat/4 Mart 1913 No: 40 s.1 “ *Epir’de ordumuzun yeni zaferleri*” ve **Keri** 22 Şubat/7 Mart 1913, No:43 s.1 “ *Yunan Bayrağı Yanya’da Dalgalanıyor*”

²⁶⁵ Hayta, **a.g.e.** s.54

²⁶⁶ Şimşir, **a.g.e.** , C.I. , B. No: 657

Balkan İttifakı bu şartları kabul etmezse Avrupalı devletler mali konular başta olmak üzere Balkan İttifakındaki ülkelere yardım etmeyecek vurgusu da yapılıyordu.²⁶⁷

Bütün bu gelişmelerin yanında Venizelos'un adalar konusundaki ısrarının devam etmiş, yalnız İngiltere ve Rusya ile görüşmemiş aynı zamanda Almanya ile de görüşmüş ve Selanik ve adalar konusunda destek aramıştı. Venizelos, hala çıkmazda olan Londra Barış Görüşmeleri devam ederken Şubat 1913 tarihinde Yunanistan'ın Viyana sefiri Georgios Streit'i Almanya'ya yollamıştı. Streit Almanya'da yaptığı görüşmelerde Selanik'i talep eden Bulgarlar karşısında Almanya'nın Yunanistan lehine yardımcı olmasını istiyor ayrıca Yunanistan işgali altındaki Ege Adaları konusunda da Alman hükümetine bir ortaklık öneriyordu. Bu teklife göre Georgios Streit Almanlara: *"Sizin endüstriniz ve ticaretiniz, bizim kontrolümüzdeki Ege adaları ile birlikte Batı Anadolu'da yaşayan ve ticaretle uğraşan Rum nüfusun yoğunluğu sayesinde daha da gelişecektir. Bizim ticaret bölgelerindeki nüfus gücümüz ile siz planlarınızı uygulayabilir, genişletebilirsiniz. Bu antlaşmada her iki ülkenin de çıkarları uyuyor"* demişti.²⁶⁸ Ancak Almanya adalar konusunda Osmanlı Devleti'ni en azından bu aşamada karşısına almak istemiyordu ve Streit olumlu bir cevap alamadan geri döndü. Bunun yanında Almanya'nın Osmanlı Devleti topraklarındaki ekonomik çıkarları Yunanistan ile ortak hareket etmesini engelliyordu.²⁶⁹ Yunanistan bu aşamada Bulgar tehlikesine karşı da endişe duyuyordu. Bu konuda Almanya'dan Romanya ve Osmanlı Devleti'nin aralarının

²⁶⁷ Şimşir, **a.e.** , C.I. , B. No: 663

²⁶⁸ Loulos, a.g.e. s.150-151

²⁶⁹ Yunanistan Dışişleri Bakanlığında Almanya'nın Balkanlar ve Osmanlı Devleti politikalarını değerlendiren detaylı bir rapor dikkat çekicidir. Yunan diplomatlara göre; *"Almanya özellikle Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu toprakları olmak üzere liman, demiryolu, banka vb. yatırımlar yapmıştı. Şu aşamada Yunanistan ile ortak hareket ederek hem Osmanlı topraklarında elde tuttukları ayrıcalıkları kaybetmek istemiyor hem de yeni oluşan Balkan Devletleri ile yeni anlaşmalar ile zaman kaybetmek yerine İktidara gelen İttihat ve Terakki'nin milliyetçi politikalarını desteklemeyi tercih ediyor ve kaybettiği ekonomik zararı Osmanlı Devleti'nin geri alacağı inancını taşıyor."* Ayrıca raporun devamında Almanya'nın *"Ege denizi üzerinden Batı Anadolu'ya yaklaşan Yunanistan'ın Osmanlı topraklarında gözü olduğundan endişe duyuyor"* denmektedir. **İPEXE – Kentriki İpiresia, A Balkanikos Polemos Kiriksi** [Birinci Balkan Savaşı İlanı Dönemi] Kataloğu, Dosya No: A/4, A/5, 333-345 / 623

bulunmasını talep ediyor, mümkün olursa Bulgaristan'a karşı bir ittifak oluşturulabileceğini düşünüyordu.²⁷⁰

Bu sırada Barış Görüşmelerinin akabinde Yunanistan Meclisi'nde bir diğer önemli tartışma ise Trakya'nın geleceği konusunda olmuştu. Venizelos'a göre şu aşamada Yunanistan Trakya yönünde genişlememeli ve barış görüşmelerinin sonucunu beklemeliydi. Nitekim birden çok cephesi bulunan Yunanistan hem Epir bölgesinde ilerlemiş hem de adaları işgal altında tutarken bir de kışkırtıcı bir şekilde Trakya'ya yönelmesi hem barış görüşmelerinde Yunanistan için iyi bir izlenim olmaz, hem de Avrupalı devletler ile Balkan İttifakındaki ülkelerin tepkilerini çekebilirdi. Trakya'yı bıraktığı ve Trakya'da yaşayan Yunanlıları umursamadığı şeklindeki suçlamalara Venizelos, 2 Mart 1913 tarihli oturumda cevap verdi. Venizelos eleştirilere cevaben: *“Umuyorum ki Trakya'dan kökeni olan ancak Atina'da yaşayan kimseler ya da muhalefet partileri, bölgedeki Helen halkını galeyana getirmeye çalışmayacaklardır. Yapılan barış görüşmeleri süresince Trakya'nın geleceği Büyük Devletlerin kararına bırakılmış durumdadır ve imzalanacak bir barış antlaşması şu aşamada çok önemlidir.”* dedikten sonra ilginç bir tespit yapmıştı. Aslında dolaylı olarak adalar konusuna vurgu yapan Venizelos konuşmasının devamında: *“Eğer büyük devletler bize gidin Trakya'yı da alın sınırlarınız oradan başlasın deseler bile kabul etmezdim. Çünkü o bölgeye doğru uzanan bir Yunanistan güçsüzleşecektir. Asıl Yunanistan'ı (ve Ege denizindeki adaları) elde etmeden/sağlamlaştırmadan Trakya yönünde genişleyecek bir Yunanistan omurgasından yoksun olarak ayakta kalmaya çalışacaktır. Trakya'ya doğru genişlemek (adalar ve Ege denizi olmadan) Yunanistan'ın merkezini güçsüzleştirecektir”*²⁷¹ diyerek hem kamuoyunda barışa verdiği önemi göstermeye çalışmış hem de adalar konusunda neden ısrarcı olduğu konusuna açıklık getirmeye çalışmıştı. Bunun yanında böyle bir açıklamanın bir diğer sebebinin Balkan İttifakı'nın en güçlü devleti konumunda olan ve hala Selanik'i talep etmeye devam eden Bulgaristan'ı kışkırtmama çabası olduğu söylenebilir.

²⁷⁰ Loulos, a.g.e. s. 151

²⁷¹ BTE – ETST Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 06-1913 No: 74, s. 147-149

Karşılıklı çatışmaların ve notaların devamında başta Fransa olmak üzere İngiltere ile birlikte Avrupalı Devletler barış antlaşmasının imzalanmamasından dolayı endişeliydiler. Asıl endişe ise bu çatışmaların Avrupa'ya da yayılma ihtimali karşısında bir an evvel Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri'ni ortak bir noktaya kavuşturmaktı.. Büyükelçiler Konferansının asıl amacı savaşın genişlemesine mani olmak ve Balkan Savaşının bir Avrupa savaşına dönüşmesinin önüne geçmekti. Edward Grey'in barışın bir an evvel imzalanması hususundaki talebi etkili oldu ve Paul Cambon tarafından düzenlenen barış antlaşması 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalandı. Londra Barış Antlaşması'nın Yunanistan ve Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren kısımlarına baktığımızda iki konu üzerinde Yunanistan'ın karlı çıktığı görülmektedir.

- Antlaşmanın 4. Maddesine göre Türkiye Girit'teki haklarından vazgeçecekti.
- Ege adalarının kaderi Avrupalı devletlerin kararına bırakılacaktı.²⁷²

Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren bir diğer konu da Arnavutluk'un bağımsızlığı sorunuuydu. Bu noktada daha önceki görüşmelerde İtalya ve Avusturya'nın baskılarıyla Arnavutluk'un bağımsız olacağı kararlaştırılmış olsa da sınırlar konusunda henüz bir karar verilebilmiş değildi. Ayrıca barış antlaşmasının imzalanmasının ardından Arnavutluk ve Ege adalarının geleceği hakkındaki kararın Avrupalı devletlere bırakılması Yunanistan'ın elini güçlendiriyordu. Bu sırada Yunanistan Ege'de İngiliz politikalarının ve donanma gücünün farkında olarak İngiltere ile Yunanistan donanmasının geliştirilmesi üzerine yeni bir antlaşma yaptı. Londra Barış Antlaşması'nın imzalandığı 30 Mayıs 1913 tarihli telgrafta Londra'da bulunan Yunan diplomat İngiltere ile anlaşıldığına dair olumlu sonucu Yunanistan'a bildiriyordu.²⁷³ Neticede Edward Grey'in anlaşma sonrasında Arnavutluk ve Ege adaları sorunlarının birlikte halledilmesi gerektiğini söylemesi, Yunanistan'ın Epir'de ilerlemiş ordusu ve hâkimiyeti altında bulunan toprakları takas olarak kullanıp Ege adalarını elde etme konusunda Avusturya ve İtalya'nın desteğini sağlamasına imkan veriyordu. Venizelos bu önemli kozu kullanmakta gecikmedi.

²⁷² Helmreich, **a.g.e.**, s.328-332

²⁷³ **İPEXE – Kentriki İpiresia, Shesis Ellados M. Vretanias** [Yunanistan Büyük Britanya İlişkileri] Kataloğu, A/15 Allilografies 72-73-74 / 87

Büyük devletlere sunduğu teklifte Venizelos: Yunan ordusunun Epir'den çekilmesine karşılık adaların Yunanistan'a verilmesini talep ediyordu.²⁷⁴ 17 Mayıs'ta Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Wangenheim'in Ege Adaları'nın Yunanistan'a bırakılacağını söylemesi, Yunanistan'ın İngiltere destekli bu planının Avusturya ve İtalya ile İttifak halinde bulunan Almanya'nın da politika değiştirmesini sağladığı kanısını oluşturdu.

Bu süreçte Yunanistan basınında Londra Barış Antlaşması hakkında ilginç yaklaşımlar yer almıştı. Yunan gazetelerinden önemli bir grup Londra Barışı'ndan memnun değildi ve Venizelos hükümetini Yunan çıkarlarını korumamakla eleştiriyordu. Yunanistan Epir, Makedonya, Ege adaları gibi kendi hakkı olduğunu düşündüğü konularda son noktayı koyamamıştı. Makedonya konusunda bir ilerleme olmamış, Epir bölgesi Arnavutluk'un sınırlarının belirlenmesi süresince Avrupa'nın kararına bırakılırken, aynı şekilde Ege adaları konusu da bir çözüme kavuşturulmamıştı. Adalar konusu da Epir konusunda olduğu gibi Avrupalı devletlerin kararlarına bırakılmıştı. Yunanistan zaferle çıktığı bir savaştan sonra işgal ettiği ancak karara bağlanmamış (Ege adaları, Epir sorunu, Selanik hakkındaki Bulgar talepleri) topraklarını korumak için yeni bir savaşın arifesindeydi. Buna karşılık Patris gazetesi gibi daha yayılcılıktan yana sesler de mevcuttu. Patris'e göre; Osmanlı Devleti artık Avrupa'dan kovulmuştu ve Yunanistan'ın özellikle Osmanlı'nın Batı Anadolu (yaşayan milyonlarca Yunan/Rum'un hatırına) topraklarını almaması için hiçbir sebep yoktu. Yunanistan savaş öncesi politikasını değiştirmeliydi.²⁷⁵

Sonuçta Balkan İttifakı ile Osmanlı Devleti arasında bir (geçici) barış tesis edilmişti.1. Balkan Savaşı bu antlaşmayla son bulsa da şimdi sıra Balkan Devletlerinin savaşta kazanılan ganimetleri kendi aralarında bölme konusuna gelmişti.²⁷⁶ Bu arada 5 Mart 1913 tarihinde Yunanistan Kralı Georgios bir suikast sonucu hayatını kaybetti²⁷⁷ ve Veliht Prens Konstantinos Yunanistan tahtına geçti. Bu tarihten itibaren Yunanistan'da 1910 tarihinden beri var olan Venizelos-

²⁷⁴ Loulos, a.g.e. s. 146

²⁷⁵ Patris 18 Mayıs/1 Nisan 1913 No: 6970 , “ Barış “

²⁷⁶ Helmreich, a.g.e. s.331

²⁷⁷ Keri 6/19 Mart 1913, No:55 s.1 “ Kral Georgios Suikaste uğradı. Ulusal Yas ”

Konstantinos çatışması daha da ileri boyutlara ulaşmış ve 1. Dünya Savaşı ortalarında ülkenin biri Selanik'te biri de Atina'da kurulacak iki hükümetle yönetilmesine kadar varmıştı. Kral Georgios'un zamansız bir şekilde bir suikasta kurban gitmesi sonucu yaşananlar bu dönemin bazı Yunan tarihçiler tarafından ulusal yıkım olarak tanımlanmasını²⁷⁸ haklı gösterecek boyutlara ulaştı.

Ayrıca Balkan Savaşları'nın Yunanistan açısından gerekli olup olmadığı tartışılan bir konudur. Yunanistan'daki özellikle muhalefet milletvekillerine göre Yunanistan toprak kazanımlarından daha önemli olarak büyük bir imparatorluğu düşman kazanmıştı. Bu noktada Helenizmin hem dini hem kültürel anlamda düşmanı görülen ve Panslavizm bağlarıyla Rusya'nın gücüyle Balkanlarda güçlenen Bulgaristan daha büyük bir tehlikeydi. Bu konuda ve Balkan Savaşı'na giriş süreci hakkındaki eleştiriler devam ederken, Yunanistan Meclisi'nin 4 Temmuz 1913 tarihli oturumunda Venizelos bu eleştirilere cevap vermişti. Bu konuşmasında muhalefet partilerine cevap veren Venizelos şunları söylemişti: *“Ne zaman Girit konusu ortaya çıksa Osmanlı Devleti ile çatışma halinde oluyorduk ve Giritli meclis üyelerinin Yunan Meclisinde kabul edilmesi problem oluşturuyordu. Düşündüm ki eğer İttifak kurmadan Türkiye ile bir çatışma haline gelsem durum nasıl olurdu. Bu düşünce beni Bulgaristan ile ittifak kurmanın faydalı olacağına inandırdı. Ancak biliyordum ki Bulgarlar'ın hedefleri (Helenizm üzerine) durum itibari ile kötüydü, ancak Türk hükümetinin hedefleri daha kötüydü.”* Konuşmasının devamında İttifaklardan çıkabilecek olası sonuçlar hakkında da değerlendirme yapan Venizelos *“Her durumda bize iki yol kalıyordu. Türkiye ile ortaklık kurmak ya da Hristiyan Balkan ulusları ile bir İttifak kurmak. İki durumu da kendime sordum ya Yunanistan tarafsız kalırsa ve ittifak kuvvetleri Türkiye karşısında başarı kazanırlarsa çok daha güçlenen bir Bulgaristan ve Sırbistan eski Yunan topraklarında söz sahibi olacaktı. Ya da Türkiye'nin galip çıktığını düşünelim o zaman Balkanları yeniden işgal eden Türkiye ve stratejik olarak pozisyonunu güçlendiren askeri ve her anlamda daha*

²⁷⁸ Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliğinin...**, s. 83

*güçlü bir Türkiye ile Yunanistan'ın durumu nasıl olurdu” diyor ve Türkiye'nin Yunanistan için daha büyük bir tehlike olacağı vurgusunu yapıyordu.*²⁷⁹

Ancak bu görüşmeler süresince hiç değinmediği bir konu Girit'in Osmanlı hükümrânlığı altında olduğu ve bunun yanında Ege adalarıyla birlikte Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nden alınan toprakların İttifak ülkelerine ait olmadığıydı. Türkiye ile bir ittifak yapmak zaten Türkiye hükümrânlığında olan Selanik ve Ege adaları konusunda Yunanistan'ın genişlemesinin önüne geçecekti. Keza o dönem Yunanistan sınırlarına baktığımızda Yunanistan ile Bulgaristan arasındaki alan Osmanlı topraklarıydı. Genişlemek isteyen bir Yunanistan için Osmanlı Devleti ile bir ittifak oluşturmak hiçbir fayda sağlamayacaktı. Osmanlı karşıtı bir oluşumda yer almak ise Megali idea çerçevesinde Teselya ve Selanik yönünde Yunanistan'ın genişlemesine ve mümkün olursa Ege adalarını da işgal etmesine imkân verecekti. Diğer yandan Venizelos'un geleneksel destekçileri olan ve hem kara ordularının hem de donanmasının gelişmesinde etkin rol oynayan ülkeler bir süredir Osmanlı'nın paylaşımı üzerine tasarılar yapan İngiltere ve Fransa'ydı. Sonuçta Venizelos hem kendi/milli amaçları doğrultusunda hem de etkisinde bulunduğu batılı devletlerden bağımsız bir politika uygulayamazdı.

²⁷⁹ BTE – ETST Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 06-1913 No: 00139, s. 276-292

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ BALKAN SAVAŞI VE SONRASINDA YUNANİSTAN'DA ELEFTHERİS VENİZELOS İKTİDARI

4.1. İkinci Balkan Savaşı

Birinci Balkan Savaşı her ne kadar Londra Barış Antlaşmasıyla çözüme kavuşturulmuş gibi görünse de aslında bu görüşmeler Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'dan atılmasından başka bir amaç taşımıyordu. Neticede Avrupalı devletlerin talepleri doğrultusunda Balkan Savaşı Avrupa'ya yayılmadan durduruldu ve Osmanlı Devleti Avrupa topraklarını kaybetmiş oldu. Bunun yanında stratejik anlamda son derece önemli olan 12 Ada İtalyan işgaline uğramış, geri kalan adalar ise Yunanistan işgali altında bulunuyordu. İmzalanan Barış Antlaşması yalnızca Avrupa talepleri ile Osmanlı arasındaydı. Balkan İttifakında yer alan devletlerin sorunlarına bir çözüm üretmiyordu. Daha önce de belirttiğimiz üzere Balkan İttifakı'nda yer alan her ülke kendi megali ideasının peşindeydi. Nitekim İttifakın en güçlü devleti konumunda bulunan Bulgaristan hem Osmanlı topraklarında bir hayli ilerlemiş hem de Sırbistan ve Yunanistan'ın talep ettiği alanlarda söz sahibi olma çabasına girişmişti. Bunun yanında Romanya ile de Bulgaristan arasında sınırlar hakkında sorunlar devam ediyor ve Romanya da Bulgaristan'ın karşısında bir tutum sergiliyordu.

Nitekim Balkan İttifakı bu tarihte çökmüştü. Balkan Devletleri'nin bu aşamaya gelmesinin en önemli nedeni Bulgaristan'ın Sırbistan topraklarında hak iddia etmesi ve aynı şekilde Yunanistan ile coğrafi paylaşımına gitmek istememesi ve Selanik üzerinde hak iddia etmesiydi. Mart 1913 sonunda St. Petersburg'u ziyaret eden bir grup Bulgar yetkili Rus çarı ile yaptıkları görüşmede “*Şuan bulunduğumuz konum itibariyle İstanbul'dan iki gün uzaktayız. İstanbul'u sizin için almamızı istiyor musunuz?*” teklifini Rusya'nın diğer devletlerin tepkisini çekmemek adına reddetmesinin ardından Bulgar yetkililer “*Selanik bizim hakkımız Yunanistan Selanik'i bize bırakmazsa zor kullanarak alırız*” diyerek yeni bir Balkan Savaşı'nın

geleceğini haber vermişlerdi.²⁸⁰ Aslında, Bulgaristan Yunanistan ile anlaşmayı başarabilse Yunanistan Sırbistan'a yönelmeyebilir ve Bulgaristan Sırbistan ile devam eden sorunlarını kendi başına halledebilirdi.²⁸¹ Tüm bu gelişmeler ışığında Bulgar tehlikesine karşı Sırbistan ve Yunanistan daha Ocak ayından bu yana görüşmelerde bulunuyorlardı. 5 Mayıs 1913 tarihinde imzalanan bir protokol çerçevesinde ilişkilerini geliştiren Yunanistan ve Sırbistan çıkarlarını ortak olarak savunma kararı aldılar. 1 Haziran 1913 tarihine gelindiğinde Bulgaristan'ın özellikle Balkanlardaki faaliyetleri Sırbistan ve Yunanistan'ı daha da yakın bir politika izlemeye zorluyordu. Neticede 1. Dünya Savaşı'na da etki edecek bu ittifak görüşmeleri nihayet Londra Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından hayata geçirildi. 1 Haziran 1913 tarihinde Selanik'te Sırp-Yunan ittifakı imzalandı.²⁸² Bu İttifaka ana hatlarıyla baktığımızda Sırbistan ve Yunanistan'ın çıkarlarını birlikte savunma kararı aldıklarını ve aynı gün askeri ittifakın da imzalandığını görüyoruz. Bu antlaşmada dikkat çekici bir madde ise Bulgaristan ile Makedonya sınırları konusunda bir ihtilaf oluştursa çözüm için önce İtilaf Devletlerine gidilmesi kararıydı. Bu ittifak antlaşmasıyla Sırbistan ve Yunanistan politik olarak safını belli ettiler ve İngiltere ve Fransa'nın başı çektiği İtilaf kuvvetlerine yöneldiler.²⁸³ Ayrıca Venizelos bir yandan Sırbistan ile yaklaşırken, diğer yandan da Romanya ile irtibat kurmaya çalışıyordu. Bu görüşmelerden olumlu bir sonuç çıkması halinde Bulgaristan'a karşı Romanya ile birlikte hareket etmeyi tasarlıyordu. Hatta herhangi bir toprak vaadi olmadan Osmanlı Devleti ile bile anlaşma yapılabilecek konumdaydı.²⁸⁴ Yunanistan'ın bu dönemde en büyük endişesi Osmanlı Bulgar ittifakı oluşturulması konusundaydı. Nitekim bu endişeleri yersiz çıktı ve 2. Balkan Savaşı'nda Bulgaristan yalnız kaldı. Yunanistan Sırbistan İttifakı hakkında Venizelos'un görüşleri ise bu dönemdeki 1. Balkan Savaşı ile kazandıklarını kaybetmek istemeyen Yunan dış politikasının özeti şeklindedir. Venizelos bu ittifak hakkında; “ *Yunan-Sırp anlaşmasından sonra bile*

²⁸⁰ İPEXE – Kentriki İpiresia, **A Balkanikos Polemos Diapragmatefsi** [1. Balkan Savaşı Görüşmeleri] Dosya No:17 146/147

²⁸¹ Clogg, **a.g.e.**, s. 185

²⁸² İPEXE – **Diplomatika Egrafa 1913-1917 Ellinoserviki sinthiki Simmahias**, [Diplomatik Yazışmalar 1913-1917 Sırp-Yunan İttifak Anlaşması] Atina,1920, A Keimena No:2, antlaşma detayları için s.37-38-39

²⁸³ Haral **a.g.e** s. 213-214

²⁸⁴ Svolopoulos, **İ Elliniki Eksoteriki...** s.91-92

elimden geldiğince Bulgaristan ile barış hali kurulmasına çabaladım askeri yetkililer Bulgaristan tehlikesi konusunda haklıydılar ancak daha saldırgan bir tutum uygulamak Yunanistan'a zarar verirdi. Daha fazla üsteleseydik (Savunma ittifakı haricinde) Rusya gibi bir büyük devlet (bize) müdahale edebilir Rusya'nın müdahalesi ise Avusturya'yı Bulgaristan karşısında saldırganlaştırabilirdi. Böylece bütün Balkanlarda daha büyük bir karışıklık meydana gelirdi.” diyerek Yunanistan'ın temkinli hareket etmesinin sebeplerini açıklıyordu.²⁸⁵

Adalar konusunda ısrarlarını sürdüren Venizelos ise Avrupa'da kamuoyu oluşturmaya devam ediyordu. Hem seyahatleriyle hem de Avrupa gazetelerine verdiği demeçler yoluyla Osmanlı karşıtı bir ortak algı oluşturmaya çalışan Venizelos'a Osmanlı Devleti'nin notası bir ölçüde engel olmuştu. Venizelos'un adalar konusundaki Türk zulümleri hakkındaki iftiralarına cevaben Osmanlı Devleti yayınladığı notada : *“Venizelos, adalarda Türk zulümlerinden söz ediyor. Bu, Yunan askerlerinin Makedonya Türk halkına zulümlerini örtbas etmek için yapılan bir propagandadır. Girit ve Sakız dışındaki bütün adalar her zaman barış ve huzur içinde olmuşlardır. 1820'lerde Sakız'da çıkan karışıklıklar yüzünden bu adanın Türkiye'den koparılmasına gidilmemiştir. Milliyetler ilkesinin buraya uygulanması Akdeniz'deki dengeyi bozar diye düşünülmüştür. Bu düşünce bugün de geçerlidir.”* denilmiş ve Venizelos'un propaganda çabalarının önüne geçilmeye çalışılmıştı.²⁸⁶ Ayrıca aynı notada Osmanlı Devleti adalarda Müslüman nüfusun azınlıkta bulunmasının Osmanlı Devleti'nin dini propaganda yapmadığının en önemli göstergesi olduğunu da vurgulamış ve Osmanlı Devleti'nde yaşayan Hristiyan nüfusun hakları üzerinden Osmanlı Devleti'nin topraklarının işgalinin haklı bir hareket olmadığını ifade etmişti.

Haziran ortasına gelindiğinde Bulgaristan çözüm önerilerine kulak asmiyordu. General Savov komutasında Bulgar orduları bütün Makedonya'yı işgale koyularak 29 Haziranda Sırbistan topraklarına girdiler. Diğer yandan da Selanik'e yönelen Bulgar orduları beklemediği bir savunma ile karşılaştı. Bu noktada 1.Balkan Savaşı'nda Selanik'e yerleşmiş olan Bulgar tümeni savunmasız bırakılmıştı. Selanik

²⁸⁵ Ventiris, **a.g.e.** s.163

²⁸⁶ Şimşir, **a.g.e.**, C.II. , B. No :13

civarında çıkan çatışmalarda Yunan ordusunun büyük bir üstünlüğü vardı. Neticede Selanik'te bulunan Bulgar tümeni imha edildi. Bu çatışmaların siyasi sonucuna baktığımızda daha savaşın başında Bulgarlar Yunanistan karşısında mağlubiyet ile karşılaştı. Selanik'teki Bulgar tümeninin imhası Bulgaristan'ın Selanik hakkındaki taleplerinin yok olmasına neden olmuştu.²⁸⁷ Yunanistan Kralı Konstantinos'un Meclis'te okunan bildirisinin ardından Yunanistan da resmen Bulgaristan'a savaş açtı.²⁸⁸ Bu bildiride Kral Konsantinos *“Balkanların Hıristiyan Devletleri ortak bir amaç için birlikte savaştık ve Hıristiyan halkları özgürleştirdik. Kazanılan toprakların paylaşımı esnasında Bulgaristan'ın diğer ittifaklarına saygı duymadan kendi başına hareket etmesi Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'ı Bulgaristan'a karşı birleşmek zorunda bıraktı.”* sözleriyle Bulgar yayılmacılığının savaşın ana nedeni olduğunu ifade ediyordu. Kral Konstantinos'un sözlerinden de görüldüğü üzere Bulgaristan'ın yayılmacı politikaları neticesinde başlayan ikinci Balkan Savaşı eski dostların yemekten sonra (Osmanlı topraklarını işgal ederken Hıristiyan kardeşler vurgusu unutulmamalı) hesap ödeme konusunda kavga etmelerine benziyordu.

Bu süreçte Bulgaristan özellikle Sırbistan ile kuzey Makedonya bölgesinde ve Yunanistan ile de Selanik konusunda anlaşmazlık halini sürdürüyordu. Bulgar Başbakan Geshov Avrupalı Devletler'in özellikle de Rusya'nın desteğini kazanmaya çalışıyor 1878 Ayastefanos Antlaşması'nda elde edilen Bulgaristan'ın yine Rus desteğiyle oluşturulacağı inancını taşıyordu. Nitekim Geshov bütün uğraşlarına rağmen herhangi bir Avrupalı Devletin özellikle de Rusya'nın desteğini elde edememişti.²⁸⁹ Rusya Bulgaristan'ın talep ettiği hakemlik görevini üstlenmekte pek hevesli değildi. Rusya açısından uzun yıllar kurmaya çalıştığı Panslavist politikalarının zarara uğrayacağı bir süreç yaşanıyordu. Bulgaristan ya da Sırbistan tarafında yer alması Rusya'nın bir Slav devletinin sadakatine mal olacağı bu yüzden hakemlik görevinin zor olduğu düşüncesindeydi.²⁹⁰

²⁸⁷ Clogg, **a.g.e.**, s.152

²⁸⁸ **İPEXE** – Kentriki İpiresia, Katalog, **Kiriksi B Valkaniku Polemu** [2. Balkan Savaşı İlanı] Dosya No:A5 No: 7/4 - 86-87

²⁸⁹ **İPEXE**, Kentriki İpiresia, **B' Valkanikos Polemos, Diplomatikos Kinisis** [2. Balkan Savaşı, Diplomatik Hareketler/Gelişmeler] Dosya No: 2/5

²⁹⁰ Clogg, **a.g.e.** s.132

Bu noktada Venizelos'un kurnaz bir politika izlediğini görüyoruz. Bir yandan Sırbistan ile ittifak imzalayan Yunanistan diğer yandan da Berlin Elçisi aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne Bulgaristan'a karşı bir ittifak yapılması önerisinde bulunmuş ve ittifak karşılığında Yunanistan'ın birkaç adadan vazgeçebileceğini teklif etmişti. Bunun yanında Almanya'dan Bükreş ve İstanbul ile arayış bulmasını istemişti.²⁹¹ Ancak burada önemli bir sorun bulunuyordu. Birincisi adalar konusunda henüz nihai bir karar verilmemişti ve Yunanistan Osmanlı Devleti ile herhangi bir antlaşma imzalamamıştı. Hukuken Osmanlı statüsünde bulunan ancak işgali altında tuttuğu adalar üzerinden Yunanistan'ın bir pazarlık yapması mümkün değildi. Ancak Venizelos bu yolla Osmanlı Devleti'ne adaların işgalini dolaylı yollardan tanıtmak, yapılacak bir ittifak antlaşmasıyla geri verdiği adaların yanında işgali altında bulunan adaların da resmen Yunanistan'a ait olduğunu onaylatmak istiyordu. Ayrıca adalar konusunda Osmanlı ile uyum içinde hareket ediyormuş gibi davranan Yunanistan böylece Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında bir ortaklık oluşmasını da ertelemeye çalışıyordu.

İkinci Balkan Savaşı Yunanistan açısından Helen topraklarının savunulması anlamı taşıyordu. Bulgaristan'ın Balkanlar'da yayılması Yunanistan açısından kabul edilemezdi. Bulgaristan'ın Balkanlardaki politikaları ise *“Birinci Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan atılması amacını taşıırken Osmanlı yerine daha kötüsü olan Bulgarların gelmesi için yapılmadı Bulgar talepleri kabul edilemez”* şeklinde yorumlanıyordu.²⁹² İlk Bulgar saldırılarını atlatan Sırp-Yunan ittifakı Venizelos'un beklediği gibi ilerliyordu. 1913 Yunan-Sırp anlaşması Kuzey Makedonya'nın Üsküp dâhil olmak üzere Sırbistan'da, Selanik'i de içeren Güney Makedonya'nın da Yunanistan'da kalmasını öngörüyordu.²⁹³ Ayrıca Yunan donanması bölgede önemli bir üstünlüğe sahipti. Özellikle 1 Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'ın elinde kalan Kavala limanının alınmasında önemli rol oynamıştı. 11 Temmuz'da Kavala limanını işgal eden Yunan donanması²⁹⁴ 25 Temmuz'da da

²⁹¹ Loulos **a.g.e.** s.151

²⁹² Ventiris, **a.g.e.** 164-165

²⁹³ Clogg, **a.g.e.** , s.140

²⁹⁴ Athine, 28 Haziran 1913 / 11 Temmuz 1913 No: 3.866 s.1-2, **Skrip** 28 Haziran 1913/ 11 Temmuz 1913 No: 6.549 s.1 **“İ Vulgaria Enepistefti Tha Panda Stin Rosia”** [Bulgaristan Her konuda Rusya'ya dayanıyor]

Dedeağaç'ı alarak Bulgaristan'ın Ege denizi ile bağlantısını kesmişti. Bunun yanında Dobruca bölgesindeki sınır problemlerini çözemeyen Romanya da Bulgaristan'a savaş açmıştı. Bulgaristan'ın bulunduğu kriz halini fırsat bilen Osmanlı Devleti de Edirne'nin kurtarılması için beklediği fırsatı yakalamıştı. Osmanlı Devleti 12 Temmuz'da Midye-Enez hattını geçerek Bulgaristan'a savaş ilan etti.²⁹⁵ Hem Sırp-Yunan İttifakı ile hem de Romanya ile mücadele eden Bulgaristan Osmanlı ordusu karşısında pek varlık gösteremedi ve 23 Temmuz 1913 tarihinde Edirne ve Kırklareli Bulgar işgalinden kurtarıldı. Son yıllardaki savaşlarda alınan hezimetler Osmanlı Devleti'nde hem askeri hem politik hem de psikolojik anlamda bir çöküntü yaratmıştı. Bu zafer sınır anlamında Osmanlı Devleti'nin Avrupa ve Balkanlardan tamamen kopmasını engellediği gibi İstanbul'un savunma hattını da ileriye taşımıştı. Ayrıca bu tarihten itibaren İttihat ve Terakki, Osmanlı Devleti'nde siyasi ve askeri liderliğin yanında psikolojik olarak da liderliği ele almış ve daha özüne dönen ve yabancı güçlerin etkisinden bağımsız milli politikaların uygulanacağı bir dönem başlamıştı.

İkinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan mücadele ettiği dört devlet karşısında da (hem Sırp-Yunan ittifakı karşısında hem de ayrı olarak Romanya ve Osmanlı Devleti karşısında) mağlup oldu. Osmanlı Devleti'ni Avrupa ve Balkanlardan atma projesi olarak Birinci Balkan Savaşı ile başlayan hareket ikinci Balkan Savaşı ile daha da netlik kazanmıştı. Ancak sınırların tamamen netleşmesi ve Avrupalı devletlerin tasarılarının gerçekleşmesi için Birinci Dünya Savaşı, son aşama olarak bir sene sonra başlayacaktı.

4.1.2. Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)

Bulgaristan'ın mağlubiyeti ile sonuçlanan ikinci Balkan Savaşı 10 Ağustos tarihli Bükreş Antlaşmasıyla son buldu. Ayrıca daha sonra Bulgaristan Osmanlı Devleti ile 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Antlaşması'nı imzaladı. Bükreş Antlaşmasıyla birlikte Osmanlı'nın elinden alınan ve Balkan Devletlerinin aralarında paylaşamadıkları Makedonya sorunu çözüme kavuşturulmuş, Makedonya Sırbistan

²⁹⁵ Clogg a.e. s.156

ve Yunanistan arasında bölünmüştü. Bunun yanında Yunanistan, Trakya yönünde topraklarını genişletti ve 1. Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'ın kontrolünde olan Kavala şehrini geri aldı. Burada vurgulamamız gereken bir diğer konu ise Ege adaları konusudur. 30 Mayıs'ta imzalanan Londra Barış Antlaşmasında olduğu gibi Bükreş Antlaşmasında da Ege adalarının geleceği konusunda net bir karar verilmiyordu.²⁹⁶ Yunan işgali altında bulunan Ege adalarının geleceği hala tartışılmaya açık bir konu olarak duruyordu. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan ve Avrupa'dan ve hatta Ege denizinden sökülüp atılması ve Anadolu'nun işgal edilmesi için bir savaş daha gerekecekti. Nitekim 1. Dünya Savaşı, Avrupalı güçlerin çıkar çatışmasına sahne olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne son bir darbenin vurulması için son aşamaydı.

Bükreş Antlaşması sürecine baktığımız zaman Yunanistan'ın daha aktif bir politika çabasında olduğu görülmektedir. Özellikle Bulgaristan karşısında kazanılan zaferler hem moral olarak Yunan halkını Megali İdea'ya inandırmış hem de toprak açısından daha geniş bir Yunanistan oluşmasına zemin hazırlamıştı. Bu dönem Venizelos'un uygulamaya çalıştığı politikaya baktığımızda bir sene önce Osmanlı Devleti'ne karşı ortak hareket etme politikasının bu sefer Bulgaristan'a karşı uygulanıldığı görülmektedir. Bükreş Antlaşması için yapılan görüşmelerde daha talepkar bir tutum izleyen Venizelos, ikinci Balkan Savaşı'nın sebebinin Bulgaristan'ın saldırgan tutumu olduğu ve barışın yine Bulgaristan'ın bu saldırganlıktan (toprak taleplerinden) vazgeçmesine bağlı olduğundan bahsediyordu. Venizelos'a göre; Yunanistan elde ettiği topraklardan hiçbir şekilde feragat etmeyecekti. Savaşın sonlanması için Bulgar megali ideasına son verilmeliydi.²⁹⁷ Ayrıca Bükreş görüşmelerinde kendinden çok emin olan Yunanistan'ın tavırları Atina basınına da yansıyor. Görüşmeler hakkında en sık yapılan yorum Yunanistan'ın eskisi gibi olmadığı artık Balkanların en güçlü ve etkin devleti olduğu yönündeydi. Bunun yanında Balkanlarda uzun yıllardır uygulanmaya çalışılan "denge politikasının" artık son bulduğu yeni bir dönemin başladığı gibi söylemler görülmüyordu.²⁹⁸ Türk Yunan ilişkileri hakkında ise Bulgaristan'ın Türklerin asıl

²⁹⁶ İPEXE, Kentriki İpiresia, "Valkaniki Polemi-Haraksi Ellinovulgarikon Sinoron" [Balkan Savaşları Bulgar-Yunan Sınırı Çizimi] Dosya No: 37/1 No:100-105

²⁹⁷ Skrip, 17/30 Temmuz 1913, No: 6.478, s.4

²⁹⁸ Skrip 16 Temmuz 1913, No: 6.478, s. 1

düşmanı olduğu, Osmanlı için asıl tehlikenin Yunanistan değil Bulgaristan olduğu fikri paylaşılıyordu. Burada ilginç olan bir sene önce Bulgaristan ile ittifak kurarak Osmanlı yönünde genişlemeye çalışan Yunanistan'ın İkinci Balkan Savaşı sonunda Trakya topraklarını da elde etmesi sonucu doğal sınırlara ulaştığı fikriydi. Buna göre Edirne ve ilerisi (İstanbul) hiçbir şekilde Avrupalı Devletler tarafından Yunanistan'a bırakılmazdı bu yüzden Osmanlı Devleti ile çatışmaktansa onunla Bulgaristan'a karşı bir İttifak oluşturmak daha makul bir seçenektir. Yapılacak bir ittifak ile hem Osmanlı Devleti ile devam eden Ege Adaları sorunu bir çözüme kavuşturulabilir hem de Bulgaristan'ın Makedonya'daki yayılmacı politikalarına karşı Balkanlarda bir denge kurulabilirdi.²⁹⁹ Bükreş görüşmeleri süresince Yunan basınına oyalayan bir diğer önemli konu ise Kıbrıs olmuştur. Bu dönemde sık sık İngiltere ile anlaşıldığı Ege adaları sorununun çözümünden sonra “*Kıbrıs'ın da Yunanistan ile birleşeceği (Enosis)*” dile getiriliyordu. Buna göre İngiltere'nin İtalya'nın Akdeniz'deki genişleme politikalarının önüne geçmek için böyle bir politika izlediği ifade edilmekteydi.³⁰⁰ Bu süreçte Yunan Dışişleri Bakanlığını meşgul eden bir diğer konu İtalya'nın Akdeniz politikası ve Ege adaları sorunuydu. Bükreş Antlaşması sonrası İngiltere ve Fransa destekli bir Yunanistan'ın Akdeniz'de güçlenmesi İtalya'nın tepkisine neden olmuştur. Libya'yı işgal ettikten sonra 12 Adaları da elinde tutan İtalya geç kaldığı emperyalist mücadelede Yunanistan donanmasını kendi politikalarına bir engel olarak görüyordu. Bu noktada Yunanistan ise İngiltere ve Fransa'dan şikâyet ediyor, İtalya'nın hiçbir şekilde Akdeniz'de güçlenmesini istemeyen İngiltere ve Fransa'nın herhangi bir tepki koymamasından yakınıyordu. Yunanistan, İngiltere ve Fransa'nın bu tutumu yüzünden İtalya'nın Yunanistan'a karşı daha saldırgan bir politika izlemesinden ve ayrıca paylaşılan Osmanlı topraklarında Batı Anadolu topraklarını talep etmesinden endişe ediyordu.³⁰¹ Siyasi

²⁹⁹ **Skrip** 16/29 Temmuz 1913, No: 6.478, s. 2 “**Türk Yunan İlişkileri**” makalesinde Osmanlı Devleti'ne ittifak teklifinde bulunuluyor Osmanlı'nın ve Müslüman halkın asıl düşmanının Bulgaristan olduğu ifade ediliyordu.

³⁰⁰ **Empros** 16/29 Temmuz 1913 No:6.013, s.1 , **Skrip** 16/29 Temmuz 1913, No: 6.478, s. 4 “**Kıbrıs Yunanistan'a Veriliyor**” bu makalede daha gerçekçi bir tutum takınan **Skrip** gazetesi Enosis söylemlerinin İngiltere'nin diplomatik bir oyunu olduğunu yıllardır aynı sözlerle Yunanistan'ın oyalandığını fakat İngiltere'nin hala resmi bir adım atmadığını ifade ediyordu.

³⁰¹ **İPEXE** Kentriki İpiresia, “**B' Valkanikos Polemos - Diaparagmatefsis İrinis Me tin Vulgaria Sto Vukuresti**”[2. Balkan Savaşı - Bulgaristan ile Bükreş'teki Barış Görüşmeleri] Dosya No 3/10 No:164-67

gelişmelerin yanında Bükreş görüşmelerinde Yunanistan'ın Balkanlar'daki etki alanını genişletebilecek bir diğer hamle ise İstanbul Fener Rum Patriği tarafından teklif edilmişti. Bu süreçte milli problemleri kilise sorunuyla bağdaştıran ve bağımsız Bulgar kilisesinin güçlenmesinden çekinen Patrikhane Bükreş görüşmelerine gönderdiği bir memorandum vasıtasıyla Bulgaristan'ın Fener Rum Patrikhanesine ait Metropolitleri ya da özerk Yunanistan Kilisesi'ni tanımasını talep ediyordu. Bunun yanında Yunan Ortodoks tebaanın bir yıl içinde Yunan vatandaşlığı seçme hakkının olmasını ve Bulgaristan tarafından taşınır taşınmaz malların Patrikhane kurumlarına ya da tanınacak özerk Yunan Ortodoks cemaatine iadesini teklif ediyordu. Bu tekliflerin kabul edilmesi halinde askeri anlamda başarılı olan Yunanistan kültürel anlamda da bölgeye hâkim olacaktı. Böylece 2 Balkan Savaşı sonunda Yunanistan topraklarına katılan Makedonya bölgesi ve Trakya, Ortodoks bağları vasıtasıyla (ve Patrikhane desteğiyle) Yunanlaştırılacaktı.³⁰²

Bükreş görüşmeleri sırasında diğer bir önemli husus Avrupalı güçlerin görüşmelerde takındığı tavidir. İngiltere ve Fransa Almanya yanlısı Konstantinos'un Kral olmasından itibaren Yunanistan'a güvenmiyor Venizelos'un güçleneceğine inanmıyordu ve Yunanistan'a mesafeli duruyordu. Avusturya-Macaristan ve Rusya ise Bulgaristan ve Makedonya üzerinden bir çatışma halindeydi ve Bulgaristan'ı tampon bölge olarak görüyordu. İtalya ise bu süreçte hem Ege adalarının Yunan işgalinde olması Oniki Adalarda İtalya'ya tehlike arz ediyor hem de Epir bölgesinde bulunan Yunan askeri İtalya'nın Arnavutluk politikalarına ters düşüyordu. Bükreş görüşmelerinde Yunanistan'a (Venizelos'a rağmen) tek destek Almanya tarafından verilmekteydi.³⁰³ Almanya hem Konstantinos'un Almanya çıkarlarına göre hareket edeceği inancı taşıyor, hem de Osmanlı ile birlikte Yunanistan'ı bir ittifak içerisinde buluşturursa Akdeniz ve Balkanlarda önemli bir güce ulaşacağına inanıyordu.

Balkan Savaşları döneminde Venizelos'un politikaları ve Yunanistan açısından baktığımızda Megali İdea eksenli politikaların ve Yunan milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği görülmektedir. Diğer yandan Venizelos Konstantinos çekişmesinin

³⁰² İPEXE Kentriki İpiresia, "B' Valkanikos Polemos - Diaparagmatevsi İrinis Me tin Vulgaria Sto Vukuresti" [2. Balkan Savaşı - Bulgaristan ile Bükreş'teki Barış Görüşmeleri] Dosya No 3/10 No 31-34

³⁰³ Matzouris, a.g.t. s. 453-455

temelleri de bu dönemde atılmıştır diyebiliriz. Balkan Savaşları süresince Yunan Meclisi'nde ortak bir zafer havası hâkim olduğu halde hükümet ve hükümete yakın milletvekilleri zaferleri Venizelos'un akıllı politikalarının getirdiğine inanırken, muhalefet partileri işgal edilen yeni topraklara sevinirken Prens Konstantinos'un üstün askeri zekasına atıfta bulunuyordu.³⁰⁴ Balkanlardaki zaferlerden sonra Megali İdea amaçları doğrultusunda 1. Dünya Savaşı'na katılan Yunanistan, Megali İdea'nın ön gördüğü 2 kıta 5 denizlik büyük Yunanistan hayalleriyle İzmir'e çıkartma yapmıştı. Bu süreçte Yunanistan'da Kral Konstantinos – Venizelos çatışması devam ediyordu. Bu çatışma hali, Megali İdeacı Venizelos ve onun politikalarının ile küçük ama onurlu Yunanistan'ı savunan³⁰⁵ ve 1. Dünya Savaşı başladığında da 1917 yılına kadar tarafsız kalmayı başaran Kral Konstantinos'un politikalarının çatışması şeklinde devam etti.³⁰⁶ (Venizelos'un İngiliz ve Fransız ortaklarıyla Konstantinos'u sürgüne gönderene kadar) Burada Yunanistan Megali ideası hakkında vurgulanması gereken bir diğer konu da Kral Konstantinos'un politikalarıdır. Nitekim 1919 yılında Venizelos liderliğindeki Yunanistan İzmir'i işgal etmiş ve Batı Anadolu'yu işgale koyulmuştu. Ancak Venizelos 14 Kasım 1920 tarihli seçimleri kaybedip Paris'e gittiğinde 1920 yılı Aralık ayında Kral Konstantinos Yunanistan tahtına geri dönmüştü. Sonuçta uzun yıllar Venizelos'u yayılmacı politikaları yüzünden eleştiren Konstantinos ve taraftarları iktidara geldiklerinde Venizelos'un politikasından farklı bir politika uygulamadılar. 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusunun İzmir'i işgaline vesile olan Eleftherios Venizelos olduğu gibi Ankara'ya ilerlemek isteyen Kral Konstantinos olmuştu. Her ne kadar bu süreçte İngiltere'nin Yunanistan politikalarında mutlak hâkim olduğu ve Kralı bir piyon gibi kullandıkları şeklinde

³⁰⁴ Ksanthi Pantazi, "O Antipoliteutikos Logos 1910-1915: İ Sinkrotisi tis Antipolitefsis ston El. Venizelo" [Muhalefet Söylemleri 1910-1915: Muhalefetin Venizelos'a Tepkisi] , Panteiou Üniversitesi, Politik Bilimler ve Tarih Bölümü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi** Atina 2016, s. 67-68

³⁰⁵ Damla Demirözü, "Megali İdea'dan Ankara Antlaşmasına(1930) Eleftherios Venizelos" ,Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.35-36 Mayıs-Kasım 2005, s. 291-312

³⁰⁶ Bu dönem hakkında Yunanistan'da meydana gelen siyasi çatışmalar ve Venizelos- Kral Konstantinos arasındaki çekişmeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Giannis Gianupulos, İ Evgenis Mas Tiflosis, Bibliograma, Atina, 2003, Giorgios Mavrogordatos, **1915 O Ethnikos Dihamos**,[1915 Ulusal Bölünme], Pataki, Atina, 2015, Hasan Demirhan, **Yunanistan'da Emperyalist Kavga**, İdil Yay, İstanbul, 2012, Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, " Yunanistan'da Ulusal Bölünme ve Birinci Dünya Savaşı'na Giriş", **II: Ulusal Tarih Sempozyumu , 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı 16-18 Ekim 2014 Sempozyum Bildiriler Kitabı**, s. 347-360, İzmir 2015

görüşler mevcut olsa da, 1920 tarihinde Venizelos'un iktidarı kaybetmesinden sonra yönetimde etkinliğini arttıran Konstantinos, Venizelos'un başladığı işgali bitirmek istemişti. Bu bağlamda uzun yıllar eleştirdiği Megali İdea'yı gerçekleştirmek için Türk ordusuna karşı hareket düzenleyen (Ankara'ya ulaşp Milli Mücadeleyi sonlandırmak isteyen) yine Kral Konstantinos olmuştu. Özetlemek gerekirse 1910 tarihinden itibaren ve özellikle 1912-1913 Balkan Savaşlarındaki toprak kazanımlarından sonra yükselişe geçen Megali İdea eksenli yayılmacı politikalar Venizelos'un öncelikli hedefiydi. Ancak Venizelos'a çok sert muhalefette bulunan Kral Konstantinos ve taraftarları da iktidara geldiklerinde bundan farklı bir politika uygulamadılar ve Megali idea hedefiyle hareket ettiler. 1. Balkan savaşı sonrası Yunanistan coğrafi olarak genişlediği gibi, Yunan milletinin megali ideaya olan inancı ve bağlılığı da artmıştı.³⁰⁷ 2. Balkan Savaşı ise bu sınırı daha da ileriye taşımış ve hem savunma anlamında bir güven aşılamış hem de Yunan halkının Megali İdea'nın gerçekleşebileceği hayallerine kapılmasına neden olmuştu. 1. Dünya Savaşı yaklaşırken Yunanistan bu tarz görüşler çerçevesinde savaşa yöneliyordu.

Balkan Savaşları sonucunda Yunanistan'ın nüfus ve toprak kazanımları savaş öncesine göre iki katına çıkmıştı. Yunanistan'ın yüzölçümü 63.211 km²'den 120.308 km²'ye ve nüfusu ise 2.631.000'den 4.718.000'e ulaşmıştı.³⁰⁸ Selanik, Yanya, Kavala gibi son derece önemli ve zengin şehirleri elde eden Yunanistan için Avrupa'ya doğru yeni ticaret yolları, yeni ekonomik fırsatlar ve askeri olarak stratejik noktalar elde edilmişti. Bunun yanında İngiliz ve Fransız sermayedarlara bağımlı olan Yunan burjuva sınıfı gelişmiş ve kazanılan yeni topraklarla birlikte hem ticari anlamda güçlenmiş hem de İngiliz ve Fransızlarla iktisadi çıkarlar çerçevesinde bir politika uygulanma ihtiyacı doğmuştur. Anadolu kıyılarına doğru genişleyen Helen burjuvazisi karşısında küçük ticaret erbabını arkasına alan Kraliyet yanlısı taraftarlar ekonomik anlamda da bu büyük ticaret gücü karşısında hem ekonomik hem de politik anlamda güçsüzleştiler. İlerleyen yıllarda Yunanistan'da meydana gelen mücadelelere yalnızca politik açıdan bakmak hatalı olacaktır. Balkan Savaşları

³⁰⁷ Panagiotopoulos, a.g.e s.160

³⁰⁸ Georgios Hristopoulos, *İstoria Tu Elliniku Ethnos* [Yunan Ulusunun Tarihi] Tomos İD [C.XIV] Neoteros Ellinismos Apo to 1881 .os To 1913 [Yeni Yunanlılık 1881'den 1913'e Kadar] , Ethniko İstoriko Mouseo, Atina, 1977, S.354

sonrası ve özellikle 1. Dünya Savaşı döneminde Yunanistan'ın işgal altında tuttuğu Ege Adaları vasıtasıyla güçlenen Helen Burjuvazisi Anadolu'da yaşayan ve ticaretle uğraşan Rumları canlandırmak amacıyla önemli bir güç haline gelmişti. Aslında bu dönemde Yunanistan küçük İngiltere olma yolunda ilerliyor, İngiliz emperyalizmi benzeri bir politika uygulamaya çalışıyordu. Bu hem Yunan zenginlerinin Venizelos çevresinde toplanmasını sağlıyor, hem de İngiltere'nin stratejik ortaklığın yanında ekonomik çıkarları doğrultusunda Anadolu'ya yayılan Helen burjuvazisini kullanmasına fırsat veriyordu. Yunan gazeteci/tarihçi Georgios Ventiris'e göre Bükreş Antlaşması Yunanistan'ın dev adımlarının atılması için önemli bir istasyondur.³⁰⁹ Bu tarihten sonra Yunanistan uluslararası arenada kendine yeni bir rol edinmiş, Avrupalı devletler tarafından stratejik anlamda da saygı gören bir devlet konumuna erişmişti.³¹⁰ Ayrıca Bükreş Antlaşmasından itibaren "yeni Yunanistan" olarak İngiliz / Fransız çıkarları çerçevesinde Osmanlı karşıtı bir yayılma politikası uygulamaya başladı. Bu amaç doğrultusunda Balkan Savaşları ile kazandığı topraklar (özellikle işgal altında tuttuğu adalar) önemli bir üs görevi görüyordu. Balkan Savaşları sonucu elde ettikleri sayesinde ekonomik anlamda da gelişen Yunan burjuvazisi, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin Yunanistan çıkarlarını korumaları konusunda güven duymalarını sağlıyordu. İngiltere ve Fransa'nın güvenini kazanan bu yeni burjuva sınıfı, Yunanistan'ın yayılmacı politikalarına İngiliz ve Fransız desteği sağlanması konusunda da kolaylık sağlıyordu. Bunun yanında uzun yıllar boyunca Atina Üniversitesi ve İstanbul Rum Patrikhanesi'nin düzenli programları sayesinde Osmanlı Rum okullarında tohumları atılan "Megali İdeanın" Yunanistan'ın kazandığı geniş toprakların ardından inanılabilirliğini arttırması Osmanlı Rumlarının Yunanistan'a desteğini arttırmasını sağladı ve bu yayılmacı politikanın uygulanmasında önemli temel oldu. Balkan Savaşları sonrasında küllerinden doğan Megali İdea ile birlikte acaba kalan "Helen" toprakları da anavatan ile birleşebilir mi düşüncesi hâkim oldu.³¹¹ Bükreş Antlaşması sonrası dönemin İçişleri Bakanı Emauel

³⁰⁹ Ploumidis, **a.g.m.** , s.35

³¹⁰ Svolopoulos, **Eleftherios Venizelos 12 Meletimata....**, s.71

³¹¹ **The Fiftieth Anniversary of The Balkan Wars**, The Celebration At The University of Thessaloniki in The Presence of H.M. The King, October 26. 1962, s. 255

Repulis’e söylediği “*Şimdi artık gözlerimizi Doğuya çevirme zamanı geldi*” sözleri Venizelos’un adım adım Megali İdea’nın peşinde koştuğunu gösterir niteliktedir.³¹²

Resim 4: Son On Yıllık Süreçte Yunanistan

Kaynak: EIEB , Sillogi Grafistikou ilikou 101, Fakelos 03, “i Ellas kata tin teleftean dekaetian” 0033-713

İkinci Balkan Savaşı bittikten sonra da adalar hakkında çözümsüzlük hali devam ediyordu. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında herhangi bir barış antlaşması da imzalanmamıştı. Bunun yanında Büyükelçiler Konferansı Ağustos ayında da devam etmiş ve henüz kalıcı bir sonuç alınamamıştı. Bu sırada Venizelos Epir konusu ile adalar sorununun birleşmesinde ısrar ediyor ve Avrupalı devletlerin çıkar çatışmalarından faydalanmaya çalışıyordu. Bu yönde bir gelişme Fransa tarafından ortaya atıldı. Fransa’ya göre Güney Arnavutluk sınırları ile adalar sorunu birleştirilmeli ve 12 Ada da Yunanistan’a verilmeliydi. Ancak bu konu İtalya ve Osmanlı Devleti arasında çözümlenen bir konuydu ve Yunanistan’ın bu adalar hakkında bir söz söyleme hakkı da bulunmuyordu. Akdeniz’de gittikçe güçlenen ve 12 Ada’yı kontrolü altında tutan İtalya karşısında Fransa Akdeniz çıkarlarını (İngiltere’nin benzeri bir politikayla) Yunanistan vasıtasıyla koruyacağına inanıyordu. Neticede 11 Ağustos 1913 tarihinde Konferans son oturumunu yaptı ve uluslararası sorunlara ciddi ve kalıcı çözümler bulamadan sonlandırıldı. Bu noktada Yunanistan adalar meselesini ve Osmanlı Devleti ile mevcut bulunan sorunları çözmek için kendi başına hareket etmek zorunda kalıyordu. Osmanlı Atina Sefiri

³¹² Dimitris Kitsikis, **Yunan Propagandası**, Meydan Neşritat, İstanbul, s.22

Galip Kemali Bey'in anlarından takip ettiğimiz kadarıyla Yunanistan 2. Balkan Savaşı öncesi Osmanlı Devleti ve mümkün olursa da Romanya ile birlikte Bulgaristan karşıtı bir İttifak peşindeydi. Ancak Venizelos daha önce de belirttiğimiz üzere Osmanlı Devleti'ni oyalamaya çalışıyordu. Savaşın seyrine göre yeni bir politika geliştirme peşinde koşan Venizelos, Yunan ve Sırp ordularının Bulgaristan karşısında galip gelmeleri üzerine daha önceki uzlaşmacı tavırlarını bıraktı. Galip Kemali Bey bu konuda "daha 6 ay evvel Berlin'de uzlaşmak için peşimden koşan Yunanlılar şimdi bize kafa tutuyorlar" diyerek Yunanistan'ın değişken politikalarına işaret ediyordu.³¹³

4.1.3. Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)

Balkanlardaki sonu kestirilemeyen siyasi durum Avrupalı devletlerin Balkanlardaki çıkar çatışmalarına dâhil olmalarına neden olmuştu. Bütün bu çatışma hali Osmanlı Devleti'ni ve aynı şekilde Venizelos'u Balkan Savaşları başlamadan önce olduğu gibi kendisini güvene alacağı bir ittifakın peşinden koşturmayı zorunlu kılıyordu. İtilaf ve İttifak Devletleri olarak saflar belli olmuş, her devlet kendi politikası çerçevesinde adımlar atmaya başlamıştı. Bu noktada Venizelos'un Osmanlı Devleti ile bir antlaşma yapma ihtiyacı hem adalar konusunun çözümünü sağlayacak hem de olası bir savaşta Yunanistan'ın Bulgar - Osmanlı ittifakına karşı bir güvence oluşturmaya vesile olacaktı. Nitekim bu dönemde Osmanlı Devleti ve İttihat Terakki iktidarı daha milli politikalara dönmüş ve Osmanlı Devleti'nin kurtuluşu için özüne dönme çabalarına başlamıştı. Bunun yanında Kral Konstantinos'un tahta çıkmasından bu yana da Venizelos Yunanistan siyasi hayatında güç kaybediyor Kral ve kraliyet taraftarları karşısında ciddi eleştirilere maruz kalıyordu. Her ne kadar İngiltere ve Fransa'nın desteğini alsın da 1917 tarihine kadar fiili bir yardım göremeyecekti. Bunun yanında Yunanistan'da siyasi hayat ile iç içe olan Yunanistan Milli Kilisesinin rolü de Venizelos için siyasi hamlelerini zorlaştıran bir etkendi. Girit'te katıldığı isyanlarda ya da Balkan savaşları döneminde kiliseden bulduğu desteği Yunanistan'a geldikten sonra bulamayan³¹⁴ Venizelos halk nazarında son

³¹³ Galip Kemali Söylemezoğlu, **Siyasi Hatıralarım 1913-1916**, Atina Sefareti, Türkiye Yayınevi, 1946, İstanbul

³¹⁴ Nanakis **a.g.e** s. 54

derece önemli bir güce sahip olan kiliseye karşı resmi olmayan bir çatışma halindeydi.³¹⁵ Kral Konstaninos ve taraftarlarıyla birlikte Yunan Milli Kilisesi de antivenizelist bir hareket içinde bulunuyordu. Bu çatışma 1916 yılında Venizelos'un kilise tarafından aforoz edilmesine kadar varacaktı.

Galip Kemali Bey vasıtasıyla devam eden görüşmeler sonucunda Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında 14 Kasım 1913 tarihinde Atina Antlaşması imzalandı.³¹⁶ Bu antlaşmaya göre her iki ülkede diplomatik ilişkiler tekrar tesis edilecekti. Bunun yanında Yunanistan Balkan Savaşlarında işgal ettiği topraklardaki Osmanlı emlakını koruyacak ve değerlendirecekti. Ayrıca Yunanistan topraklarına dâhil edilen bölgelerdeki Müslümanlar Yunan vatandaşı olacaklar ve dini hakları korunma altına alınacaktı.³¹⁷ Bu antlaşma geçici bir süre için iki ülke arasında barışı tesis eder gibi görünse de aslında Yunanistan 1. Dünya Savaşı öncesi olası bir Bulgar tehlikesi karşısında kendini sağlama almak ve ittifak kurmak için zaman kazanıyordu. Bunun yanında Londra görüşmelerinde Avrupalı güçlerin kararına bırakılan adalar konusunda ise herhangi bir gelişme olmamıştı. Aslında bu antlaşma geçici bir barış antlaşması olmasından başka hem siyasi anlamda hem de iki ülke ilişkilerinde çok bir değişim getirmede. Yalnızca Birinci Balkan Savaşı'ı süresince kesilen diplomatik ilişkilerin tesis edilmesine vesile oldu. Muhalefet partileri bu dönemde Venizelos'un zafer kazanmasına rağmen sürekli geri adım atmasından yakınıyor ve Venizelos'un Sultan'a verdiği tavizlerden dolayı kazanılan zaferlerin anlamını yitirdiğinden bahsediyordu. Muhalefet liderlerinden Gunaris'e göre bu antlaşma ile Osmanlı Sultanı Yunanistan iç işlerine karışma hakkı elde ediyordu. Venizelos bu eleştirilere cevaben 2. Balkan Savaşı'ndan itibaren dağılmış olan Balkan İttifakı karşısında Osmanlı Devleti'nin daha güçlü bir konum elde ettiğinden

³¹⁵ Yunan Milli Kilisesi'nin Yunan siyasi hayatındaki rolü ve etkileri için bkz. Theodosios Tsironis , **Εκκλησία Πολιτεβωμένη - Ο Πολιτικός Λόγος και Ρόλος της Εκκλησίας της Ελλάδος (1913-1941)** [Siyasileşmiş Kilise- Yunanistan Kilisesinin Politik Söylemleri ve Rolü], Epikentro , Selanik 2010, Nanakis, **a.g.e.**, Emmanuil Perselis, **Εκσυσία και Θρησκευτική Αγωγή στην Ελλάδα Του 19. Εωνα**,[19. Yy. Yunanistan'da İktidar ve Dini Terbiye] Grigori, Atina, 2011, Konstantinos Konstantaras, **Κρίση Σχολίου και η Προσφορά της Εκκλησίας στην Επανάσταση**,[Gizli Okul ve Kilisenin İhtilale sundukları] İlektron,Atina, 2016

³¹⁶ Haral, **a.g.e.** s. 230

³¹⁷ **İPEXE**, Kentriki İpiresia, "**Εφάρμογη Συνθηκικής Αθηνών**" [Atina Antlaşması Düzenlemesi] Dosya No: B/150, No: 88-91

dolayı böyle bir anlaşma zeminine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişti.³¹⁸ Diğer bir muhalefet lideri Theotokis'e göreyse bu anlaşma neticesinde Müftüler İstanbul Fener Rum Patriği ile aynı seviyeye yükseliyor ve dini güçlerinin yanında siyasi anlamda da güçleniyorlardı.³¹⁹

³¹⁸ Vasilis Kollaros, “İ Meionotiki Politiki Tou Eleftheriou Venizelou”[Eleftherios Venizelos’un Azınlık Politikaları], Panteio Panepistimio, Uluslararası/Avrupa ve Bölgesel Araştırmalar Bölümü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi** Atina, 2015, s. 80-81

³¹⁹ Kollaros **a.g.t.**, s.89

4.2. 14 Kasım 1913 Atina Antlaşmasından 1. Dünya Savaşı'nın Başlamasına Kadarki Süreç

1912 yılından sonra ve özellikle 2. Balkan Savaşından sonra Venizelos'un politikası iki unsura dayanıyordu. Birincisi İzmir ve Batı Anadolu'yu Yunan topraklarına katmak (Bu bölgede yaşayan Helenleri “kurtarmak” vurgusu sıkça işleniyordu) ikinci olaraksa İstanbul'u Yunanistan topraklarına katmaktı.³²⁰ Balkan Savaşları sonrası yükselişe geçen Yunan Megali ideacılığı gittikçe güçleniyordu. Ancak İstanbul konusunda Rusya'nın da gözünün olması, bunun yanında diğer Avrupalı devletlerin Yunanistan'ın İstanbul'u almasına göz yummayacaklarını bilen Venizelos bu yöndeki taleplerini çok dile getirmemişti.

1912-1913 yılları Yunanistan için önemli bir genişleme dönemi olduğu gibi dış politikada da İngiltere Fransa eksenli bir politikaya yöneldiği dönem oldu. Bunun yanında Makedonya ve Trakya yönünde çok geniş topraklara yayılan ve Ege adalarını işgal eden Yunanistan için bir sonraki hedef, İzmir ve Batı Anadolu'yu alarak Ege denizini bir Yunan gölü haline getirmektir. Adaların kontrolünü elinde tutarak stratejik bir rol üstlenmek, İngiltere'nin ve Fransa'nın Akdeniz çıkarları doğrultusunda kendine pay çıkarma amacı taşıyordu. Bu noktada uluslararası konjonktür izin verdiği sürece görüşmelerde bulunan ve adalar konusunda ısrarından vazgeçmeyen Venizelos, Kasım 1913 tarihinden sonra da Avrupa'da lobi faaliyetlerine devam etti. Ayrıca daha önce adalar konusunda teklif sunduğu Almanya'ya yeni bir teklifle giden Yunanistan, Avrupa'nın büyük devletleri arasındaki dengelerin bozulmaması adına adaların Yunanistan'da kalması konusunu tekrar gündeme getirse de İtalya'nın tepkilerinden çekinen Almanya bu konuda net bir cevap vermedi.³²¹ Venizelos Aralık 1913 tarihinden Şubat 1914 tarihine kadar Avrupa başkentlerini ziyaret etmişti. Bu seyahatlerin üç ana teması bulunuyordu. Öncelikle Balkan Savaşlarından sonra bozulan Yunanistan ekonomisi için

³²⁰ Hatziiosif a.g.e. s.102

³²¹ Yunan Diplomat Theotokis'in 15/28 Kasım 1913 tarihinde gönderdiği rapora göre Alman Dışişleri Bakanı Jakov ile yaptığı görüşmede Theotokis Alman bakana şu teklifte bulunuyor. “Eğer adaları İtalya alırsa uluslararası dengeler değişecek ancak biz alırsak hiçbir değişim olmayacaktır. Bu hem bizim hem sizin çıkarlarınıza hizmet edecek bir hareket olacaktır” diyor. Alman bakan ise Theotokis'e verdiği cevapta “İtalya bizim müttefikimizdir.” Bkz. **İPEXE** – Kentriki İpiresia, **Zitima Nisiwn Aigeo [Ege Adaları Görüşmeleri]** Kataloğu, A/5 Ar-Fak 22 12-130 /279

Avrupa'dan borç temin etmek Venizelos için öncelikli konuların başındaydı. İkinci olarak Alman hayranı olan Kral Konstantinos yüzünden uzun süredir destek sağladığı İngiltere ve Fransa ile olan ilişkilerin soğumasını engellemek ve onlarla ortak bir politika uygulamak. Üçüncü ve son olaraksa Ege Adaları konusunda batılı devletlerin kararlarını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmeleri yönünde baskı yapmaktı.³²² Bu amaçlardan ilki olan borç konusu özellikle Fransız politikasıyla uyumlu bir hamleydi. Uzun yıllar boyunca Fransa, yayıldığı bölgelere Fransız bankaları aracılığıyla yayılıyor verilen borçların ardından yönetimde de kendi çıkarları ekseninde politikalar uygulatıyordu. Bu noktada Fransa'nın Yunanistan'a borç vermesi makul bir politika olacaktı. Venizelos ile uyumlu bir dönem geçiren, 1910 tarihinden itibaren de Yunanistan kara ordularının eğitimini üstlenen Fransa için Yunanistan, hem ekonomik çıkarları doğrultusunda önemliydi hem de Akdeniz'de özellikle İtalyan tehlikesine karşı kullanabileceği önemli bir üs görevi görüyordu. Aynı şekilde İngiltere de ticari getirisinin yanında hem Adriyatik denizindeki Avusturya tehlikesine karşı üs olarak, hem de Akdeniz'deki hâkimiyetinin sarsılmaması için Yunanistan'ı bir piyon olarak kullanabilirdi. Böylece hem Balkanlarda Slav olmayan ve Rus etkisinden bağımsız bir nüfuz alanı oluşturmak hem de Yunanistan aracılığıyla Osmanlı topraklarını ve böylece sömürgelerine giden ticaret güzergâhını güvenlik altına alma fırsatını yakalıyordu. Nitekim Bulgaristan'ı kendi safına çekmek için uğraşan İngiltere için Bulgaristan ile ilişkiler net değildi. İngiltere'nin öncülüğünü yapacağı bir ittifak için Bulgaristan henüz ikna edilememişti. Ayrıca ikinci Balkan Savaşında aldığı mağlubiyetlerden sonra Bulgaristan için Sırbistan ve Yunanistan hedef haline gelmiş ve Makedonya'daki haklarının gasp edildiği fikri oluşmuştu. Ayrıca Kuzey Ege'de Çanakkale boğazına yakın bir konumda bulunan ve son derece stratejik öneme sahip Taşöz adasının 1. Balkan Savaşı sonunda Kavala şehrini işgal eden Bulgarlara verilmesi planlanırken, İkinci Balkan Savaşı sonunda Kavala'nın Yunanistan tarafından işgali sonucu Bulgaristan'ın Taşöz adası hakkındaki talepleri de tehlikeye girmişti.³²³ Almanya, Bulgaristan, Osmanlı Devleti arasında bir anlaşma olduğu

³²² Panagiotopoulos, **a.g.e.** s.167

³²³ Helmreich, **a.g.e.** s.338

takdirde hem Adriyatik'e hem de Ege denizine kıyısı olan Yunanistan İngiltere'nin bölgedeki etkisini sürdürebileceği yegâne toprak parçasıydı.

Bunun yanında Osmanlı Devleti adalar konusunda geri adım atmıyordu. Yunanistan'da ve tüm Avrupa'da yeni bir savaşın başlayacağı düşünülüyordu. Osmanlı Devleti'nin diplomasi yoluyla olmazsa savaş yoluyla Anadolu topraklarının güvenliği açısından son derece önemli olan Ege adalarını (özellikle Midilli ve Sakız) geri almaya çalışacağı endişesi hâkimdi. Hatta Yunanistan Kralı Konstantinos bizzat İngiliz dışişleri Bakanlığına gelerek Osmanlı Devleti'nin Midilli ve Sakız üzerindeki taleplerinden duyduğu kaygıyı dile getirdi. Edward Grey ise krala verdiği cevapta, 12 ada, Gökçeada ve Bozcaada dışındaki adaların Yunanistan'a bırakılmasına Avrupalı büyük devletler tarafından karar verildiğini bildirdi. Kral aynı konuda Fransa'nın Londra büyükelçisi ile de bir görüşme gerçekleştirmişti.³²⁴ Ancak Almanya'nın durumu farklılık arz ediyordu. Alman Dışişleri Bakanı Jagow Yunan yetkililere Londra Konferansı'nın çözüm bulamadan dağılmasına atıfta bulunarak batılı devletlerin kesin ve resmi bir karar almadığını ve adalar konusunda bağlayıcı bir karar bulunmadığını ifade etti.³²⁵

Bu belirsizlik halinin uzaması Yunanistan'da endişeleri arttırıyordu. Bu aşamada Aralık ayı başında Venizelos, İngiliz Elçi Elliot ile bir görüşme yaptı. Bu görüşmede Venizelos İtalya ve Yunanistan işgali altında bulunan adalar hakkında mümkün olduğunca çabuk bir anlaşma yapılmasını tavsiye ediyor Arnavutluk konusundaysa Epir halkının Arnavutluk ile birleşmeyi istemediğini bu birleşmeye silahla direneceğini ileri sürüyordu. İtalya ve Avusturya'nın son derece önem verdiği Arnavutluk konusunu gündemde tutan Venizelos devamındaysa Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Yunan işgalindeki adalar Yunanistan'a bırakıldığı ve 12 Ada'ya Türk egemenliği altında geniş özerklikler verildiği takdirde Arnavutluk'taki bu direniş hareketlerinin önüne geçilebileceğini ifade ediyordu.³²⁶ Venizelos'a göre Arnavutluk sorunuyla Ege adaları sorunu birbirine bağlantılıydı ve birlikte çözüme kavuşturulmalıydılar.

³²⁴ Şimşir, **a.g.e.** , C.II. , B. No :110

³²⁵ Hayta, **a.g.e.** s.92

³²⁶ Şimşir, **a.g.e.** , C.II. , B. No: 187, Helmreich **a.g.e.** s.432-433

Görüldüğü üzere Venizelos'un politik hesapları İngiltere ve Fransa'nın desteğini temin etmesinin yanında Avrupalı devletler arasında meydana gelen fikir ayrılıklarından faydalanmak suretiyle çıkar elde etmekten geçiyordu. Arnavutluk konusunu gündemde tutan Venizelos, hem İtalya ve Avusturya'nın zayıf noktası olan Arnavutluk üzerinden adalar konusunda baskı yapmaya çalışıyor, hem de işgali altındaki Epir bölgesinde meydana gelebilecek (ya da Yunanistan'ın çıkarabileceği) isyanlar üzerinden de İtalya'ya gözdağı veriyordu. Ayrıca 12 Ada'ya verilecek özerklik Yunanistan açısından son derece faydalı bir aşama olurdu. Girit adasında özerklikten birleşmeye uzanan süreç düşünüldüğünde, Venizelos'un bu adalar hakkında Türkiye hâkimiyetinde bir özerklik talebi yeni bir Girit oluşturma çabasından başka bir şey değildi. Böylece hem Ege denizinde tek hâkim güç Yunanistan olacak, hem de 12 Adalarda özerklik yoluyla Yunanistan etki alanını genişletecekti. Ayrıca Venizelos'un 12 Adalar hakkındaki teklifinde ve daha sonra Edward Grey'in Avrupalı devletlere gönderdiği çözüm önerisinde hiç dile getirilmeyen bir diğer konuysa 12 Adalar'ın hukuki statüsüdür. Yapılan anlaşmalar çerçevesinde İtalya bu adaları Osmanlı Devleti'ne iade etmekle yükümlüydü. Bu noktada gerek Venizelos'un teklifleri, gerekse Grey'in çözüm önerileri Osmanlı Devleti'nin İtalya ile mevcut olan ilişkilerine karışmak anlamı taşıyordu. Bunun yanında ne Balkan Savaşları döneminde, ne de sonrasında Yunanistan'ın hiç söz sahibi olmadığı 12 adalar konusunda da kendisini mirasçı konumuna yükseltmesine ve bu adalar hakkında söz sahibi olup etki alanını genişletmesine olanak tanıyordu.

26 Aralık tarihinde Yunanistan Avrupalı devletlere bir nota göndererek Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın adalar konusunda vereceği kararlara uymayacağı konusunda endişelerinden bahsetti. Ayrıca 1 Ocak'ta Yunan Büyükelçi Gennadius İngiliz Dışişlerine verdiği notta Kavala şehrinin ayrılmaz bir parçası olan Taşöz adasının da 2. Balkan Savaşı ile Kavala'yı işgal eden Yunanistan'a bırakılması gerektiğini vurguluyordu.³²⁷ Görüldüğü üzere Ege adaları konusunda Batı Anadolu'nun ayrılmaz parçaları olan (özellikle Sakız ve Midilli) adalar üzerine hak iddia eden Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin öne sürdüğü gerekçelerin bir benzerini öne sürerek Kavala'nın hinterlandını oluşturan Taşöz adasını kendisine almak

³²⁷ Şimşir, **a.g.e.** , C.II. , B. No: 244

istiyordu. Bu dönemde Yunanistan mümkün olduğu kadar genişlemek istiyor, özellikle Ege Denizi'nde tek hâkim devlet olmak için çabalıyordu.

Bu çözümsüzlük hali devam ederken Aralık 1913 sonunda Avrupa seyahatine çıkan Venizelos'un ilk durağı ise Roma olmuştu. Yunanistan'da "*Doğu Akdeniz'de denge sağlama çabaları*"³²⁸ olarak yorumlanan bu seyahat, Yunan basınında da önemli tartışmalara neden oldu. Genel olarak akıllı bir hamle olarak görülen Venizelos'un Avrupa seyahati "*Avrupa'nın çıkarlarından başka diplomatik dili yoktur*" şeklinde özetleniyor³²⁹ ve Avrupa çıkarları üzerinden Yunanistan çıkarlarının müzakere yapılabileceği vurgulanıyordu. Venizelos karşıtı muhalefet gruplarının hâkim olduğu muhalif gazetelerdeyse bu seyahate ironi ile yaklaşıyordu. Venizelos'a muhalefette başı çeken Athine gazetesi "*bir seyahat ile San Juliano ya da Berthold bir anda Yunan çıkarlarını savunup filhelen (Yunan dostu) olacaklar mı*" diye soruyor ve "*büyük devletlerin çıkarlarını/fikirlerini böyle seyahatlerle değiştirmediklerini*" söylüyordu.³³⁰ Venizelos'un siyasi anlamda tükendiğini ve son kartını oynadığını ifade eden Athine gazetesi hatta Venizelos'un Yunanistan'ı büyük bir tehlikeye attığını Avrupa'dan gelebilecek olumsuz bir tepkiyle Yunanistan'ın Balkan Savaşları boyunca kazandıklarını da kaybedebileceğini söylüyordu. Roma'da diplomatik ilişkiler kurmaya çalışan Venizelos Arnavutluk üzerinde talepleri olan İtalya'yı ikna ederek İtalya ve Avusturya'nın desteğini kazanmak istiyordu. Burada Venizelos, Londra görüşmeleri sırasında uyguladığı Rusya politikasının bir benzerini uygulamaya çalışıyordu. Hatırlanacağı üzere İngiltere'nin adalar konusunda Rusya'nın tepkisinden çekindiği sırada Rus büyükelçi ile görüşen ve Rusları memnun edecek bir anlaşma sunan Venizelos karşılığında Rusya'nın itirazlarının önüne geçerek İngiltere'nin çekincelerini de yok etmişti. Aynı şekilde Arnavutluk sorununu İtalya ile çözerek Ege adalarının Yunanistan'a verilmesi konusunda İngiltere ve Fransa'ya karşı İtalya ile anlaştığını Arnavutluk sorunu ile Ege adaları sorununun birlikte çözümünün gerekliliğini vurgulayacaktı. İtalyan yetkili bu görüşmelerde net bir tavır sergilemese de Limni ve Semadirek konusunda İtalya'nın

³²⁸ **Ethnos** 24 Aralık 1913/6 Ocak 1914, No: 59 "**Seyahatin Önemi** "

³²⁹ **Nea İmera**, 24 Aralık 1913/ 6 Ocak 1914, No: 528

³³⁰ **Athine**, 22 Aralık / 4 Ocak 1913 No: 4.032 s.1 ve **Athine**, 30 Aralık / 12 Ocak 1913 No: 4.040, s.2

Yunanistan'ı destekleyeceğini ifade etti.³³¹ Seyahatinin devamında Paris'e geçen Venizelos, burada Fransa Dışişleri Bakanı Doumergue ile görüştü. İtalya'da yaptığı görüşmelerden bahseden Venizelos'a Fransız Bakan 12 Adaları terk etme karşılığında İtalya'nın taleplerini sordu. Venizelos cevaben İtalya'nın Anadolu'da elde edeceği imtiyazlar ve savaş tazminatı üzerinde talepleri olduğunu düşündüğünü dile getirdi. Paris'te bulunduğu sırada Fransız gazetelerine bir röportaj veren Venizelos, sorunu başka boyutlara taşımaya çalıştı. Fransız Excelsior gazetesine verdiği röportajda Yunanistan'ın coğrafi konumuna değinen Venizelos:“*Yunanistan bulunduğu coğrafi konum sebebiyle Avrupa'nın ekonomik çıkarlarına da uymaktadır. Daha önceden de bilindiği üzere Yunanistan'ın politikaları Avrupa'nın stratejik ve ekonomik çıkarlarıyla da uyumludur*” açıklamalarıyla Avrupa'nın (özellikle Fransa ve İngiltere'nin) ekonomik zaafları üzerinden adalar sorununu değerlendiriyor ve Avrupa kamuoyunda Yunanistan çıkarlarıyla Avrupa çıkarlarının aynı olduğu algısını oluşturmaya çalışıyordu.³³² Son olarak Londra'ya giden Venizelos burada Edward Grey ile görüştü. Bu görüşmesinde Yunan işgali altında bulunan adaları hiçbir şekilde askeri amaçla kullanmayacağı taahhüdünde bulunan Venizelos'a verdiği cevapta Grey, adalar sorununu önce Almanya ile halletmesi tavsiyesinde bulundu. Daha önce de önce Rusya ile sorunlarını halletmesini tavsiye ettiği gibi Grey, şimdi de Almanya ile doğrudan anlaşmasını tavsiye ediyordu. Görüşmenin devamında Venizelos Yunanistan ile İngiltere arasında gizli bir ittifak yapılmasını teklif etse de Yunanistan'ın konumundan emin olamayan ve bekleyip görme politikası uygulayan İngiltere önce adalar konusunda batılı devletlerin garantilerinin beklenmesini ve ikili anlaşma yapılmasının uygun olmayacağını vurguladı. Venizelos daha önce Paris'te Osmanlı Devleti Büyükelçisi Rıfat Paşa ile görüşmüştü. Londra'da da aynı şekilde Grey'in ardından Osmanlı Devleti Londra Büyükelçisi Tevfik Paşa ile görüştü. Her iki büyükelçiyle de adalar konusunu görüşen Venizelos bu görüşmelerinde “Osmanlı Devleti'ne karşı yayılmacı bir politikalarının olmadığını ve Anadolu'da karışıklık çıkarmayı düşünmediklerini ifade etti. Ayrıca Yunanistan için hiç bitmeyen Bulgaristan korkusunun bir neticesi olarak Türkiye ile

³³¹ Matzouris, **a.g.t.**, s. 498-502

³³² **Nea Ellas** 21 Ocak/4 Şubat 1914, No: 134, s.8

iyi geçinmek istediklerini vurgulayan Venizelos, hatta Romanya ile birlikte üçlü bir ittifak yapılabileceğini teklif etti.³³³

Londra'dan sonra Berlin'e giden Venizelos, Grey'in tavsiye ettiği gibi Almanya ile anlaşma peşindeydi. Alman Dışişleri Bakanı ile görüşen Venizelos, adalara Osmanlı Devleti'nin saldırmaması için güvence istedi. Ancak Almanya'nın verdiği cevap Venizelos'u tatmin edici değildi. Almanya'dan ayrılmadan önce görüştüğü Alman Başbakanı'na ise İstanbul'a kuvvetli bir nota verilmesini talep etse de Almanya'dan aldığı cevap Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ile antlaşması yönündeydi. Almanya'dan Viyana'ya geçen Venizelos, Avusturya'da yaptığı görüşmelerde Almanya'da olduğu gibi adalar sorunu konusunda bir garanti temin edemedi. Seyahatinin devamında St. Petersburg, Bükreş ve Belgrad'ı ziyaret eden Venizelos, mümkün olan herkesle çıkarları doğrultusunda anlaşma peşindeydi. St Petersburg'ta Sazanov ile görüşen Venizelos, o sırada Rusya'da bulunan Sırp Başbakan Pasiç ile de görüşme yaptı. Bu görüşmeler Romanya Sırbistan ve Yunanistan'dan oluşan bir ittifak kurulması çerçevesinde gelişti. Nitekim daha sonra Venizelos Sırp mevkidaşıyla birlikte Bükreş'i ziyaret etti. Venizelos Osmanlı Devleti'nin adalar konusunda herhangi bir saldırısına karşı Balkanlarda yeni bir ittifak peşindeydi. Nitekim Romanya Dışişleri Bakanı Bükreş'teki Osmanlı elçisi Sefa Bey ile yaptığı görüşmede "Osmanlı Devleti adalar konusunda batılı devletlerin kararlarına saygı göstermelidir. Eğer adaları savaş yoluyla almaya kalkışırsa yalnızca Bulgaristan'dan destek görür. Bulgaristan savaşa girerse Romanya da hareket edecektir." şeklinde verdiği cevap Venizelos'un seyahatlerinin bir noktada meyve verdiğini gösteriyordu.³³⁴ Venizelos'un Avrupa seyahati aslında amacına ulaşamamıştı. Ne Fransa'nın diğer Avrupa devletlerine ve Osmanlı Devleti'ne baskı yapmasını kabul ettirebilmiş, ne de İngiltere ile mevcut status quo'nun korunması için arzuladığı bir ittifak anlaşmasını imzalayabilmişti. Bu noktada Osmanlı Devleti'nden imtiyaz alma peşinde koşan Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne karşı daha kontrollü bir politika tercih ettiğini görüyoruz. Ayrıca Almanya ve Avusturya ile doğrudan bir uyuşmazlığa girmek istemeyen İngiltere'nin de Venizelos'un ittifak

³³³ Matzouris, **a.g.t.** , 504

³³⁴ Şimşir, **a.g.e.** , C.II. , B. No: 356

teklifine “bire bir diğer devletlere karşı yapılmış görünür ve provoke edici olur”³³⁵ endişesiyle karşı çıktığını görüyoruz. Aynı şekilde Almanya, Avusturya ve İtalya ile mevcut sorunlara bir çözüm getiremediği gibi, Almanya ve Avusturya Venizelos’a verdikleri cevaplarda adalar konusunu Osmanlı Devleti ile kendi aralarında halletmesini tavsiye ettiler. Yalnızca bir noktada Rusya’nın sempatisini kazanan ve Bulgar tehlikesine karşı Sırbistan, Romanya ile muhtemelen bir ittifak için zemin oluşturan Venizelos, bu görüşmeleri adalar sorununda Osmanlı Devleti’ne karşı bir koz olarak kullanmaya çalışsa da sonuçta Yunanistan adalar sorununun çözümü konusunda Osmanlı Devleti karşısında yalnız kalmıştı.

Venizelos, Edward Grey ile görüşmesinde de dile getirdiği üzere batılı devletlerin bir an önce adalar konusundaki kararlarını açıklamalarını istiyordu. Böylece Osmanlı Devleti’nin herhangi bir hamlesine karşı güven kazanmıştı ve batılı devletlerin kararları doğrultusunda Osmanlı Devleti’nin adalar için mücadele etmekten vazgeçeceği inancını taşıyordu. Avrupalı devletler nihayet resmi notalarını 13 Şubat’ta Yunanistan’a ve 14 Şubat 1914’te Osmanlı Devleti’ne bildirdiler.³³⁶ Bu notada 30 Mayıs 1913 tarihli Londra antlaşmasına atıfta bulunularak “*Her iki ülkenin de Ege Adaları konusunda karar verme yetkisini Avrupalı devletlere bıraktığı, buna dayanarak Avrupalı devletlerin, Türkiye’ye iade edilen Gökçeada, Bozcaada ve Meis dışındaki bütün adaları Yunanistan’a verdiklerini*” bildirdiler. Yunanistan’a verilen adaları Yunanistan ne tahkim edebilecek ne de askeri amaçlarla kullanabilecekti. Ayrıca adalarda yaşayan Müslüman azınlığın korunması için Yunanistan’dan bu konuda garanti vermesi talep ediliyordu. Ayrıca Venizelos’un planladığı gibi adalar sorunu Arnavutluk sorununa bağlanıyor ve birlikte çözümlenme yoluna gidiliyordu. Adaların Yunanistan’a verilmesini karara bağlayan Avrupalı güçler bu kararın Yunanistan’ın Arnavutluk’taki işgal ettiği topraklardan çekilmesinden sonra işlerlik kazanacağını vurguladılar.³³⁷ Osmanlı Devleti ise Avrupalı devletlerin notasına tepki koymakta gecikmedi. 15 Şubat’ta Avrupalı güçlerin notasına verdiği cevapta: “*Anadolu’ya yakınlığı sebebiyle hayati önemi bulunan adalar hakkında kararın Osmanlı çıkarları gözetilmeden*” verildiğini ve “*Gökçeada, Bozcaada ve Meis*

³³⁵ Hayta a.g.e., s. 116

³³⁶ Hayta, a.e. s. 127

³³⁷ Şimşir, E.S. C.II, B. No : 405

adalarının iadesini senet olarak gören Osmanlı Devleti haklı ve meşru isteklerini kabul ettirmek için çaba harcayacaktır” ifadeleriyle bu konudaki adaletsizliğin üzerine gidileceğini vurguladı.³³⁸

Osmanlı devleti bu aşamada adalar konusunda hem Avrupalı devletlerin kararları karşısında mağlup bir vaziyette duruyor, hem de siyasi anlamda zaman kazanmaya çalışıyordu. Balkan Savaşları göstermişti ki Yunanistan donanması karşısında Osmanlı donanması çok etkisiz kalıyordu. Yunanistan ile boy ölçüşebilecek bir donanma oluşturduktan sonra adalar sorununda daha tatminkar sonuçlar alınabilirdi. Osmanlı donanması ihtiyaç duyulan seviyeye ulaşana kadar diplomatik yollardan Yunanistan ile ilişkiler kurulabilir, adalar sorununun çözümüne dair bir ilerleme sağlanabilirdi. Daha Londra görüşmelerinden bu yana sürekli Avrupa’nın kararları çerçevesinde bir çözüm arayan Osmanlı Devleti şimdi Yunanistan ile baş başa kalmış ve çözüm üretmeye çalışıyordu. İkinci Balkan Savaşı döneminde Bulgaristan tehlikesine karşı ittifak arayan Yunanistan ile adalar konusu o zaman görüşülmüş / görüşülebilmüş olsaydı bir ilerleme sağlanabilirdi. Bu aşamada Avrupalı devletler kararlarını açıkladıktan sonra Yunanistan’ın eli daha da güçlendi ve Osmanlı Devleti’ne karşı taviz vermekten uzak bir politika izlemeye başladı.³³⁹

Avrupalı devletlerin notasına 21 Şubat 1914 tarihinde verilen cevapta “Yunanistan adalar konusunda gayet memnun olduğunu, Arnavutluk’tan çekileceğini ve adaların Yunanistan’a verilmesi için gereken şartları yerine getireceğini” ifade ediyordu. Arnavutluk hakkında birkaç sınır düzenlemesiyle birlikte Arnavutluk’taki Rum nüfusun hakları hakkında talepte bulunan Yunanistan, ayrıca Arnavutluk’ta kalacak Rumlar için de garanti talep ediyordu. Elde edeceği adalardaki Müslüman azınlıkların haklarını koruyacağı hususunda garanti veren Yunanistan, Bozcaada, Gökçeada ve Meis adasındaki Rumlar hakkında da Osmanlı tarafından güvence verileceğini temenni ediyordu.³⁴⁰ Ayrıca Yunanistan, adalar konusunda Avrupa’nın aldığı kararlara uyacağı konusunda Osmanlı Devleti karşısında Yunanistan için bir güvence talep ediyordu.

³³⁸ Şimşir, **a.e.** , C.II. , B. No: 415

³³⁹ İPEXE – Kentriki İpiresia, **Zitima Nision Egeo [Ege Adaları Görüşmeleri]**Katalogu, A/5 Ar-Fak 22 278- 279 / 279

³⁴⁰ Helmreich, **a.g.e.** s.436

24 Nisan 1914 tarihinde Yunanistan notasına cevap veren Avrupalı devletler Yunanistan'ın terk ettiği Epir bölgesinde yaşayan ve Osmanlı Devleti'ne terk edeceği Gökçeada, Bozcaada ve Meis adasında yaşayan Rumlar hakkındaki taleplerine olumsuz yaklaştılar ve bu taleplerin görüşülebileceğini ve adı geçen ülkelerdeki nüfuzlarını kullanacaklarını vurguladılar.³⁴¹ Bunun yanında sorunların çözümü için Yunanistan'ın Arnavutluk ve Osmanlı Devleti ile kendisinin görüşüp çözüm bulmasını tavsiye ettiler. Yunanistan'ın adalar konusundaki garanti istekleri böylece reddediliyor Yunanistan ve Osmanlı Devleti kendi aralarında çözüm bulmak durumunda kalıyordu. Daha önceden de belirttiğimiz üzere Osmanlı Devleti bu konuda adımlar atıyor, en azından Osmanlı donanması Yunanistan ile boy ölçüşebilecek bir seviyeye gelene kadar çatışmak yerine diplomatik yollardan Yunanistan'a baskı yapmayı planlıyordu.

4.3. 28 Temmuz 1914'te 1. Dünya Savaşı'nın Başlamasından 24 Eylül 1915'te Eleftherios Venizelos'un Yunanistan Başbakanlığından İstifasına Giden Süreçte Yunanistan'ın Osmanlı Devleti Politikaları

Daha önce Osmanlı Devleti'nin görüşme taleplerini³⁴² geri çeviren Yunanistan için Avrupa'daki gelişmeler beklediği gibi seyretmemişti. Adalar konusunda Avrupalı devletler Yunanistan lehine karar vermiş olsalar da herhangi bir garanti vaat etmemişlerdi. Bu gelişmelerin ardından ve Avrupa'da savaş rüzgarları eserken Venizelos Osmanlı Devleti ile görüşmeye karar verdi. Nitekim daha önce Sırbistan'la yapılan ittifak antlaşması Yunanistan'ı bir noktada Bulgaristan'a karşı güvenceye alsa da hem Trakya konusunda hem de adalar konusunda olası bir Osmanlı-Bulgaristan ittifakı Yunanistan'ın çok zor durumda kalmasına neden olurdu.

Bu gelişmeler ışığında İngiliz gazeteci E.J. Dillon aracılığıyla Venizelos, Said Halim Paşa ile görüşmek için ortam hazırladı. Görüşmenin Brüksel'de yapılmasına karar verildi ancak Said Halim Paşa kendi tarafından durum

³⁴¹ Hayta, **a.g.e.** s. 137 , Matzouris **a.g.t.** s.512

³⁴² **İPEXE** – Kentriki İpiresia, **Zitima Nison Egeo** [Ege Adaları Görüşmeleri]Katalogu, A/5 Ar-Fak 22 278- 279 / 279

değerlendirmesi yapmak ve zaman kazanmak için görüşmeyi ağırdan alıyordu.³⁴³ Venizelos, 21 Temmuz 1914 tarihinde daha görüşme üzerine net bir karar verilmemişken yola çıktı. 23 Temmuz'da Avusturya'nın Sırbistan'a ultimatom verdiğini öğrenen Venizelos, 28 Temmuz 1914'te Avusturya'nın Sırbistan'a savaş açmasının ardından Atina'ya döndü.³⁴⁴

Bu görüşmeye, Yunan basını da çok önemle yaklaşmıştı. Hükümete yakın gazeteler bu görüşme vesilesiyle Osmanlı Devleti'nin bu zamana kadar Yunanistan'a karşı uyguladığı saldırgan politikaların ne yönde ilerlediğinin değişip değişmediğinin anlaşılacağı vurgusu yapıyordu. Ayrıca yapılacak bir antlaşmanın her iki ülke içinde son derece faydalı olacağını, Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu'daki Rum tebaasının gönlünü kazanacağını ve ekonomik olarak güçlü ve kalabalık Rum nüfus sayesinde kendisini geliştireceğini vurguluyordu. Aynı şekilde Osmanlı Devleti ile yapılacak bir antlaşma sayesinde Yunanistan sınır güvenliğini sağlayabilir ve kendi iç sorunlarına yönelebilirdi. Aynı şekilde hükümete yakın gazeteler Venizelos'un Osmanlı karşısında geri adım attığı şeklindeki eleştirilere cevaben "görüşmeler belli maddeler temel alınarak yapılmalı, özellikle savaşla kazanılan haklardan feragat etmemeli" diyordu.³⁴⁵ Buna karşılık muhalif gazeteler bu buluşmaya kuşku ile yaklaşıyor Osmanlı Devleti'nin Yunanistan karşısındaki saldırgan tutumunda bir değişiklik olmadığını, yalnızca yeni silahlar gelene kadar Osmanlı'nın zaman kazanma çabasında olduğunu ifade ediyordu. Ayrıca Venizelos'u Yunanistan'ın haklarını savunmamakla eleştiren muhalif basın eğer Osmanlı Devleti ile adalar konusu görüşülürse Avrupalı Devletler tarafından bu adalar üzerinde tanınan Yunan haklarının kendileri tarafından çiğneneceğinden şikâyet ediyordu. Son olarak Venizelos'un Osmanlı karşısında sürekli geri adım attığından endişeyle Kral

³⁴³ Matzouris, **a.g.t.** s.548

³⁴⁴ Hayta, **a.g.e.** ,s.137

³⁴⁵ **Estia** 3/16 Temmuz 1914 No:7324, s.1 "**Ai Skepsis Peri Sinantisis**"[Görüşme Hakkında Fikirler], **Patris**, 3/16 Temmuz 1914 No:9375, s.1 "**İ Sinantisis Tu Venizelu Meta Tu Veziru**" [Venizelos'un Vezir ile Görüşmesi], **Keri**, 7/20 Temmuz 1914 No:176, s.1 "**İ Sinantisis**"[Görüşme]

Konstantinos'un bu görüşme öncesi Venizelos'a adalar konusunun hiçbir şekilde müzakere edilmemesini içeren yazılı bir emir vermesini teklif ediyordu.³⁴⁶

Bu seyahat programındaki bir diğer ilgi çekici noktaysa Venizelos'un dönüşte Paris'e uğramayı da programına dâhil etmesiydi. Bu Paris ziyaretinin amacı belki Osmanlı Devleti ile yaptığı görüşmeler hakkında bilgilendirme yapmaktı ama kesin olan bir sorun vardı ki çözülmeliydi; Yunanistan'ın Fransa'dan aldığı borcun kalan kısmı (yaklaşık 250 milyon Frank) acilen Yunanistan'a ödenmeliydi. Bu borç sorunu yüzünden de Venizelos, Paris'te bir müddet kalıp gerekli görüşmeleri yapmayı planlıyordu.³⁴⁷ Atina'ya dönüşünden sonra Osmanlı Devleti ile görüşmeye çabalayan Venizelos, Said Halim Paşa ile Gökçeada civarında bir görüşme yapmak istediye de Sadrazam İstanbul'dan ayrılamayacağını ifade ederek Türk ve Yunan delegelerin Bükreş'te görüşmelerini istedi. Ayrıca Venizelos'a cevabında bu görüşmelerden Osmanlı Devleti'nin beklentilerini de ifade etti. Buna göre Limni, Midilli, Sakız ve Sisam adalarının Osmanlı egemenliğine geri verilmesini istiyordu. Buna karşılık adalara özerklik verilecek ve başına da bir Hristiyan genel vali atanacaktı.³⁴⁸ Türk-Yunan ilişkilerinde bu gelişmeler yaşanırken Avrupa'da savaş gittikçe büyüyordu. Almanya 1 Ağustos 1914'te Rusya'ya savaş açarken, aynı gün İngiltere Osmanlı Devleti'nin sipariş ettiği ve teslim edilmesi gereken Reşadiye ve Sultan Osman zırhlılarına ambargo koydu. 2 Ağustos 1914 tarihinde ise Osmanlı Devleti'nde genel seferberlik ilan edildi. Bu gelişmelerden 2 gün sonra 4 Ağustos 1914 tarihinde Türk-Alman ittifakı yapıldı. 5 Ağustos'ta İngiltere Almanya'ya savaş açtı ve bu tarihten itibaren balkanlarda patlayan bir savaş İngiltere'nin de katılımıyla fiili bir dünya savaşına dönüştü. 10 Ağustos tarihinde ise Almanya'nın Göben ve Breslau zırhlıları Çanakkale boğazını geçerek Marmara denizine girdiler ve Osmanlı Devleti bu gemileri Almanya'dan satın aldığını duyurdu.

Bu süreçte Osmanlı Yunanistan ilişkilerinin düzelmesinden en büyük beklentiye Almanya sahipti. Almanya'ya göre, Osmanlı, Yunanistan ve

³⁴⁶ Empros 4/17 Temmuz 1914 No:6368, s.1 “**To Oniron Tis Sinantiseos Ton Dio Prothipurgon**”[İki Başbakanın görüşmesi hakkındaki Hayaller], **Skrif** 5/18 Temmuz 1914 No:6826 s.2 “**E Nisi Den Trogonte**”[Adalar Yenmiyor(Meze Yapılmıyor)]

³⁴⁷ Matzouris, **a.g.t.** s. 549

³⁴⁸ Hayta, **a.g.e.** s. 138-139

Romanya'dan oluşacak bir Balkan İttifakı hem Rusya'ya karşı etkili bir adım atmış olur, hem de Yunanistan ve Osmanlı vasıtasıyla Akdeniz'e kadar uzanabileceği bir yol oluşturabilirdi. Bu yüzden Alman yanlısı Kral Konstantinos'un da baskı altında tutulmasıyla Venizelos Osmanlı ile bir ittifak anlaşmasını görüşmeyi kabul etti.³⁴⁹ Ancak Yunanistan'ın Ege adaları konusundaki talepleri Osmanlı Devleti tarafından kabul görmedi. Venizelos'a göre adalar Osmanlı hâkimiyetinde özerk olacaktı. Buna karşılık Osmanlı Devleti adaların bir an evvel tahliye edilmesini ve Osmanlı Devleti'ne terk edilmesini talep ediyordu. Adalar sorununa bir çözüm bulamayan Osmanlı ve Yunanistan görüşmeleri sonuçsuz kaldı. Bu tarihten itibaren Yunanistan hızla İngiltere'ye yaklaşırken Almanya Osmanlı Devleti'nin yanında müttefik olarak Bulgaristan'a yöneliyordu.

Bu gelişmelerin etkisi altında Türk ve Yunan delegeler Bükreş'te görüşmeye başladılar. Görüşme beklendiği üzere Sakız ve Midilli üzerine yoğunlaşmıştı. Osmanlı'nın yukarıda belirttiğimiz teklifine karşılık Yunan delegeler bu adaların 50 yıl süreyle Yunanistan'a kiralanmasını ve başına Yunan bir vali atanmasını teklif ettiler. Böylece adalardaki işgalini kiralama adı altında devam ettirmek istiyordu. Sisam adasında Osmanlı egemenliği diğer adaların kiralanması halinde kabul ediliyordu. Limni adası ise Yunan önerilerinde yer almadı. Gökçeada'nın tam karşısında bulunan Limni adası konum itibarıyla Yunanistan'a Çanakkale boğazının girişinde karakol görevi yapabilecek noktadaydı. Bu yüzden Osmanlı devleti ile çıkabilecek bir savaşta Limni adasını elinde tutan Yunanistan Çanakkale boğazının girişini kapatma fırsatı yakalayabilirdi. 1. Balkan Savaşı'nda olduğu üzere öncelikle Limni adasını işgal edip doğal ve savunma açısından güçlü olan Mondros Limanını üs olarak kullanan Yunanistan bu noktadan hem Osmanlı donanmasını Çanakkale boğazına hapsetmiş, hem de Ege denizindeki diğer adaları işgalde burayı üs olarak kullanmıştı. Bu gerekçelerle Yunan tekliflerinde Limni adası yer almıyordu. Delegeler arasında görüşmelerden istenilen sonuç alınamadı ve 10 Eylül 1914 tarihinde görüşmeler yarıda kaldı.³⁵⁰ Türk-Yunan ilişkilerinde bir çözüm bulunamadığı gibi etkisi günümüze kadar süren Ege Denizinde adalar sorununun da

³⁴⁹ Matzouris, **a.g.t.**, s.545

³⁵⁰ Hayta **a.g.e.** s.139

başlangıcı oldu. Rodos ve 12 Adaların yanı sıra Ege Denizi'ndeki kayalıklar sorunu günümüze kadar Türk-Yunan ilişkilerini etkileyen sorunların başında gelmektedir.³⁵¹

Bu sırada Yunanistan'da yaşanan bir diğer önemli gelişme ise Venizelos ile Kral Konstantinos arasında olmuştur. 7 Eylül 1914 tarihinde Kral Konstantinos'a bir mektup gönderen Venizelos bu mektubunda³⁵² “ *İngiltere'nin tekliflerine karşılık verdiğiniz cevapta Türkiye'ye saldırmamak niyetinde olduğunuzu ve Osmanlı'dan herhangi bir saldırı gelmedikçe Yunanistan'ın tarafsız kalacağı şeklinde bir cevap verdiğiniz inanamıyorum. Bu Yunanistan'ın milli çıkarlarına da uymamaktadır. Osmanlı Almanya'dan sınırsız destek almakta ve Helenizm karşısında güçlenmektedir. Şimdi İtilaf Devletlerinin desteğini kazanma fırsatı varken bunu kaçırıp daha sonra yalnız mı kalmalıyız?*” diye soruyor ve İtilaf Devletleri tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı düzenlenebilecek bir harekatta Yunanistan'ın da yer almasının gerektiği konusunda ısrar ediyordu. Mektubun devamındaysa İtilaf Devletlerin mutlak gücünden bahisle “ *savaşa katılmamız halinde Rusya, İngiltere ve Fransa'nın desteği sayesinde üçlü İttifak ülkelerine savaş açmak ihtiyacımız bile olmaz.*” diyordu. Osmanlı Devleti'nin askeri yatırımlarından ve kalkınmaya başlamasından bahseden Venizelos mektubun sonunda “ *Türkiye bizimle hesabını kapatmadan durmayacaktır. Eğer Osmanlı Devleti'nin gelişmesini seyredersek zafer kazandığımız adaları kaybettiğimiz gibi Helenizm de ağır bir darbe alacaktır. Neden Helenizmin iki büyük düşmanından (Bulgaristan-Türkiye) birine karşı İtilaf Devletleri ile ortak hareket etmiyoruz.*” diyordu. Venizelos bu aşamada Kralın güvenini kazanmaktan çok, onu adaları kaybetmemek için ikna etmeye çalışıyordu. Bu süreçte sürekli adalar sorununa değinen Venizelos, İngiliz teklifleri için Kral Konstantinos'u ikna etmeye çalışıyordu. Nitekim bu teklifin Kral tarafından nasıl karşılandığına baktığımız zaman 7 Ağustos 1914'te Almanya Kralı Wilhelm'e gönderdiği telgraf bize Kralın savaş hakkında ve Avrupalı devletler hakkındaki görüşleri üzerine fikir vermektedir. Bu telgrafta Kral Konstantinos Yunanistan'ın tarafsızlığını şöyle açıklıyordu: “*Eğer Almanya tarafına geçerek Akdeniz'de bulunan üstün İngiliz ve Fransız kuvvetleri çok hızlı bir şekilde adaları işgal edebilir*

³⁵¹ 1996 yılında Türkiye- Yunanistan arasında yaşanan Kardak kayalıkları krizinde olduğu gibi.

³⁵² İPEXE, **The Greek White Book**, Supplementary Diplomatic Documents 1913-1914 issued by The Ministry of Foreign Affairs Of The Greek Government, s. 7-10

ve ayrıca Yunanistan donanmasını yok edebilir. Diğer yandan komşularla da iyi geçinmek gerektiğinden tarafsızlık üzerimize yapışmıştır. Bu tarafsızlık hali ülkem için en faydalısıdır ve komşularımız bizim balkan alanlarımıza dokunmadıkça böyle devam etmelidir.”³⁵³

Bir yandan 1. Dünya Savaşı tüm Avrupa’ya yayılıyordu diğer yandan da Yunanistan Osmanlı Devleti karşısında ve Bulgar tehlikesine karşı bir çözüm bulmayı başaramamıştı. Bu dönemde Yunanistan’daki bir diğer sorun Kral Konstantinos Venizelos çekişmesinin gittikçe alevlenmesiydi. Kral tarafsız kalmanın en karlı yol olduğunu düşünürken, Venizelos İngiltere ve Fransa ile ortak hareket ederek Osmanlı Devleti güçlenmeden saldırılmasının gerektiğini savunuyordu. Aslında bu çatışma haline rağmen Venizelos ve Konstantinos’un bir konuda uzlaştığı görülmektedir. Her iki liderin ortak hedefi Osmanlı ve Bulgaristan düşmanlığından geçiyordu. Konstantinos tarafsız kalarak eldeki toprakların korunacağını düşünürken Venizelos fırsattan istifade topraklar daha da genişletebilir düşüncesine sahipti.³⁵⁴ Venizelos Kral Konstantinos’tan hariç ordunun bir kısmıyla olduğu gibi dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Georgios Streit ile de anlaşmazlık halindeydi. Streit’e göre Almanya’nın kazanacağı bir savaşta Almanya’nın karşısında yer almamak Yunanistan için en kazançlı yoldu. Venizelos’a göreyse İtilaf kuvvetlerinin hareketlerine göre hareket edilmeliydi. Streit’in görüşleri Kral tarafından desteklendiği gibi ordunun üst düzey yetkilileri arasında da kabul görüyordu.³⁵⁵

Burada ilginç bir tutum İngiltere tarafından gelmekteydi. Venizelos’un Ağustos ayından bu yana ısrarla Yunanistan’ı İtilaf Devletleri’nin yanında savaşa sokma çabalarına rağmen İngiltere Bulgaristan’ın durumuna göre hareket etme taraftarıydı. Bulgaristan’ı İttifak güçleri safına kaptırmak istemeyen İngiltere, Bulgaristan üzerinden müttefiki Rusya ile irtibat sağlama düşüncesi içerisindeydi. Bu yüzden Venizelos’un 19 Ağustos tarihinde “*Yunanistan elinde bulunan bütün adalar*

³⁵³ İPEXE –Diplomatika Eggrafa 1913-1917 Ellinoserviki Sinthiki Simmahias [Diplomatik Yazışmalar 1913-1917 Sırp-Yunan İttifak Anlaşması] Atina,1920, A Keimena No:2, antlaşma detayları için s.65

³⁵⁴ Pantazi, a.g.t. , 86

³⁵⁵ George Leon, **Greece And The Great Powers 1914-1917** İnstitute For Balkan Studies- 143 - Haziran 1970, s. 32

ve donanmasıyla birlikte İtilaf Kuvvetleri'nin yanında savaşa girmeye hazırdır” diyerek sunduğu teklif İngiltere tarafından, Osmanlı Devleti tarafsız kaldıkça Yunanistan'da tarafsız kalmalıdır diyerek reddedilmişti.

1914 yılı sonlarına yaklaşırken Osmanlı Devleti'nin 29 Ekim'de Amiral Souchon komutasındaki Yavuz ve Midilli gemileri ile birlikte Rus limanlarını bombalamasının ardından, 2 Kasım'da Rusya ve 5 Kasım'da İngiltere Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler. Artık dengeler değişmiş, Osmanlı Devleti İttifak devletleri tarafında savaşa girmişti. Osmanlı Devleti'nin bu yönde bir karar vermesi Venizelos'a İtilaf devletleri tarafından kabul görmesi için yeni bir fırsat doğurmuş oldu. Nitekim Bulgaristan ve Romanya'nın durumu hala netleşmemişti. Ancak bu tarihten sonra İtilaf Devletleri için Yunanistan düşünülebilecek bir müttefik olarak görülüyordu. Ayrıca İngiltere'nin bir diğer planıysa Balkanlarda bir Konfederasyon oluşturmaktı.³⁵⁶ Böyle bir Konfederasyon kurulmasıysa düşünüldüğü kadar kolay değildi. Öncelikle Romanya'nın Bulgaristan ile yıllardır süren sorunlarının çözülmesi gerekiyordu. Bunun yanında belki de daha zor olan konuyla bu Balkan Konfederasyonunda yer alacak Yunanistan ve Sırbistan'ın 2. Balkan Savaşı'ndan bu yana devam eden Bulgar talepleri konusunda ikna edilmeleri gerekiyordu. Ayrıca Almanya da kendi çıkarları doğrultusunda bir Balkan birliği kurmayı düşünüyordu. Almanya'ya göre, Romanya ile Bulgaristan Alman saflarına dâhil edilip, Yunanistan Kralı Konstantinos üzerindeki nüfuz kullanılarak Yunanistan'ın tarafsız kalmasını sağlanabilirdi. Alman Dışişleri Bakanı Jagow 9 Aralık 1914 tarihinde Yunanistan Berlin Büyükelçisi'yle yaptığı görüşmede de Yunanistan'ın tarafsızlığa devam etmesi konusundaki ısrarlarını yineliyordu. Almanya'ya göre Bulgaristan Sırbistan'a saldırırsa bile Yunanistan Bulgaristan'a saldırmamalıydı. Eğer Yunanistan Bulgaristan'a savaş açarsa Yunanistan hem Bulgaristan hem de Osmanlı Devleti ile savaşmak zorunda kalacak ve iki Balkan Savaşı'nda kazandığı toprakları kaybetme tehlikesiyle karşılaşacaktı. Ayrıca görüşmenin sonunda Yunan büyükelçisinin Batı Anadolu Rum nüfusu Osmanlı Devleti tarafından Yunanistan'a göç etmeye zorlanıyor şeklindeki şikâyetlerine verdiği cevapta Alman bakan: “ *Çok önemli kanallardan gelen söylentilere göre;*

³⁵⁶ Winston S. Churchill, **The World Crisis 1911-1918**, Mcmillan, 1939, London, s.281

özellikle Batı Anadolu’da yaşayan Rumlar ekonomik ve siyasi anlamda ihanet içindeler ve İngiltere ile Rusya’nın lehine çalışıyorlar bu konuda Yunanistan Osmanlı Rumlarına bu tarz hareketlerden kaçınmaları yönünde telkinlerde bulunmalı” dedi.³⁵⁷ Savaşın kızışmaya başladığı dönemde ve Osmanlı Devleti’nin tarafını belli etmesinin ardından İngilizlere göre Yunanistan bir seçenek olabilirdi. Zaten daha 1913 Mayıs ayında Sırbistan ile yaptığı askeri ittifak anlaşması uyarınca Yunanistan ve Sırbistan her iki ülkeden herhangi birine yapılacak saldırıya karşı birbirlerine yardım sözü veriyorlardı. İngiltere’nin önünde Yunanistan konusunda iki seçenek mevcuttu. Savaşın gidişatına göre bu seçenekler uygulamaya konulabilirdi. Öncelikle Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan (mümkün olursa Romanya da bu ittifaka dâhil edilecekti) bir ittifak çerçevesinde toplamak ve bu yolla Almanya-Avusturya ile Osmanlı Devleti arasındaki kara bağlantısını önlemek istiyordu. Diğer yandan Bulgaristan’ın ittifaka dâhil edilmesiyle balkanlardan Rusya’ya bir koridor açılabilirdi. Bu noktada Yunanistan’ın oynadığı rol özellikle Selanik bölgesi ve Trakya üzerineydi. Eğer Bulgaristan tarafsızlığını bozar ve İttifak Devletleri safında savaşa girerse o zaman İngiltere’nin Ege ve Adriyatik denizine açılabileceği bir kapı olarak Yunanistan öne çıkıyordu. Nitekim Sırbistan’ın deniz bağlantısı çok zayıftı ve donanma olarak güçlü değildi. Sırbistan’ın Arnavutluk üzerine yürütülmesi ve Adriyatik denizine açılması Arnavutluk’taki talepleri dolayısıyla İtalya’nın tepkisini çekebilirdi. İngiltere bu noktada İtalya’yı kaybetmemek adına Sırbistan kartını kullanma taraftarı değildi. İngiltere’ye göre ya Bulgaristan tarafsız bırakılacak ya da İtilaf Devletleri safına çekilecekti. Yunanistan ise Avusturya karşısında mağlup olan Sırbistan’a yardım edebilirdi. Bulgaristan’ın Almanya tarafında yer alması halindeyse, Yunanistan Ege denizi ve adalar vasıtasıyla etkili olarak kullanılabilirdi. Ancak İngiltere açısından karar vermek için çok erkendi. Bu yüzden Yunanistan için İtilaf Devletleri arasında herhangi bir görüş birliği oluşmamıştı. Avusturya’nın Sırbistan topraklarında ilerlemesi sonrasında İtilaf Devletleri Venizelos’tan Sırbistan’a yardım etmesi koşuluyla Yunanistan’ı müttefik olarak kabul etmeye hazır

³⁵⁷ İPEXE – Kentriki İpiresia, Politia Simmaxon kai Udeterotita [İttifak Görüşmeleri ve Tarafsızlık] Kataloğu, A/5A 10-21 / 870

olduklarını bildirdiler.³⁵⁸ Venizelos ise yardımı kabul etmesinin yanında Bulgaristan'ın Sırbistan üzerine genişlemesi durumunda özellikle Doğu Trakya'yı istememesini şart koştu.³⁵⁹ Ancak gayri ciddi olan tekliflerinde ısrarcı olmayan İtilaf Devletleri bu taleplere de bir karşılık vermediler. Burada görüldüğü üzere İtilaf Devletleri ile savaşta yer almak için çalışıp didinen Venizelos diğer yandan Doğu Trakya'ya doğru İstanbul'un doğal sınırına doğru genişlemenin hesaplarını yapıyordu.

1915 yılı başlarına geldiğimizde büyük güçler İtilaf ve İttifak kuvvetleri olarak savaşıyorlardı. Bunun yanında küçük Balkan Devletleri'nde ise henüz bir ilerleme kaydedilememiş Avusturya'nın saldırılarına direnmeye çalışan Sırbistan harici ne Bulgaristan ne Romanya ne de Yunanistan bu savaşta yer alıp kendilerine biçilen piyon rolünü üstlenememişlerdi. Bulgaristan özellikle 2. Balkan Savaşı'nda yaşadığı mağlubiyetin etkisiyle yeni bir hezimet yaşamaktan çekiniyor ve dikkatli bir politika yürütüyordu. Diğer yandan 2. Balkan Savaşı sonrasında Rusya'dan beklediği desteği göremeyen Bulgaristan Rusya ile mesafeli duruyordu. Ayrıca Romanya ile devam eden sorunlar konusunda da herhangi bir ilerleme olmamıştı. Venizelos ise İngiltere ve Fransa'ya yakın politikalarında ısrar ediyor gittikçe güçlenecek olan Osmanlı Devleti karşısında yalnız kalmaktan çekiniyordu. Ancak tüm çabalarına rağmen hem Yunanistan'daki güçlü muhalefet yüzünden hem de uluslararası konjonktürün izin vermemesi sebebiyle Venizelos ne Yunanistan Kralını ikna edebiliyordu ne de İngiltere tarafından kabul görüyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nın kırılma noktalarından birisi ise Çanakkale Savaşlarında yaşandı. İtilaf Devletleri Rusya'ya yardım etmek ve İstanbul'u işgal ederek Osmanlı payitahtını ele geçirip Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak istiyorlardı. Bu hareketin Rusya'ya etkisi olduğu gibi Orta Doğu'da İngiltere ve Fransa'ya karşı direnen Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakarak kendi politikalarını uygulama açısından da son derece önemliydi. Ancak beklenen olmadı ve Çanakkale Savaşlarında ağır bir yenilgiye uğrayan İtilaf kuvvetleri geri çekildi. Bu savaşların

³⁵⁸ İPEXE – Kentriki İpiresia, Politia Simmaxon kai Udeterotita [İttifak Görüşmeleri ve Tarafsızlık] Kataloğu, A/5A 4/ 870

³⁵⁹ Leon, a.g.e. s. 32

ardından Rusya’da meydana gelen isyanların önünü alamayan Rusya Bolşevik İhtilaliyle savaş dışı kalırken Osmanlı Devleti önemli bir stratejik zafer kazanmıştı.

Çanakkale Savaşlarının Yunanistan’a ve Venizelos’un politikalarına etkisi ise son derece önemlidir. 1915 yılı başlarında İngiltere’nin Bulgaristan ve Yunanistan konusunda yeni planları vardı ve 11 Ocak 1915 tarihinde yaptığı teklifte Venizelos’a Kavala ve Drama’nın Bulgaristan’a terkedilmesi karşılığında Osmanlı Devleti’nin Batı Anadolu topraklarını teklif etmişti. Venizelos’a göre bu değişim gayet makuldü. Hesaplarına göre Yunanistan 2000 km² toprak kaybedecek ve nüfus anlamında da 30.000 civarı Helen nüfus kaybedecekti. Karşılığında ise stratejik olarak son derece önemli bir bölgeyi ele geçirdiği gibi toprak anlamında 125.000 km² genişleyen Yunanistan ayrıca yaklaşık 800.000 civarında Helen nüfusu kendisine dâhil etmiş olacaktı.³⁶⁰ Bu karlı değişimin yanında Venizelos’un ısrarla üzerinde durduğu gibi Yunanistan İtilaf Devletleri yanında savaşa girecekti. İngiltere’ye aşırı bağlı bir politika uygulamaya çalışan Venizelos’a göre İngiltere, bu savaşta yalnız bile kalsa mağlup olmayacaktı.³⁶¹ Şubat ayında da görüşmeler devam etmiş Venizelos, Konstantinos karşısında hala bir sonuç alamamıştı. İngiltere daha 1914 tarihinde Kral Konstantinos’u Çanakkale’ye yapılacak bir saldırı konusunda ikna etmenin peşindeydi. 21 Ağustos 1914 tarihinde İngiliz Başbakan Churchill, Amiral Kerr vasıtasıyla Yunanistan’ın Çanakkale Savaşı’na katılması vesilesiyle karşılıklı bir antlaşma yapılmasını teklif etmişti.³⁶² Ancak Konstantinos yeni kazanımlardan ziyade Balkan Savaşlarında elde edilen toprakların elde tutulmasının daha faydalı olacağını düşünüyordu. Bu yüzden tarafsızlık politikasına devam eden Konstantinos İngiliz teklifini geri çevirmişti. 21 Şubat tarihinde, Çanakkale saldırısının başlamasının hemen öncesinde, Venizelos’un hala Konstantinos’u Çanakkale operasyonuna katılma ve itilaf devletleriyle ortak hareket etme konusunda ikna etmeye çalıştığını görüyoruz. Burada Konstantinos’un Krallık duygularına hitap

³⁶⁰ Giorgios Mavrogordatos, **1915 O Ethnikos Dihasmos**, [1915 Ulusal Bölünme], Pataki, Atina, 2015, s. 40-41

³⁶¹ Mavrogordatos, **a.e.**, s.43

³⁶² Esra Özşüer, “Birinci Dünya Savaşı Süresince Yunanistan’da Yaşanan Siyasi Kutuplaşma ve İç Çatışma: Kasım Olayları” **100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Küresel Sonuçları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Özel Sayısı, C. XIV S.27-28, B.T. 2016** s. 33-67

etmeye çalışan Venizelos görüşmenin devamında; “İngiltere ve Fransa ile ortak hareket edip Çanakkale’nin düşmesinde yardımcı olursak hem Epir bölgesinde hem Küçük Asya (Batı Anadolu) hem de Kıbrıs konusunda çıkarlarımızı garanti altına alacağız. İngiltere Yunanistan ile ortak hareket etmek ve Yunanistan’ın büyümesini istiyor ve bunu defalarca gösterdi.”³⁶³ diyerek büyük Yunanistan vurgusu ile Kral Konstantinos’u ikna etmeye çalıştı.

Venizelos’un bütün bu çabalarına rağmen Konstantinos İtilaf Devletleri safına geçme taraftarı değildi. Ayrıca hem Dışişleri Bakanı Streit, hem de tanınmış ordu kumandanlarından İoannis Metaksas, Konstantinos ile aynı görüşü paylaşıyor ve Venizelos’a muhalefette bulunuyordu. Metaksas’a göre çok iyi derecede tahkim edilmiş Çanakkale boğazı kıyılarındaki Türk kara orduları yok edilmedikçe Çanakkale boğazına yapılacak bir saldırının zafer kazanma ihtimali yoktu.³⁶⁴ Kral Konstantinos’un tarafsız kalma yönündeki tutumu Yunanistan’da Anayasa tartışmalarını da beraberinde getirmişti. Venizelos’un Meclis’te yeterli çoğunluğu sağlayarak savaşa girme kararını Kral Konstantinos’un veto etmesi, Anayasaya aykırı görülüyordu. 1911 Anayasasında “ Kral, savaş ve barış gibi ülkenin güvenliği ve ulusal çıkarlarıyla ilgili konularda karar verir, ancak Parlamento’nun izni olmadan gücü tek başına kullanamaz” şeklinde belirtildiği üzere kral meclis kararları ile uyumlu hareket etmek durumundaydı. Bu dönemde Kralın Yunan Meclisi’nin aldığı kararı veto etmesi, Anayasanın ihlali olarak görüldü.³⁶⁵ Mart ayına geldiğimizde artık Venizelos kontrolü kaybetmişti. Bunun yanında Konstantinos da hiçbir şekilde Venizelos’a güven duymadığını göstermişti. Bu aşamada Konstantinos hem güçlü muhalif isimleri yanında toplaması, hem de ordunun verdiği destek sayesinde Venizelos’a karşı güçlü bir konumda bulunuyordu. Bu süreçte hem Konstantinos hem de Venizelos birbirlerinden kurtulmanın hesaplarını yapıyordu. Tüm bu gelişmeler sonucunda 26 Ağustos 1915 tarihinde Venizelos Yunanistan’dan

³⁶³ Ventiris, a.g.e. s. 301

³⁶⁴ Nilüfer Erdem, “Kürmay Subay Metaksas’ın Çanakkale Harekatı ve Olası Türk-Yunan Savaşı ile İlgili İncelemeleri”, 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Küresel Sonuçları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Özel Sayısı, C. XIV S.27-28, B.T. 2016 s. 13-21

³⁶⁵ Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, “ Yunanistan’da Ulusal Bölünme ve Birinci Dünya Savaşı’na Giriş”, II: Ulusal Tarih Sempozyumu, 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı 16-18 Ekim 2014 Sempozyum Bildiriler Kitabı, s. 347-360, İzmir 2015

ayrıldı. Muhalefetten Gunaris Venizelos'tan daha iyi bir politika yapabileceği gerekçesiyle Başbakanlık görevini talep etti. Venizelos'un ayrılmasının ardından iç karışıklıklar arasında Gunaris Yunanistan Başbakanlığına geldi. Ancak 18 Nisan tarihinde Meclis kapandı ve 31 Mayıs 1915 tarihine genel seçimler ilan edildi. Bu sırada Venizelos Midilli adasında bulunuyordu. 31 Mayıs seçimlerinde Venizelos'un Liberal partisi tekrardan önemli bir zafer kazandı. Balkan Savaşlarında ele geçirilen yeni topraklarda da seçimler yapılmıştı. Seçim sonuçlarına göre 316 sandalyeden 186 tanesini kazanan Liberal Parti tekrardan hükümeti kurma imkanı yakalıyor ve Venizelos Midilli adasında olmasına rağmen seçimlerde yine etkili bir sonuç kazanıyordu.³⁶⁶

Yunanistan'da bu gelişmeler yaşanırken Çanakkale Savaşları çok farklı bir şekilde sonuçlanmıştı. Bu savaş sonuçları itibariyle dolaylı olarak Venizelos'a hizmet etmiş oldu. Bunu Venizelos kendisi de beklemiyor, İtilaf Devletleri'nin Çanakkale'yi geçip kısa sürede İstanbul'u işgal edeceğini ve savaş sonrası Osmanlı Devleti paylaşılırken bu pastadan pay alamayacağını düşünüyordu. Nitekim Osmanlı Devleti'nin Çanakkale zaferi sonrası Bulgaristan ittifak kuvvetlerine yakınlaşmaya başladı ve sonuçta 1915 yılı sonlarına doğru Bulgaristan, Almanya ve Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa girme kararı aldı. Böylece Venizelos'a politikalarını uygulama fırsatı doğmuş oluyordu. Bulgaristan'ın tarafsızlığı üzerine kurulu bir politika izleyen İngiltere bu tarihten itibaren fikir değiştirdi ve Yunanistan'ı İtilaf Devletleri'ne dâhil etmeye çalıştı.

31 Mayıs seçimlerinde kazandığı yüksek oy oranıyla daha güçlü olarak (olduğunu sanıyordu) Yunanistan'a dönen Venizelos, Eylül ayından itibaren Mart 1915 tarihinden önce nasıl bir politika uyguluyorsa o yönde adımlar atmaya devam etti. Venizelos'a göre bu savaş yalnızca emperyalist bir savaş değil, demokrasi ve mutlakiyet arasında yaşanan bir savaştı.³⁶⁷ Venizelos'a göre Yunanistan, antik Yunan hayranı olan ve demokrasinin temsilcileri sayılan İngiltere ve Fransa'nın yanında demokrasi safında savaşa girmeli ve mutlakiyeti sembolize eden Osmanlı ve

³⁶⁶ Mavrogordatos, **a.g.e.** s. 59

³⁶⁷ Svolopoulos, **Eleftherios Venizelos 12 Meletimata....** , s.44

Avusturya-Macaristan'a karşı mücadele etmeliydi.³⁶⁸ Bu sırada yukarıda da değindiğimiz gibi Bulgaristan Sırbistan'a saldırmıştı. Sırbistan ile yapılan ittifak çerçevesinde Yunanistan'ın Sırbistan'a yardım etmesi gerekiyordu. Ayrıca İngiltere de Yunanistan'a itilaf devletlerine katılması konusunda baskı yapmaktaydı. 21 Eylül tarihinde yapılan Meclis oturumunda Venizelos hükümeti 142'ye karşı 102 oy ile güvenoyu almayı başardı. Bu aşamadan sonra Venizelos için artık tek adım olarak İngiltere ve Fransa ile yayılmacı Yunanistan çıkarlarını da içeren bir antlaşma yapmak kalıyordu.³⁶⁹

Ancak Yunanistan'da Venizelos'un Kral Konstantinos ile arası iyice açılmıştı ve hiçbir surette Kral Konstantinos tarafsızlıktan vazgeçmiyordu. 1915 yılı Yunan siyasi hayatı açısından çalkantılarla geçti. Dış politikada herhangi bir gelişme olmasa da iç politikada bir hayli gergin bir durum sürüyordu. Eleftherios Venizelos, seçimlerden galip çıkmasına ve mecliste (Liberal Partinin tek başına iktidar gücü mevcuttu) güvenoyu almasına rağmen işler beklediği gibi gitmedi ve Konstantinos'un tepkiyişle karşılaştı. Tüm bu çabalarına rağmen başarılı olamayan Eleftherios Venizelos Eylül ayı sonunda görevinden istifa etti ve daha önce tasarladığı ancak uygulamaktan çekindiği bir planı (Selanik'te ayrı bir hükümet kurmak) uygulamaya karar verdi. Venizelos'un ayrılmasının ardından bir ay sürecek Zaimis hükümeti kuruldu. Bu kısa hükümetin sonrasında da 4 Kasım 1915 tarihinde Skulidis yeni hükümeti kurdu. Ayrıca 24 Eylül 1915 tarihinde Venizelos'un çekilmesiyle Kaizer karşısında büyük bir baskıya maruz kalan Kral Konstantinos rahatlamıştı. *"Daha önce anlaştığımız gibi Venizelos'tan kurtuldum"* diye bir telgraf göndererek Kaizeri de durumdan haberdar etti.³⁷⁰

1915 yılı sonlarında görevinden ayrılan Venizelos İtilaf Devletleri yakın söylemler bulunmaya devam etti. 18 Aralık 1915 tarihinde Fransız elçisine söyledikleri Venizelos'un bu tarihten sonraki politikasının özeti gibiydi. Yunanistan'ın nasıl savaşa sokulacağı hakkında yaptığı tavsiye konuşmasında Venizelos: *"Onları (Yunanistan kralını ve hükümetini) ancak açlık korkutur. Hele*

³⁶⁸ Esra Özsüer, **a.g.m.**, s. 44-45

³⁶⁹ **BTE – ETST** Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α21, 21 Eylül 1915 tarihli oturum.

³⁷⁰ Mavrogordatos, **a.g.e.** s. 68

buğdayı azar azar verirsiniz onları devirmek benim için kolay olacaktır. Çünkü halk benimledir..... Ancak hiçbir şey pahasına iktidara geçmeyeceğim. Kendi siyasetimi yürütebileceğim sırada geleceğim, o da İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılmaktır.” diyordu.³⁷¹ Bütün bu gelişmeler sonucunda Eleftherios Venizelos için tek bir seçenek kalıyordu. İngiltere ve Fransa destekli bir plan çerçevesinde Selanik'te milli hükümet adıyla ayrı bir hükümet kurdu. İtilaf güçlerinin desteğini alan Venizelos bu hükümeti kurarken bir iç savaşa girmeyi riske atmak istemiyordu ve bu yüzden bu hareketin Kral ve Kraliyet karşıtı bir hareket olmadığını ifade etmişti. Ancak ilerleyen süreçte bu iki başlı yönetim arasındaki çatlak büyüdü ve sonuçta İngiltere ve Fransa'nın verdikleri bir muhtıra sonucu 24 Haziran 1917 tarihinde Kral Konstantinos tahttan indirildi. Tekrar Yunanistan siyasi hayatında tek adam olan ve politikalarını uygulama aşamasında tek başına kalan Venizelos 1917 yılında Yunanistan'ı İngiltere ile birlikte savaşa sokmayı başardı. İlerleyen süreçte İngiltere'nin bir piyon olarak kullandığı Yunanistan, kendi milli hedeflerini İngiltere'den medet umar hale geldi. 1919 yılında İzmir'e Yunan ordusu ayak bastığında Megali İdea'nın gerçekleşeceği inancı doğmuş olsa da 1922 yılında Türk orduları karşısında alınan büyük hezimet Megali idea'nın rafa kalkmasına sebep oldu. 1923 yılındaki Lozan Antlaşması uyarınca uygulamaya konulan Türk Yunan nüfus mübadelesi sonucunda da Anadolu'da bulunan yaklaşık 1 milyon civarı Rum nüfus ve karşılığında Yunanistan'da yaşayan yaklaşık 650.000 Müslüman Türkiye-Yunanistan arasındaki mübadeleye tabi tutuldu. Venizelos'un daha Girit'ten bu yana uygulamaya çalıştığı ve 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında hedef haline gelen iki kıta beş denizden oluşan büyük Yunanistan hayali yaklaşık on yıllık bir serüvenin ardından, 1922 yılında Yunan ordularının hezimetleriyle sonuçlandı.

³⁷¹ Hasan Demirhan, **a.g.e.** , s.151

SONUÇ

Modern Yunanistan tarihine damgasını vuran kişilerin başında gelen Eleftherios Venizelos dönemi hala tartışılmaya devam edilmektedir. İktidarda bulunduğu dönemde uyguladığı politikalar ve meydana gelen olaylar, hem siyasi hem kültürel anlamda başta Türk-Yunan ilişkileri olmak üzere hala tartışmalara açık konular bırakmaktadır. Gençlik yıllarından itibaren Girit'te Osmanlı Devleti'ne karşı meydana gelen isyanlarda özellikle 1897 ve 1905 yıllarında ön sıralarda yer alan Venizelos, 1910-1915 yılları arasında Yunanistan'da tek adam olarak (özellikle 1912 ve sonrasında) Yunan tarihinde son derece önemli bir sima olarak yer almıştır. Avrupa'nın büyük güçleri ile olan ilişkileri sayesinde Yunanistan'ın Osmanlı aleyhinde genişlemesine imkân tanırken, Venizelos'un kullandığı Megali İdea söylemi Yunan halkını onun peşine takmış ve Yunanistan'ı yaklaşık 10 yıl sürecek bir savaşlar dönemine sokmuştur. Bunun yanında İngiltere destekli, emperyalist (Batı Anadolu ve mümkünse İstanbul'a kadar) bir Yunan yayılmacılığında da başrolü üstlenmiştir.

Eleftherios Venizelos konusu gündeme geldiğinde birkaç soru hala cevaplanamamaktadır. Örneğin, dönemler mi politik kimseleri meydana getirir yoksa kişiler mi dönemleri değiştirir. Bu konuda fikrimizce uluslararası konjonktür Venizelos'u meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerin planlarına uygun olarak parçalanmak üzereydi ve uluslararası arenada Osmanlı karşıtı yapılanmalar meydana gelmekteydi. İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Osmanlı karşıtı politikalar uygulayan devletlere göre Yunanistan da bu politikalara ayak uydurabilirdi. Ancak Yunanistan'ın İngiltere ve Fransa ile aynı safta yer alması için Yunanistan'a yeni bir politika yeni bir lider gerekiyordu. Bu noktada Eleftherios Venizelos başta Alman karşıtlığı ve Kraliyet ailesine mesafeli duruşu sayesinde hızla yükselişe geçen bir siyaset adamı olmuştur. Girit yıllarından itibaren, Girit'in Osmanlı Devleti'nden ayrılması yönünde çalışmalar yapan Venizelos özellikle İngiltere'nin Akdeniz'deki üstünlüğünü Yunanistan ve Girit için kurtuluş olarak görüyor ve Girit'in Osmanlı Devleti'nden kopması için İngiltere ile yakınlaşmanın zorunlu olduğuna inanıyordu. Venizelos'a göre, dönemin en güçlü donanmasına

sahip olan İngiltere üç tarafı denizlerle çevrili Yunanistan için en ideal müttefik konumundaydı. Ayrıca donanmanın ıslahı konusunda İngiltere ile ortak bir politika takip eden ve Filhelen (Yunan dostu) duygularının yoğun olduğu Fransa en ideal ikinci müttefik devlet konumundaydı. Venizelos’a göre Almanya’nın Osmanlı Devleti ile yakın bir politika izlemesi Yunanistan’ın yayılmacı politikalarına ters düşüyordu. Bu noktada Venizelos açısından en büyük sorun Alman hayranlığı ile bilinen ve Almanya ile aile bağları bulunan Yunanistan kraliyet ailesiydi. Yunan ordularının kumandanı ve 1913 tarihinden sonra Yunan tahtına oturacak olan Kral Konstantinos Almanya’da eğitim görmüştü. Ayrıca eşi Sofia Alman imparatoru 3. Fredrick’in kızıydı. Bu noktada Yunanistan politik ve askeri olarak Almanya’ya bağlı olduğu kadar ailevi bağlar vesilesiyle de Almanya’dan bağımsız hareket edemiyordu. Bu dönemde uluslararası konjonktür Venizelos lehine işlemekteydi. 1904’te Almanya’ya karşı bir ittifak anlaşması yapan İngiltere ve Fransa’nın ardından 1907 Reval görüşmeleriyle birlikte İngiltere ve Rusya net bir şekilde Osmanlı Devleti’nin parçalanması yönünde anlaşmışlardı. Ayrıca Venizelos, Girit’te katıldığı 1897 ve 1905 isyanlarından tecrübe edindiği üzere başta İngiltere olmak üzere Avrupalı güçler Yunanistan’ı ve Girit’i koruyan, Osmanlı Devleti’nin aleyhinde politikalar takip etmişlerdi. Tüm bu gelişmeler ışığında Osmanlı’nın İngiltere, Fransa ve Rusya arasında pay edilme çalışmaları, Venizelos’un ihtiyacı olan desteği bulmasına vesile olmuştu. Osmanlı Devleti’nin parçalanması sürecinde Yunanistan da topraklarını genişletebilir, bu paylaşımdan kendi payına düşeni alabilirdi. Venizelos bu tasarılarını hayata geçirmek için, iktidara geldiğinde ilk olarak Almanya ile daha önce yapılmış bütün askeri antlaşmaları iptal etti. Her ne kadar Kral Georgios ve daha sonra da Konstantinos’un tepkisiyle karşılaşsa da Venizelos, hem megalı idea söylemleriyle arkasına aldığı Yunan halkı hem de uyguladığı Osmanlı karşıtı yayılmacı politikaları sayesinde elde ettiği İngiliz, Fransız desteği sayesinde zamanla Yunanistan’da kraldan bile daha güçlü bir konuma geldi.

Bu dönemde Yunan siyasi hayatı son derece ciddi çekişmelere sahne oldu. Venizelistler ve karşıtları olarak ikiye bölünen ülkede siyasi çatışmalar 1917 tarihinde “milli bölünme” ile sonuçlanacak iki yönetimli, iki farklı politikaya sahip bir Yunanistan meydana gelmesine neden oldu. 1910-1917 döneminde meydana

gelen çatışmaların galibi sayabileceğimiz Venizelos'un politikaları neticesinde, muhalefet partilerinin savunduğu gibi küçük ama onurlu bir Yunanistan'dansa Venizelos'un düşlediği büyük (ama problemlili) bir Yunanistan meydana geldi.

1910 tarihinde Başbakanlığa gelen Venizelos, hemen sosyal ve askeri konularda reformlara yöneldi. İlk iktidarı döneminde İngiltere ve Fransa ile yaptığı askeri anlaşmaların yanında iç politikada da sosyal alanda reformlar yaptı. Bu sosyal politikalar ile özellikle İngiliz usulü ve ticarete hâkim bir orta sınıfın gelişimine çabaladı. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana (en azından o dönemde) Almanya ve Avusturya'dan uzaklaşan, İngiltere ve Fransa'ya yaklaşan Venizelos, 1912-1913 Balkan Savaşları ile Yunanistan'ın Osmanlı karşısında genişlemesi için ilk fırsatı elde etti. 1911 yılında Türk-İtalyan Savaşı'nda 12 Adaları İtalya'ya (daha sonra iade edilmesi şartıyla) bırakan Osmanlı Devleti Ege'de ciddi bir güç kaybına uğramıştı. 1912-1913 Balkan Savaşları'nda ise İngiltere'nin Akdeniz'de müttefiki olmak isteyen Yunanistan bu politikasının gereği olarak Kuzey ve Doğu Ege adalarını işgal ederek Osmanlı Devleti'ni Çanakkale'ye hapsetti. Bu tarihten itibaren Ege denizinde Türk hâkimiyeti kaybolduğu gibi 1. Dünya Savaşı döneminde Yunan işgalindeki adalar Osmanlı karşıtı politikaların merkezi oldu. Yunanistan açınsındansa bu adalar Osmanlı karşısında genişlemek için askeri üs görevi gördüler. Hem 1911 Türk-İtalyan Savaşı hem de 1912-1913 Balkan Savaşları özellikle adalar konusunda günümüze kadar devam eden sorunların başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Venizelos'un ilk iktidarı dönemindeki politikaları çerçevesinde Yunan işgalinden beri devam eden Ege Adaları Sorunu, Ege Denizinde Kıta sahanlığı sorunu ve 1911 Uşı Antlaşması sonrası hala tartışmaya açık olan 12 Adalar sorunu gibi Türk Yunan ilişkilerini yakından ilgilendiren tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bunun yanında Arnavutluk - Yunanistan sınırı ve Epir bölgesi ya da Bulgar - Yunan ilişkilerinde yaşanan gerginlikler modern Yunanistan'ı hala meşgul eden sorunlar olarak gündem oluşturmaktadırlar. Venizelos'un politikalarının Yunanistan için önemli kazanımlar olarak yer alması ve topraklarının genişlemesi stratejik anlamda Yunanistan için son derece kıymetli olsa da yukarıda belirttiğimiz çözümsüz kalan konular, özellikle uluslararası ilişkilerinde Yunanistan'ı zor durumda bırakmaktadır. Hala tartışılan ihtilaflı konular Venizelos'un 1910-1920 dönemi politikalarının

günümüze kadar süren Yunanistan açısından olumsuz neticeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eleftherios Venizelos'un 1910-1915 arasındaki ilk iktidarı dönemi, Yunanistan tarihinde hala araştırılması gereken konular, cevaplanması gereken sorular barındırmaktadır. Örneğin Yunanistan'da Ortodoks Kilisesi'nin Yunan siyasi hayatına ve modern Yunanistan'daki tarih yazıcılığına etkisi, Megali İdea'nın siyasi boyutlarının yanında kültürel temellerinin irdelenmesi gibi konular hala canlılığını sürdürmektedir.

Günümüzde Megali İdea görüşlerine baktığımız zaman iki noktaya değinmekte fayda var. Öncelikle Megali İdea'nın kültürel aşamaları tamamlanmıştır. Günümüzde Yunanistan başta olmak üzere Amerika'dan Avusturalya'ya her nerede bir Helen yaşıyorsa (Ortodoksluk inancıyla birlikte) Yunan olma bilincinin farkındadır. Helenistik dönemin felsefi gelişimi Bizans Hristiyanlığı ile harmanlanmış ve günümüz Yunanistan'ı / Yunanlıları genetik olmasalar da dil ve kültür olarak Helenistik dönemden Bizans aracılığıyla günümüze ulaşan bir bağ ile daima olan bir halk/en eski halklardan biri inancını taşımaktadır.³⁷² Megali İdea'nın siyasi boyutlarına baktığımız zaman artık Yunanlıların gözünde bu mümkün görünmemektedir. 1922 sonrası meydana gelen gelişmeler ve günümüze kadar Türkiye – Yunanistan arasındaki hem ekonomik hem nüfus anlamındaki büyük fark Yunanistan'ı ve Yunanlıları bundan uzaklaştırmış bu fikrin Yunanistan'da gerçekliğini kaybetmesine neden olmuştur. Ancak son derece güçlü olan Ortodoksluk inancı bu noktada tekrar devreye girmiş ve yeni mitler üretmekte gecikmemiştir. Örneğin Geronta (Keşiş) Paisios³⁷³ gibi Yunanistan'da son derece tanınan ve sevilen kişilerin söylemleri temel alınarak günümüz Yunanlıları, “ *Sarı Irkın (Ruslar) İstanbul'u alıp Yunanistan'a vereceği*” inancını taşımaktadır. Megali

³⁷² Yunanlılık bilinci hakkında bkz. Eleni Glikatzi- Arveler, **Politismos ke Ellinismos-Prosegis** [Medeniyet ve Yunanlılık-Yaklaşımlar], Ekdosis Kastanioti, Atina, 2007

³⁷³ Yunanistan'da oluşan genel kaniya göre Megali İdea'nın din eksenli kalıntıları hakkında ilginç bir biyografi bkz. Sotiris Panagiotopoulos, **Geron Paisios** [Keşiş Paisios], Papadimitriou, 2010, Aynı şekilde Mermer Kral Efsanesi için bkz. Konstantinos Cobanis, **Konstantinos Paleologos-Marmaromenos Vasili** [Konstantinos Paleologos Mermere Dönüşen Kral], Periskopio, 2006

İdea siyasi anlamda gerçekliğini yitirmiş ve bitmiş olsa da kültürel anlamda temeli oturmuş ve iki asırlık bir çalışmanın ürünüdür.

Bunun yanında Venizelos'un yayılmacı siyasetiyle başlayan ve hala devam eden özellikle Ege Denizindeki ihtilaflı konular tartışmaya açıktır. Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti kaynaklarından olduğu kadar Yunan kaynaklarından istifade edilmesi bu konuların aydınlatılmasında ve sorunların çözömlenmesinde önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

İARŞİV BELGELERİ

A . Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri

BTE - ETST	Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ.Α 05-1912 / 06-1913.
BTE – ETST	Dosya No: 079 ΠΕΡ. ΙΘ ΣΥΝ. Α21.
BTE - ETK	Tehnos Α ,11/24 -10-1912 No: 324.
BTE (Bouli Ton Ellinon),	Arhio Eleftheriou Venizelou, Metaritmisis sto Sintagma Tu 1911 , [Reform yapılan 1911 Anayasası] No 01173/0001
İPEXE – Kentriki İpiresia,	A Balkanikos Polemos Diapragmatefsi [Birinci Balkan Savaşı Görüşmeler], Dosya No:17 1-147.
İPEXE – Kentriki İpiresia,	A Balkanikos Polemos Kiriksi [Birinci Balkan Savaşı İLANI] Kataloğu, Dosya No: Α/4, Α/5, 1-623.
İPEXE – Kentriki İpiresia,	EllinoVulgariki Simfonia [Bulgar-Yunan Antlaşması/Yakınlaşması] Kataloğu, Dosya No: Α19 No: 1-275.
İPEXE – Kentriki İpiresia, Katalog,	Kiriksi B Valkaniku Polemu [2. Balkan Savaşı İlanı] Dosya No: Α5 No: 7/4 – 86-87.

İPEXE, Kentriki İpiresia,

“B’ Valkanikos Polemos, Diplomatikes Kinisis” [2. Balkan Savaşı, Diplomatik Hareketler] Dosya No: 2/5.

İPEXE, Kentriki İpiresia,

“Balkaniki Polemi-Haraksi Ellinovulgarikon Sinoron” [Balkan Savaşları Bulgar-Yunan Sınırı Çizimi] Dosya No: 37/1 No:100-105.

İPEXE Kentriki İpiresia,

“B’ Valkanikos Polemos - Diaparagmatefsis İrinis Me tin Vulgaria Sto Vukuresti”[2. Balkan Savaşı - Bulgaristan ile Bükreş’teki Barış Görüşmeleri] Dosya No 3/10

İPEXE – Kentriki İpiresia,

İ Thesi Ton Evropaikon Dinameon [Avrupa Devletlerinin Duruşları] Kataloğu, A.A.K.I. 1-75

İPEXE – Kentriki İpiresia,

Shesis Ellados - M. Vretanias [Yunanistan - Büyük Britanya İlişkileri] Kataloğu, A/15 Allilografies 1-87.

İPEXE – Kentriki İpiresia,

Zitima Nision Egeo [Ege Adaları Görüşmeleri]Kataloğu, A/5 Ar-Fak 22 1-279.

İPEXE – Kentriki İpiresia,

Politia Simmahon ke Udeterotita [İttifak Görüşmeleri ve Tarafsızlık] Kataloğu, A/5A 1-870.

EIEB , Evrak adı:

Arhio Sillogi Hartografiku İliku 301 Fakelos 1 No:1.

EBE Liberal Parti Seçim Bildirgesi

“ **Oliga Logia Dia Tas Eklogas** “ [Seçim için birkaç söz] No: 63/ 1991 NOM EE 1675.

Gennadios Library Athens,

Nikolaidis - Sluotis Evrakı Dosya No: 5-6-7-8-9.

BEM (Benaki Museum Archive)

Eleftherios Venizelos Evrakı

B. Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

İPEXE, The Greek White Book,

Supplementary Diplomatic Documents 1913-1914 issued by The Ministry of Foreign Affairs Of The Greek Government

İPEXE, Diplomatika Eggrafa

1913-1917 Ellinoserviki sinthiki Simmahias, Atina,1920, A Keimena

Hellenic Army General Staff,

Army History Directorate, **A Concise History of The Balkan Wars 1912-1913**, Hellenic Army General Staff, Athens, 1998

Şimşir, Bilal N.;

Ege Sorunu- Belgeler, C.I, (1912-1913), Türk Yarih Kurumu yay. , Ankara, 1989.

.....;

Ege Sorunu- Belgeler, C.II, (1912-1913), Türk Yarih Kurumu yay. , Ankara, 1989.

II. GAZETELER

Athine

Akropolis

Empros

Keri

Kiriks (Girit)

Theriso (Girit)

Hronos

Nea İmera

Nea Ellas

Patris

Skip

Estia

Ethnos

III. ESERLER

Aksoy, Azmi,

Yunanca Gramer, Alfa Yay, İstanbul 2003

Astrolavos, Eftini,

Parusia Ton Harilau Trikoupi Sta Ekaton Peninta Hronia Apo Tin Gennisi Tu, [Doğumundan Yüzelli Yıl Sonra Harilaos Trikupis'in Yeri] Sillogiko, Atina, 1980

Athanasios Suliotis - Nikolayidis,;

Organosis Konstantinupoleos, [İstanbul Örgütü] Ekdosis Dodoni, Atina 1984

Adıyeke Ayşe Nükhet,

Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908), Ankara,2000

Arveler Eleni Glikatzi,

Poso Elliniko İne To Vizantio [Bizans ne kadar Yunan], Ekdosis Gutenberg, Atina, 2016.

.....

Politismos ke Ellinismos-Prosegeisis [Medeniyet ve Yunanlık-Yaklaşımlar], Ekdosis Kastanioti, Atina, 2007.

Cassavetti,D. S.,

Hellas and The Balkan Wars, Adelphi Terrace, Londra, 1914.

Cobanis, Konstantinos,

Konstantinos Paleologos-Marmaromenos Vasilias, [Konstantinos Paleologos, Mermere dönüşen Kral], Periskopio, 2006.

Churchill, Winston S.,

The World Crisis 1911-1918, Mcmillan, , London, 1939.

Clogg, Richard

Balkan Savaşları 1912-1913 1. Dünya Savaşı'nın Provası, çev. Homer kitabevi, İstanbul, 2003.

Çelik, Rüştü

Kandiye Olayları Girit'in Osmanlı Devletinden Kopuşu, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2012.

Dakin, Douglas,

İ Enopiisi Tis Ellados 1770-1923, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, [Yunanistan'ın Yeniden Birleşimi 1770-1923], Atina, 2012.

Demirhan, Hasan,

Yunanistan'da Emperyalist Kavga, İdil
Yay., İstanbul, 2012.

Dragumis, İon ,

Filla Imerologiu 1908-1912, [Günlükler]
Tomos: 4, Atina Ekdosis Ermis, 1988. ;

.....;

O Ellinismos Mu Ke İ Ellines, [Benim
Yunanlılığım ve Yunanlılar] Atina Ekdosis
Nea Thesis, 1991.

Efrigeni, Dimitriou,

İnstitute For Balkan Studies, , **İon**
Dragumis kai O Makedonikos Agon,[İon
Dragumis ve Makedonya Mücadelesi]
Selanik, 1993.

Ekaterini, Filerianou

Harilaos Trikupis: İ Zoi Ke To Ergo Tu,
[Harilaos Trikupis Hayatı ve Çalışmaları]
Bouli Ton Ellinon, Atina, 1999.

Eleftherios Venizelos

İ Diamorfosi Tis Politikis Skepsis Tu,
[Eleftherios Venizelos Politik Görüşlerinin
Oluşumu] Haz. İdrima Tis Boulis Ton
Ellinon, Atina, 2014.

Erdem Nilüfer

Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu
Harekatı (1919-1923), Derlem Yay,
İstanbul, 2010

Ertürk Yaşar,

Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan
Mücadelesi, IQ Kültür Sanat Yay, İstanbul,
2007.

Fotakis Zisis,

Greek Naval Strategy And Policy 1910-
1919, Routledge, New York, 2012.

- Galip Kemali Bey, **Siyasi Hatıralarım 1913-1916** Atina Sefareti, Türkiye Yayınevi, 1946, İstanbul
- Gardika Katsiadakis, Helen, **Greece and The Balkan İmbroglio, Grek Foreign Policy 1911-1913**, Atina, 1995
- Gianupulos, Giannis, **İ Evgenis Mas Tiflosis**, [Bizim Basit Körlüğümüz] Bibliograma, Atina, 2003
- Grigoriadis, İoannis, **Kutsal Sentez Yunan ve Türk Milliyetçiliğine Dini Aşlamak**, çev. İdil Çetin, Koç Üni. Yay. İstanbul, 2014
- Gritsopoulos, Thasos, **Ta Orlofika; İ En Peloponisso Epanastasis Tu 1770** [Oflof İsyancıları; Mora'da 1770 yılı İsyanı], Eteria İstorikon Spudon, Atina, 1967
- Gunnar, Hering, **Ta Politika Kommata Stin Ellada 1821-1936** [Yunanistan'da Siyasi Partiler] C.I, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, Atina, 2008.
- Prof. Hans Kohn, **Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği**, çev Dr. Oktay Güner, İlgi Kültür Sanat Yay, İstanbul, 2007.
- Haral, Nikolaos **Diethnis Politikes kai Stratiotikes Sinthikes-Simfonies kai Simbasis**, [Uluslararası Politikalar, Askeri Antlaşmalar ve Kararlar] Ekdoseis Floros, 1996.
- Hatipoğlu, M. Murat, **Yunanistan'daki Gelişmeler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101. Yılı (1821-**

- 1922),Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.
- Hatziiosif Hristos, **İstoria Tis Elladas Tu 20. Aiona**,[20. Yy. Yunanistan Tarihi] Bibliorama, Atina, 2009.
- Hayta, Necdet **Balkan Savaşlarında Edirne**, ATASE Yay. Ankara, 2010.
-; **Balkan Savaşları’nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913) , ATAM , Ankara, 2008.**
- Helmreich, C. Ernst, **The Diplomacy of The Balkan Wars 1912-1913**, Copyright by the President and Fellows of Harvard College, 1938.
- Holland Robert, **i Vretani kai İ Ellines Agones Eksusias tin Anatoliki Mesogio, 1850-1960** [İngilizler ve Yunanlar,Doğu Akdeniz’de Mücadele ve Hüküm Sürme 1850-1960], Pataki Yay. Atina, 2011.
- Hristodoulou, Hristos, **Oi Tris Tafes Tu Hasan Tahsin Pasa**, [Hasan Tahsin Paşa’nın üç mezarı] , Epikentro, Selanik, 2012.
- Hristopulos, Georgios-, Bastias Yannis, **İstoria Tu Elliniku Ethnus**,[Yunan Ulusunun Tarihi] C.XIV, Akdothiki Athinon,Atina, 1977.
- Hristopoulos, Georgios, **İstoria Tu Elliniku Ethnus** “Neoteris Ellinismos Apo to 1881 .os To

- 1913”[Yunan Ulusunun Tarihi Yeni Helenizm 1881’den Günümüze] , Ethniko İstoriko Mouseo, 1977.
- Jelavich, Barbara, **Russia’s Balkan Entanglements 1806 1914**, Cambridge Press, 2002.
- Kitromilidis, Pashalis, **Eksi Stigmes Tu Eikostu Eona: İ Mikrasiatiki Katastrofi 1922**, [20. Yy. dan 6 olay: Küçük Asya Felaketi 1922] Dimosiografikos Organismos Lamprakis, Atina, 2010.
-; **Eleftherios Venizelos: The Trials of Statesmanship**, Edinburgh University Press, May 2008.
-; **O Rigas –Piso Apo Tin Velestinli** [Rigas Velestinli’nin Ardındaki], Kathimerini, Atina, 2014.
- Kitsikis, Dimitris **Sigkritiki İstoria Ellados kai Turkias Ston 20o Eona**, [20.Yy. da Karşılaştırmalı Türk-Yunan Tarihi] Estia, Atina, 1998.
-; **Türk Yunan İmparatorluğu**, Çev. Volkan Aytar, İletişim Yay, İstanbul, 1996.
-; **Yunan Propagandası**, Meydan Neşriyat, İstanbul.
- Konstantaras, Konstantinos, **Krifo Sholio kai i Prosfora Tis Eklisias Stin Epanastasi**, [Gizli okul ve Kilisenin Devrime (Yunan İsyanına) Sundukları] İlektron, 2016.

- Kordatos, Giani **Rigas Fereos ke Balkaniki Omospondia**, [Rigas Fereos ve Balkan Birliği] Sillogi Yay. 2008.
- Kremidas, Vasilis, **İ Megali İdea metamorfosis Enos Ethniku İdeologimatos**, [Megali İdea'nın Bir Millet'in İdeolojisiindeki Değişimleri] Tipothitw, Atina, 2010.
- Kumrular, Özlem – Perinçek, Mehmet, “Esra Özsüer İle Türk-Yunan İlişkileri Tarihi”, **Zaman Treni**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.283-295.
- Kurtcephe, İsrail, **Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)**, TTK Yay, Ankara, 1995.
- Leon, George, **Greece And The Great Powers 1914-1917** / 143- İnstitute For Balkan Studie- 143 - Haziran 1970.
- Loulos, Kostas , **İ Germaniki Politiki Stin Ellada 1896-1914**, [1896-1914 Arası Yunanistan'da Alman Politikası] Morfotiko İnstitü, Atina, 1990,
- Macrakis, Lilly, **Venizelos' Early Life and Political Career in Crete, 1864-1910**, Edinburgh Press, Edinburgh, 2006
- Manusakis, Georgis, **Kritikes Epanastasis 1821-1905 Sto Akrotiri Tu Venizelu**, [Girit Devrimleri (İşyanları) 1821-1905 Venizelos'un Akrotirisi (İşyanı)] Ethniko Idryma Ereunon kai Meleton "Eleutherios K. Venizelos" Hanya, 2009

- Maroniti, Niki, **To Kinima Sto Gudi 1909**, [1909 Gudi Hareketi] Aleksandria, Atina, 2010
- Mavrogordatos, Georgios, **1915 O Ethnikos Dihasmos**, [1915 Ulusal Bölünme] Pataki, Atina, 2015
- Milas, Herkül, **Geçmişten Günümüze Yunanlılar/ Din, Dil, ve Kimlikleri**, İletişim Yay., İstanbul, 2014
-;
- Nanakis, Andreas **İ Ekklesia ke o Eleftherios Venizelos**, [Kilise ve Eleftherios Venizelos Vantias Yay., Selanik, 2008
- Nikolakopoulos, İlias, **Ton Eklogon ta Pathi, Psifides Tis Ellinikis Eklogikis İstorias Tu 20u Eona**, [20. Yy. Yunan Seçimlerinin Tarihi, Seçim yöntemleri] To Bima, Atina, 2012
- Padouba, Kosta, **Kriti 1897-1913 Poliethnikes Enoples Dinamis, Katohi- Autonomia- Enosi Me Tin Ellada**, [Girit 1897-1913 Uluslararası silahlı güçler- İşgal - Özerklik-Yunanistan ile Birleşme] Atina, 1998
- Panagiotopoulos, Sotiris, **Geron Paisios** [Keşiş Paisios], Papadimitriou, 2010
- Panagiotopoulos, Vasilis, **Eleftherios Venizelos Apo Turkokratumeni Kriti ston Ethniko Dihasmo**, [Türk Hâkimiyetindeki Girit'ten Milli Bölünmeye Kadar E. Venizelos],

- Dimosiografikos Organismos Lambraki, Atina, 2011
- Papadakis, Nikolaos, Eleftherios **K. Venizelos a Biography**, National Research Foundation, Chania, 2006
- Paparigopoulos, Konstantinos, **İstoria Tu Elliniku Ethnus** [Yunan Ulusunun Tarihi], 28. Basım, Ermis, Atina, 1970.
- Ploumidis, Spyridon **Ores Eleftherias Valkaniki Polemi 100 Hronia**, Society for Macedonian Studies, İ Kathimerini İdiki Ekdosi, Atina, 2012 s. 15-39.
- Perselis, Emmanuil **Eksusia kai Thriskeftiki Agogi Stin Ellada Tu 19. Eona**, Grigori, 2011
- Petraki, Marina, **O İoannis Metaksa, Piso Apo Ton Metaksa**, Kathimerini, 2014, Atina
- Roussos, Georgios, **Neoteri İstoria Tu Elliniku Ethnus 1826-1974**, [Yunan Halkının Yeni Tarihi 1826-1974] Elliniki Morfotiki Estia, Atina, 1976.
- Smith D., Anthony, **Milliyetçilik, Kuram-İdeoloji-Tarih**, çev. Ümit H. Yorsal, Atıf Yay, Ankara, 2013.
- Stef. İ. Stefanou , **Ta Keimena Tu Eleutheriu Venizelu** “ [Eleftherios Venizelos’un Metinleri] İ Zontani İstoria tis Dramatikis periodou tou Ethnous 1909-1935”, Tomos A’ 1909-1914, Athina 1981.

Sonyel, Salahi,

İngiliz Belgelerine Göre Türk Yunan ilişkileri, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2011.

Svolopulos, Konstantinos,

O Eleftherios Venizelos ke i Politiki Krisis Eis Tin Aftonomon Kritin 1901-1906, [Eleftherios Venizelos ve Özerk Girit'te Politik Krizler 1901-1906] İkaros, Atina, 1974.

.....;

Eleftherios Venizelos 12 Meletimata [Eleftherios Venizelos (hakkında) 12 Çalışma].

.....;

Gia To Ergo Ke Tin Drasi Ennea Politikon Andron, [9 Politikacının Çalışmaları] İkaros Yay., 2015.

.....;

İstoria Tu Elliniku Ethnos [Yunan Milleti'nin Tarihi], Ekdotiki Athinon, 2000 Atina

.....;

İ Elliniki Eksoteriki Politiki 1900-1945, [Yunan Dış Politikası 1900-1945] Estia, Atina, 2008

.....;

O Venizelos O Bourchier ke i idea tis Valkanikis simmahias [Venizelos ve Bourchier ve Balkan İttifakı Fikri] t.y.

Thaden, Edward,

Russia and the Balkan Alliance of 1912, Pennsylvania State Univ Press, 1965

Theodorakis, Emmanouil ,

Eleftherios Venizelos o Ethnikos İgetis, [Eleftherios Venizelos Milli Lider] Asterias, Atina, 2008

Tsironis, Theodosis,

**Εκκλησία Πολιτεβόμενι - Ο Πολιτικός
Λόγος και Ρόλος της Εκκλησίας της Ελλάδος
(1913-1941)**, Epikentro , Selanik 2010

Tsihlis Vasileios,

**Το Κίνημα του Γυδι και ο Eleftherios
Venizelos**, [Gudi Hareketi ve El. Venizelos]
Politropon, Atina, 2007

Tsiros, Nikolaos,

**Η Νομοθεσία του Eleftheriu Venizelu
Κατά την Περίοδο 1911-1920**, [1911-1920
yılları arası Venizelos'un Kanunları]
Ekdoseis Papazisi, 2013 Atina

Velestinlis, Rigas

Πολίτικα Κίνημα, [Πολιτικ Μετίνλερ]
Argonaftis

Ventiris, Georgios

Η Ελλάς 1910-1920 [Yunanistan 1910-1920]
C.I-II, Atina, 1970
Veremis, Thanos, **Ο Stratos Stin Elliniki
Politiki Apo Tin Aneksartisia Eos Ti
Dimokratia**, [Bağımsızlıktan Demokrasiye
Yunan Siyasetinde Ordu] Kurier,
Atina, 2000

Wesley M. Gewehr,

**The Rise of Nationalism in The Balkans
1800-1930**, Archon Books, 1967

Visvizi-Donta, Domna,

**Η Επισφραγισή των Στρατιωτικών Νίκων
Venizelos και Συνθήκη του Λονδίνου της 30
Μαΐου 1913**, [Bir askeri zaferin damgası-
Venizelos ve Londra Antlaşması 30 Mayıs
1913], Panepistimio İoanninon, Yanya
1997

IV. MAKALELER

Cihangir, Kılıçoğlu, Çiğdem,

“Yunanistan’da Ulusal Bölünme ve Birinci Dünya Savaşı’na Giriş”, II: Ulusal Tarih Sempozyumu , 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı 16-18 Ekim 2014 Sempozyum Bildiriler Kitabı, s. 347-360, İzmir 2015

Demiröz, Damla,

“Megali İdea’dan Ankara Antlaşmasına(1930) Eleftherios Venizelos”,Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.35-36 Mayıs-Kasım 2005, s. 291-312

Erdem, Nilüfer,

“Yunan Osmanlılığının En Önemli Temsilcilerinden Suliotis-Nikolaidis’in Kaleminden “ İstanbul Örgütü” ve II. Meşrutiyet Dönemindeki Etkileri.” Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları C.XI, S.22, s.109-123

.....

“1913 Yılıının Ekim- Temmuz Ayları Arasında Batı Trakya Türkleri İle İlgili Gelişmelerin Yunan Basınındaki Yansımaları” History Studies (JHS) V.6 Issue 2, s. 67-89 , 20014

..... ,

”Kurmay Subay Metaksas’ın Çanakkale Harekatı ve Olası Türk-Yunan Savaşı ile İlgili İncelemeleri”, 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Küresel Sonuçları Uluslararası

Sempozyumu Bildiriler Özel Sayısı, C. XIV S.27-28, B.T. 2016 s. 13-21

.....

“Megali İdea’nın Anadolu’daki Destekçilerinden Doktor Apostolos N. Psaltoff’un 1912-1922 Dönemindeki Etkinlikleri” Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XIII/27 (2013-Güz), s. 63-77

Hatipoğlu, M. Murat,

“1909 Gudi Darbesi’nin Yunan Siyasi ve Askeri Hayatındaki Yeri ve Türk-Yunan İlişkileri Üzerinde Oynadığı Rol”, H.Ü. Edb. Fak. Derg. C.III, S.2, s.63-80, 1985, Ankara

.....,

“Eleftherios Venizelos’un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle megali İdea’nın Kazandığı Yeni Karakter”, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Ankara, 1986, s.456-468

Louvi Lina

“Ta Dilimmata Tis Ellinikis Eksoterikis Politikis” [Yunan Dış Politikasındaki İkilemler], To Kinima sto Goudi 1909 [Gudi Hareketi 1909], Ta Nea, Atina, 2010, s.125-145

Moiras, Leonidas

“İ Neoturki kai Kinima sto Gudi” [Yeni Türkler ve Gudi Hareketi], To Kinima Sto

- Gudi 1909** [Gudi Hareketi 1909] , Ta Nea, Atina, 2010, s-82-92
- Özsüer, Esra, “*Birinci Dünya Savaşı Süresince Yunanistan’da Yaşanan Siyasi Kutuplaşma ve İç Çatışma: Kasım Olayları*” **100. Yılında Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi ve Küresel Sonuçları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Özel Sayısı**, C. XIV S.27-28, 2016, s. 33-67
- “*18. Yüzyıl Avrupa Romantiklerinin 1821 Mora İsyanı Üzerindeki Siyasi ve Kültürel Etkileri*” **Türkiyat Mecmuası**, C. 26/2, 2016, s.325-344
- Ploumidis, Spyridon “*Ores Eleftherias Valkaniki Polemi 100 Hronia*”, **Society for Macedonian Studies, İ Kathimerini İdiki Ekdosi**, Atina, 2012 s. 15-39
- Sezgin, İbrahim “Balkan Savaşları Sonrası Yunanistan’ın Soydaşlarımıza Karşı Sürdürdüğü Politika”, **Askeri Tarih Bülteni**, Y.20 S.38, s. 101-124, Ankara 1995
- Tağmat, Çağla, “Türk ve Yunan Kaynakları Çerçevesinde Megali İdea Değerlendirmeleri” **Türk Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler**, Ed.Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014, s.89-109
- Tukin, Cemal “Girit Maddesi” **İSAM** C. IV, İstanbul 1977

V. TEZLER

Cengiz, Hasan Ali,

Girit İsyancıları (1866-1908), , Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Edirne, 1999

Matzouris Stilianos,

İ Stasi Tu Elliniku Tipu Enanti Tis Politikis tu Eleftheriu Venizelu (1910-1914) [Yunan Basınının Venizelos Politikaları Karşısındaki Tutumu (1910-1914)], Panteiou Üniversitesi, Politik Bilimler ve Tarih Bölümü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Atina 2014

Moiras, Leonidas

1909 Gudi Darbesi'nin Türk ve Yunan Kamuoyuna Yansımaları, , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2006.

Kollaros, Vasilis

“İ Meionotiki Politiki Tu Eleftheriu Venizelu” [Eleftherios Venizelos’un Azınlık Politikaları], Panteio Panepistimio, Uluslararası, Avrupa ve Bölgesel Araştırmalar Bölümü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi** Atina, 2015

Ksanthi Pantazi,

“O Antipoliteftikos Logos 1910-1915: İ Sinkrotisi tis Antipolitefsis ston El. Venizelo” [Muhalefet Söylemleri 1910-1915: Muhalefetin Venizelos’a Tepkisi] , Panteiou Üniversitesi, Politik Bilimler ve

Tarih Bölümü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi** Atina, 2016

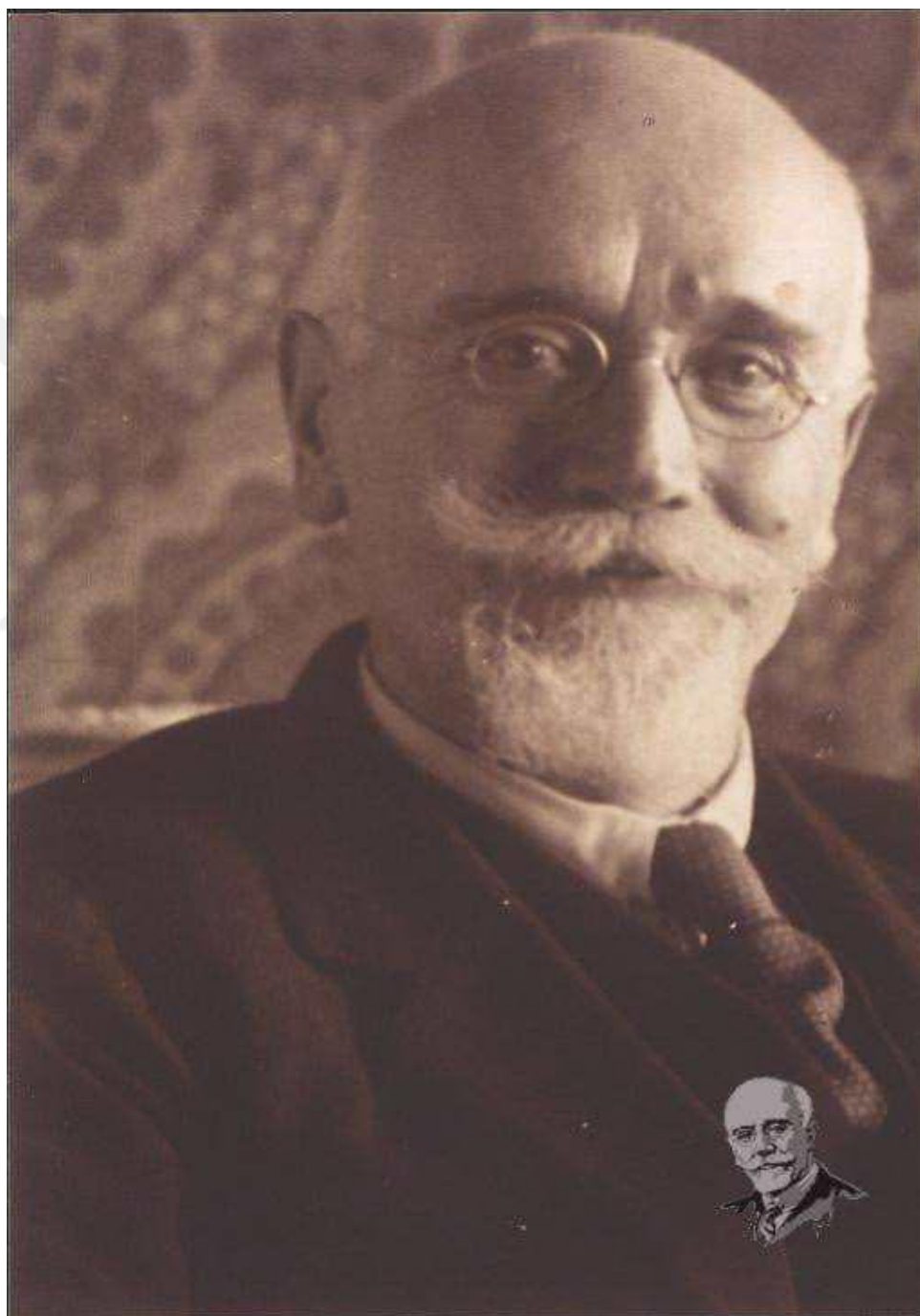
Zeyrek Suat,

“Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç ve Dış Sebepleri”, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2012

EKLER

Ek – I Eleftherios Venizelos'un Portresi

EIEB , Evrak adı: **Arhio Sillogi Hartografikou İlikou 301** Fakelos 1 No: 008-22

EK – II

Eleftherios Venizelos döneminde Yunanistan'ın genişleme politikalarını gösteren haritalar zinciri. 1912 tarihine kadar olan Yunanistan haritası. Balkan Savaşı sonrası 1913 yılına ait olan Yunanistan haritası ve 1920 tarihli Yunanistan haritası.

EIEB , Evrak adı: Sillogi Grafistikou ilikou 101, Fakelos 03, “**Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν**”[Son On Yıllık Süreçte Yunanistan] No: 0033-713

EK - III

1. Balkan Savaşı'nda Yunanistan orduları komutanı 1912-1916 ve 1920-1923 Yunanistan Kralı Konstantinos II.

EIEB , Evrak adı: Sillogi Grafistikou ilikou 205, İstorika Prosopa [Tarihi Kişiler]
No: -055-2145

EK – IV (Şimşir, E.S. C.II, Ek. :11)

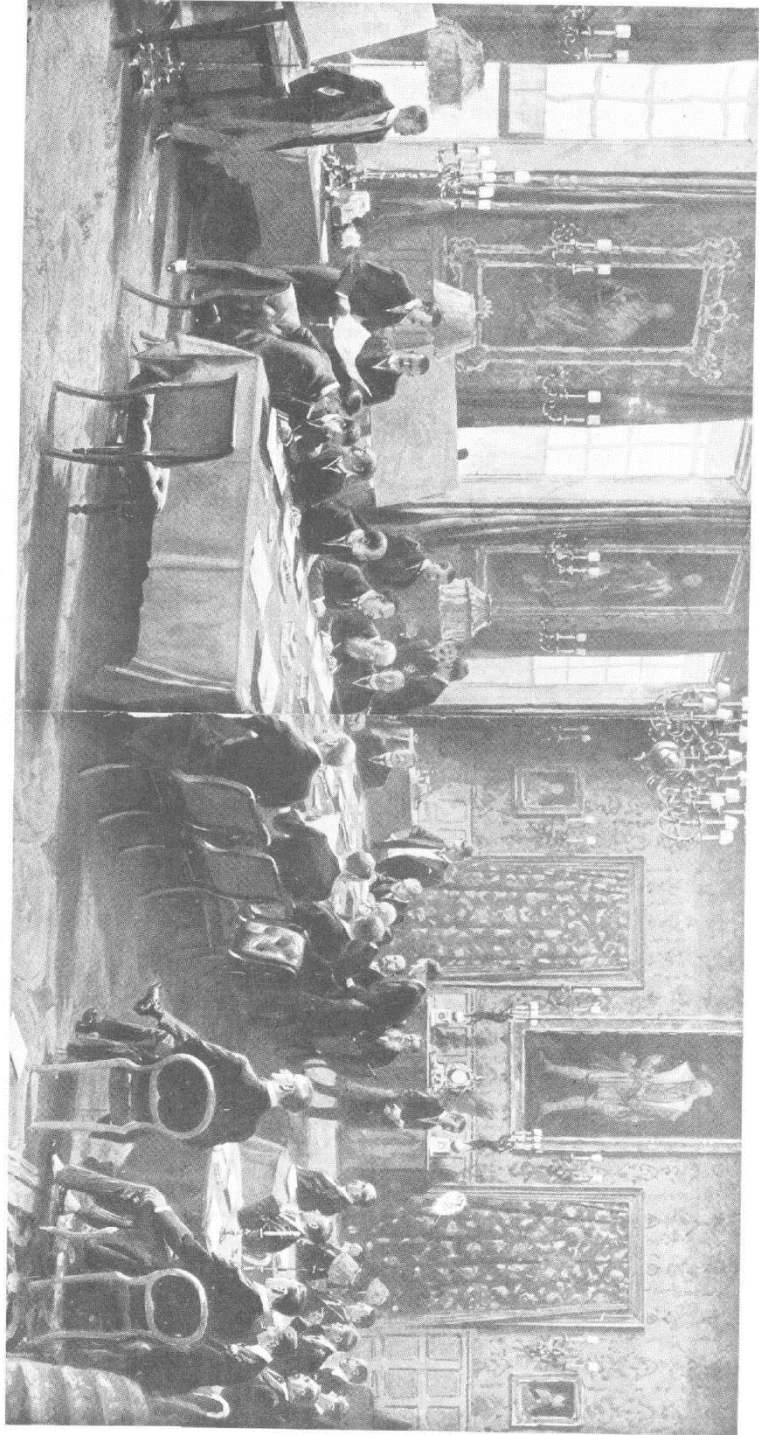
Türkiye'ye karşı birleşmiş olan Bulgaristan Kralı Ferdinand I. Sırbistan Kralı Peter, I. Karadağ Kralı Nikolas I ve Yunan Kralı George I bir arada, ama yunanlı kendi başının doğrultusuna gitmekte, müttefiklerine ayak uyduramamaktadır. "Ayak uyduramayan sizlersiniz" demektedir. (Punch, Londra, 11.12.1912).

EK- V (Nanakis, Andreas, **Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος**, [Kilise ve Eleftherios Venizelos] Vantias Yay. , Selanik,2008 Ek.: 1)

*Εἰκ. 1. Λιθογραφία τῆς ἐποχῆς τῶν βαλκανικῶν πολέμων
μέ τόν Πατριάρχη Ἰωακείμ Γ΄ καί τόν τότε
διάδοχο Κωνσταντῖνο.*

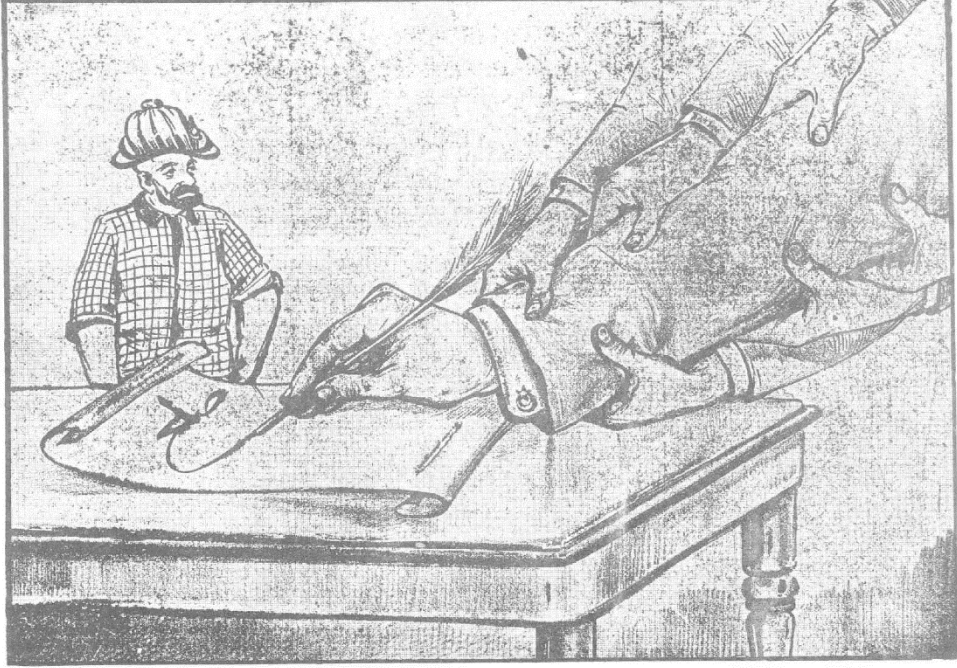
Fener Rum Patriği Yoakim III. Veliht Konstantinos Eleftherios Venizelos

LA PAIX ENTRE LA TURQUIE ET LES ETATS DES BALKANS. — Les plenipotentiaires signent, à cinq exemplaires, le traité de Londres, le 30 mai, dans la salle des Portraits du palais de Saint-James.
A la droite de Mr Edward Grey, les plenipotentiaires turcs, à sa gauche, les plenipotentiaires grecs, à l'extrême de la table, Mr David Lloyd, ministre des Affaires étrangères, à sa gauche, les plenipotentiaires anglais, à l'extrême de la droite, les plenipotentiaires français.
Dessin de S. Bagn, de l'Illustration London News, sous le titre: La paix pendant une session à la Chambre.

26 — Türk ve Balkan delegeleri 30 Mayıs 1913 günü Londra barış andlaşmasını imzalamaktadırlar. Masanın sol ucunda Türk delegeleri, onların yanında İngilizlere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey görülmektedirler. Sağda, ayrı grupta, Konferans sekreterleri oturmaktadırlar. (*L'Illustration*, Paris, 7.6.1913, No. 3667, pp. 532-533.)

EK – VII (Şimşir, E.S. C.II, Ek. :19)

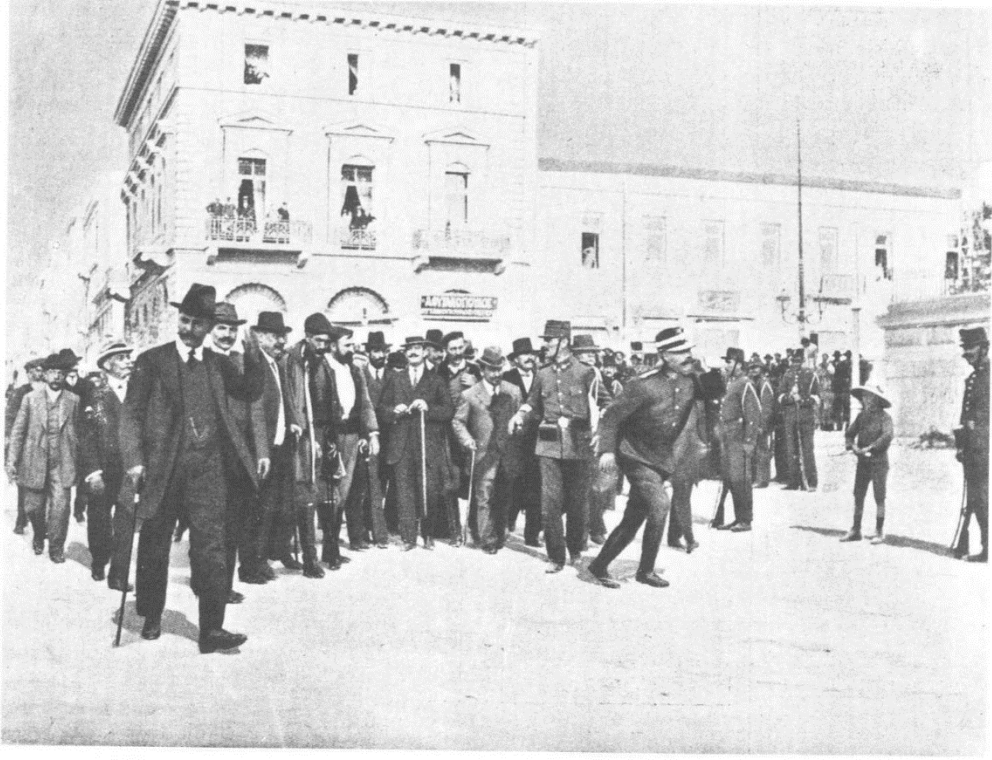
قره کوز — نه حق وعدالت یاربی!.. یکرمنجی عصرده زورله صلح امضالاتیورلر .

19 — Altı büyük devlet Türk'ün elini sınıksı tutmuşlar, barış imzalatıyorlar.

Karagöz — Ne hak ve adalet Yarabbi!.. Yirminci asırda zorla sulh imzalatıyorlar.

(Karagöz, İstanbul, 3 Kânunsani 1329 (1913), No. 482)

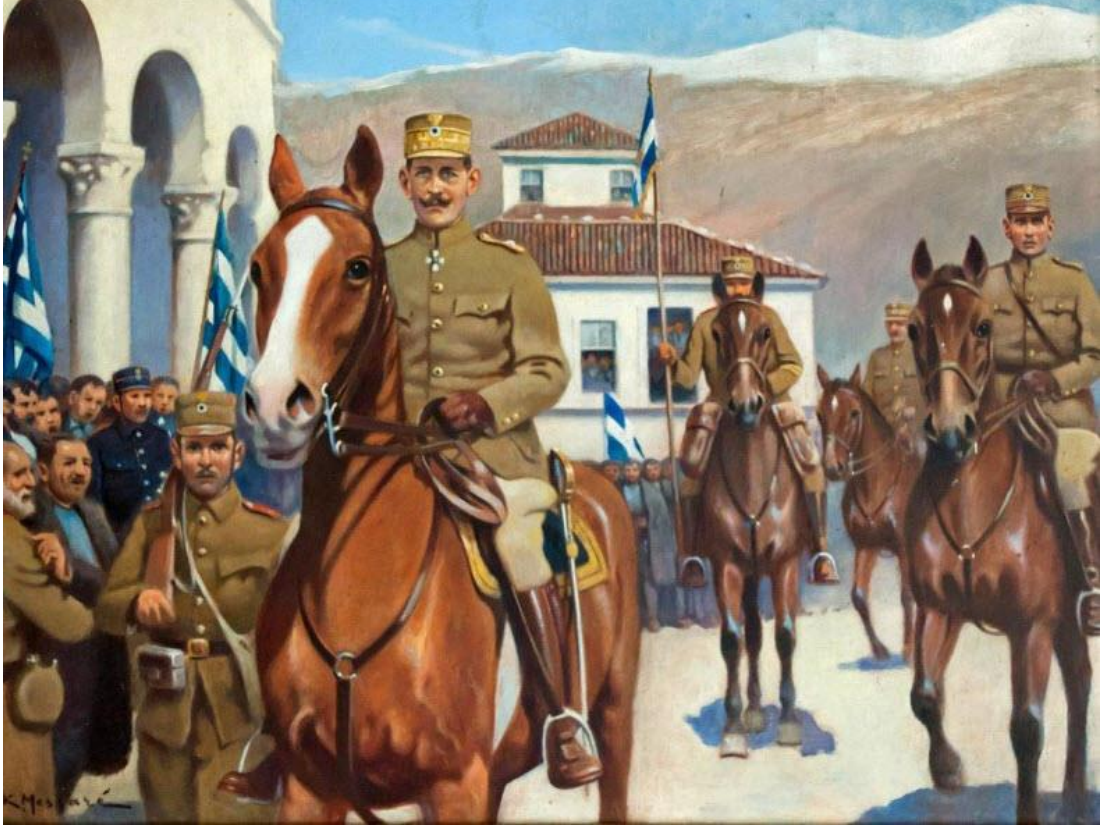
EK – VIII (Şimşir, E.S. C.II, Ek. :7)

LE « CASUS BELLI » GRÉCO-TURC. — Les députés crétois se rendant à la Chambre hellénique le jour de l'ouverture du Parlement, à Athènes.
Phot. A. Rhomaidas.

7 — Balkan Savaşı arifesinde, 14 Ekim 1912 günü, sayıları kırk kadar olan Girit milletvekilleri, görkemli biçimde Atina'da Yunan Parlamentosuna katıldılar. Yunan Başbakanı Venizelos, "Olaylar nasıl gelişirse gelişsin, bundan böyle Girit ile Yunanistan'ın Parlamentosu aynı olacaktır" dedi. Osmanlı Hükümeti, Girit'in Yunanistan'a katılması (enosis) anlamına gelen bu davranışı bir savaş nedeni (casus belli) sayacağını önceden açıklamıştı. Fotoğraf, Girit milletvekillerinin Yunan Parlamentosuna gelişlerini gösteriyor. (*L'Illustration*, Paris, 26.10.1912, No. 3635, p. 316).

EK - IX

Hasan Tahsin Paşa'nın daha sonra Yunan vatandaşlığı alan oğlu Kenan Mesare'nin resimlerinden bir tanesi. Selanik'in Yunan askeri tarafından işgal edilmesi.

<http://ipiros.gr/politismos/22374-kenan-mesare.html>